STANISLAV K. NEUMANN

BÁSNĚ

III

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY

STANISLAVA K.

NEUMANNA

1

Básně I (1893—1903)*

2

Stati a projevy I (1893—1903)*

3

Básně II (1903—1914)*

4

Stati a projevy II
(1904—1907)*

5

Stati a projevy III
(1908—1911)*

6

S městem za zády*

7

Stati a projevy IV
(1912—1917)

8

Básně III (1911—1925)*

9

Stati a projevy V
(1918—1921)*

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

Svazek osmý

STANISLAV K. NEUMANN

BÁSNĚ

III

NOVÉ ZPĚVY

1914—1918

Z KNIHY EROTIKY

RUDÉ ZPĚVY

ZE SBÍRKY BOHYNĚ, SVĚTICE,

ŽENY

BÁSNĚ KNIŽNĚ NEVYDANÉ

KNIHOVNA KLASIKŮ

ODEON

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

řídí Ústav pro českou a světovou literaturu Československé akademie věd

Redakční rada

Ladislav Štoll, Jaromír Dvořák, Hana Hrzalová, Jaromír Lang,
Stanislava Mazáčová, Lída Špačková, Jiří Taufer, Štěpán Vlašín
Výkonní redaktoři Milada Chlíbcová a Jarmila Víšková

Svazek k vydání připravila Milada Chlíbcová, doslov napsal Jiří Taufer
Graficky upravil František Muzika

NOVÉ ZPĚVY

ZPĚVY DRÁTŮ

I

My, dráty telegrafní, telefonní a elektrické,
abychom neměly dlouhou chvíli, zpíváme si
zmrazeným hlasem, lhostejny ke všemu, co jest lidské,
tu mezi domy a paláci, tu mezi poli a lesy,

mezi a nad nimi, podle silnic a tratí
bzučíme monotónně, neznajíce touhy ni chtíče,
studené, kovové, neschopny nenáviděti, milovati,
napjaty mezi kandelábry, sloupy a tyče

k otroctví paralelnímu, aniž cítiti můžeme je,
vedeny do dálek nesmírných, křížem a krážem hnány
přes všecko, co strmí, i přes všecko, co zeje,
k stanicím, úřadovnám, elektrárnám pevně připoutány,

zpíváme zpěvy mechanického ze sebe vykoupení
do větru, který neslyší, a do světla, jež jest hluché,
docela pohříženy do snění, jež sněním není,
jak rákosu dozrálého stéblo mrtvé a suché

bzučíme nad životem, jenž se nás nedotýká,
ač pro něj jsme tu, jím prostupujeme, mu sloužíme dokonale,
zpíváme zpěvy, v nichž všechno se vším se stýká,
den ze dne stejné, a přece den ze dne jiné stále.

*

My, dráty telegrafní, telefonní a elektrické,
pavouka civilizace necitelné tvoříme sítě
nad centry horečné práce i myšlenky gigantické,
z nichž pavouk tuční a nadýmá se, vládna jimi lítě,

svíráme, spoutáváme střediska souzvuků, sporů
přímými svazky svými, protínajícími se kříži,
černými paprsky temných, mlčících reflektorů,
jež obstouply metropole a přikryly je svou mříží,

valem se šíří ty naše sítě jako na vodách kruhy,
od centra k centru si podávají kovové ruce,
od obzorů k obzorům napínají slepé své duhy,
chapadly drnčícími venkov uchvacujíce prudce;

my, z ohnisek Západu rodem a vyšlé z jeho dílen,
na Východ táhneme neodvratně a směle,
a dokud kraj bude na glóbu, jenž pod nás není schýlen,
a všecky kontinenty nespočinou cele

v studené náruči naší jak v čeřenu obrovitém,
nám není dáno stanouti: táhneme délkou, táhneme šíří
k tropickým pralesům, k džunglím, za ledů polárních svitem,
táhneme tiše a vytrvale, nebozezy, pionýři!

*

My, dráty telegrafní, telefonní a elektrické,
jsme kovové ruce moderní souvislosti,
věrné a spolehlivé, rychlé a energické,
lhostejně řadíme ke zlu dobro a k neřestem ctnosti,

k činžáku palác, klášter k bordelu, věznici k dílně,
ke městům města, venkov k metropolím, lid k lidu;
dní horečně pracujících a nocí okoušejících vilně
stíráme rozdíly a zabraňujeme klidu;

ve vteřinu každou bleskem pojíme s národem národ,
mozky a srdce jejich, burzy a ministerstva,
všechno, co země lidskému rodu a lidský si posílá rod,
se slepou objektivností neseme zčerstva;

v jedinou hymnu velebnou spojujeme křiky,
jásoty, jeky, řevy, otázky, odpovědi,
v jediný chorál vítězný harmonizujeme ryky,
rázy a rachoty práce, řinčení zlata i mědi,

a hřmějící internacionálou abychom spojily světy,
když nad mořem zvítěziti se ukázalo radno,
v kabelech, sdruženy a do kaučuku vklety,
mlčky jsme sestoupily okeánem až na dno.

II

V dálku se zavrtáváme bzučíce
po boku sestry své silnice,
jak ona kameny bílými
my tyčemi ovětralými
jsme rozděleny a změřeny,
ciframi značeny;
táhneme po sterých kilometrech
dnem, nocí, v mlhách, deštích a větrech,
táhneme jasem, temnotou, mrazem, žárem,
dojaty nejsouce barvou ni tvarem,
táhneme přímo, oklikami, vzhůru i dolem,
lhostejny k tomu, co děje se kolem,
a naše tyče, vegetace geometrická,
kordónem stonků s chocholy zvonků
směr značí, kudy nadlidská
touha a žízeň si razí cestu
od města k městu.

Jak ještěr znavený šedinami,
dobrácký, ospalý, líný,
se strupy bláta a hlíny,
silnice plazí se pod námi, s námi,
silnice, sestra starosvětská,
pijící deště, kámen žeroucí,
dušinka trpělivá, selská, dětská,
ráda má dědiny kolem rostoucí,
vroubená příkopy zelenými
chlubí se hlídači svými,
topoly, jeřáby, lipami,
hrušněmi, jabloněmi, slív mi,
zelení jejich lupení
i zralých plodů nachem,
a rodem z venkova, nelení
je krmiti prachem.

Silnice svítí polednem,
když zpěv náš vesele zní,
silnice bělá se nočním snem,
když hlas náš zdá se pohřební:
kdybychom lásky schopny byly,
silnici bychom si oblíbily,
silnici, sestru, a poutníky její
a všechny věci, které se dějí
na ní a kolem ní i u nebes,
všechno, co míjí po jejím hřbetě,
co kolem pracuje v zimě i v létě,
a nad ní skřivana ples;

silnici s národem chudáků,
chasníků, tuláků, žebráků,
kteří se plouží, si vykračují
prachem a blátem a sněhem,
ať mrazy praštějí, ať větry dují,
mřežovím dešťů a slunce žehem
pro osud hubený jdou a jdou
v dálku snad známou, snad neznámou;

silnici, po níž sedláci táhnou
v košilích režných, v plátěných hadrech —
sedláci hnědí, jimž hrdla prahnou,
děvčice brunátné o strmých ňadrech,
pacholci s kravami, volky a koni
a rozcházejí se letos jak loni —
sedláci s kosami, vozy a stroji
a s pachem po horkém hnoji,
a svážejíce pak úrody plavé,
řepy a brambory, vonící sena,
jde-li tu mimo ně žena,
pohyby mají opilé, dravé
v poledním jasu, večerním tichu
za zpěvu, klení a smíchu;

silnici v noci, jíž kdosi jde sám
vstříc neznámým světlům, neznámým tmám,
silnici v noci, kterou se plouží
vůz jako přízrak naříkající,
s koly, jež ospale ve sníh se hrouží
či do bláta, po němž tesknící
lucerny kalné se míhá svit,
lucerny pod ojí mrtvě se klátící
žlutý a nemocný kmit;

a silnici bílou, jíž konce není,
jež v blankyt se hrouží jak v zapomnění
a po níž hranatý, pouštěje větry
a požíraje kilometry,
hned jako by jásal, hned jak by se zlobil,
řítí se automobil...

III

V dálku se zavrtáváme bzučíce
po boku dobyvatelských tratí,
shlížíme na kolejnice,
jež blesky železných hlatí
vrhají do kraje, rozpalujíce se,
když vlaky míjejí a všechno se třese
jich těžkým letem a rachotem,
to hadi jsou temní, potměšilí,
ke pražcům očazeným přibití,
ze štěrku by se rádi vymrštili,
a v trávě náspů ukryti,
za krvežíznivým jakýmsi snem
se odplazili někam
ke kovovým podzemním řekám;
jich paralelní zotročení,
jež našeho hroznější jest,
jim naplňuje noční snění
jak spící ohaře čekaný lov
řevem a během a zoufalstvím gest,
hromy a lomozy katastrof.

Shlížíme na ně měsíce, léta,
než prasknou hněvem či bolestí,
lhostejny k jejich nevědomosti,
s níž dobývají světa,
a naslouchámе ze zvyku
šíleným rytmům rychlíků
i těžkopádnému lomozu
členěných nákladních soumarů,
již nemají citu ni rozmaru,
a v intervalech provozu
již vyhlížíme zdaleka
jich lokomotiv oblaka
černá a šedá a bílá.

Tisíce vlaků jsme spatřily,
tisíce vlaků spatříme,
nás lidé s tratěmi sbratřili,
aniž se my však bratříme
s čímkoli v duši své cizí,
ať stojí to, nebo mizí;
míjejí mimo nás milióny
krásných i ohyzdných tváří,
slýcháme jásoty, slýcháme stony,
slýcháme pocely, smíchy a křiky,
vídáme bláznivé kapesníky
veslovat sluneční září;
míjejí mimo nás hromady zboží,
železa, prken, uhlí a koží,
obilí, dobytek, stroje,
míjejí lidé, míjejí věci,
nahorů dolů vidíme téci
za tajným osudem tajemné roje,
bohatství světa odkryté,
bohatství živé a movité,
a jeho pány árijské, semitské
na plyši dvorních a salónních vlaků,
i jeho otroky evropské, africké,
kramáře, dělníky, vojska a zřízence
v útrobách uhánějících draků,
jichž dunící, řinčící pletence
soptíce sunou se jako bouře
a zanechávají oblaka kouře
černá a šedá a bílá.

IV

My, dráty vyslané do kolonií a tropů
k posledním výspám civilizace jak reci,
na samém kraji stojíce v požáru světelných snopů
či v nesmírných dešťů širé, zavodněné kleci,
urputně hledíme před sebe v hrůzy cizího světa,
jenž vstříc nám, aniž nás děsí, své skřeky a ticho své metá.

Nás nepovraždí domorodců oštěpy a luky,
ni zimnice, která šílenství v mozku bělochů nítí,
bez děsu naslouchámе, jak pralesů tajemné zvuky
a šelem řev noční se plíží, když veliký měsíc svítí
na našich horkých nebesích; my z dlouhé chvíle pouze
se chvějeme zpívajíce si monotónně a dlouze.

Víme, že před námi leží svět, jenž dosud nebyl dobyt,
za námi táž však země již dobytá, námi spjatá;
vítězství neodvratné hlásá již pouhý náš pobyt
nad půdou sloni, kaučuku, diamantů a zlata.
Transvaalem vzhůru! K Nilu! Podle Konga!
Ugandskou tratí!
Až v srdce africké pánve! Tu chceme si zazpívati!

Zatím však shlížíme na boje, půtky,
vídáme visatce, slýcháme důtky,
do lidských terčů svištící kule,
veliká zbabělství, veliké vůle,
krok dobyvatelů,
a po jich boku v plantážích,
na řekách, v dolech, pralesích
ryk nástrojů a povelů,
pochodem pochod do kolonizace,
krok práce.

Shlížíme na setby, úrody,
na kořist lovců a na plody
ztepilých kokosovníků,
na kupy banánů, hromady sloni,
na věci svítící i na to, co voní
hýřící přírodou rovníku;
z povrchu sklízeny, z útrob rvány
stále jen pryč jsou posílány
do světa nadevše lačného,
a my, jimž není nic tajného,
bezděky přitom vzpomínáme si
na první pušky třesk a zář,
na první hrdinnou bílou tvář,
jež vnikla v pralesy.

Víme, že za ní přišly jiné
do země žhnoucí, pohostinné
a úděsné zároveň;
vrahové smělí se vzpurnou tváří,
kořalka, syfilis, misionáři
zakořeňovali evropský peň.
Svět nikde pacifikován není,
všechno se v proudy krve mění,
co kročej lidstva znamená;
ať kdo chce co chce však o tom praví,
nám lhostejny jsou lidské mravy,
my rozpínáme jen ramena.

Na temně svítící záda černochů,
tropické uniformy bělochů
dnem nocí shlížíme klidně;
lomozem práce a bojů povyky
táhneme zvolna k srdci Afriky,
tu staneme očividně.

Křížem a krážem s tisíci tisíce
spojíme bělochy, černochy, mulaty, mestice,
spojíme Araby, Indy, Bury a Němce,

Francouze, Vlachy, Angličany,
spojíme všechno na všecky strany,
své kovové střízlivé věnce
až rozepneme bez počtu, bez míry,
pojíce třídy Kapského Města s bazary Káhiry.

V

My, dráty telegrafní, věčně nenasycené
svou krmí elektrického poskoku,
námi jak tepnami proudy krve vznícené
honěnou automatickými prsty otroků,
jež umdlená hned jest a hned zběsilá,
jako by kulomety spustily či burza se zbláznila —
my v duchu naslouchámе klapotu aparátů,
jenž nesčíslný ze všech stran se žene a připojuje
v jediný ohromný vichor horlivosti a chvatu,
v jedinou ohromnou bouři, jež kolem glóbu duje
a šílí.

Ten klapot, jenž proráží stěny stanic a úřadoven,
jakou to hudbou, závratnou strží obtáčí svět!
Ač útlými prsty jest vysílán a ptačímu zobání roven,
slyšíme přece každý země i člověka vznět,
když naslouchámе v širou jeho symfonii,
v níž knoflíky klapající se ve zvony mění, jež bijí
na poplach.

Slyšíme výkřiky porodů, slyšíme chropoty smrtí,
slyšíme milenců rozloučených toužebná volání;
chraplavý hlas kdes ptá se a děs jej v hrdle škrtí,
jinde jak vítězný posel křik se vzpíná a rozhání.

Slyšíme intriky z ministerstev, povely z kontoárů,
poplachy burz a vzpoury ulic a bitky sněmoven;
demise, krachy, kalkuly, krídy tu nabývají tvaru,
pády a výšvihy lomozí v každou noc i každý den.

Slyšíme pochody vojsk, bitvy a heroismy,
neslyšné kroky moru, mírové porady;
slyšíme stávky, výluky, sabotáže a anarchismy,
veliké lásky a hněvy, věrnosti, prorady.

Slyšíme díla a činy tryskati z mozků a dlaní,
slyšíme potlesk, jenž provází ptačí hry aviatika.
Slyšíme šelesty míru jak v houští kroky laní.
Slyšíme chorály hrůzy, jež probouzí panika.

Slyšíme požáry, výbuchy, srážky vlaků a lodí,
průtrže, povodně, vichřice, zemětřesení —
Ale i cifry slyšíme úrod, jež země rodí,
života příval přes smrt se valící, růst a kvetení...

Slyšíme všechno, víme všechno a všechno známe,
kams napravo, vlevo, nahoru, dolů všechno
poznamenáváme,
intimnost občana, aféry světa, proměny země —
a vše, co se děje, co se má státi a stane,
ať zní to, jako by zvracel glóbus či pták si pípal jemně,
ať jako hořící svět či střepina skelná to plane,
my vše to dříve víme než ten, kdo to zvěděti má,
a živíce se tím, aniž závrať nás jímá,
jsme klidny.

VI

My, dráty elektrické...!
Mluv, mluno, tajemná moci, jež se zmocňuješ hmoty,
jak veliká myšlenka, milostná vášeň, delirium tremens,
mluv, mluno, řinoucí se kovovou útrobou naší,
cože jsme učinily, hle, z tebe,
ze řvoucí šelmy tygří síly a ukrutnosti,
z nevinné nevěsty živlů,
z vražedné vrhatelky oštěpů ohnivých i neviditelných,
z cudné a mlčelivé síly,
když jsme tě zkrotily, zapřáhly, zotročily,
jako se sloni krotí
pro těžkou práci, dopravu, cirkusové kejkle
i pro chobotu opatrného něžné braní
cukrové kostky z dětinných dlaní!

My, dráty elektrické...!
Jak děcka si s tebou hrajeme,
jak racionelní ekonomové tě rozvádíme
širými regulacemi.
Jak dozorci šiky vězňů šedivé
na práci vodíme tě.
Byla jsi, sílo, svobodný pták, neznámý bůh,
jak dívka cudná a divoká jsi se rodila z venkovských rodičů,
tančilas kolem glóbu, bouřilas nepoznána —
až v maličkých šprýmech poznal tě člověk
a rozkázal, abychom jaly tě sítěmi svými,
abychom vedly tě
linkami souběžnými a křižujícími se,
a uloživše ti počet a míru,
k výkonům přesným tě zapřáhly na povel inženýrů.

My, dráty elektrické...!
Kdybychom pýchy schopny byly,

tvým zdoláním bychom se honosily,
když tě tak prostě za ruku vedeme
do ulic měst i dědin,
do domů, paláců, divadel,
do dílen, továren, ateliérů,
ba již i do mlýnů, do stodol, chlévů,
abys tu svítila k dílu a sama pomáhala,
vagóny obsazené a stroje nejúžasnější hnala,
slavnostem dávala lesk a kovům zlatý povlak,
abys tu léčila i popravovala
a čarodějnou mocí byla v rukách Edisonů —
když tě tak vedeme, služku civilizace,
do práce!

My, dráty elektrické...! My, dráty elektrické,
jsme s tebou, mluno, obsadily život
a ze všech nejvíce pronikly jsme mu ledvím,
otvory provrtavše do všech stěn a zdiv.
Jsme nervový systém, hra svalů, vladař a uhlokop;
ze dvou stran sbíhajíce se, aby povstala jiskra,
ze všech stran táhneme, aby tryskal
života paroxysmus.
Do služeb člověka jsme zapřáhly okeán ukázněný,
člověku dobývajíce hromady zlata, požitků, změny.

A zatímco šílí, opájí se a hltá,
potomek loupežných rytířů, buržoa, kapitalista,
dávno již nevěda, co to je štěstí,
my, věrné po jeho boku, jsme chladny jak hadi
a chápavě usmíváme se,
když důvěrou sebevrah nás tu a tam poctí,
a někdy — pod mračny protínanými bleskem —
sen máme,
my, dráty elektrické, máme sen:
že z hlubin nad námi nasycených tebou, ó mluno,
tě vysáváme docela sosáky kovovými,
a že již nikde se nemůžeš objeviti,
abychom nejaly tě, nezkrotily svou sítí.

VII

Kvetoucí stonky svých tyčí, sloupů a zvonkových her
jak piloty nesoucí střediska nadějí, vůlí a věr
jsme bezpočtu vsadily v zkaženou půdu, v střechy a báně
světových metropolí,
soudržnost jejich utužujíce, sítě své kladouce na ně,
jednu a druhou a třetí a každou jinak, aby nic
nepropadlo,
zatímco v dýmu kralují, ostrovy, na kterých zvadlo
dědictví po starých bozích lesů, lučin a polí.

V cihly a maltu, v kámen a beton, také v sádru
vrazily jsme svých opor bíle kvetoucí ramena,
a přívětivě se usmívajíce, ač velmi jsme lhostejny v jádru,
na hroty železné, šupinaté hřbety a čela kamenná,
ba docela dolů až na asfalt a dlažební kámen,
dnem nocí drcený kopyty a hlazený koly a podšvy,
a pevně se držíce za ruce sbíráme každý pramen,
jenž tryská tu ze srdcí, dlaní a mozků, aniž často proč ví,
a všechny je řadíme k sobě jak věže v chorál své zvony,
že od modliteb se neliší kletby, od jásotů stony,
v jediné dílo, myšlenku, touhu splývajíce,
v kužel, jenž hrotem nebe se dotýká, kde komínů čadivé
svíce
společně mračno tvoří,
třísněné krví západů a zlatem prchavých zoří.

Nahoře, nad zčernalými vodami, jež zkameněly,
mezi jich věžemi, hřebeny, hroty, báněmi,
a dole, nad hlavami chodců a nad korunami ubohých
platanů, akátů a lip
oblohu linkujeme křížem krážem, a kdybychom zazvučely,
jako to v polích někdy činíme, a rázem, všecky se všemi,
jak ohromný z ohromného luku vyslaný šíp
projelo by to vším a otřáslo by to vším

a v mrtvého boha idylického sesuté čelo
mířilo by to vzhůru nad puchy, plyny a dým.

Uprostřed metropole, v ní, skrze ni, nad ní jsme drátěné tělo
nezdolné souvislosti a nového lidského řádu.
Jak stará mrtvola, obsazená armádou červů,
rozpadla by se kosmopolis v hromadu nesouladu,
nebýti nás, tuhého života našeho, železných nervů
v horečce její!
Uprostřed zběsilosti kalkulů, úskoků, her a slastí
přes propasti mezi lidmi se klademe jak ulic přes propasti,
jež pod námi zejí.

Těch ulic bláhových! Hrozných a nevinných!
Těch pláství ověšených horečným rojem!
Těch stružek stříbrných v pobřežním písku!
Jsme s nimi se všemi. Učinily jsme z nich
jedinou bytost ohromnou, jež zde řve vášní a bojem,
chtivostí slávy, požitku, zisku,
a tam opět pokojná jest, zamyšlená, tak tichá a tklivá,
že z parku slyšeti kosa, jenž zpívá —
jedinou bytost ohromnou, matku kontrastů a paradoxů,
jež hltá hory masa jako hory koksu,
jež chlubí se démanty na šíji žen i hladem před azyly,
jež věci nejúžasnější vystavuje za skly —
a přec by zemřela hrůzou, kdybychom večer se zpily
a všecky — rázem — praskly...

VIII

Jak v linkách nota vysoká
když sedí na nás pták,
kraj vesel zdá se jak na zahradě,
jabloně vzkvetlé jdou s námi v řadě,
když sedí na nás pták
a zpívá.

Nás jaro ovšem netkne se,
ni slunce žár, ni mráz;
kdybychom srdce však, srdce měly,
s tím ptákem bychom se něhou chvěly,
jak zvonce stád náš hlas
by změkl.

Vysoký vítr více ví
o našich dnech než on:
jsme mu jen bidélko v rodné kleci,
neslyší útrobou naší téci
svět se vším, smích i ston,
řev glóbu.

A my jak velcí hříšníci,
jež líbá dětský zrak.
Bez touhy po mrtvé nevinnosti,
svět zříme okřívat prostou ctností,
když sedí na nás pták
a zpívá.

ZPĚVY SVĚTEL

(FRAGMENT)

ZPĚV OBLOUKOVÝCH LAMP V HOSTINSKÉ ZAHRADĚ

Houpáme se, kolébáme,
květy žhavými se zdáme
v kaštanových korunách;
ohnivé jsme tanečnice,
houpáme se spalujíce
letní noc na lesklý prach.

Koupáme se, houpáme se
ve vzduchu, jenž mdle se třese
v rozsvícené zeleni;
měsíců jsme několika
obraz, jenž se do rybníka
pohroužil jak mámení.

Houpáme se zcela lehce
vanem, jenž se dotknout nechce,
táhna z řeky plné hvězd;
houpáme se zvučnou hudbou,
jež se sváteční zdá sudbou
zahrady a jejích cest.

Houpáme se, nejsme samy,
nad námi se houpá s námi
zeleň korun šumících,
a tu dole dav se houpá
proudě, v noci vlahé koupá
smysly, šperky, hovor, smích.

Houpáme se s celým světem,
se vším jsme tu jedním květem
rozhoupaným v prostoru —
ševel mnoha kroků v písku,
tlukot dívčích srdcí v trysku,
radost prostých hovorů.

K houpavé se hudbě druží
kytice ze sterých růží,
pije úsměv našich skel,
a my, mechanické pouze,
usmíváme se tak dlouze,
aby každý radost měl.

Houpáme se, kolébáme
a své světlo rozdáváme
davu, jehož neznáme,
a v tom světle, jež se vlní
rytmem, který všecko plní,
tichounce se koupáme.

Nezveme občana, který mimo se plíží
s holí svou silnou a s bouřkou na hlavě,
nezveme studenta, jejž srdce tíží,
nezveme dělníka, jenž hledí pátravě,
nezveme sen a nezveme mužství,
rozpakům neslibujeme lásky ni dobrodružství —
nezveme vojáka, jenž přímo míří,
ni tebe, blázne se soucitnýma rtoma,
nezveme opilce, jenž se světem víří,
ni povalovače, jenž tu jako doma,
nezveme nikoho a nevoláme,
my neslibujeme, nelákáme —
svítíme.

V hlubokých uličkách v temnu a na dně
tvoříme vředy, horečně planoucí,
poněvadž kuplíři zbarvují zrádně
chlad našich plamenů na vášeň horoucí,
ale my konáme půlnoční svou práci
bez lásky, bez vášně jako stroje žací:
jednoho po druhém, když na dosah stane,
klademe s klidem hrobníků-starců
na máry lásky, z nichž smutná neřest vane,
nejsouce z lupičů ani z dárců,
sloužíme na povel fabrickému chodu,
jenž by snad zšílel bez našich doprovodů —
svítíme.

Jsme smutná světla unavená vezdy,
jak zmučen stále připadá nám svět,
jsme uvězněné, neduživé hvězdy,
zavřené v tančící, špinavý lazaret;
za zpěvu, jenž se podobá stonu,
za hluku lidských i kovových gramofonů

z ručky do ručky kolem jdou těla
k podivné, nečisté vivisekci,
neřestné ruce a nestoudná čela
zbloudilým dávají bolestnou lekci,
my však tu nejsme neřestí ni ctností,
a smutek náš je smutkem povinnosti —
svítíme.

Nezveme nikoho v dosah kruté pasti,
my osvětlujeme jen nitro peleší,
a neslibujíce radostí ni slastí,
že jsme tu, aspoň na tmu nikdo nehřeší.
Nezveme občana, jinocha ni blázna,
krok nepoháníme, když rozmýšlí se vázna,
svítíme, vidíš, obrať se, chceš-li;
vidíš-li růže, kde šminka jen rdí se,
béřeš-li za zlato zlámanou grešli,
za sladké ovoce padavky na lesklé míse,
my, světla smutná, smyslů ti nekalíme,
my nelákáme ani nebráníme —
svítíme.

Jsme zelená, červená, žlutá světla
luceren, semaforů,
noc nad řečištěm trati vzkvetla
čtverylkou našeho sboru,
jsme stráže poslušné, jsme oči, které sní,
světla jsme nádražní.

Za ruce křížem krážem se držíce,
navzájem v kázni se posilujíce
svou službu konáme věrně,
ale ač jsme jen souhvězdí technické,
lomcují námi vášně mystické
jak hráči v hazardní herně.

A v klidu stejně jako v pohybu
jsme zřídly žáru,
noc horkou činíme až do všech záhybů
a plnou varu.

V ní horké také jsou kovové skřeky,
nádražní rachoty, rány a jeky,
supění lokomotiv a rázy nárazníků;
jsme jako ženy smyslné, pro které vše se děje,
pro které řičí touha, i strach, i beznaděje
v signálech trubek, pískotů a křiků.

Dny jsme až dosud všecky prospaly,
se šerem k životu jsme se vždy probraly,
noc pro nás pravé má hodiny:
tu sníme v tichu stejně jak v lomozu
o vášních, nikoli o věcech provozu,
žhavé jsou naše vidiny.

Jak drama z biografu a román detektivní
jdou scény mimo nás a lidé srdceryvní,
má erotika ve všem velkou úlohu;
v zavřeném kupé zříme krutá znásilnění,
zločiny kolem se dějí v každém provedení,
vášnivé ve slohu.

Po krvi nejvíce v snách svých však lačníme
a na katastrofu tajně se těšíme
jak na cíl tužeb svých:
do tváří hrůzou a bolestí ztrhaných,
do nahot, do ran krvavých
paprsků zuby zatnouti chce se nám
zelené, červené, žluté,
neznámým lidem a neznámým končinám
dát pozdravení kruté...

Tak sníme a na to čekáme,
zatímco přesně konáme
svou službu v každou noc,
zatímco píšťaly zblízka i zdáli
jako by časem vydávaly
volání o pomoc.

ZPĚVY Z TICHA

PANYCHIDA

Za Jaroslava Vrchlického

Pomona, bohyně s ňadry brunátnými,
s hnědými stehny tvrdými jako pilíře,
klín naplněný vůněmi ovocnými
rozevírala právě. A hojné k nevíře,
zardělé proudy jablek, hrušek, sliv
stékaly po sehnutých větvích do zahrad a niv,
révové těžké hrozny k prasknutí nabobtnaly,
již v stráních slunečných sládnouce bezbožně,
a plody, plody, plody ženám vstříc se smály,
pro vína, mošty, pálenky oslnivě zrály
a snědá děcka přejídala se jimi nemožně.

I v lesích toho převlhkého léta,
kde bláznivé zeleně se tísnily divoce,
jak předzpěv k hudbě barev, jimiž podzim vzkvétá,
rudé a černé pršelo v houštinách ovoce.

Ve stínech houby šupinaté, chlupaté i lysé
vzrůstaly velce ve tvarech i barvách lákavých,
a když jsi mechem tiše šel, v němž nohy bořily se,
ze skrýší lesních zvoníval hédonistický smích.
To jistě dryáda s kozonohem měla
tu cosi velmi smělého, an jí tiskl prs,
docela malounko snad se přitom rděla,
to od jeřabin ovšem, jichž ve vlasech měla trs,
ve vlasech dlouhých, tmavých zelenavě,
jež s čupřinami faunovými mísily se hravě.

Tak pozdní léto královsky plody mrhalo,
byl září bohatý a země byla bujná,
pohanství přírody ti v údech i v srdci zpívalo,
v samotách božstva měla dostaveníčka růjná.

Tu jednou v tichý podvečer šťavnaté hojnosti té
van podivný náhle rozčeřil nivy, lesy, vody,
strom plody těžký zachvěl se, šuměly trávy skryté,
van volný, nyvý vanul v dál, kolébaly se plody.

„Umírá básník," šuměl van a vážně vanul světem.
„Umírá pohan," odpovídaly duby a buky.
„Umírá básník," opakovala tráva s posledním květem.
„Umírá pohan," odpovídaly tajemné lesní zvuky.
A všechna bujná božstva lesů, vod a strání
z pňů, houštin, vodních hlubin vyšla v temnou noc,
snad pud je vyvedl, snad země zachvívání,
a „Umřel básník" šeptala si dlouho přes půlnoc.

Pak náhle tóny zazněly, a všechno zachvělo se,
píšťaly píseň opojná pílila plnou zemí,
ozvěna třásla zrny rév a třásla se i v rose,
jen bozi všickni a bohyně stanuli zbožně němí.

Tu píseň starou, prastarou, velikou, svatou, ryzí,
nad jižní víno nejlepší jež lahodná jest a vášnivá,
v níž celá země živoucí rozkoš lásky sklízí
a říjí organismů všech se velebně zachvívá,
tu píseň drsnou jako v říjnu ržání jelenovo
a něžnou jako lidská báseň na ňadra milenky,
tu píseň tráva zná i ty, houkající sovo,
tu píseň faun zná, nymfa zná, i modro pomněnky,
tu píseň míz a krví zná také člověk sám,
pokud ho neobelstil blasfemický chrám.

A to, že božstva zmlkla, oddána horkým snům,
to bylo tím, že sám Veliký Pan,
jejž probudil ten divný nyvý van,
přiložil píšťalu ke kosmatým svým rtům.

A píseň zněla ke chvále básníka a pohana,
ke chvále země rodící plody ruměné
a zněla dlouho do noci, zněla pak až do rána,

ke chvále vášně milostné v skalách, skrýši zelené,
a jeden veliký, žárný zpěv se perlil nocí tou jen
ke chvále sladkých prsů božských i lidských žen.

Tu sténala ňadra dryády pod dlaní kozonoha
a mezi plavé nohy se drala hnědá noha.
Za básníka pohanského v milostném nočním klidu
slavila božstva země ohnivou panychidu.

Veliký Pan jim k tomu svou nejlepší píseň pěl
a východ i západ, jih i sever ke chvále básníka zněl.

V tu dobu pak zlíbala mrtvého básníka hlavu
bohyně bohyň, Venus, a vzala jeho slávu
mezi svá ňadra, rozkošná nad pomyšlení,
a nesla ji přímo na Olymp, kde smrti již není.

V květnovém slunci kraj, hle, horoucně kyne,
v mámivé roucho svatební stroje se o překot,
na čelo věnce si z písní i květů vine,

ve smaragdový závoj si halí ňader svod,
skulinou každou vůni syrovou dýše
a šeptem sám si stříbrný šelestí doprovod.

Tak zřím jej zvlněný, světlý z vyhřáté výše
na kraji lesa; smyslný, jistý, nevinný
jak nápoj zelený kypí z obrovské číše.

Vlnami kučeravými skrývá hlubiny,
plochami pravoúhlými vesele svítí
a jako koráby na vlnách kolébá dědiny.

Smysly mi probouzí, na tváři ruměnec nití.
Zrakem a chřípím jej chválím. Písní venkova
se opájím a navěky chtěl bych se zpíti.

Tu jasné iluze rostou vonného domova
a lidí ztepilých, sladkých, vidiny silné
se náhle rodí z úsměvu, pohybu, ze slova,

jež cestou potkávám, shůry v lučiny sdílné,
v uličky tiché kráčeje... Zeleň mám v oku,
med v ústech a srdci, v uchu včely pilné,

představa má se podobá říčnímu toku.

*

Jsi krásná? Nevím.
Jsi mladá, silná a ztepilá.

Pohledem děvím,
rci, kolik srdcí jsi ranila,
pohledem orlice, pohledem holubice,
blesků je v něm a sladkostí na tisíce,
a otvíráš jej široce,
ať modrý je, černý, nebo hnědý,
zrá sladkohořké v něm ovoce,
do dálek plují v něm ledy.

Máš ňadra malá, pevná, vzdorná
a celičká jsi nepokorná
jak z oceli.
Tvá chůze, lodice plachetní,
tvé tělo, březová haluz, jež sní
o ději v pupenech.
Tvé studánkové veselí
jde královsky a prostince;
sníš jistě v černé hodince
o darovaných ti úsměvech.

Nejvíce však se ti obdivuji,
když horké chleby neseš od pekaře,
zatímco bílá oblaka blankytem plují
a tobě mákem žhnou tváře.
A zastavíš se odpočívajíc
planoucí, vzpřímena,
pod šátek odsuneš pramen kštic
a zvrátíš ramena.
Nějaká slova tvá zvoní.
A pecen voní.

*

Jsi krásná? Zdá se mi, věru;
snědého hospodáře jsi žena,
v kolébce plavou máš dceru.
Jak broskev pevná jsi a ojíněna
a chutnáš také tak,
když muže ovineš jako svlak.

Ale ta práce, och, práce tvoje!
Chod různotvárný sladkého stroje!
To štěstí pro tvé tělo i mysl,
to požehnání dvorce!
Jak voní ti krásně a horce
prudká a ožehlá ramena
a symbolický kyvu jich smysl
co vše tu znamená!
Ty vzácné páky jsou lásky plny,
ty páky budoucnosti,
a ňader tvých pružné vlny
v milostné souvislosti
jim hudou doprovod.
Od svítání až po večerní muže objetí,
kdy v důlek na lokti snad pocel zaletí,
jaký to den a vznešený chod!
A jaké v něm sladké myšlenky,
když dítě balíš do plenky!

A nad polem staneš-li, nad lučinou
s nástrojem prostým v ruce,
jak hroudy jsi nejkrásnější květ
a svítíš tu prudce.
Slunce tě jalo zlatou pavučinou,
a oči rukou si cloníc,
do dálky hledíš na ten váš svět
přes kříže starých zvonic.
Tvá modrá sukně, pestrý šátek, košile režná,
tvrdá tvá lýtka nahá:
dne všedního jsi veliká kněžna,
po níž i vítr žádostivě sahá.

Ale dni jsou, kdy zpíváš
a za děvčátko se míváš.
V zahradě jak malá pěnice
den zpíváš celý
uprostřed zeleniny, u hlavy včely,
veselá světice.

A dni jsou, kdy tančíš se štíhlými muži
a horkou rosu máš na brunátné kůži.
Tak slunce před západem vdechuje květina,
tak světlo před večerem stravuje hodina
jak ty teď své mládí.
Však lichocení žhavá tě nezmatou,
jsi dítěte šťastnou zajatou
a jeho otce pohledem líbáš kradí.

*

Jsi krásná? Ano.
Jsi stále silná, pevná, ztepilá.
Všechno ti bylo dáno,
vše v sobě jsi spojila.
A muž tvůj, čeleď, dobytek váš v stáji
i půda veškera šepce,
když mimo kráčíš křepce:
Hle, žena!
A oblaka se na tě usmívají:
Gratia plena!

Och, píseň klíčů tvých slyším jak vyzvánění,
když se svátostí jde kněz,
jdu do komory za tebou v snění,
kde vonívá ovoce, byliny sušené,
koření, sýr a uzené
a na jaře pod okny bez.
V tvých rukou veliká bílá vejce
jak šperky jsou,
a všechna jsi podobna čarodějce,
když s jitřní fanfárou
drůbeži, která vděčně krákoře,
své hnědé zrní sypeš na dvoře.

V tvých rukou každá věc má zvláštní jas,
a hřeben nejkrásnější,
když dětem češeš plavý vlas

a pro nejmenší, nejmilejší
mazlivá slova máš
a jako Madona se na ně usmíváš.
A když jdeš na slovo boží
tak naškrobená, šustící,
vážná, a přece tančící,
a hrdě ruce tvé na modlitby se složí,
jdeš po návsi jak královna.
V kostele modlíš se po zvyku,
však někdo jsi, kdo s bohem se porovná
bez velkých cavyků.
Víš, kdyby teď Spasitel před tebou stál,
že na děti by se pozeptal
a na muže a na polnosti
a pak by jen prostě požehnal
ty vaše prosté ctnosti.

*

Ještě jsi krásná,
třebaže k zemi již trochu se kloníš.
Očka máš jasná
a památkami voníš.
Ještě i malé růže rdí se ti v obličeji svrasklém.
Obrázky vnoučat máš za sklem.

Ještě jsi krásná, třebaže stříbrné vlasy
zpod šátku ti svítí.
Ještě si znalecky prohlížíš úrodu, klasy.
Ti nejmenší nosí ti kytice kvítí.
Pro každého něco máš z dubové truhlice,
pro vnoučata nejvíce;
vždy jablek posledních u tebe najdou vděk,
pod svatým obrázkem věneček.

A krok máš pevný dosud.
Jsi křepká a čilá, tak veselá,
bys ještě písničku prostou si zapěla
dojemným hlasem.

Tvůj za obzor odchází osud
jak na moři bárka zcela malá,
když pohoda stálá
a vzduch je naplněn jasem.
Tvé dni jak bílá plachta mizejí
s malinkou nadějí —
tak tedy sbohem!

Květ země jsi šťastný a líbezný byla,
méně jsi snila než moudře žila
pokojným slohem.
Ze země vykvetlas, se zemí rostlas a v ni se vrátíš,
větříkem skosena jednoho dne
tiše se ztratíš.

Sbohem, můj sne!

*

V květnovém slunci kraj, hle, horoucně plane,
jak nápoj stálý a ohnivý. Z jeho hlubiny
výtečných věcí vůně vášnivá vane.

Ji piji dlouhými doušky po celé hodiny,
po celé dny své tiché. A prosycený
tím pachem jejím složitým sním své vidiny.

Sním přímé a hrdé muže, věrné ženy,
sním život požehnaný, práci radostnou
pod rozložitými lipami, kaštany, kleny.

Je země příliš krásná krásou prostou, ctnou
v zátokách klidných, kde Města nerostou dýmy
a všude nad střechami zeleně se pnou,

než abych iluzemi ji neplnil svými,
tou slávou čistých gest a ctností prastarých,
jež hasne zatlačovaná mocnostmi zlými,

otrokům zlata bývá pro frivolní smích
a ještě daleko kdesi zneuznána
snad vzkvétá, rody nesouc na ramenech svých.

Tak také tebe sním, ženo venkovana,
silného rodu matko, květe pohody,
sílo, jež nejsi, jak v Městě ta, toliko předstírána.

Tu kolem, zdá se mi, vonějí předčasné jahody.

Vidím strom a sebe v něm,
jako z podpalubí hledím okny jeho
na proud času;
věcí pevně utkaným snem
po hladině proudu zeleného
uplýváme v jasu.

Vidím dřevo jeho jak ramena sedláků
tvrdé, hnědé:
pěsti vedra a mrazu, větru a lijáků
ukovaly je a lišejníky šedé
ověnčily mu kůru vrásčitou,
rodíce a množíce se pod jeho záštitou.
Země skládala je z nejlepších svých látek
jako veliký venkovský svátek,
když tak z keříku žvatlajícího dětsky
rostlo v košaté stromisko mužně šumící,
rozpřáhlo své paže jako atlét řecký,
na nich vztyčujíc korunu kučeravou a hostící
život ptáků a hmyzu.

Vidím snědé dřevo jeho, ztratilo už mízu,
hoblík stolařův odskakuje od něho jak od zvonoviny,
ale vidím křesla s hradními slečnami,
stoly s trnožem, s číšemi medoviny,
v selských jizbách legátky s dlouhými nohami,
s vyřezávanými srdci,
vidím trámy a fošny, svět možno na ně vrci,
v krbech polena a dobrý jejich plamen,
koly ve vodách se měnící v kámen —
zatímco tu datel do kůry buší, mláďata v hnízdě piští,
bzučí hmyzy, květům dávají savé pocely,
míza vystupuje v nejvyšší ševely,
zatímco tu dětská ručka snad po žaludech se vzpíná,

plyne život, strom a já a svět, a každá chvíle příští
táž jest, a přece jiná.

A již dřeva nevidím, vidím děj, jenž vzrůstá,
nahoře a dole se líbají tisícerá ústa,
aby uprostřed dubové tělo
žilo a rostlo a mohutnělo.

Vidím nahoře korunu jeho a každý zvláště lupen
napadený, beroucí a rozdávající pokojně,
čím jest na větvi a čím jest neseskupen,
dění věčného účastný přehojně.
Vánku každému něco dá a vezme od každého,
s dechem světů dech se mísí jeho,
z jihu sladkost má, ze severu tvrdost,
a přec prostý jest jako dětská hračka,
vystříhaná panenka z papíru, zelená značka,
a přece chybí mu hrdost.

Vidím tajemnou chemii v jeho koruně.
A již koruny nevidím, vidím děj, jenž plyne.
U nás na dvoře suší jeho listí, na stlaní, a do vůně
celý stápějí dům, do vůně, z které se line
les a slunce, deště, větry,
u nás dýchají nesmírné kilometry.

Vidím dole kořání jeho, pronikající hlínou,
hledající a horlivé.
Och, jak drží jej! Och, jak jej pojí s domovinou,
koloběhu mízy napomáhajíc žíznivé!

Vidím tajemnou proměnu látek v jeho kořání,
a již kořání nevidím, vidím děj, jenž míjí,
síly křižující se širé ve tkáni,
krajku života, symfonii.

Vidím strom a život, sedě v jejich nitru,
smysly mé se podobají letnímu jitru.

Ty ploty, několik chalup a holých stromků
a vzadu na stráni koruny stejné holosti
na modré oponě, je-li jasno, na šedé, jde-li sníh,
ten vzduch mezi vším, silný, a u tohoto domku
ti vrabci, strnadi, kosi, plní starostí,
toť příbuzenstvo S. K. Neumanna a jeho knih.

S ním pracujeme, radujeme se, teskníme, sníme,
jakmile modré záclony jsme odhrnuli a jejich kytice,
s ním železnou zimu sdílíme jak Lopař se psem stan
a od něho se odloučíme, jen když se ženou, s dítětem
dlíme
anebo z nádraží v Brně do Rudolfské jdeme ulice,
cizí i známé jako pařížský bulvár a cesta karavan.

Nesmíme zapomenouti však na dráty elektrické!
Na devaterou linku naší oblohy,
jež odněkud přichází a mizí někam, vzhůru nebo vdol!
I nám a dědině celé připomíná bratrství lidské,
jež raduje se tu ze své krásné polohy
a těší se, och, tak se těší na první jarní stvol!

Tož zazdá-li se nám někdy, že ostrov jsme cizí,
poněvadž jinak všechno vidíme uprostřed dědiny,
toť kousek jen pravdy: i pevně jsme sepjati s ní
jak ona s Moravou, a Morava ve svazku mizí
s celičkým světem, burácejícím písní lidské rodiny,
jež u nebe zcela jistě jako chorál zní.

Hlad, touha a láska, vítr a luční květy
tak jako nádraží, pošta, dráty a tam dole ta silnice,
jak silné věci nás pojí se vším a se všemi,

Verhaeren, Dostojevský, Rabindranáth Thákur
a F. T. Marinetti
právě tak jako babka, jež tam za muškáty pohlíží
na nás velice,
jsou s námi, my s nimi. Se světa tichy i bouřemi.

Zde, v této uličce úzké, nejstarší z dědiny,
kde ploty se rozpadávají, domky i rodiny,
kde silné záclony brání jen, abychom nezřeli si
navzájem do postelí, v skříně a mísy
a sobě tváří v tvář neujídali ze skývy vezdejší,
kde cosi každého z nás se všemi druhými chodí,
zvuk hlasu, spád kroků, pach oběda i věci nepatrnější,
ve vzduchu hustém jak lepidlo, v němž všecko ke všemu
lne —

jak cizímu vystěhovalci v podpalubí lodi
zde, v této uličce úzké mi nemine dne,
abych se neviditelnými prsty, mnoha, necítil připoutáván
cizinec k cizincům jak bratr k bratřím, jichž dlouho
nespatřil,
abych se necítil, ode všech dostávaje, všem dáván
a docela malým, jedním z mnoha,
jako bych lupenem v kroužícím listí byl,
jako by proti vůli mi vedena byla noha
a ruka, ústa, srdce, myšlenky,
i rachotem fůry vezoucí jedle, i blekotem stařenky —

zde, v této uličce úzké, kterou miluji,
poněvadž se tak houpá jako bárka mezi vlnami vrchů,
k čupřinám jejich měňavým nahorů pohlížejíc,
poněvadž na světlo každého rána i já s ní vypluji,
ať zimou umlká, ať hlaholí v slunci se hřejíc,
hltaje se vším, co zde jest, jasů i dešťů sprchu,
a poněvadž tedy v ní jsem, a ona ve mně —

zde, v této uličce úzké, v skrčeném koutku země,
kde, náhodou zahnán sem byv, již vše a každého znám,
jsou chvíle přece tak zvláštní, hrozny sladké a ukradené,
do nichž se zakousnu náhle, potmě a sám.

Za nocí, jejichž poklop nesmírně vydut se klene
a krásně vybroušený na fasetách svých hoří,
zatímco ulička dole již spí jako nemluvně,
cos promluví náhle šeptem, hlas, který se koří,
aniž vím, ve mně-li jest anebo vně,
aniž vím, která slova ve které praví řeči,

tu, stoje kdes venku, ano, má ulička je to přece,
ale teď všecky věci tu na kolenou klečí,
docela jiné, neznámé, vor zbožný na širé řece,
já na něm uzel z houžve, ale myslím, a plyneme, plyneme,
a nechápali bychom, kdybys řek: zhyneme!,
krev hroznu sladkého z ústních koutků mi vytéká
a krev mou vlastní zatlačuje a zpíjí,
zní mezi zemí a poklopem hudba odvěká,
mé tělo odpočívá jak po vášnivé říji,

nesmírně vděčen jsem za všechno, mokvavou půdu líbám
pod svými koleny,
pro bílý květ se shýbám
v proud zelený...

A teď zde opět je úzká ulička naše,
nikoli, fantóm jen, jenž se jí podobá,
tajemnou končinou plížím se plaše,
cizinec, podivná osoba:
kolem je všecko z temného sametu,
a já jsem jak naplněn tajemstvím záletů.

A teď jsem jak plavčík, jenž na lodi, nahoře v koši,
uprostřed moře, v noci, si myslí, jak je to divné,
že zde jest, a nikoli na pevnině, v krčmě, kde hoši
s holkami sedí, popíjejí a v karty hrají —

ale já nejsem plavčík, básník jsem — a jak je to divné! —
zbloudil jsem, vrchy mne přikryly, lesy mne uspávají,
aniž z nich cesty hledám, spokojen

a trochu zmaten jen,
že zde jsem, zde právě —

(jako by mandelince nebo kovaříku
napadla směšná věc, proč žije v trávě,
a nikoli v muzeu za sklem a na špendlíku) —

Chodím po takové noci se světélkem v líci
a každému zvláště ze všech těch lidí,
jež potkávám, jež okna má míjeti vidí,
chce se mi na potkání cosi hezkého říci,
i krvi otrávené, míšencům bez ctnosti a vnady —
dokud si nevzpomenu, že mně to jen náleží, mně zcela
a bez výhrady.

Ve žlebech, ve zmolinách, kam slunce vejíti může
jen po dlouhém klepání,
host vzácný, vzbuzující však veliké rozpaky,
poněvadž do všech koutů zvědavě nahlíží —
ve žlebech, ve zmolinách v dubnu kalnými, chladnými hledy
nad křehkým bubláním svítí zapomenuté ledy.

Rytířské zpěvy ptáků
již ze stromu na strom věsí útlé své věnce,
vzduch na volných místech vane jak mladé víno,
podléšky dětinsky se dívají docela blízko
a půda se vzdouvá kolem jako mateřský život.
Ze šera, z hlubin mrazivě dýchajíce
jen ledy ty lesknou se jako zhasnuté svíce
mdlé, cizí.

To starci jsou, sedící na lavičce u dětských her a tanců,
nad hrobem starci, kteří musejí odejíti.
To místa jsou oprysklá na zdi zlacené sluncem.
To skvrny jsou olejné pod strojem,
jenž požírá hodiny práce.

A kusy jsou to mého vlastního mozku,
které mne zmrazí, mně odtáhnou ruce,
když srdce má tisíc chutí cos provésti prudce.

Nechte si chrámy své, pagody, věžičky ze sloni
a věci, jež kadidlem, pačulim zavoní,
chci světlou a vzdušnou dílnu.
Nechte si kněžská svá roucha, kostýmy obnošené,
vzezření zasvěcenců a masky povznesené,
chci prostý, občanský šat.
Ve staré železo hodil jsem devocionálie,
do ruky vzal jsem nástroj těžkého métier,
z prostého kovu tepu závažné věci,
někdy i zbraň.

Sedím a tepu, a zvoní mi lesklé nástroje,
jako by vojáci na koni cválali do boje,
to někdy — a častěji, jako by hudba šla:
prostou a veselou píseň vpřed stále posunuje,
dům a dům dělá místo, zástup se přidružuje,
tu zdvihne kapelník hůl, nastane ticho,
všechno se zastaví, někteří klobouky smeknou,
pohledy zvážnějí, šedivé fasády změknou,
ráz! hlubokými tóny
počíná hymna.

Sedím a tepu, a mimo okna má plyne
po každé vteřině vlídné a pohostinné
nějaký docela prostý zjev:
housata uštipující trávu před plotem,
fůra, jež dlouhé kmeny veze s rachotem,
holčice nesoucí chleby;
života jednoduchého střídavé nárazy
způsobem nevzrušujícím pokojné obrazy
kladou mi na skla jasná
a zas mi je berou.

A třetí děj, to je přístav mých vidin a snění,
jež připlouvají a odjíždějí po proudu bdění
jak plachetní bárky a lodi:
míjejí jedny jak větřík, jenž křídla náhle složí,
z jiných se vylodí u mne hromada zboží,
ovoce, surovin;
své bledé ruce široce majíc roztažené,
obloha poněkud severní nad tím se klene,
hry racků házejí po ní
veselé věnce.

A tu si vzpomenu někdy, let kolik je tomu již,
co jsem byl také bujný a potulný tovaryš
u mistrů, u života;
na stole dubovém plný korbel nám stával,
na naše výpravy svět se nám čekati zdával,
děvčata špoulila rty.
Ale já stesku po letech mladosti v srdci svém nenesu,
po práci vycházím do luk, vycházím do lesů,
přináším hřiby z hlubokých doubravin,
miluji rybolov.

Tož by se zdálo, že čas mi pokojně nad hlavou dřímá.
Jako když dlouho po blesku teprve hřímá,
o dění slýchám hlučnějším.
A přece přijdou mi dni jak oblaka k prasknutí nabitá,
jak hroznů koše, jichž zrna jsou zralá a nalitá,
svět širý s nimi;
svět širý slyším kolem své rodné, těžce rodící půdy,
ze hlubin země hrčí vozíky plné rudy,
žní kosy řinčí, jdou vojska a bronzové sochy
z náměstí rostou.

Naslouchám větrům, k jich křídlům šustícím čichám,
na skále dívám se v dálku a široce dýchám,
zamyšlen vracím se domů;
vážím a ze všech stran prohlížím děje:
kdes jde snad o bázně, jde o naděje,

které jsou také mými.
Myslím, že kovová ústa polnic již volají,
že musí nastoupit mnozí a mnozí, než zdolají
nepřátel starých pluky —
a já jsem záložník.

Jsem věčný záložník armády, která je všude,
ve všech jsou řečích pochodu slova, jejž hude
našeho pluku hudba.
Položím nástroje, opustím dílnu a lesy.
Kopáč a lopatu sem! Zákopy sděláme si,
a zde je puška a šavle!
Jedinou dobrou ránu vyšlu-li v tomto boji,
dvakráte, země, byli jsme v životě svoji:
v dílně své pro tě jsem pracoval,
v poli jsem pro tě se bil.

Tak tedy život mi rychle i pomalu uplývá.
Po špatné noci hodina starostmi šedivá
na slunci lehne si do trávy.
Ledacos mohu si odříci z toho, co jiní mají,
poněvadž tisíc mám věcí, jež jiným unikají,
a nezakopané hřivny.
A když se přelidské touhy octnou v cestě mi,
větrný zámek si stavíme křehkými dlaněmi,
všechno vím, co bych činil a činil,
kdybych byl bohatý muž...

Nechte si chrámy své, pagody, věžičky ze sloni
a věci, jež kadidlem, pačulim zavoní,
mně stačí les a dílna.
Nechte si kněžská svá roucha, kostýmy vypůjčené,
vzezření zasvěcenců a masky povznesené,
mně stačí prostý šat.
Škrabošky pro masopustní jsou jen maškary.
Zde však jsem s úspěchy, bludy a nezdary
já skutečně, osoba civilní,
dělník a občan.

Mezi nebem a zemí, mezi nebem a zemí
bode, pilko pracující tak časně,
abys vyřezala stříbrnými zoubky
otvor do vzduchu pro moje nové básně!

Drátky kovové, tenké, lesklé
z melodie tvé horlivosti řítí se na mě,
spoutávají mne a žhavými drápky
prsa chytají mi, hlavu i rámě.

Celé tělo mi hoří v studené jitřní lázni.
Kůži svlékáš mi, abych lehčí se mohl vznésti,
abych vyplynul ze dna jako korálek plynu,
abych letěl vzhůru, k tobě, nad tebe, v štěstí.

Stříbrem tekutým, které všude se rozptýlilo,
pod oblaka, do mých vlasů, do veverčího hnízda,
v zádech slunce, na pružné plachtě světla
jaká rozkoš, jaká svoboda, jaká jízda!

Jak mléko čerstvě nadojené
vzduch vlažný je, hustý a zpěněný.
A mně je líto modré mušky,
kterou jsem náhodou rozmáčkl.

Dnes věru bych nemohl ptáka střeliti,
povelem krutým přerazit zpěvy:
jak balvan ohromný spadl by z větve
a země pod ním by zaduněla.

Kam bych se ukryl strachem a studem?
Slunce by všude mne nalezlo.
Slova by neřeklo, jen by se dívalo
jarním svým zrakem, a já bych byl nah.

Ptačími písněmi poset je den,
jako když sestoupnou všecky hvězdy
a vedle sebe, nad sebou, vpravo, vlevo
paprsků štíhlé ruce si podají.

Ptačími písněmi poset je den.
Ve všem je nějaký vnitřní tlak.
Ničemu nechci způsobit hoře.
A pozor dám také, aby můj stín
nepadl na nic jako mrak.

Vsáváme vás jako dychtiví čtenáři řádky liter,
tváře nám přitom hoří a nitro se nám šíří
odhodlaností k životu za večerů a jiter,
když kraj zvoní, cvrliká, šumí, chvěje se, víří
vaší dumavou písní.

Věru nemohli bychom říci, když vás tak vsáváme chtivě,
zdali sluneční paprsky byly nám milejší včera;
dnes však jistotu cítíme a ve všech smyslech živě,
že by nám těch pocelů dlouhých vašeho chladu a šera
nenahradilo slunce.

Zde teď, pijáci nenasytní, za stolem sdružení shodou,
vypíjíme vás z oblohy, po níž se oblaka točí.
Vzduch, jenž všude je linkován tiše se lesknoucí vodou,
jako umyté okno za chvíli vyjasní oči,
zazní jasněji ptákům.

Budeme pak opilí, bujní, rozmařilí,
na bradě se nám zalesknou poslední kapky.
Jako pruty vztyčíme trupy své za novou sluneční chvílí,
květy, pupeny novými ověnčíme si čapky,
novou chrabrostí srdce.

Deště! Za sebe, za ptáky, za zvěř, za stromy, byliny, trávu
děkuji vám, nápoje květnové, s polibkem běžící děvy.
Celujete mi jako dubům prostovlasou hlavu,
linkujete mi papír pro nové zpěvy,
deště, květnové deště!

Sterými prsty tohoto slunného místa
na břehu prostovlasé a rozcuchané vody
červnová země ukrutně napadla mne,
jak polyp sousto, jak vojsko ves, jak osiku větru van
a ze všech stran.

Rukama, nohama oháním se a bráním.
Odhodím jedny, že mne lechtají směle,
lomcuji druhými, poněvadž bolest mi činí,
celý můj zápol se děje však ze zvyku jaksi,
jest jako zdráhání ženy, která miluje:
potají tisíc mám chutí si lehnouti zcela,
vzdáti se s roztaženými, horkými údy,
dáti si všechno líbiti,
zavříti oči, zapomenouti svět,
rozkoší krutou se chvět.

Ještě však chvilku nechte mne státi zpříma!
Ještě se chce mi jazykem stírati si
krev z rukou a rukama z tváří.
Ještě se chce mi brániti mozek a maso,
lámati marně vřezávající se pilku.
Ještě jen chvilku!

A klesám.

Jen se mne chopte, červnové prsty země!
Na mne se vrhněte, bytosti, věci tohoto místa!
Bodejte, škrabte, sajte mne, ovinujte,
zaplavte životem, který se vylíhl právě
z vajec a pupenů, z larev a břich
nesčetných!

Bylo to ze zvyku, ze studu falešného,
ze strachu naivního, nectností člověčství,
že jsem hned nezašeptal „Ano, och ano!“
Ale již vzdávám se na slunci, na tomto místě,
kde se již nejedna asi vzdávala žena.
Netřeba, byste mne šetřily, prsty země.
Pod chrupem rozkoše krev má může téci.
Pojďte jen, bytosti! Pojďte jen, věci!

Lesky a barvy, hleděl jsem na vás se zalíbením,
oslepte oči mi však, vámi nalité přes okraj,
vyloupni mi je, chceš-li, ty, zeleni, především.
Ševely, bzukoty, křiky, hukoty stáda,
které se žene, balvan nebalvan, řečištěm,
protrhněte mi bubínky opilých uší.
Pachy a vůně, ze všech stran postupující,
napěchujte se mi až k prasknutí pod chřípí.
Zalehněte mne, věci; doteky, omamte mne.
Chci býti vámi přibit k zemi jak rudochů luky.
A chci se dusiti pod vámi jak pod těly černošek.
Jen proměňte mi tento červnový den
v tropický sen!

Jen přibližte se, shrňte se na mne ještě více!
Zde ležím, šaty můžete strhnouti ze mne.
Chci, byste všickni a všecky našli cos chutného na mně.
Vezměte, jezte, pijte toto mé tělo.
Nejsem již vetřelec, nepřátelský hlas,
jsem z vás...

S věcmi a bytostmi všemi tohoto slunného místa
na břehu prostovlasé a rozcuchané vody
jest u mne červnová země.
Liány ostružiní, chmelu a svlačce
povalily mne, svázaly, zakously se do mne;
nebráníc žhavým lukům, které vysílá slunce,
listoví zahrnulo mne, obstouplo, stisklo ke dnu,
větve se přese mne položily jak pruty mříže.

Po marném zápasu horký, nadmut a zpocen
dokola kolem vysílám hostiny vlažný pach,
zdaleka svolávající dopolední chtivost.
Mšice a mouchy, pavouci, mravenci, brouci
obletují mne, padají na mne, dobývají mne útokem,
sosáky, kusadly napadajíce mou kůži.
Jak pevnost jsem obležen, střelami zahrnut, hořím.
Ještěrky vrátily se, hadi se plazí tiše mimo,
plži mne ztékají, stříbříce šaty.
U břehu na balvanu na rybu číhá vrána,
úkosem pátrajíc však, zda ještě se hýbám,
vážky a motýlice chřestí nade mnou křídly.
A ptáci jsou zde: mláďata všude piští,
růžová hrdla jim zejí, když se přiblíží stařĺ,
život se hrne na mne, země mne drží,
zalknu se v této strži.

Zalknu se rozkoší v objetí krutém.

Ach, byla by to smrt!

Celý jsem tvůj byl za svého života, země,
mne odcizit tvým ňadrům nemohla záhrobní lež.
Po lidsku bloudě jsem se k tobě vždy vrátil.
Nemůže rozloučiti nás planá naděje již.
Proč tedy jednou mám v hrobě uvězněn býti,
v studené, temné, hubeně žijící kobce,
či kouře oblakem vyletět komínem pece,
nad lány kvetoucí rozptýlen býti větrem?
Proč připraviti mám steré a steré sosáky,
sterá a sterá ústa o sousto, o živnou půdu?
Proč býti nakonec přece odtržen od tvých prsů
jako květ z trsu?

V červnové ráno na slunném jako zde místě
u zpěvné, prostovlasé a rozcuchané vody,
zaškrcen tvými prsty, zemříti chtěl bych, země.

A nenalezen, nepohřben zůstati ležet,
jablko spadlé ze stromu do vysoké trávy,
živočich na mechu zdechlý v houštině lesní,
zůstati ležet v zeleni, v slunci i pod hvězdami,
napaden býti ihned vojskem tvých bytostí,
rozpadnouti se v sousta, v života pařeniště,
skutečnou hostinou býti všemu, co zde již čeká,
zvolna být pohlcován, roznášen na všecky strany,
zmizeti až na těch několik neděsících kostí —
zpočátku bílých, pak zšedlých a omšených
a všemi živly společně
zhlazených konečně...

Jaký to život objímá zde mé žití!
Jaký to život objal by zde mou smrt!

Dívčino,
srnko, zoře, mladosti, kam běžíš?
Chtěl bych, abys teď se zastavila,
chtěl bych, abys teď mne políbila
plaše, rety vlhkými, jako strýc se líbá,
dlouho nespatřený,
ale hodný, důvěru vzbuzující strýc,
který čelo — postaru — křížkem poznamená,
viditelným znamením lásky,
a pak — dlouho — se dívá za odbíhající postavou.

Dívčino,
jak jsou štíhlé tvé boky,
přítulnosti dvě, k slunci se plazící háďata,
jak jsou pružné tvé kroky a skoky,
prostá hudba, hra koťat, květná neděle,
jaké jasné máš čelo, jaké čiré oči,
že bych našel na jejich dně
každou perličku z hlubin!

Ale ty se nezastavíš, poněvadž jsi mládí,
poněvadž jsi veselá venkovská dívčina,
která poškádlí ráda.
Dobromyslná, srdečná jsi,
snivá, hluboká býváš,
cesta šťavnatým krajem, tu a tam zastíněná,
bezejmenná lidová písnička v lukách,
jako jarní deštík osvěžíš náhle,
ale prcháš, touhu zanecháváš
ve všech poupatech.

V trávě, zde u tebe, stojím a pohlížím na tě,
kterak běžíš, a přece stále jsi tu,
stále táž a stále jiná,

říčko, poutnice, zasněný pochode vody.
Nahé tělo tvé
jako dlouhé, rozpuštěné vlasy,
chvějící se a vlnící ve třpytné síti,
vábí, láká, dráždí, svléká mne dlouhými pohledy,
chtějíc nejen laskáno býti jak žena,
nýbrž pohltiti mne, nade mnou zavříti se,
nade mnou a nad všemi věcmi,
jejichž obraz aspoň, nemohouc míti jich,
lačně polyká, skrývá v průzračné nitro.

Říčko,
sestro venkova, který tě miluje,
tvoje břehy se podobají širé třídě,
vyzdobené k příjezdu vladaře.
Jasné koberce, prapory všude jsou rozestřeny,
olše, vrby tvoří špalír a mávají kapesníky,
ptáci volají vivat,
chmel a svlačec s velkými bílými květy
všechno ověnčily.
A ty míjíš, jednou tryskem,
usmívajíc se a kynouc na všecky strany,
jindy pomalu, jako bys nemohla se protlačit davem,
vážná, laskavá ke všem a ke všemu.

Toť však hra jen, chvilka, malý tvůj rozmar
nebo obraz, jejž si vymyslil tulák.
Neumíš se přetvařovat, horská dcero.

A tak na kamenech, na svazích
hluk jsi, písnička, skok a smích,
hříbě, listí vířící, v dětských ručkách míč;
metáš kozelce a válíš sudy,
jako sen se tříštíš,
jako by se rozezněly zvony, skla a dudy,
zpíváš, výskáš, pištíš.
Uličnice jsi s upřímnýma očima,
světlá lavina lesků, blesků a pěn.

Ale jindy — jak jsi zadumána,
jaká jsi ty tichá, unylá panna!
Mladá, neurčitá touha halí tě závojem,
pavučinová pouta svazují tvé pohyby,
jíní snivých hodin na tělo usedá ti,
nepochopená vášeň doutná ti hluboko v očích.
Zdáš se sníti o něčem, co není,
s roztaženými křídly jsi temná babočka denní,
která odpočívá,
čekáš na pocel větru, který šepce v snění
o vzdálených věcech mnoha, sladkých k uzardění:
jaká jsi ty krasavice svůdná a tklivá
v této hodině!

A pak přijde okamžik ještě tišší:
jako žena jsi, která má tajemství,
ve svém životě hluboko tajemství sladké.
Modré kruhy pod očima máš,
stanouc, před sebe se zadíváš,
naslouchajíc do hlubiny tichým pohybům,
tajemnému, překrásnému ději,
ztlumenému zpěvu o naději,
kynoucímu těstu života.

Říčko,
dech tvůj voní jako lesní stín,
a já nevím, kdy tě mám nejraději:
zdali veselou, zpěvnou, skotačící,
rozhazující stříbrné cetky po všech bylinách,
které k tobě se sklánějí,
nebo snivou, zrcadlící všecky věci, jež vidíš,
i můj pokorný, zdálky přicházející obličej,
nebo konečně temnou, tajemnou,
hrůzně svůdnou a lákající sebevrahy,
aby vešli v tebe jak do neznámého pokoje,
navždy zavřevše za sebou dveře.

A já miluji i všecky věci s tebou a v tobě:
tučné byliny, celující tvé boky,
šedé larvy, procházející se po tvých mělčinách,
hady, hraboše, vydry, sídlící v děrách tvých břehů,
konipasy, kteří tě obletují a na velkých kamenech uprostřed
pokyvují jako taktovka k písni,
ledňáčky, hosty tvé z drahokamů,
pentle rdestů a řas, raky, ryby —
ryby nejvíce,
živé, kovové hračky ve tvých studených prstech,
a z nich nadevše pstruhy,
hbité střely tvé mladosti.

Těch si važ,
jako křehká děcka je opatruj!
Neboť nebyla bys to ty již, kdyby tě opustil
jarý kralevic jasné vody, posázený rubíny.
Opuštěná, zrazená, zestárlá byla bys milenka,
zanedbaný hřbitov, nečistá cesta,
morem stižená bytost.
Tichou loďku nekolébal by na tobě podvečer
jako veliký, svátý list.

Říčko!

RÁNO

V červnové ráno, ve tři hodiny ráno
sněm dosud všechno je stkáno
v křehký a bledý tvar.
Kraj, stisknut mléčným poklopem k zemi,
je zalklý dosud soustem noci,
jež s rozepjatými perutěmi
již pouze jako zřidlý stín
hrouží se v západ.

Dědina ještě má zavřené oči,
až k ústům staženu peřinu ticha.
Vychladlý, vlhký vane vzduch
po jejím čele.
Nehybně leží s roztaženými údy,
s pokojným dechem, se spícími pudy
nevinná, sličná.

Vycházím tiše na ranní lov,
nemohu jinak než po špičkách.
I tak však o zrnka písku mé podešve
dělají nesmírný hluk.

A přece ze všech stran v celém kraji
již všickni ptáci cvrlikají,
hvízdají, zvoní.
Jen ještě větším ticho však činí
a lidský krok můj tak nevhodným.
Plížím se k řece nemístný zcela,
ruměncem tvář se mi uzarděla,
ač slunce ještě v lesích.

Dívám se do světa jak otvorem tunelu,
jenž z něho vykrojil malé zelené místo.
Z tohoto balvanu vidím věci, jež jsou.
Je-li cos jiného kdesi, není rozhodně jisto.

Na tomto balvanu, čnějícím u břehu z vody,
přikrčen dřepím a chystám se k dravému skoku
jak dobromyslná šelma, která má hlad
a svity rozkoše animální ve tmavém oku.

Napravo, vlevo, přede mnou, za mnou, hore
je zeleň, kterou však cítím spíše než vidím.
Jen vodou zde u svých nohou jsem si docela jist,
k ní připojen šňůrou, po jejímž cukání slídím.

Tep vody touto cestou zde mezi prsty držím.
Jak ukolébavka přechází mi v celičké tělo.
Ale já bdím a číhám a zhola nic nechci,
než aby šňůrou to trhlo a do hlubin jelo.

Rozhodně: neexistuje zhola nic jiného
než toto místo, jež z prostoru mi zbylo,
semknutých věcí místo, můj rybolov,
v němž se vše k jednomu mžiku společně soustředilo.

K jednomu mžiku, k výbuchu, k prasknutí napjatých věcí.
Pomine náhle kontakt můj s vodou, jež dřímá.
Uprostřed tohoto světa vytryskne stříbrný plamen.
Budu jen sevřená ruka, která rybu třímá.

Zatímco skrčen, vtisknut zdám se do této samoty zde,
která hledí mne přerůsti, zahladiti mne zcela,
jsi-li tu, šume stromů, ptačí zpěve a hvizde,
jsi-li tu, skálo pozlacená, zeleni s pohledem děvím,
dnes věru nevím.

Dokořán otevřel jsem železnou bránu čela,
všecky dělníky odtud vyslal jsem do ciziny,
za nimi hledím, kterak jdou,
derou se v jas a noří se v stíny,
s mým zrakem a sluchem v čele se strou
po širé zemi.

Opojen řevem světa, mlžnými nadějemi,
krok za krokem za nimi celý se posunuji
od této výspy sladkovodního kraje,
kde snad jsem byl, ale kde nejsem, poněvadž dálkou pluji,
kde asi má ulita leží jen, s níž větřík si hraje.

Krok za krokem za nimi postupuji vpřed,
a oni jdou, hrnou se, tlačí v širý svět,
razí mi cestu, otvírají mi dveře:
pole a pole, les a les odskakují za nás,
dědiny, města, pohraniční stráž...

Města a města, bodáky, Rýn, Hamburk a námořníci.
Milujeme hnědi zvětralých lící
sedíce v krčmě, v husté a kalné žluti,
milujeme paňáty na těžkém půvabu holek,
vyhladovělé pudy, krutý alkohol a vtip.
V přístavu nočním vdechujeme chtivě vlhký
a páchnoucí slib.

Teď jsme se zcivilizovali.
Sivozelená sláň je pod námi, před námi, v dáli.
Jsme pasažér první třídy, samotář, podivín snad,
při table d'hôte mlčelivý, sám stále mluvící s mořem.

To nejkrásnější nemohli jsme si s ním říci.
Bohudík, že je konec a maska dole!
Lépe je býti s oráčem chudým než s panským parním pluhem,
když nám již učarovalo to sivozelené pole.

Brooklyne řvoucí! New Yorku nebesa škrábající!
Nevzpomínáme si snad? Koneček mastné sítě,
Vacuum Oil Company, jak se vždy jednoho rána
přisával uprostřed dědiny, lovil pro zlatého pavouka?
Lomoze, líhni nejztřeštěnějších věcí!
Nesmírná kovárno, v níž ohromná demokracie
klade se na kovadlinu, znova se ve výheň hrouží!
Dnes ráno však nebyl to stesk již po malé evropské louži?

Dál! Bláhový lete! Přátelská ruko farmy!
Zdar, kamaráde! Vzpomínáš na naše mládí?
Na rvačky s policií? Na okultické žvasty?
Zdar, Američane! Naděje užraly se.
A naše lebky pomalu jsou lysé.

Dál! Kde jsi, horečko prvních zlatokopů?
Dál! Nikoli, nečteme o hloupých revolucích.
V Buenos Aires palmovou třídou jdeme.
Dělníci moji, které jsem vyslal z čela,
nejsme-li syti pevniny, dosti přec těchto zemí!

Rio de Janeiro ještě! A dva měsíce moře.
Jako zvon to v nás hlaholí v nejbližší rejdě.

Tahiti! Tahiti! Stůjte, dělníci! Přestal svět.
Bude nám vůbec ještě kdy možno někam se rozletět?

Sníme sny, jež jedenkrát byly až ke dnu již sněny.
Ach, jaké hloupé a voskové psali jsme kdys básně!
Ve vlasech veliké červené květy mají tu hnědé ženy.
Od žida kupujeme jim pozlacené cetky.
Denně si šeptáme, zapisujeme v mysl,
že zde jsme, skutečně zde, v těchto hedbávných tropech.
A zcela jsme venkovští, příroda, široké plíce,
a jako nikdy předtím nám hnusno i tropické město
a jeho důstojníci, prodejné tanečnice.

Pst! Noc je velebná příliš.
Pst! Všecky dveře k světu jsou zavřeny.
I ústa...

Proč tímto browningem nemožno usmrtit čas?
Všechny zbytečné touhy zahynuly by s ním.
Dělníci, počkejte přece, až vám dám rozkaz.
Což opravdu tento koráb prorazil novou díru
ke světu, k neznámým věcem, k Evropě staré?

Dál tedy! Padesát pohledů nazpět. Korábe, rychle!
Což kdyby se nám zachtělo sem se vrátiti zemřít?

Po dlouhé pohodě buď vítána, slaná bouři!
Tu přivázáni v pěně a kouři,
ve svět se řítíme.
Nic nemůžeš nám, bláhové nebe, nic, vzteklá vodo.
Na to, co bylo, myslíme.

Znova a znova myslíme na to, co bylo,
na slunce v houštinách, na hnědých ňadrech.
Přece nás něco do nových dveří pudí.
Najíti červy v nejsladších jádrech?

Spěcháme klubky japonských přístavních měst.
Tokio. Venkov. Staré fotografie vidíme živé.
Žluté mravence, ušaté Buddhy, zvetšelou pohádku.

Princezny lásky v klecích Zelených domů,
z jichž průjezdu vyvolavač vábí nás dlouhými verši.
Netřeba, abys tančila, porculánová figurko,
úsměvem pouhým, géšo, nám oslazuj saké.

Teprve jezero Biwa láká nás jako kachnu
hnízdo si udělat v rákosí zpívajícím
a znova si říkat dojemné povídky země.

Dělníci, vzhůru! Zpátky do Nagasaki!
Před lodi odjezdem píšeme pohlednice.
Postačí síla nám pro Vladivostok a Sibiř?

Železnic lety, které nás unášíte
jak říčka rozvodněná zazátkovanou láhev!
Kterou jste vyhlédly pro nás zátoku tichou?
Anebo pobřežní kámen, o nějž se rozbijeme?

Jací jste, dělníci moji, jací jste kouzelníci!
Zde tedy odsunout máme od oka kaleidoskop?

Sedíme na balvanu holého norského fjordu.
Znavená křídla zobákem probíráme si,
pták stěhovavý.
Šediví se šedí splýváme, odvála melancholie
svět kdysi žhavý.

S rybáři vyjíždíme a mokří se vracíme z lovu.
Na pohřbu naslouchámе pastora mírnému slovu.
Severe přísných věcí, důvěrný sousede smrti,
minulost na prach drtíš jak mezi kameny dvěma.
Nastává veliké ticho, v němž musí se zroditi zvuk.
Nějaký výkřik ze škrceného hrdla...

Kterak se stalo, dělníci, že padáme k jihu?
Kterak se stalo, že jsme tak lační a svěží?
Evropou starou dolů, och, jak se to běží!

Ze skály Gibraltaru hledíme k africkým břehům.
Dělníci, rychle! Znova nás volá slunce.
Dělníci, rychle! Káhirské krčmy a bazary!
S velbloudem výlet, a když už jsme zde,
tož s těmito hloupými turisty dolů až k pyramidám!
Egypte! Nile! Hnědá ty tanečnice!
Ale což nemyslíme již na druhé tropy,
na mladou černošku, na hlavě nesoucí džbán?

Obraťte, dělníci! Cožpak jsme výletní jachta?
Což máme snad v úmyslu psát jednou fejetony z cest
a doma spisovatelkám se plésti do řemesla?
Africká pánev nás volá. Uganda. Kongo.
Dělníci, vpřed! Zde si kdes odpočineme.

Ležíme pod kokosovníky, kde černí kolohnáti
vrhají na hromady úrodu ořechovou.
Procházíme se plantáží, agávovými poli.
U břehu Viktorie kolébáme se v džunce.
Pijeme na verandě whisky a černou kávu,
žvatlají důstojníci a boy nás ovívá hebce.

Čas míjí. Doteky prstů sklouzají po všech věcech
jako po domácím, dávno zděděném nábytku.
Nějaké zakryté hroty počínáme cítit.
A jednoho rána nuda z klece deštivých časů
sápe se po našem hrdle, nechuť nás zaplavuje.
Z šerého kouta zlé a protivné sednice
upírá na nás oči žlutá zimnice...

Dělníci moji, kde jste tak dlouho byli?
Což jste mne zradili, zbaběle opustili?
Nikoli? Dobrá! Jen když jste zde již!
K sobě mne přivažte touhle liánou pevnou.
Vlecte mne! Sláb jsem. Spěchejte do Evropy!

Tak je to dobře, dělníci. K vlašskému břehu!
Pijeme dlouhými doušky laskavost, modř a něhu.

Jsme rekonvalescent. Sotva dočkati můžeme se
modrého jateríku v jednom moravském lese — — —

Slyším tě, šume stromů, již, ptačí zpěve a hvizde,
vidím tě, skálo pozlacená, zeleni dívčích zraků.
Skrčen a vtisknut do této samoty zde,
jsem podoben v zátoce tiché omšelému již vraku,
jenž dopředu kolébá se, jako by odrazit chtěl,
ale v břiše voda mu šplouchá s rybami lesklých těl.

Tyto své slabé a hubené ruce
v železné svírám, nepovolné spáry
a z každé strany za hrdla držím,
škrtě a vraždě je, starost a vztek.
Kruťte se, svíjejte, supejte, řičte,
vláčeny cestou tlucte se po štěrku,
nepustím, nepovolím,
pokud mé prsty cítiti budou
života jediný ve vás tep,
pokud mé ruce nebudou moci
odvrci bezvládné mrtvoly vaše
daleko ode mne, pryč z této cesty,
kterou mi vroubí dnes šalvěj.

Tmavé a hrdé, vážné ty květy
vonějí soucitem, moudrostí hořkou,
domlouvají mi modrýma očima,
abych vás nepustil ze smyček pěstí,
abych vás zabil a šel dál.
Kruťte se, svíjejte, supejte, řičte!
Chtěly jste se mnou, tož se mnou jste, hle!
Až tam k té hrázi vás dovleku k řece,
naposled stisknu, svrhnu vás dolů
napospas vlnám, jež jako kočky,
když se jim ukáže syrové maso,
předou a trou se o břeh a trávník.
Svoboden půjdu pak, uslyším ptáky,
kteří jsou se mnou zde jako ta šalvěj.

Věru to nebude poprvé dnes,
co jsem se pustil v takový zápol
a škrtím vás, bestie zákeřné.
Číháte všude jak stíny všech věcí,
jež znenadání vyskočit mohou,

sotvaže člověk protře si oči,
rozhodí záclony oken.
A kdo je sláb, jak šelmy jej srazíte,
na hruď mu kleknete, ruce a nohy
na jedno místo mu přibijete.
Po krvi lačníte, po mozku našem,
žahadly všechno v nás ubodáte,
až smyslům zmámeným zazdá se země
jak velký žalář, kde nekvete nic
než bledá plíseň světla se štítící,
a všechno ostatní lež jest a klam.
V děs byste změnily i tuto cestu,
v hady mně snad i šalvěj.

Ale to nesmí a nesmí již býti!
A bylo-li to kdys, byl jsem zbabělec,
že pěstmi těchto svých hubených rukou
nechopil jsem vás za hrdla.
Že ruce nechal jsem bezmocně viseti
po bocích těla, jež napadly jste,
až vaše sveřepost mi zkazila smysly,
a místo samožitného chleba
já jed svých bolavých prodával chvílí.
Zradil jsem zemi a povinnost básníka,
ukřižován jen směšný jsem býval.
Jako by zde teď, na tomto slunci
opilec klesl v šalvěj.

Básník je něco docela jiného.
Na kříži nehraje divadla davu,
který se nimrá rád v slzách a stonech.
O mříže klecí si nedere čela.
Neskuhrá, nefňuká, nelomí rukama.
Starostí, vzteků hladová smečko,
básník je básník, až když tě bije,
básník je básník, až když tě potřel
a do tvých mrtvol zarazil žerď
praporu lásky a kladu!

Básník je síla, jež zavírá propasti,
na pustých úhorech růsti dá klasům,
zpívá jak jez na širokém proudu,
voní jak u cesty šalvěj.

Kdo by jen, kdo by na našem pochodu
na bílém praporu zlatý znak země,
na bílém praporu zelený věnec
před těmi nesl, kdož rodí se, rodí,
puzeni k sobě a držáni od sebe —
kdyby to básník nečinil denně,
stupeň a stupeň, krok a krok?
Pod svojí halenou má míti ukryty
tvých zubů závistných krvavé stopy,
které si odnesl z tvrdého zápolu,
zběsilá smečko, s tebou.
Z víry a shody, z lásky a kladu
má míti složenu zorniček barvu,
hledící v život jak šalvěj.

Starosti, vzteky, och, jak vás já znám,
krhaví, potulní, hladoví psi!
Vím, že jste zde a všude stále —
zde však a všude zdolatelni!
Sevřením pěstí možno vás uškrtit,
na řetěz uvázat, zahnati do boudy
dupnutím nohy na celý den.
Anebo poslušné učinit na povel
jednoho pohledu, je-li to pohled
vůle, jež roztíná uzly.
Tou vůlí, tou vůlí moci zásobit svět,
každého z těch, kdož zde jsou a přicházejí!
Básníků nových závažný cech
vyslat jak mužstvo uhlokopů
pro tuto vůli jako pro krásné uhlí
v hloub této jediné naší země
a z poezie učinit uhelnou stanici
všech našich vpřed se deroucích lodí!

Krhavé bestie, čím byste byly,
kdyby z nás každý vykročil silně
a cestou chtěl jen viděti cíl
a posilující šalvěj!

Proto vás škrtím, proto vás vraždím dnes,
proto vás vrhám teď do této říčky zde
takhle... a takhle! Co je z vás, šelmy?
Vln hříčka, neškodný postrach ryb.
A já jdu prost a vesel a svoboden.
Na zpěvy myslím živné jak chléb,
jak uhlí rozdávající teplo,
vonějící jak šalvěj.

Myslím, že létám,
že mávám ve vzduchu velkými bílými křídly,
která se blyští jak zrcadla,
hned opilými údery bijíce letní žár,
hned s roztaženými prsty tanouce nade vším jako požehnání
anebo do oblak vztyčena společně rozrážejí svět.

U země, docela nízko však se to děje,
poněvadž na světě nic mne již od země neodvěje.

Snad tedy nelétám ani,
snad jsem jen poskakující veliká koule,
průhledná, z pružného skla, plná rubínů,
jež rudé blesky metají na všecky strany.
Z palouku na palouk a ze stráně na stráň skáči
znova a znova přes toto údolí zde.
Jsem žhavá koule, červený kohout, maličké slunce,
jež není si právě jisto tím, co činí,
a padne-li náhodou na onu skálu tam,
o její hranu jistě se roztříští s výbuchem.
Milión rubínů v horký se rozletí vzduch,
zasrší v slunci jak jinošské krve gejzír,
vysokým proudem se vznese nade vše k výši,
v mocný se rozestře chochol a způsobí dešť:
krůpěj a krůpěj, krůpěj, krůpěj, krůpěj
zářící radostí pokropí veškeru zeleň
a zbarví červeně říčky kovový pás.
Mám této rudosti předem již plničký zrak.

Kdož to ví ostatně, pravda snad ani to není,
snad se jen koná v bujaré mysli mé červené představení.
Jedno je jisto však nade vši pochybnost:
nechodím dnes jako druzí.

Mám bezpochyby gumové podšvy a podpatky,
proto je krok můj tak lehký;
mám bezpochyby v srdci svém šampaňské víno,
proto jsem vesel a bujný;
mám bezpochyby v mozku svém podvratné rejdy,
proto jsem veliký pán.

S rozkoší, myslím, mohl bych dnes vrhnouti sebe jak pumu
do nějakého tučného kočáru,
do chrámu ztuchlého, do ryčné sněmovny
anebo do vody kapřího rybníka,
do travou zarostlé ulice jen.

Vari mi z cesty!
Jak francouzský pilot dnes létám,
jak povětroň řítím se pitomou atmosférou!

Vlhké, vonné mlhy táhnou z lesů a lad,
podzimní večer tichý je pěchuje v chlad,
namotávají se v klubko, napravo, vlevo, nahoře, dole,
zamotávají v ně domky, ploty a stromy,
lávku, studnu, psa, jenž má hlad, a chodce, který jde z hospody,

klubko klesá mezi lesy a pole,
bokem na stráně a v lomy,
klubko průsvitností, jež lampy škrtí,
které marně cukají sebou a se vrtí,
namáhajíce se podati si svazky paprsků.

Uprostřed tohoto klubka, nad dědinou, na kopci vyhoupla se,

šátkem zamávala a rozběhla se
vráz:
sanice, úplněk, vodopád v lese, útok kavalérie,
srdce, které na poplach bije,
sráz.

Uprostřed tohoto klubka ohnisko rozdělala,
před nímž pohasly lampy a schoulily se věci,
otec hlavu skláněl a matka se křižovala,
jako by meluzína zakvílela v peci.

Klubko trhlo sebou, chvěti se počalo, v pohyb uvnitř se dalo,

molekule za molekulí rozvířila se v něm
kolem ohniska,
domky, ploty, stromy, lávka, studna, všechno, co spalo,
probudilo se vyplašeno snem,
zajíc kličkoval v strniska.
Po víru a vlnách jeho se rozeplula flotila zvonů
všemi směry ze středu, sklouzaly šňůry tónů,

korálky, jež vybuchovaly, vlaštovky, jež zatínaly drápky
a kdes v dáli klesaly narazivše na stěny,
byvše opojeny, byvše zmateny
jako malé oběti mucholapky,
vpravo vlevo, nahoru dolů se vrhali ti ptáci
či ty zvony anebo co to bylo,
kdesi někdo slyšel snad, jak je skála vrací,
kdesi někdo dojem měl, jako by se lilo.
Klubko křídlovkou naplnilo se,
ve stromech se chvěla, chvěla se v rose.

Srdce se v nich chvělo, srdce se chvělo všude,
znělo, vřelo, pělo, nadouvalo se, plakalo,
srdce stalo se ohniskem klubka, klubko se zdálo že hude,
že se náhle rozpomnělo na vše, co je zklamalo,
ale přece bylo to jen srdce člověka.

A ten člověk, srdce, křídlovka, ohnisko, klubko —
kterak třásla jsi se, věcí všech slupko! —
tedy zpívali,
podzimní večer, mlhy a chlad,
ticho, vlhko, vůně táhnoucí z lesů a lad
také tedy zpívaly,
v srdce člověka jako do not se dívajíce,
v srdci člověka sebe a touhu svou zříce.

A co by mohlo venku, nedaleko města, klubko věcí
zazpívati si jiného
než kapku z proudu, jejž vidíme téci,
žal a lásku milého,
obyčejnost z ulice, píseň z kolovrátku,
která však ve své chvíli přece se podobá svátku,
trhá cáry z hlubin a vrhá je do prostoru,
když je večer a smutek sklouzá po věcech,
cestičkami nervů v každém se ocitaje tvoru,
k vykřiknutí škrtě dech.
Praskla hladina, jež tichem byla sepjata,
zbyly kruhy ze skla, z plechu, ze zlata;

poněvadž se mlhou opila,
nad hlavou klenba křišťálová se nám rozbila
a kus po kusu padá dolů a řinčí
Nad Berounkou pod Tetínem a Horo, horo, vysoká jsi,
sklínku za sklínkou prázdníme,
smutek vraždíme,
zabodávajíce do něho rozmach ruky —

Pak přišlo pomalu vykoupení:
klubka ani křídlovky není.
V zámku ze skla a mléka pod vodou sedíce zříme,
kterak svět za okny venku bez touhy dříme,
kolébá se, naslouchá hudbě,
které propadl docela jako své sudbě:
živel z plynulosti a ze zelení
a v něm lesy rdestu a zdrojůvky, ryby ze stříbra a mědi,
vodní ženky ze stínů, raci na kořeni,
chapadla a vousy vlají, oči hledí,
ale marně, neboť netouží po ničem,
hypnotizovány hudbou jako snem,
hudbou, která jest bezpochyby chvěním našich
skleněných tabulí,
jež se sděluje plynulosti, zeleni, stříbru, mědi, stínu,
aby rovněž se rozezvučely a hudbou naduly
jako extraktem života, jenž se podobá plynu,
omamuje, uspává, usmrcuje —
zříme, naslouchámе, já a nevím kdo ještě,
hudba plyne, plyne, plyne jako v tropech deště,
i nás omamuje, uspává, nadouvá, usmrcuje,
nejsme my to již, nýbrž toliko fantómy naše,
se všemi věcmi jsoucí zajedno, rozmělněni, kaše,
do níž plynulost jako vichor duje,
duje, duje a du — du — duje, du — du — du — — —

Nevím, kdy to bylo, náhle ovšem:
znaveno zmlklo srdce, ohnisko zhaslo, bylo po všem.

Vlhké, vonné mlhy táhnou z lesů a lad,
podzimní večer tichý je pěchuje v chlad,
stále znova namotávají se v klubko, nahoře, dole,
zamotávají v ně věci stále úporněji,
klubko kleslo mezi lesy a pole,
není známo již, které v něm události se dějí,
ale ony se dějí,
dějí, dějí,
dějí...

ZPĚVY Z LOMOZU

Na jitro čekám. Na vlak. V putyce u nádraží.
Je sobota. Masopust. K páté hodině ranní.
Uprostřed nočních ptáků bezcharakterního města
rub slávy života bije mi do horkých skrání.

Z ulic a náměstí vznícených noci frivolní píseň
tu doznívá pomalu únavou, opilostí.
Někdo se potácí, směje, někdo je sentimentální.
Dýmem a výpary plouží se soumrak ctností.

Něco se člověku hnusí, něčeho je mu líto.
Například růže vadnoucí v špinavé ruce.
Například kolombínky odněkud ze šantánu,
jež v chudičké sukni se v život rozběhla prudce.

Naproti sedí černoch. Hromotluk poevropštěný,
švihácky nastrojen v lacinou eleganci,
s květinou módní v dírce kouří a popíjí klidně;
dobrácké oči mu těkají v umdleném tanci.

Krouživé, temné oči dítěte zkušeného
dobrácky hledí do podrážděného davu,
jenž rád by ho ohmatával necudně, blasfemicky,
vrh se mu lačně na kučeravou hlavu.

Ach, veliké hnědé dítě! Neptám se, jak jsi sem přišlo.
Nějakým psem jsi bílého džentlmena,
v nějaké atmosféře prodajnosti a zmaru
sílu ti béře snad zkažená evropská žena.

Ach, veliké hnědé dítě, vyrvané z horké půdy,
zašantročené pod chladná nebesa naše,
nějaký půvab je v tom, jak se podíváš někdy,
tak povýšeně, a přece, běda, tak plaše.

Ach, veliké hnědé dítě, zda však jsi poznalo vůbec
Afriky rubíny, tropů vůně a křiky?
Zda nezrodilo ses třeba v ryčném přístavním městě,
kdes mezi děvkami, kupci a námořníky?

Snad je ti u nás dobře, necítíš marné touhy
po slunci krásnějším, vášnivě horkém vzduchu.
Snad nedal bys, otroku groteskní, za všechnu krásu tropů
ni doušek městského, jedovatého puchu.

A přece jsi mi jak pozdrav z mocné tropické pánve,
kde ohromná příroda nedozpívala ještě,
jak frivolní pohlednice přítele nudícího se
z verandy pod palmami, když nastaly deště.

Mezi tou opilou chasou jsi mi andělsky krásný,
z těch ze všech jediný jsi mi tak hrozně blízký,
že chtěl bych tě rozpačitě hladit po lesklých tvářích,
že chtěl bych tě cudně políbit na tlusté pysky...

Čas míjí. S plešatým poctivcem odešla kolombínka.
Něco se hnusí ti, něco snad zabolí tě.
I černoch povstal. Urovnal koketní květinu v dírce.
Ach, good night, mister John! Veliké hnědé dítě!

Miluji jeho plakáty,
že vybuchují jako granáty,
že usmívají se jako holky našminkované:
tolik jim obdivují se malé i veliké děti,
přešťastné, mohou-li jen rukou je přejíždět,
v iluzi života, jež prudce je ovane,
radostně zevlujíce.
Do města vtrhly,
v tabule návěstní brutálně znásilněné;
do dědin vtrhly,
zdi, vrata a ploty zapálily náhle,
životy rozněcujíce přikrčené
papíru bengály,
přes lesy, pole vytrubujíce táhle
poplašné signály.
Miluji jeho plakáty,
že jako lupeny padnou k nám, zaváty
z dalekých, cizokrajných stromů,
a lidi vyhánějí z domu.

A lidi přivolají v jeden den
k nádraží, před nímž nakupen
dav mlsný očekáváním plane,
až vagóny v pospas mu vydají
svět kočovný, podobný mumraji,
slátaný jako pokrývky z hadříků sešívané.
Tu špalírem diváků, z laciného kraje diváků,
všelikých lidí počestných a všelijakých všiváků,
jak travestie širého života a tropické pohody,
jak triumf zchudlého krále přírody,
poklusem klučinů kluzkém kobrtajíce po dláždění
s koni a mezky, zebrami, velbloudy, slony,
černí a žlutí a hnědí lidé, míšenci, znetvoření,
s turbany, s žokejů čapkami, s opicí na bujném pony

ženou se za město,
evropská karavana cizokrajných ukázek,
světem se motající pestrý provázek,
svinující se a rozvinující bezoddyšně,
srdce má nemocné, ale naparuje se pyšně,
vždyť davy zevlují.
A karavana hysterická,
profesionální harlekynáda půl zvířecí, půl lidská,
s bílými vyceněnými zuby, s hatmatilkou cizí
na tlustých retech smyslnost nese svou,
řehtají koně a sloni řvou —
pod stany všechno mizí.

Tajemné, krásné a mocné jako chrám
za městem stany již stojí;
také by mohlo to býti ohromné zvíře
šedivé, nemotorné, však vzácné, že hrdina sám
pro žízeň svou je dojí.
Miluji tyto stany,
že jako ženy v posledním měsíci jsou obtěžkány.
Pro lidi z činžáků, z baráků skrývají skvostný svět
v maštalích, klecích, šatnách, skladištích,
šelmy a pestré věci a hubené krasavice
a koní, och, koní dvacet, třicet, čtyřicet;
pět dílů světa setkává se v nich
a pojítkem jsou široké klauna nohavice.
Miluji tyto stany,
že večer jsou k prasknutí napěchovány
světlem a ruchem, hudbou, lomozem, křiky
a jejich štěrbiny do tmy se nítí
jak vášnivé čepobití,
jak fontán světelných střiky.
A portál zářící křičí do dálky,
na šňůry navléká lidské korálky.

Zvon.

Na stěnách ohromné nálevky nesčíslné oči
po písku manéže krouží jako v kolotoči
a vzduch je tu zápachu krásného, divokého pln.
Anebo plujeme, koráb na Tichém oceánu,
ze stěžňů visí plachty a lana,
povětří chutná jak mana
a na palubě je slavnost, jež potrvá k ránu:
bouchají od šampaňského zátky,
šílenství kvapíku posedlo loď,
večer je bláznivý, večer je sladký,
má milá, pojď...

Cval koní a práskání biče
probouzí pudy a chtíče,
dychtivě vibruje chřípí, číhají smysly,
svět celý letí myslí.

Miluji biče svist a chocholů bílý smích,
když blesky vrhne dvanáct hřebců vzepjatých,
Japonců kroužící míče, slonů rozvážný um,
v němž minulost země melancholicky mimuje přítomnost,
velbloudů poklus, čikošů čardáš, šašků plesk a bum,
lvů řev a mrzuté skoky, krotitele ctnost,
jezdkyně valčík, povalující se bílé medvědy,
výstředních hudců frašku s psími nohsledy,
anglické girls, třeštící ovoce těl,
a jejich jek a skok a tanec tarantel,
z visutých hrazd a kruhů let lidských vlasatic,
skřek místo ostruhy, polibky z výše
a ticho, když kolem sotva se dýše,
potlesk a hudbu.

Miluji cirkus.
Miluji jeho směsici
Evropou nepřetržitě kroužící
s lesky a blesky a třesky, s křiky a ryky, s trysky, skoky,
zápachem,
že míjí jako divý sen nějakým šedivým dnem,

že je to brutální, živý ohňostroj,
o život smělý boj.

A miluji cirkus,
že nakonec v srdci mi probudí chuť
v stín kalné lucerny do stáje vplížiti se,
ku plavé šíji velblouda přivinouti hruď,
jak tu tak odpočívá ten tichý kočovník,
a sníti, sníti... pouště písky lysé,
bílou a hnědou karavanu, oázu, palmovník
a žhnoucí, ukrutné slunce...

Důstojný slone,
v pralese zdiva zavřený jako ve vězení,
a přece na svém a jediné možném místě!
Olej a barvy,
jimiž tě krmí zpocení lidé v zasklené stáji,
noří tě v tropickou atmosféru,
jež je ti po chuti
a lepí se ti na hladké, lesklé údy.
Syt stále, opatrován, cíděn jak na svatbu dívka,
na dané znamení, věrně konáš svůj nejlepší kousek,
ač nepřicházejí lidé a neplatí vstupné,
aby ti zatleskat mohli,
ač děvčátko v slaměném kloboučku s červenou stuhou
nepodává ti kostky cukru.
Zatímco příroda přestala rodit živočišné tvé předky,
nádherné rody, velebné nad pomyšlení,
z nového věku a lidského mozku se rodíš,
obludo mechanická,
obludo krásná, moudrá, stále se zdokonalující
a jedna ze stera podobných tobě i nepodobných
z nesčetné rodiny dobývající světa.
Válci svých čelistí nedrtíš nic,
bílou však tasemnici,
jež prochází složitou útrobou tvou jak školami děcko,
článkuješ přesně a pozorně,
jako bys vysílala ty, neposunutelná,
výbojné kroky své napřed, v neznámé dálky.
A ony se rozbíhají po stech, tisících, paprskovitě
na všecky strany,
a tak to ty jsi, která složena ležíš
na stole dubovém
v hospodě U borovice za mnoha černými lesy,
kam přijdu snad zítra, snad pozítří, abych tě otevřel,

a jako předtím pryskyřici, vdechoval nyní
zahořklou vůni tvé stáje.

Horoucí slavíku,
jenž k zemi jsi přimontován, a přece vášnivě tlučeš
ve velkoměstských nocích, ve všech, kromě neděl
a velikých svátků!
Horlivá píseň tvá
zapadá v patetické šero táhnoucí ulicemi,
jež chvějí se pod opálovými zraky obloukových lamp,
a u kovového větvoví, které tě chrání
ve žlutě žhoucí kleci před nočními blázny,
nevěstka zastavuje se a opilec deklamuje
svůj tragikomický monolog bludného zahaleče.
Do letních nocí z dláždění vypíjejících žáry
buší tvůj tlukot jak ukryté polední slunce;
do zimních nocí, čistě a bělostně oblečených,
vzlyká jak tajná vášeň panny schované v poduškách.
Jsi bušící srdce,
jež shrnuje v kvapném svém rytmu tlukoty tisíců srdcí
z celého města, z celé země, z národa celého,
která se poznati chtějí a nedočkavostí hoří.
Nejeden člověk s úzkostí naslouchá ti
anebo v dáli kdes tuší tě a nemůže spáti,
věda, že bude to rozhodnutí, které mu přinese ráno
ozvěna tlukotu tvého nespočetná, ani snad nezmlkající
a křížem krážem odrážená jako potulný apoštol.
Jest možno tě slyšeti, myslím, až na konci světa,
kovových svalů hudbo,
slavíku mechanický,
který i básníka vábíš, aby se ti svěřil,
kus horkého srdce vrhl v noční tvůj tlukot,
na chvíli splynul s tebou a zazníval světem.
Každý tvůj úder
a jeden po druhém nepřetržitě jdoucí
plní a odesílá vagóny nesmírně dlouhého vlaku:
v pestrém jich zboží přehlíží příjemce srdce básníkovo,

nicméně tu a tam ono přece se octne v laskavé dlani,
zakvete, zavoní, zaraduje se těšíc.

Složitá bytosti,
královský stroji a prostředníče,
jenž po denních soustech dodáváš svět širý komukoli!
Tisíců zraky a vztažené ruce se soustřeďují k tobě,
pokorně přijímajíce tvé pravdy i lži,
osudy jejich zdáš se v hrsti držeti pevně
a s očima zavázanýma pomalu pouštěti je
přesnými mezerami, jež dělí tvé kovové prsty.
Jak příroda na jaře
horlivě, spravedlivě
ke světlu pudíš všecko, co ke světlu chce,
instinkty dobré i zlé vysíláš, aby se množily,
života rytmem je rytmus tvých válců a pák.
Dychtivá dívenka, lačnící po polibku,
tak jako voják politický, jenž chce zasadit ránu,
nemohou dočkati se, až dokončíš denní svůj kon.
Ctnosti i zločiny rozhlašuješ po celém světě,
jsi zvoník v čas poplachu, k pohřbům i slavnostem zveš.
Jsi pilný a demokratický pekař levného chleba,
jejž denně tisícům rozdáváš v krajících stejných.
Jsi mlýn na umělé hnojivo, bez něhož nezůstává jediné pole.
Jak pochod dobyvatelské výpravy připadáš nočnímu chodci,
v hodinách jitřních jsi však líheň bělavých ptáků:
ti mračnem vzlétnou a rozlétají se v hejnech i po jednom,
jak poštovní holubi vyslaní do všech končin,
najdou nás cestou do práce anebo v lůžku ještě,
jak ranní číška popichují den v nás,
a rozhodivše záclony naše, ukazují nám
divadlo světa!

Bože,
jsi-li, vládneš-li námi,
ty, jenž úzkost jsi pocítil v temnotě nad vodami,
pročež „Budiž světlo!“ jsi řekl a zažehl plameny hvězd
a pak shledals, že dobré to jest —

bože,
který miluješ prý srdce prostná a čistá,
mysl bílou, veselou, horoucí,
skutky lásky, jimž učit poslal jsi Krista,
aby na zemi kvetoucí
jako byliny luční lidé ve shodě žili
a z tvé milosti pramene pili —

bože,
bože chudých, pokorných, nevinných,
jsi-li spravedliv ke všemu tvorstvu,
poroučíš-li vodě i ohni, vzduchu i horstvu
vprostřed andělských kůrů svých —:
zab ty lotry!

Zab ty lotry, kteří světla se bojí,
světlo ničí, brání mu, kamkoli vkročí,
jedem nejčernějším ubíjí srdce toužící po úkoji,
mysl do bahna vedou a do tmy vracejí oči;
zab ty lotry, kteří nikoho nemilují,
kterým svato nic není:
bílým jménem tvým zradu nebes i země kují,
jako kobylky dravé slétají do osení,
chudé ždímají, pokorné zapřahají,
przní nevinné!
Zab ty lotry!

Ďáble,
jsi-li, boha silnější jsi-li,
a vše je-li pravda, čím s nám kdys byl:
příliš krásný, smělý, až tě odstranili
k protinožcům boha žárliví andělé,
světlo vzal jsi k lidem a do jich nitra vlil
věčný oheň touhy zardělé
po křídlech a po poznání
od kolébky až do skonání —

ďáble,
který miluješ srdce silná a smělá,
mysl rudou jako makový květ,
plodné pudy a vášně, odboj tvrdého čela,
všecky, kteří pro člověka dobývají svět —

ďáble,
Lucifere rebelů, básníků a vědců,
otče milenců a neuznaných světců,
poroučíš-li sopkám, lijákům, bleskům,
rozumíš-li dosud přelidským steskům:
zab ty lotry!

Zab ty lotry, kteří hanobí světlo,
po nichž tráva nemůže po věky růst,
nenávidějí všecko, co pod dechem volnosti vzkvetlo,
přežírajíce se hlásají půst.
Zab ty lotry, dráby otrokářů,
vyhlaď plémě nestydatých lhářů!

Proti všemu, co na světě možno zváti činem,
proti všemu, co z člověka opojným tryská vínem,
proti živému tělu, proti vzpouře i lásce
běsní jejich záští ve svatoušků masce:
zab ty lotry!

Hmoto,
všudypřítomnosti s miliardami tváří,

plesně živá, vzrušená jen v sluneční záři,
nejkrásnější na svobodě a v géniů rukou,
jsi-li vše, a vše je-li jen vibrací tvojí,
metamorfózami prachu, který se rojí,
jsi-li sama osudem sobě, a my se štěstím i mukou
ty jsme a tu ctnost tvá, tam neřest —:
zab tu nejhorší neřest svou!

Hmoto,
která růsti chceš, kvésti, voněti,
množiti se, zráti a znova pučeti,
překypující a zdravá jsi jen na světle, na volném vzduchu,
chřadneš ve tmě a puchu,
zachováváš silné své tvary a život jarý,
nazpět béřeš vše slabé a chabé —

hmoto,
hmoto krystalů, studánek, lučin a polí,
hmyzu pestrého, ptáků zvonících, zvěře, jež do údolí
chodí ztepilá pít,
hmoto člověka, který chce žít
s pudy rozestřenými jak páví chvost
sobě pro štěstí a tobě pro radost,
máš-li blesky a uragány, propasti a hlubiny,
aby čistily atmosféru a pohlcovaly zdechliny:
zab ty lotry!

Zab ty lotry, kteří světla se štítí a zatarasují cesty,
brání růstu, květu, zrání, budoucnosti,
jako předvoj moru táhnou dědinami a městy,
ničí sílu a jarost, všecky tvé ctnosti,
neřest živíce tvou
krmí zločinnou:
zab ty lotry!

Sílo,
jsi-li ve všem, všeho energie,
božská, tajemná, nezvratně popuzující,

matko divů všech,
duše v tělesech,
kterou všechno jen žije,
kterou roste krystal i člověk toužící —

sílo,
která trháš, nemáš-li cesty volné,
která ctnosti boha i ďábla v sobě spojuješ,
všechno živé pudíš k výši a nad vteřiny bolné,
všemi jmény, kolik jich bozi kdy měli, se zveš —

sílo,
sílo květy vztyčující a probouzející ptáky,
klasy naplňující a rudými činící máky,
sílo básníků, filosofů, k lásce zvoucích žen,
sílo myšlenky, práce, svaté nenávisti:
jih i sever, východ i západ, noc i den
tobě náležejí-li a tebou dají-li se hnísti:
zab ty lotry!

Zab ty lotry, kteří vztyčené kosí,
probuzené uspávají,
čela pěstují, která úzkosti potem se rosí,
a jen zvrhlou tě znají.
Vše, co s tebou k výši chce, v okovy vrhnou,
nejlepšího člověka v kletbu,
kdybys nového boha stvořila, tak jej v bahno strhnou,
aby pole pohnojil pro jejich dračí setbu.
Jsi-li také v nich, ztracená, zkažená,
zardívající se studem,
vzchop se, jako dynamit rozpřáhni ramena,
spal je v plameni rudém,
zab ty lotry!

Zabte lotry, zabte je, och, života mocnosti,
anonymním bleskem,
vyšší spravedlností!
Pěstí klidnou, v očích se svatým leskem

mohli bychom i my to učiniti sice,
v rukou vašich podobni dýce,
neboť bůh je v nás, jenž určil dráhu hvězd,
ďábel, jenž je zřídlo velkých gest,
hmota, jež chce stále znova kvést,
síla, která razí dráhy cest —
šel bych, život dal bych za to,
kdybych od nich osvobodil vše, co je nám svato —
ale má, tvá, naše dýky
z lotrů učinit by mohly mučedníky:
pročež zabte je, vy je zabte,
mocnosti života!

Jak mračna zlověstná nad naší hlavou,
jak řinčící armáda ulicemi napjatě naslouchajícími,
jak zhnědlá řeka stoupající a stoupající
valí se, valí čas
vymletým evropským řečištěm,
a nikdo neví, nezazdá-li se náhle
jak zastaven,
jak povalen břemenem těhotenství
a nevyvrhne-li děje,
proměny, bitvy, potopy, horečky, šílenstva.
Bez rytmu
a kobrtající snad svědomím špatným, snad opilostí
anebo pod tlakem osudu, kterého nemůže setřásti,
valí se nepřetržitě
a všechno porušuje svým dechem,
jenž leptá mozky a desky a pilíře.

Valí se, valí,
a cítí jej osetá pole,
jako by jižjiž podešve těžké, kopyta, kola je drásala,
cítí jej střechy dědin a báně a věže měst,
jako by jižjiž kule je vrtaly a požáry hlodaly na nich,
a cítíme také my jej neviditelně se valiti
nám po stranách, mezi nohama, skrze prsty.
Nárazy nepravidelnými
dnem nocí buší nám v spánky,
podivně mokvá na našich dlaních,
vstřebává se nám v krev.
Dáví a požírá teorie jak jehňata vlk,
láskám a hněvům našim předhazuje měnlivá sousta,
opěrná místa přesunuje a ruší.
Jak písková zrnka vše lehké uplývá s ním,
bezvládně slabí se kotálejí v něm,
a dravci loví v zkaleném proudu...

Občane, bratře,
k čemu se připojiti máme na této strži,
na který vyšplhati se pevný a jistý koráb,
kde bychom, připjati k stožáru uprostřed vlnobití,
hleděti mohli pěnou a vodním prachem
v dál cíle, k příští stanici pokojné,
k novému řádu života?

Občane, bratře,
naslouchej v hukot a vřavu,
naslouchej pod lomoz událostí a hrozeb!
Nechť řinčí přípitky králů a vojevůdců,
nechť praskají řídké kosti mezi tesáky dravců,
nechť nesčetných, protivných zájmů zbraně se kříží
a burzy, sněmovny, ulice v horečce stálé
se potácejí a řičí —
pode vším uslyšíš podstaty tlumené hlasy,
dvé hlasů lidských a země hlas,
a tma se ti promění v jas.
Jak pila se vžírající hluboko v dubové dřevo
zde tento chraplavý hlas náleží pánovi dneška
a cinkot zlata jej provází,
v němž hrabou se lačné prsty,
a skřípot zběsilých per jej provází,
jež kalkuly zanášejí:
jediná je to slabika, opakovaná stále,
jediné čtvero liter, stále týž chameleón,
modlitba, sten a hrdla stisk,
jediné slovo: zisk.

Hlas ten tu šepce, tam vzpíná se, blyští,
chňapá a cení zuby,
na jeho povel se utahují šrouby a železa
anebo děla se hrnou a třaskají pušky.

Hlas ten se svíjí jak nabodený had,
plemena, kasty se svíjejí s ním,

chvěje se jako postrašené děcko,
davy a zástupy se chvějí s ním.
Nesčetných poplachů hlas ten je zvon,
za ním se plazí nářek a ston,
svou hrůzou naplnil čas.

Půjdeš s ním, občane, bratře?

Jak ševel vanu ve vlahém větvoví červnovém,
jak před venkovskou madonou za lásku modlitba dívčí,
jak úměrná práce, při níž si dělník zpívá,
hlas druhý zaznívá ze zátok času,
života chvála,
života radost,
života pokojné přijímání.
Že tisíc je věcí sladkých jak jablka,
jichž koupiti nelze, však dosíci čistotou srdce,
že poli a městy průvodcem jistějším
nad zákon zisku je svědomí,
zpívá si tento hlas.

A země jej doprovází
zurčením tichým a spodním,
zurčením růstu, zrání, věčné cirkulace,
mateřskou řečí věrnou i trestající,
jediným pravdivým hlasem, který je mimo nás:

Slyšíte, synáčkové?
Zde sedím a klín svůj mám připraven
s poduškou měkkou pro váš sen,
s ovocem pro váš hlad.
Rozešli jste se a zapřeli jste mě,
nejsem však vidina, pevná jsem země
a neúnavný řád.

Sedím a čekám, až se mi vrátíte,
do mého klína pokojně skloníte
znavenou hlavu.

Udeří hodina: zardělí studem,
zemdlení vřavou, bojem a trudem,
přijdete z cest a válek domů
a za všechno zlato, co ho má svět,
nedáte jedinou klidnou noc,
jediný vonný květ...

Občane, bratře, slyšíš?
Občane, bratře, vol!

Ale já vím, že slyšels a volil již,
bratře můj,
ty, kterýs vyrostl, kvetl a uzrál
pod širým stropem nezištných snů,
v nichž necinká zlato a k lupu se neřadí cifry:
svobodný člověk tu kráčí za čestnou prací
po půdě zkypřené pro setbu budoucnosti,
pro nové občanské ctnosti.

Miluji všecky věci, jejichž vztahy jsou prosté,
miluji také lidi takové nejvíce.
Jsou čistí a líbezní, i když vidím je posté,
jsou z pralátky a chutnají jak zralé bukvice.

Jistotu má u nich člověk a bezpečen je s nimi
jak v sednici venkovana, jenž zůstal zdráv jak rež.
Netvoří kaleidoskopu se střípky barevnými,
jenž po každém otočení dá jiné hvězdice lež.
Všechno je u nich pevné, jsou jako strom, jenž zrozen
byl zemí a sluncem a zůstal taký, jak byl.
Jich zločin je lov krahujcův, jich dobrý skutek je hrozen;
všechno jest u nich řád, jenž zemi vyslovil.

Jejich je budoucnost.
Jak vyprahlé dny na dešť svět čeká na jejich ctnost.
Nebudou-li všickni stejně modrých očí,
stejná upřímnost bude přec v jejich pohledu.
Nejmilejší jim bude pobyt na úbočí
a v míru se vším.

Láskou syna i otce bude jich poměr k přírodě,
nebudou jejími povýšenými vrahy.
Úctou k svobodě bude jich k bližnímu poměr,
nebudou hlásati člověka s člověkem boj.

Život je drahé víno, jež chce býti pomalu pito
a předem pokousáno, nežli se spolkne —
řeknou si jdouce do práce anebo k tanci,
nenávidějíce lichvu a ziskuchtivost.

Jak děti, jež na bobku u potoka sedí
a hrsti krůpějí z dlaně na dlaň sypou,
tak milovat budou život,

starší bratři živočichů a rostlin,
věrní synové země.

Přestanou hromaditi a počnou skutečně žíti,
pro zlatou minci nezradí lučního kvítí,
vedeni střelkou svědomí
svobodným stejně jako mužným půjdou krokem.
Pokojný zákon vyplyne z jejich snažení,
nebudou otroky hysterického bažení,
potokem smíchu se zasmějí
plemeni hltavému.

Žonglérům v cirku upřímně zatleskají,
žonglérům s pojmy a city opatrně se vyhnou
jak moru a malomocenství,
zdálky již volajíce:

Hypochondři, imperialisté, estéti, kněží,
lichváři, spekulanti, žraloci,
nechte si pro sebe na mozku mouchy,
nechte si pro sebe zkažený žaludek,
prohnanost, perverze, mystiku!
Vari nám z cesty! V slunci nám stojíte!
Pro všechno na světě, proč nás tak nudíte,
žrouti a tatrmani?
Jediné kvetoucí třešně nelze vám uhasiti.
Jediné slzy usušiti vdově.
Jak moudrá jsou vedle vás dětská žvatlání,
stařenek pověra, žen koketní smíchy!
Hrom udeř do vaší psýchy!

PODANÁ RUKA

Podaná ruka mimojdoucímu,
který se ohlížel po ní,
jest u cesty smutné, u cesty dlouhé
květ, který voní.

Podaná ruka, zcela prosté gesto,
jež čekáním vděčnosti nemaří času,
je ptačí píseň v náhlé samotě,
když zastesklo se po živém hlasu.

Podaná ruka, větévka tenká,
kterou jsi nabídl tonoucí včele,
pomáhá kovat železný řetěz,
v němž živé živému věrno je cele.

Podaná ruka kterékoli věci,
k světlu se deroucí vedle tebe,
svěžejším činí stromů stín,
teplejším hvězdnaté nebe.

Nesmírná útěcha line se z věnce,
jejž tvoříš, přispěl-lis, přispěti moha.
Podaná ruka na kterémkoli místě
pravého tvoří boha.

Očadlá bohyně s ovětralou tváří,
s vypráhlým věčně hrdlem, se železnými stehny,
s rukama černýma a s hlasem staré běhny,
ve zracích pánovitých krvavou majíc záři,
divoce rozkřikla se v našem údolí,
až v dáli rozsévač ji slyšel na poli.

Tu práce ohromná, urputná, drsná a dravá
rachoty, ranami, ropoty, ryky a rázy
se rozehřměla náhle a v země ňadra zdravá
vrazila rudý prapor na žerdi plné sazí.

Ach, běda přemoženým!
Nad jara znameními, vpolíbenými jemně
na břehy řeky, luka, lesní stráně a žleby,
vášnivě zatřepotal se. Tu prchala z děr země,
děsivě rozrážené geometrickými hřeby,
zvířata sotva procitlá, ptáci oklikou míjeli
a zeleň brutálně napadená se udiveně chvěla.

Ach, běda přemoženým!
A staré buky a duby, nežli se rozešuměly,
sraženy zaryly s rachotem rozvětvená svá čela
v zdrásanou, rozrytou půdu. A tiché kdys, lahodné cesty
pukaly otřásajíce se pod balvany a gesty
hnědého davu cizinců, jež vlaky sem lhostejně vrhly
odkudsi z podivných dálek, by do dědin zbojnicky vtrhli,
kde vůně dýchají
a mír.

Osmahlí, při práci polonazí a v krčmách fantastičtí,
až na nůž ukrutní ve vzteku a při táhlých písních tak lidští,
jazyky všemi mluvíce
a všechno znásilňujíce,

žoldáci války velebné, inženýrské a plodné,
daleko od macešské půdy své rodné
se vrhli do bitvy s údolím a jeho valy,
ničeho nešetříce cesty rozbili a vrchy provrtali,
ve vřavě, řinkotu, řehotu
žerouce robotu.

Železa kobrtavá rapsódie
jak blasfémie
řinčela s nimi,
a zelenými
útoky svými
ze strání odpovídal jí jarně rozmáchlý kraj,
střeha svůj taj.

Kladiva, špičáky, páky poskakovaly,
cval koní okutých s jiskrami pod kopyty,
kovy a kameny kovovou kaskádou tepaly,
černými zrcadly zelené pohlcujíce kmity.
Sekyry bily a pily skřípěly,
hltavě hlodajíce na patách lesů,
řetězy úpěly
v rytmické údery děsu.

Umřelo ticho po kilometrech v našem údolí,
řev dynamitu slýchali lidé na poli.

A mřely louky u řeky zdupány, zaneseny,
s hnědými děcky hnědé hospodařily ženy
na jejich smutku, ženy z baráků
a lidé z kantýn, jež v soumraku
koulely žhavýma očima, hulákaly
a písně podivné lkaly.

Vrchům se z boků řinula hlína čerstvých ran,
kamenné cáry z těla jim trhali divoce;
zvlčilé náspy rostly, balvan se stavěl na balvan,
v klín řece padalo těžké, hřmotící ovoce,

ze strání padalo, pršelo, řítilo se
neočekávanou úrodou,
nedbajíc květů, ni trav se koupajících v rose,
ni vln, jež bublavě jdou,
nedbajíc keřů, a stromům,
podobno hromům,
smrtelné zasazovalo rány,
jež rozedrány
zely a krvácely.

Na pomoc svalům a kovu
les mrtvého dřeva se vypravil,
podroben přísnému slovu
podpíral, spojoval, nesl, kryl
prkny a fošnami, koly, latěmi, trámy,
bohaté bohyni budoval provizorní chrámy,
a mrtvé věci odpravit živé pomáhaly
a pronikly skály.

Železa, dřeva a kamene symfonie krutá
tak rostla řízená řevy a kletbami,
zatímco venkovská země vyhrůžně vzdutá
se připravovala v zápas novými setbami.
Nad pokosené kmeny a vyvrácené kořeny,
nad vyhlodané cesty, nad ohňů plameny
vzrůstala šílená píseň snad až k nebesům,
kde zlatý bůh se usmíval nerovným soupeřům.

Již příkop hluboký vpřed i vzad se vinul z údolí
nahoru dolů přes kopec, pod silnice a do polí.

A na nádražích vagóny chrlily již
rour železných černou a dunící tíž.
Sedlákům s potahy propité znova plníce měšce,
housenky černé po cestách se rozlézaly těžce,
na lukách řadily se
housenky černé a lysé
a zkoušeny, rozváženy, spouštěny,

spojovány a pohřbeny
pak v příkopy, beton a tunely
zmizely.

Nesmírný, černý a dutý had
pod naši půdu plnou vnad
byl zaklet,
had pukající,
se mstící
pod naši půdu byl zaklet. —

Tak po léta
vznešená, krásná, sprostá, prokletá,
dávajíc život, dávajíc smrt
po boku tvora, jenž bůh jest i krt,
zpívajíc písně, nadávky říhajíc,
do set a tisíců všeho čítajíc
ohromná práce pod rudým praporem
byla tu domovem.
Jak pán si počínala v našem údolí,
jak vítěz připadala lidem na poli.

Zprzněná půda nelenila však,
u zeleného stál zelený mrak
potopou hroze zelenou.

A sotva místo některé opustil cizinec,
jak rozsévačem vystřídaný opustil je žnec,
a silou nesmírnou, silou spojenou
kraj celý se vrhl na ně se všemi živly
a ze všech stran,
vteřiny s milostným úsměvem na souhlas kývly,
a zacelovači ran
se dali do díla.

Od hotového tunelu se odplížily stroje,
malinký průhled za sebou zanechavše,
hynuly vetřelců lomozy a řídly vášnivé roje,

neb zápas končil, a na vše,
co počítající zanechal tvůrce a vrah,
kraj mrhající ruku svou vztáh.

U vrchu prohlodaného nová vyrostla stráň
z kamene holého, plného hran a hrotů,
z kamene bledého jak mrtvá, studená skráň,
a navršenou svou hmotu
ve žlebu bujném jak přízrak přísně přímila,
jako by ani z domácí půdy nebyla.

Však lesů ševely širé šelestily šerem,
šuměly, šepotaly poznámky ironické,
a koruny se rozpínaly uvolněným směrem
nad dílo zpupnosti lidské.

Sluncem a lijáky, větrem a mrazem
a semeny
započal útok, a na jaře rázem
jak plameny
vytryskla zeleň nad kámen,
jenž rozleptán a omámen
byl mechem již.

Tiše a pomalu kamenný přízrak byl pohlcen,
se zvěří se vracející se vrátil zelený sen.

Děj podobný neustále se všude děl,
kde urovnanou půdu opustil nepřítel.

Na zaschlé rány, nové hráze, cesty scelené
padaly květy, padala semena, padal svátý list,
v ústraních znova ožilo ticho zelené,
do nových skulin se vracel drobný živočich jist.

Očadlá, robustní bohyně s gigantickými sny
a s mravy zestárlé pouliční holky

kams jinam dávno se vrhla vykřiknout v jarní dny,
jimiž se oráč ubírá za pokojnými volky.

Od lučin znova osetých dole v údolí
odešel dobrý hospodář nahoru do polí.

Jen tu a tam drobné stavby a ploché ventily
cos o minulém zápasu ještě pravily
a prostě vypravují dosud —:
že Města marnivý osud
tu pod naše lesy a lada
černého zaklel hada
a jeho útrobami posílá vodu
smutnému rodu
svých zajatců...

Pod kaštany
prosívajícími veliké hrachy slunce,
které nemohou dopadnouti, poskakujíce z předmětu
na předmět,
míče odrážené nejrůznějšími věcmi,
pod kaštany,
hustý, visutý ostrov tvořícími v hostinské zahradě,
kypí jarní neděle v letní restauraci.

S tebou budu dnes, krásný povyku barev a zvuků,
po dnech večerů dlouhých, samoty, ledového ticha!
S tebou budu dnes, dave, kaleidoskope, hluku,
s celým trupem svým, se všemi smysly, s funkcemi
srdce i břicha!

Vlají
bílé ubrusy a světlé toalety,
dmou se tenké látky, zelené, červené, modré, žluté,
jedna šeříková,
proplétají se, vaří se, stříkají
v parodistickém turnaji,
hoří na šedi, žehnou na hnědi šatů mužských.

Květen společenský rozkvétá tu jak záhon,
tváře, zardělé skvrny, telefonují na všecky strany.
Pudy, energie, jež si vesele vyšly na hon,
táboří tu jak vojsko pod zelenými stany.

Vříškají
hlásky dětí a koketních slečinek,
volají
basy, tenory mužů, alty, soprány žen,
zvoní, piští, klokotají dívčí smíchy,
jako lesní potoky zurčí hovor a štěbot.

Všecky schopnosti sterých hrdel, co dovedou, ukazují,
ale — prožíhanou výkřiky, které ulétají,
na protější stráni usedajíce v hnízdech —
ryčnou symfonii jako řeku snují
se skleněným doprovodem naspodu,
s porculánovými hlasy talířů,
s kovovými cinkoty nožů a vidliček,
se šustotem podšvů, jež, docela dole, trou se o písek.

Jarní radost, jež stáhla se sem, do této vzdušné klece,
jako hříbě řičí a mladá jest jako jitro:
v kraji z nebe se sesula na hlavy naše a plece,
s vanem alejí lesních vnikla nám až v nitro.

Steré hlavy
tančí jakýsi kvapík, dotýkajíce se jedny druhých,
steré paže
houpají se, veslují dole i nahoře,
potkávají se, křižují, unikají si,
steré trupy a nohy
stále klátí se, vlní, hemží,
k sobě tisknou se, světlé k temnějším a naopak,
přes židle a stolky se slévajíce v pestré jezero.
Časem proudění zvláštní si razí cestu jimi,
číšník s podnosem plným kličkuje davem,
zastavuje se, rozdává rozmáchle,
nebo bílá, vlající slečna běží se sklenicí vody —
tanec, tanec je všechno,
tančí nejvýše kytice, klobouky, ruce,
tanec, tanec je všechno —
až tu znenadání a prudce
tančí pro všecky pohledy jen jedna věc: ňadra,
v prolamované halence hopkují zahradou
jedna mladá, špičatá ňadra —

Tanec barev, zvuků, pohybů, všechno je tanec všech se vším,
jarní, prchavé semknutí lidí, mnoha, dychtivých všeho.

Se zelenými plachtami, jako vzducholoď, celá zahrada
se vším
tančí, kdesi vysoko myslím, tanec opilého.

S tebou, tanci a dave!
S tebou, hode, svátku, královský dne!
S vámi budu dnes v této zahradě veliké jako svět,
neboť nestojím právě o klid k práci
ani o samotu, z které se dobývá zlato.
Nechci nic dneska dobývati, věděti, že jsem „někdo".
S vámi budu až do šera, do posledního vlaku,
a pak hleděti budu laskavě za páry mizejícími v houští.
S tebou, demokracie krotká a radující se,
kteréž věru dnes nenapadá sežrati mne,
s tebou odpočinouti si chci od sebe samého.

Máme slunce, svobodu, vzduch zde,
upomínku na vonný kraj, kterým jsme prošli,
prostou radost, nemající vedlejších úmyslů.
Chceme býti veselí, sytí, přirození jako květnový den.

Pročež také pečeně sem a uzeniny! Piva, vína, limonády!
Saláty sem, sýry, dorty a likéry!
Naše čelisti se již nemohou dočkati zdravé práce,
jazyk laskominy má a hrdlo prahne.

Číšníku! Občane! Bratře!

Na tvé zdraví piji, dave, kaleidoskope, hluku!
Ztotožňuji se s vámi a nechci nic věděti o domýšlivosti
básníků.
Na tvé zdraví piji, krásný povyku barev a zvuků,
na tvé zdraví, květnový dne, zahrado hostinská,
na tvé zdraví, světe, jenž tančíš!

JDOU HODINY

Jdou hodiny husím pochodem
po sedlém mléku silnice,
s tou nekonečnou serpentinou
za obzor odcházejíce.

Jdou hodiny husím pochodem
tu moudře a tu bláznivě,
a dostanou-li náhle hlad,
v stádu se pasou na nivě.

A žízeň-li některá dostane,
u řeky dlouze se napájí.
Modř nebes by se v nich zrcadlila,
své oči vzhůru zdvihají.

Jdou hodiny husím pochodem
a někdy se přes cestu nastavějí,
poněvadž věci závažné v nich a kolem nich se dějí.
Stojí a s hlavou sklopenou
nehybně naslouchají;
na velikém ciferníku
pevnými čísly se zdají.

Jindy však vezmou se za ruce
jak děvčata kolo tančící:
jsou jako prapory v slunný den,
jak šelmy jsou při rudém měsíci...

Jdou hodiny husím pochodem
přes hory, přes města, přes lesy.
Veliký tanec jich aspoň jeden
spatřiti přejme si!

ZPĚVY POVÁLEČNÉ

DEN LÁSKY

Den lásky rozestřel svůj zlatý chvost,
šla do sklepení zemřít minulost,
je první máj,
hrdličku slyší ve svém srdci ženy,
o jaru zpívá básník roztoužený
podivnou báj...

Leč z hlubin rozumu i z hlubin měst
a z křižovatek, dvorců, smutných cest
zní jiný zpěv,
zpěv třídní radosti a víry nové,
odvážných davů kroky ocelové
a třídní hněv.

Vpřed hleďme, kujme zbraň a stavme stráž,
buď z ocele i celý život náš,
i z lásky buď.
My povstali jsme, proletáři černí,
a revoluci zůstaneme věrni,
dvůr, dílna, huť.

To však jsou červánky. A v příští den
my zaměníme přípravy a sen
za rýč a nůž,
až stejná bída stejné raby spojí
a dělník s rolníkem se zdvihne k boji
jak jeden muž.

Jménem dělníků,
jménem železným,
jménem horníků, kováků, stavebníků a lučebníků,
jménem železničářů, typografů, zřízenců a nádeníků,
ale nikoli jménem toho neb onoho, nýbrž jménem davu,
když vztyčen má jedinou pěst a jedinou hlavu,
nechť ze základu kamenného slohy železobetonové
vyrostou čistými liniemi, slohy nové,
a jejich krása budiž svatá pravda třídní,
stejná v Kantonu, Tangeru, Sydney, v Chicagu,
Londýně, Vídni,
k pateru vzbouřených kontinentů nechť doprovod zpívají
a do budoucnosti se dívají
přítomnost milujíce
pro její strašlivé oči a rozbrázděné líce,
pro její mohutný osud.

Jménem dělníků,
jménem železným,
jménem vynálezců, inženýrů, lékařů a biologů,
jménem antropologů, etnologů a sociologů,
ale nikoli jménem těch, kteří ve starých pověrách žijí
a proti skutečnosti bojují dětinskou ideologií,
nýbrž jménem tichých i bojovných materialistů,
kteří jsou nejvíce podobni dnes legendárnímu Kristu,
nechť slohy, pozorné k době jak anténové dráty,
sbírají, zpívají, hrají a rozdávají
naděje, cíle, úspěchy, obavy a ztráty,
jež plamennými anděly z hlubin práce a myšlenky
povstávají,
z nejposvátnějšího děje, z dělnické revoluce,
a nechť jsou jako štědré a ohnivé ruce,
nesouce pecny hladovým,
mrznoucím teplo.

Na širém světě,
na světě rozdvojeném,
třídními sny a zápasy, nadějemi a bázněmi napojeném,
nemáme již my upřímní, vědomí, vášniví, nemáme pranic,
co by nás ještě spojovalo uprostřed bojů a štvanic,
co by nás povznášelo, sílilo, činilo dobrotivými,
k radosti vedlo a k hněvu mělo, nás činilo nesobeckými,
než tuto revoluci černých a rudých dlaní,
to strašlivé tornádo, toho rozumného inženýra,
to jarní usmívání,
jež jako Jupiter býkem Evropu k lásce unese,
vysokým proudem elektrickým celý svět roztřese,
krvácejíc a hřímajíc temně, ale i rozlišujíc jemně,
plemena spojí, neřkuli národy, kontinenty, neřkuli země,
ale nikoli krále a presidenty, generály a diplomaty, bankéře,
velkostatkáře, průmyslníky,
nýbrž hrdiny, tvůrce a dělníky, hrdiny, tvůrce a dělníky,
a do zobáků odzbrojeným aeroplánům, brázdícím
vzdušné vody,
dá ratolest práce a shody.

Kde tedy,
kde tedy něco vyššího jest,
co by nás v šíleném zmatku rozmarů, směrů a cest
rozohňovati mohlo ke zpěvům lásky a nenávisti,
co by těm našim stromům dávalo květ a listí
a co by z poetů, snížených k ornamentu pro vládnoucí
třídu,
činilo zase básníky, první občany z lidu,
a co by samo opravdu hodno bylo,
aby se básníkům zalíbilo,
z nich loudilo úsměv a slzy?!

Mrtev je bůh a umírá vlastníků vlast,
měšťanská třída kráčí hlavu na špalek klást —:
stoupání jarní mízy, myšlenky bezbožné reformace,
polnice hesel, dynamika občanské války, patos krve a práce,
dělnických pluků pochod, rudých praporů vlání,

úsilí o nové formy, bouřlivý růst a zrání
nechť v rytmech našich šumí, hudou, jásají, vládnou
a funkcí sociální jsou, ne pouze ozdobou ladnou —
i s ševelem slzí ženských nad padlými hrdiny,
i s drobnou hudbou úst a ruček dětských za vítězné hodiny,
když tleskají vítězným praporům.

Zčernalá mračna jdou a jdou,
světy se svíjejí křečí zlou.

Temno a bouře, blesky den ze dne,
a přece jenom zbabělec bledne.

Ztroskotali jsme tolikrát,
my, dělná třída, proletariát.

Zabloudili jsme v tmavé noci,
zrazeni byli jsme, bez pomoci.

Ale vždy znovu a silnější,
za chléb se bijeme vezdejší.

Za chléb a všecko, co k němu patří,
až budou lidé svobodní bratři.

Silnější denně a uvědomělí,
oslavíme svou rudou neděli.

Den ze dne sláva dělnické třídy
bělochy, černochy, Indy a židy,

národy, rasy světa rudého
sdružuje pod prapor lidu dělného.

Armáda naše se zocelila,
temnota není již tou, co byla.

Na Východě nám pevnost železná
vzrostla, tyčí se mocná, vítězná.

Největší maják nad ní a světem
zjevuje cíl náš otcům i dětem.

Největší zvon tu duní a zní:
Sověty—sbratření! Sověty—sbratření!

Nechť v bouři svět se svíjí den ze dne,
jen zbabělec váhá, krčí se, bledne.

Zahání nevěru, úzkost a ston
Lenin—maják, Lenin—zvon, Lenin—maják,
Lenin—zvon
maják—zvon,
Lenin!

Tam, na protějším břehu,
kde stojí jejich paláce,
kde holub pečený jim létá do úst
a koláče jsou pojídány bez práce,
kde exotických hovnivalů lesklá rodina
je samý karneval a samá hostina,
tam, všecko majíce, i lásku mají,
jakousi lásku mrňavou,
jí náramně se holedbají
a před oči ji světu cpou.

Však láska ta, ach láska ta,
z dobročinného plesu dekoletovaná panička,
má zcela jistě srdce ze zlata,
a proto je tak tvrdé,
nic neví humanitní její levice,
že pro tisíce trpí milióny,
že sálům na okna se lepí bledé stony,
a do chuďasů střílí její pravice.
Básníci jejich vrní, brokátem se halí jejich krásky,
a inženýři válku zdokonalují
ze samé lásky.

Nenávist také mají,
a také mrňavou,
druh druha navzájem se požírají,
ziskuchtivost a strach jim hnuly žlučí zlou,
a hlavně na lžíci by vody utopili
ty, kteří dřou se na ně:
vždyť dělník s rolníkem již míří k cíli
a kují svoje zbraně,
jdou.

Jdou a jdou
pomalu — couvnou — vyrazí — jdou,
strnulým dneska krokem
my jdeme,
bouřlivým zítra skokem
se posuneme
vpřed.

Kolik že vám ještě poskytneme let?

A mimo vaši lásku, vaši nenávist
jak větru svist
jsme život sám, jenž táhne
do nové světa tvářnosti
a zlatou kůži z těla, střechy z paláců vám stáhne
ze strašné spravedlnosti.
Mrňavé citečky nosíme v kapse,
jako vy drobné pro žebráky,
botami okutými šlapeme váš pořádek
a s hlavou nad oblaky
my, proletariát,
touhami hnáni většími než nenávist a láska,
dobýváme a dobudeme nový řád.

Sníh šuměl, bílé plochy rozestřené
venkovské lány sjednocovaly;
kouzelník vešel v lesy zasněžené,
kde všecky zvuky tiše skonaly.

Na bílých polích, cestách, suchopárech
smrt trůnila jak věčná nevěsta;
je bílá barva smrti, v bílých spárech
jí tuhne život. Do vsí, do města

mráz táhl zdaleka a rozdrcoval,
mráz táhl, poutal, škrtil, zabíjel —
však člověk věřící se zaradoval,
z té zimní očisty již úsměv jara zřel.

Zas přijde — řek si — sladké procitnutí
a rozšumí se lány obilní
a zahlaholí písně snubních hnutí
v lesích a zahradách, kde člověk sní...

Sníh šuměl, člověk krčil se a věřil,
přetěžkých let se nový zrodil rok:
v boj půjdeme, zda síly své jsi změřil?
a zazpíváme pro snazší vpřed krok.

Sníh šuměl, bělost do dálek se táhla,
smrt trůnila jak věčná nevěsta...
Třetího ledna po básníku sáhla
na Hanou zrána, tiše, do města.

Smrt sněhobílá mysl jeho bílou
jak křišťálovou krůpěj vypila
a srdce mladé s jeho hrdou silou
jak ozimové pole zmrazila.

Tak umřel Jiří Wolker, soudruh vojů,
jež z velké lásky píšou nenávist
na prapor nejsvětějších lidských bojů;
pod čisté sněhy navždy zmizel čist.

Jen rudé kapky z hlubin srdce jeho
nám zůstaly, ty vřelé rubíny
do jar, jež ze zdroje jdou lhostejného,
však, vzkvetše, velí: Buďte vojíny!

To není málo, třebaže v něm byla
i síla, by se požehnáním stal.
Vždyť z rubínů, jež srdce vyronila,
vyklíčí úroda, pro kterou pracoval.

Z těch rubínů, kterými zemi kropí
básník a vědec, rebel, proletář,
když se lží bojují, v níž svět se topí,
z těch rubínů vzplá budoucnosti tvář...

Sníh šuměl, bílou zimou ztuhly
her nemilostných kraje milostné;
šel Jiří Wolker do dřevěné truhly,
to tvrdé země. Zraky bolestné

zíraly za ním, za nadějí zhaslou,
za zhaslým světlem, planoucím dřív čistě,
pak v dál však upřely se, v kterou hleděl,
v dál bratrskou, jež přijde zcela jistě.

Za horami,
za dolinami
je naše vlast.
Přebrodíme,
než zvítězíme,
okeán hlouposti,
než si jí dobudeme,
potoky krve.
Ale jdeme!

Z vlastníků vlasti,
z tvrze hltavosti,
ze smetiště
pověr a zločinů
na pochod dala se kladiva
ze snu do činu,
na pochod dají se cepy
z roboty k práci.

I péra se na pochod dala,
zpívala železem, bila a rvala,
však péra se vracejí.
Kdopak vám řekl,
u sta hromů!,
že péra jsou k tomu,
by jako masařky vajíčka nakladla
do šunky, která zasmrádla,
slavičí tlukot, čimčara vrabců?

Kde je voj červených chlapců?

Zbyla jen kuřata buržoazie.
Bohéma pije,
a bez kvočny nelze se hnout.

Na lesklém písku
i na bahnisku
rozbil se proud.

Nazýváte se básníky.
Nejste snad šašci?
Nazýváte se slavíky.
Komupak zpíváte?
Nazýváte se proroky.
Nekoktáte snad nesmysly?
A tváříce se hrdinsky,
zda na jejich veto
jste nestáhli uši i zadek?

Z hřídelů, pístů, kol a kladek
zní jiný zpěv,
z dvorců a chatrčí zazpívá
jiný zjev.

Traktory, tanky, aera
přes vás!

A nová péra!

S kladivy, cepy na pochod nová péra!

Copak už s vámi?!

Za horami
je naše vlast,
přes hory na pochod,
přes moře hloupostí,
přes řeky krve
na pochod!

Kladiva dávají rytmus,
cepy nám dávají ráz:

Na pochod, na pochod, na pochod!
A kdo se ohlíží dozadu,
ať srazí vaz!

Sedíš v ranním vlaku
s hvězdou v umytém zraku
pohodlně natažen,
v kupé lidé klímají,
spí anebo dřímají,
v koutě chrápe sen;
rytmicky a s kurážností
otřásá vším prudký kyv,
bio hledí do všednosti:
dobrodružný detektiv
krásně ujíždí.

Ale tvoje dobrodružství
den ze dne je šedivé
a tvé revoluční mužství
doutná v zemi neživé,
pod popelem doutná marně,
děje plynou jednotvárně
v bezvýznamnosti;
čekáš trubky bystré holá,
ale nikdo nezavolá
ke statečnosti.
Na evropské křižovatce
trubci hrají mdle a vratce
tragikomedii mdlou.

Sedíš v ranním vlaku
s hvězdou v umytém zraku,
chce se jí vesele plát.
Nezapomeň, v této zemi
že si můžeš s nadějemi
pouze hrát.
Ty můj plavovlasý hochu,
zchlaď své srdce ještě trochu,

než si vlezeš za mříže;
počeští se sny i lásky,
i když vezeš si ty krásky
z Marseille nebo Paříže,
i když srdce, rovno zvonu,
miluje teď Arizonu,
Amazonský proud.

Však se také dovíš jednou,
až ti barvy světa zblednou,
od zimy že do zimy
prožívat lze dobrodružství
hodná dychtivého mužství
také s věcmi všedními.
Skutečnost si vezmeš pravou,
pověr smečku lidožravou
vyhodíš,
s vřelým srdcem, pevnou pěstí
do hlouposti, do neřesti
počneš bít, a uvidíš,
že lze mladistvě se dívat,
vesele si vzkřiknout vivat
také v Československu.

Ale na jaře buď dbalý,
aby síly neselhaly
v létě nebo na podzim,
aby s Amazonským proudem,
který bude již jen troudem,
nebyl celý život šprým.
Pomni, jak tu brzy hrbnou,
zkrucují se, blednou, blbnou
revolucionáři:
mnoho síly třeba k tomu,
rovnému být roven stromu,
kde se kleč jen vydaří.

Řiň se, světe, mimo naše zraky.

Vlak se řítí zelenými mraky.
Plošina je kapitánský můstek,
smaragdové vlny věží se a jančí,
jako stříbro ze tříletých ústek
vzkvetlých třešní kytky na nich tančí,
bílé kytky k velikému svátku.

Jitro podobá se cukrlátku.

My to vlastně nevidíme, jenom cítíme,
ohlušeni lomozem a letem,
kymácejíce se řinoucím se světem,
křepcí, veselí a smělí,
v sluchu kovový roj včelí;
když sem rychlík práskne černým bleskem,
jako vzduchoplavci s rachotem a třeskem
do prostoru letíme.

Řiň se, světe, mimo naše smysly.

Nejsme přece z generace syslí.
Srdce výš, a nikdy ruce vzhůru.
Denně polykáme každou světa chmuru,
ale vědouce, co polykáme.
Bída strašlivá je, krása strašlivější,
poněvadž jsme lidé zcela zdejší,
revoluci vyznáváme.
Svět není kyč.
Láskou hyneme a nenávistí pláme,
v knoflíkové dírce máme
Lenina a petrklíč.

Řiň se, světe, celý naší myslí.

Hroznů nebuď, které pro nás zkysly.
Tvoje výšky, hloubky, šířky, délky,
jak jsi krásný, jak jsi velký,
chce pracující člověk chudý,
člověk chudý především.
Řiň se mozkem se vším všudy,
naděje a víry filmem strašlivým.
Pročež, básníci a buřiči, sem k dílu.
Dejte chuďasovi světa hroznou sílu.
Hlad a bída, mozoly a trudy
svaty jsou jen jako kovadlina,
pro kterou my lidstvo rozpálíme,
na kterou my lidstvo tvrdě položíme,
největší se děje historická psina,
nejzávažnější a nejsvětější čin.
Sentimentalita zhyň.

Řiň se, světe, celý naší krví.

V lásce chceme býti také prví,
jako v nenávisti máme rekord světový.
Přes bídu, jež ze všech koutů hledí,
přes lidožrouty, co v bankách sedí,
v kancelářích, dvorcích suroví,
volný taxametr budiž láska naše,
který čeká na všech rozcestích,
až mu pokyneme hlučně nebo plaše,
by nás svezl zdarma na slunečný jih.
Pomněnkové oči na potočním břehu,
nemáte-liž úctyhodnou něhu?
Dělníkova ruko na poslušném stroji,
k jaké básni budoucnost vás spojí.
Zoo, jaké sny dáš, cirku, jakou vřavu.
Meetingy, ó pějte moderního davu
nejkrásnější heroický zpěv.

Uragánem světa zpívej naše krev,
světa tvář buď naší hudbou vnitřní.

Jak jsi krásná, jarní jízdo jitřní.

1914—1918

Toto mé údolí i provrtané vrchy, rozbitá úpatí
po léta smiřovaly se pokojně s kouři a rachoty vlaků,
z prava i leva poslušně míjejících svou cestou
a ve dne v noci systematicky odměřujících čas;
zarostly náspy a na vyvážkách z ukrytých tunelů
narostlo smrčí, rozkvetly zlatě vysoké divizny:
kraj tento s vlaky uzavřel jednoho dne
přátelství tiché.

A podobně také já, uprchlý z měst a vřavy,
všechny jich jedy maje v neklidné krvi,
všecko jsem učinil, abych zde vetřelcem nezdál se:
po léta sál jsem nový vzduch a setřásal návyky ulic,
až synovsky přilnul jsem k této venkovské půdě,
ana mne naučila zákony země ctíti
v klín svůj mne kladouc...

Dnes je vše jiné. A nejsou-li přetrhány tyto pokojné
vztahy,
jsou aspoň mdlé jako struny, jež povolil houslista.

Tak zvyklý míti vždy znovu a den ze dne takměř pocit,
že zvolna mne prostupuje tato příroda zde
složitým útokem, lahodným, ale nezdolným,
překážky bořic (zatvrzelosti, hněvy, myšlenky mstivé),
které si přináším z těžkého obcování s lidmi —
tak zvyklý pocítit nakonec vyrovnání
a splynutí křehkého synáčka s přepevnou zemí —
dnes tu jsem zmaten.

Sám v krajině, uzavřen do údolí, zajat vrchy a lesy,
oddělen jasnou říčkou od železničního náspu,
ač vše se ve své kůži zdá býti a na místě svém,
dnes pochopiti se namáhám včerejší samozřejmosti

a nejvíce ze všeho slunný pokoj a mír všech věcí
kolkolem sebe.

Snažím se pochopiti klid stromů a úsměv řeky,
jež se mi dívají v zhroucené staveniště nitra,
snažím se pochopiti široký úsměv slunce,
které se tváří, jako by při starém vidělo vše,
pohodu červencovou a národů souzvučnou soutěž —
ale cos cizího mezi námi dnes a marna snaha má:
nechápu klidu, úsměvu, pohody, divit se nepřestávám,
že slunce svítí tak jako loni a údolí moje
že nenaslouchá s rozšířenými zraky v hrozivé ticho,
kdy se zas do něho vsune z tmavozelené hlubiny
pomalé, závažné, těžké, tragické supění
s chocholem dýmu.

Laskavá, hebká ruka širé pohody letní
dnes neklade se mi na hlavu jak otcovské požehnání,
jas její, zdá se mi, studí jak na mrtvé svatební šaty.
Jakousi lhostejnost nesmírnou vidím v pohledech kraje,
klid sobecký ve všech těch pohledech usměvavých.
Jako by byla včerejší noc vyrvala srdce mé půdě.
Anebo mně někdo vstříkl do žil krutý a neznámý jed,
aby mne nejbezpečnějšímu odcizil útočišti,
vyrval mne z řádu.

Jist nejsem si tím ni oním, jen cítím, jak mi dnes cizí
ten mír dne slunečného v zeleni zdejší
a že bych byl pokojnější v bouři spíše než v tichu,
které tu pluje nade vším s oslnivými plachtami
a pohodlně.

Neklid jak nestravitelné sousto tlačí mne v nitru,
myšlenky nakousnu, odhodím, červivé slívy.
Peň s kořeny venku, na břehu stojím a viklám se
uprostřed věcí, lahodných včera, ale ztrativších náhle
smysl a zítřek.

Jen jediná určitost a docela jistá věc,
před jejíž nepochybností nic, zdá se, neobstojí,
a která přece jak přízrak lomozný mezi nás vpadá,
urputně zírajíc v zeleň, ticho a jas, jež se k ní nehlásí,
ano, ta vpadá sem, vpadá a mizí, a já ji čekám vždy znova,
potřetí, podesáté... vleče se, potí se, heká
jak soumar s břemenem nesmírně těžkým a hrozným,
také však jako prostinký z předměstí pohřeb obestřená
šedivou svatozáří, a ta ji tak cizí činí živočišnému klidu
tohoto sytého kraje, který se vyhřívá,
a ta mé srdce lidské sbližuje opět s lidmi,
s hazardním kročejem dějin, s osudem miliónů —
jediná určitost, kterou nic není s to vrátiti již,
válečný vlak,
vlak a vlak...

Bílovice n. Sv., červenec 1914

U trati na cestě
poledni sytostí zdřímL si v slunci letní den;
toto naše řečiště lidí a věcí zdejších i cizích
vyschlo patrně pohodou příliš dlouhou
a samota naplnila je vysoko přes okraj.
Zbloudilá věc, tu sedím a chovám se tiše,
abych nevyrušoval, neprobudil síly, jež odpočívá.
Ba i mé myšlenky přizpůsobily se polední mdlobě.

U trati na cestě
dnes věru věčně mohla by trvati tato lest
jasného prázdného jeviště při zdvižené oponě.
A kdyby přece něco uznalo za dobré díti se tu,
měl by to býti jen motýl, jenž plápolá,
sedlák, jenž veze polena z metrů stojících ve žlebu,
stařena, která nese otep a povídá: Pochválen...
Opravdu, to by úplně stačilo mně i kraji.

U trati na cestě
v poledním slunci dal jsem se příjemně obelstíti,
zapomněl jsem, že jen okamžik docela malý,
ten asi, jehož potřebuje den, aby spolkl polední sousto,
potrvá odpočinek mezi dvěma stráněmi, které jsou tiše,
milosrdenství dvou velikých kocourů při hře s myší —
ale náhle vstávám, z bludu vyveden, zírám tam, vpravo,
tunelu díra je tam, černá, a mručí teď, odfukuje ticho,
zuřivým pístem vyhání samotu,
zakazuje mně mysliti:
ze všech svých smyslů jsem především zrak.

Tato má rozbitá sklenice od vína,
ještě se na ní několik rubínů třpytí,
zde přece, na cestě, nesmí ležeti takto:
lakové střevíčky může si rozříznout slečna,
děťátko bosé může se poraniti.

Je tedy nutno, abych sebral ty střepy,
jeden kus, dvé, tré, čtvero, patero kusů.
Jak tu tak klečím, sbírám: Ubohá sklenice!
Kolikrát pil jsem z tebe trpké i sladké víno!
Kolikrát přes okraj plna byla jsi hnusu!

Je mi tě líto pro všecka dlouhá ta léta,
v nichž jsi mi konala, jaks nejlíp dovedla, služby.
Pro všecko víno, potoky vína, jež z tebe jsem pil.
Pro všecku bolest ukrutných vystřízlivění.
Pro všecky rozběhy. Hodiny varu. Tužby.

Kdo mi tě vlastně vyrazil, sklenice, z ruky,
že tu jak děcko ležíš, přejeté koni?
A což ty tvé střepy sbírám opravdu pouze
ze strachu o dívčí střevíc a bosé dítě?
Na koho myslím, aby se nezranil o ně?

Ale i pro tě něco učinit musím.
Slepím je, na památku postavím na skříň.
Či že bych... Opravdu, nemožno z tebe již píti?
Slováčku, pojď sem! Toto zde mosazným drátem!
A dobře! A zpívej mi! Poslyš, tuhletu umíš:
o Janoškovi, jenž se na vojnu bral?

Ještě se na ní několik rubínů třpytí!

Jede.
Vyjíždí z tunelu,
a já mu nastavuji prsa,
vidím české praporky, jež obletují mu boky
mezi uvadle zelenými větvemi
připevněnými k vagónům,
vidím lokomotivu,
má kytici na prsou,
vidím v otvorech nákladních vozů
lidské hrozny,
stavím se čelem ke trati,
do řady s těmito stromy zde,
jako by nám bylo tvořiti špalír —

jede,
duní bezpochyby, rachotí, řinčí,
ale neslyším toho,
odhazuje bezpochyby, odfukuje
daleko, na všecky strany
věci, z nichž se tu skládáme, já a domov můj,
ale vidím jen jej,
dávno již nic jiného,
ve tmě jsem a on ve světle
jako kinematografický snímek —

jede,
vidím tváře, samé stejné tváře,
na nich úsměv (nebudou přece plakati)
anebo něhu pro mne (a pro mnoho jiného),
a zatímco stěny vagónů se rozestupují
a já vidím vojsko,
jež leží tu a táhne,
sahám do kapsy,
zdvihám kapesník,

ale div ho nepouštím opět polekán,
neboť to, co následuje
teď, vzápětí,
je příliš hrozné a krásné —

zdvihám kapesník
a rázem dávám tím nesmírný povel:
steré ruce činí ihned také to gesto,
kapesníky, praporky, větve, ruce a hlavy
spojují se vagón a vagón v třepotavý řetěz,
a zároveň
steré hlasy kovají tento řetěz ryčným Nazdar!,
jež přeskakuje z otvoru v otvor,
z okna k oknu,
zesiluje se ke konci,
nepřestává na začátku,
důstojníci také mne poslechli,
kývají, volají,
kůň zařehtal,
zbraně se lesknou uvnitř i venku,
a náhle

to nejkrásnější, nejhroznější se děje:
trubač — zde — přede mnou
zdvihá trubku k ústům,
nadýmá tváře,
trhá vše kolem sebe,
rozdrcuje nás,
trárata, trárata, rata, rata, trá —
zavírám oči, bolí to, ale sladce,
mávám,
volám,
ale nevím, kde jsem —

s očima zavřenýma dívám se jeho směrem,
myslím, že už je ticho,
ale jede, jede
nesmírně daleko

v jakýsi rudý jícen,
žíhaný žhavými koulemi,
vidím černou siluetu s černými praporky,
kytice na prsou lokomotivy je už spálena asi,
jede,
vrhá se stále hlouběji do ohně,

a ten zavřel za ním teď žhavé své dveře.

Poslední letní bouřka,
ze všech sil třesouc domem, v němž spím,
vyhodila mne z lůžka,
okna řinčí, dunící prostoru klín
trhají šikmé proudy
a rychle za sebou zapaluje se svět;
zdá se mi, že se zhroutí
za mými zády zeď.

Otáčím knoflík elektrického světla,
aby mi síla blesků tu zbledla,
abych se spojil s předměty klidnými,
jež kolem stojí po pokoji
a ruce podávají mi.

Pak opět uléhám, oči zavírám,
a — náhle — nejde již o mě.
V šílených proudech z nebeských bran
po mostě v kotli, kde se to potmě
s rachotem vaří,
sama a sama, kol kopce se sráží,
hltajíc psotu a pro jistotu
bajonet s puškou držíc vodorovně,
snad schlíple jak štěně, snad jak zoufalec vzdorně,
plíží se hlídka.

Vidím ji. Vidím toho vojáka, v zběsilé bitvě živlů
titěrný, trpný střed,
který však musí veškeru hrůzu
celým tělem a tak zdlouha
jako vysušená houba
vypíjet.

Jak na něj myslím ze svého lůžka!
Jak hroznou zdá se mi hrozná bouřka,
že on tam stojí!
Kobyly lijáku lavinou letí,
kořeny nebes i země se chvějí:
mě toliko myšlenka na něj však bolí,
dětinská myšlenka, jako by nemohlo
nic horšího potkati muže onoho,

jako by v úkrytu nebděla pěst,
bohyně krutá a bezděložná,
jež za měsíc snad, za týden možná
smykne jím po prachu, kamení cest,
mrští jím do vagónu,
pošle ho v jícen krve a stonů,
v lijáky železa.

Široké prostěradlo dne
polité vápennou hlínou,
jaký to studený obkladek
pro muže s mandolínou!

A ke všemu sednice chladna a bída na prahu brouká.
Všecko je plesnivá smetana, kterou kdos věčně stlouká.

Všecko je lakomá mlha a houpání monotónní.
Všecko je plachta z režného plátna a stíny se sunoucí po ní.

Teď však tu plachtu kdos protrhl.
Bijí mne ranní zvuky.
Trhlinou sklání se nade mne
stvol milenčiny ruky.

Jí nezřím, vím však, že oči má,
v nichž oheň života zchladl,
poněvadž s tímto psaním zde
dí: Ervín Taussig padl.

Podivná slova! Trhlinou v plátně divě se roztočila.
Veliké okno dokořán pro mne z ní učinila.

Což jsme však nevytáhli kabátů pro říjen?
Dívám se oknem v krásný červencový den.

Venkovská hudba řinčí v údolí mezi lesy.
Na písku pod kaštany se otáčí pár a pár.
Když je tak člověk jako peň a šestadvacetiletý,
jak dychtí přijímat od žen jich oblý ovocný dar.

Výbojný, širokoplecí všecky je očima stíhá,
kroutě si papirosu a usmívaje se jasně.

Doktore, jako se dají tisknouti mladé ženy,
kdyby se daly tak u nás tisknouti nové básně!

Teď však — toť smědý plamen jeho mladého těla
pod strání v říčce naší, která klokotá!
Zdá se mi, že mu závidím, já vychrtlý, jeho svaly.
Zavřeni v zeleni dáváme tryskat pěnivé kráse života.

A nedělí bujnou se vracíme, obrazy, básně s námi,
kus nového světa a touha býti v něm prvý.
Že však se základ před střechou staví, nezapomněli jsme snad?
Že každý svět nový byl vykoupen žalující krví?

Letními víny vzníceno pružně jde jeho mládí,
z dědiny varhanovými tóny nás volá kočovný flašinet.
Na houpací kolotoč vede si zardělou slečinku.
Sem ruku! A ráz! Jako by růže ve vírný vrhal svět...

Zase ta plachta, režné plátno.
Jen růží nach padl na ně.
Jak ztmavěl! To nejsou růže!
Krev je to v ráně!

A máme říjen. A s rudýma očima chodí tu ženy,
velikým otazníkem, jenž z mlh se plíží, k smrti až vyděšeny.

Veliký otazník zakvílel poslední vteřinou jeho,
když padal jak růměné jablko ze stromu naťatého.

Hromada mrtvých cizinců,
prosáklá vápennou hlínou,
jaký to studený obkladek
pro muže s mandolínou!

Mám nejasnou představu:
mohlo by býti vše jiné, než jest,
mohl by mne poutati datel, jenž bije zde do dubu,
pozdní mandelinka, jež ztéká můj rukáv,
zeleň, voda, slunce.
Civím však na věci a nevidím jich,
hyne mi zrak, sluch, paměť a čich,
ohlušuje mne vír čehosi suchého, klubkovitého,
cítím to ve svém mozku,
roste to,
lebku mi to rozhazuje na všecky strany,
roste to stále,
zabírá to celé údolí,
roste to ještě více,
pohlcuje to celý svět
v jediný vír.

To asi zešílel času mlýn,
myslí si nahý kus mozku, který mi zůstal.
A to je poslední jeho celá myšlenka,
se kterou mizím v nějakém suchém, jednolitém těstě.

Duté a temné ticho ze spící dědiny
tlačí mi na okna studená, cítím to za svými zády,
úzkost a nejistotu, která si neví rady
a tlačí se ke světlu, kde bezpečnější zdají se vteřiny,
ale já nedbám toho, nedbám času, jenž míjí,
na tuto mapu vrhl jsem lampy zářící chvost,
přikován na jedno místo, před barvotisk, jenž se svíjí,
v přítomnost civím hřmící a rodící budoucnost.

Och, strakatý liste papíru,
jak zapletl jsi mne nadmíru
v síť svou zde přibitou na stěnu!
V tvých nesmyslných arabeskách tak dobře známých
od dětství,
jež vydávají vznešená i velmi trudná svědectví,
jsem jat a třepu se jak ryba v čeřenu.
Tvé obrazce, body, čáry, linky,
sepjaté tajemným systémem,
tvých pitvorných názvů klinkybřinky,
pod jejichž temným vše sténá jhem,
kalí mi zrak — zmatek nitro mi plní —
nějaké moře celé s hukotem se vlní
kol připoutaného mého já.

Teď obrazce, každý má jinou barvu,
ukrytý smysl, potměšilou larvu,
kol mého těla, jež nemůže nic,
vzdouvají se, sousta si navzájem ze sebe rvou,
zvířata dravá, podivná s mordou krvavou,
plameny chrlí z nabitých, soptících plic,
směsují se, splývají čáry, barvy, body
ve víru širé krvavé shody,
a já v něm, nevědoucím nic o mně, skořápka ořechová,
vířím, naplním se snad, potopím,

nevydav protestu, výkřiku, slova,
ač toho tolik hrozného vím
a plná mám ústa.

Ještě však myslím — Ještě je možno zcela,
že nepadnu ke dnu, příval že nezanese
skořápku, z které píseň má, píseň zúčastněného zněla
i bojovné výkřiky, šlo-li o dobrou věc.

Ještě i pro mne snad nová pohoda z krve se rodí,
i pro mne, který jsem tolikrát napínal, uvazoval
dmoucí se plachty nedočkavých lodí.

Pročež vzhůru, mé srdce! Body a čáry, pusťte mysl mou!
Pryč s ledy nedůvěry! Pryč s povzdechy sobeckými!
Ač řeči zbaven a tělem nevolník, hle, mysl svobodnou
vysílám nad vír a jeho rmut, zde nad krvavými dýmy
chci dále po svém jen milovat, jen po svém nenáviděti.

A tušiti čistší shodu, věrnější sepětí —

Zestárlá mapo, tanči, rozpadej se a seskupuj!
Nežli tě složím — zbytečnou — dítěti na památku!
Především uhni však! Anebo ulici utvoř!
Má mysl je na pochodu, slyšíš, strakatý zmatku!

Tak je to dobře! Hle, vždyť nejsi ty zmatek ani!
Strakatý svět jsi, jenž povstal, ohrožen zlobou.
Strakatý svět jsi, jenž rodí nové milování.
Buďte mi zdrávy, obzory, jež tímto průhledem vidím za
touto dobou!

A buď mi vítáno, slunce, jež tam nad nimi svítíš!
I nad mým lidem, jenž vyšel z koutka, kde krčil se tiše.
Mám plničké oči již tvého i jejich světla,
vírou a pýchou příslušenství hruď má široce dýše.

A předčasně zhynu-li přece? A na nepravé snad straně?
To světlo zůstane do konce v hlubině mého zraku.
Již tolik života přijal jsem v dychtivé svoje dlaně.
Naposled světlo tedy. Pojď, krvavý mraku!

Jak je to krásné,
že se probouzím v široké posteli pohostinného domu
jako ve vaně plné čerstvého mléka!
Jak je to ještě krásnější,
že otvírám okno v zákoutí malostranské
a vpouštím vzduch propletený ranními zpěvy a šramoty,
jenž jednou rukou podává si vonné kytice z Petřína
a druhou nabírá vodu z Vltavy!

Pomalu se oblékám,
podrobně vše pozoruji,
ze všeho velikou radost mám
a po pohodlí pluji
jako po letním rybníku.

A jaký posvátný obřad
v pokoji vedle za bílými dveřmi koná služka!
Slyším, jak drobounce šlape, opatrně vrže,
vyspalé věci nosíc na jejich ranní místo,
sklo zvoní o porculán
jako zvonky při pozdvihování,
když náhodou zabloudíš do katolického kostela.

Dívám se velkého do zrcadla,
mám-li ještě dost ruměné tváře, teplý zrak,
není-li slupka má příliš zvadlá
pro vás, kteří jste mladí tak —
otvírám dveře.

Okna jsou dokořán, a v provětraném pokoji
jak voní kouřící káva,
jaké srdečné zátiší tvoří staré nádobí uprostřed stolu,
žádný porculán, z jakého pijí estéti,

a jaké laskominy činí mi makové žemle
v košíčku vystlaném ubrouskem!
A vy, naproti ve dveřích, podomácku.

Usedajíce naléváme si
mléko a kávu,
zapomínám na rybolov pod lesy
pro vaši dvojí hlavu.

Pak saháte po čerstvých novinách,
a jak je otvíráte,
vane z nich známá syrová vůně,
kterou, nevěda proč, tak miluji.
A pak říkáte z nich jednotlivé, nabité věty.

A pak čtete hroznou a ještě hroznější věc.
A pak vstáváte, zatímco dopíjíme,
a chodíte prudce po pokoji,
bezmocni přihlížíme k hrůznému ději.

Tu pravíte náhle nervózně:
Jak se těšíme na onen den,
kdy bude možno poprvé zvolati všecka slova,
která nás bolí v nitru!

Nastává ticho, podivné ticho u nás,
v lahodných vůních svěžího rána a přátelské snídaně.
Hledíme upřeně, každý na jiný bod.
A cítíme, že z hlubin času vytéká provizórium,
malička doba velikých událostí,
které nás oblehnou, přidusí ve psotě
a mříti nám dají hladem po pravém životě.

ZAMČENÁ ÚSTA

Naše zamčená ústa jsou kaštanové pupence,
jež zbobtnaly, ale pro mráz nemohou rozpuknouti se.
Chce se nám kvésti, s větrem vyslati nitro
jak soucitné ruce, doušky vody, ovoce na míse
anebo i jako sklenky s velmi silnými víny,
jež ostruhy zabodnou do slabiny.

Naše zamčená ústa jsou dusné žalářní cely,
v nichž netrpělivým vězňům věčně uplývá vteřina.
Chce se nám předstoupiti a obhájiti svou věc.
Neposune se ručička, by udeřila nám hodina?
Krví a ponížením tolik jsme zaplatili,
nejeden zločin na sobě teď peklem mlčení smyli.

Naše zamčená ústa jsou nabité parní kotle
v šíleném závodu o sázku hrozící vybuchnouti.
Naše zamčená ústa jsou dynamitové patrony
nablízku požáru, když vítr počal douti.
Chce se nám duněti hněvem, sršeti nenávistí.
Vlastním se dusíce tichem, sluch napjatý křečovitě,
do dálky naslouchámе, kde bije to a svistí...

14. říjen 1914

Mezi dvěma frontami z lomozu a smrti,
nejistotou roztrháni na křivé kusy,
malomocni čekáme cosi jako osud;
ty však, skeptiku tichý, usměvavý,
už jsi zdvihl jej s půdy, na kterou padls:
otevřela se, zavřela za tebou na klíč.

Nikdy nepřijdeš už k Petříkům na sklenku vína.

Ale pod zvonem, kterým vidíme naději i bázeň —
lépe bylo by, kdyby byl neprůhledný —
pod nímž dusíme se jako zalehlá tráva,
odchod tvůj a jiné odchody, spojujíce včerejšek s dneškem,
nastavují nám zrcadlo, ve kterém zříme
svého života kinematografický obraz.

Nikdy nepřijdeš už k Petříkům na sklenku vína.

Spolu přece však sedíme tu, popíjíme,
shovívavý tvůj úsměv poznámky činí,
a já cítím, že přítel zde, vedle mne, sedí.
Náhle vím však, že jsme se dávno již neviděli.
Chci to podotknout. Mládí vzpomenout. Pryč jsi.
A já cítím, že přítel mi odešel navždy.

Letí dni mé
jako kulka nazdařbůh vypálená,
nevědoucí, kam padne.
Letí dni mé
jako pták, jejž vyštvala změna
v tmu, jež houstne a chladne.

Divý lete,
nad mou zřidlou, šednoucí hlavou,
kdyže skončíš, kde usedneš?
Divý lete,
kolikrát mi pravdu díš dravou,
krotkou kolikrát lež?

Pamatuj si,
rozsévači měňavé nejistoty,
jež hned slíbí, hned bolí,
pamatuj si,
že chci vyjít jako dub z této psoty,
plný mízy, byť holý!

V szegedských kasárnách
— vojáčku, neházej na stěnu hrách —
v kantýně, dole v kantýně
chomáče lidské s vabank horečným
dýmají, hučí při pivě, při víně,
kymácejí se sklepením.

Semitská rodina,
zbujelá masožravá bylina,
úklady vojáčkům osnuje,
pohyby línými
dávajíc zboží a shrabujíc jmění;
ornament s vnadami navoněnými,
domácí slečna tu a tam přepluje
dusivé vření.

Cynický obchod,
bláznivý z ručky do ručky obchod
v té atmosféře kvete.
Hrdlo je zpráhlé i mysl je zpráhlá,
z daleka jakási ozvěna táhlá
zní srdcem, až bolí.
Za doušek duši! Och, ty můj světe!
Mamičko! Mařenko! Anči!
Byli jsme v poli a budeme v poli.
Světe můj, tanči!

V szegedských kasárnách v kantýně
v lomozu, v puchu, ve špíně
dušička zkřehlá se rozehřívá;
vedle však v malé kuchyňce
kdos pobrnkává na strunce,
za velkým sporákem v koutku kdes

cvrček, jak byla by to pod lesem mez,
sedí a zpívá.

V kuchyňce malé po páté
pijeme kávu, pijeme čaj.
Za námi cesty jsou zaváté
v domácí kraj.
A všecko hořkne kolem nás,
hořké jsou obzory před námi:
mne jen ten cvrčkův jednotvárný hlas
medovou chutí omámí.

Sedím a naslouchám
náhle tak sám,
vlní se zlaté obilí,
na stráni voní mateřídouška.
Ach, co vše měli jsme! A co jsme ztratili!
Rcete mi: Je to jen zkouška?
Jen a jen zkouška?

Leč v nejeden večer po retraite,
po vezdy předčasném retraite,
i tento brloh zpocen se kymácí,
opilá kocábka zalklého vraku
za divé bouře.

Sem slezou se poslední pijáci,
tváře jak z rudého máku:
výparem rumu, oblakem kouře
lomcuje zmožených hrdel řev,
a já již nevím ani,
zda v koutě zní ještě cvrčkův zpěv,
zda obilí vlní se, voní mateřídouška.

Snad zpívám, snad piju či písčitou plání
uháním na koni mumlaje: Jaká to zkouška!
A náhle v prázdnu sedím,

kdos naproti mně se tyčí
a hvízdá,
do žhavých, posměšných očí mu hledím,
an syčí:
„Počíná poslední jízda.“

RANNÍ SLUNCE V SZEGEDU

Ve čtyři, v půl páté ráno,
než ticho je protrháno
plechovým třeštěním trubky,
než vojáci z front se vysypou,
semena z plodů, jež zralé jsou
a praskají,
tu uprostřed na nádvoří
se zaleskne kalužinka,
na tváři šedé, vystydlé hoří
čerstvá a bláhová šminka,
rybníček slunce
se dětinsky sminká.

Větřík ho nemůže rozčeřiti,
pokojně svítí.
Větřík jen hlavy chladí nám,
kteří se první u hydrantů
myjeme ze šálků v malém kvantu
vlažné a kalné vody;
větřík je laskavá ruka.
Z ostatních věcí jen muka
číhají na nás.
A mimo zlatou sluneční louži
každý se nedůvěřivě plouží,
ze stínu s hrůzou hledí na ni,
na její teplé usmívání,
jež roste a rozpaluje se.

Sám,
poněvadž ještě nejsem zdejší,
poněvadž ještě si vzpomínám
na jaro severnější,
odrážím na zlatou hladinu
člun, zvyklý v slunci se kolébat,

člun, jenž by někdy se potopil rád
a jindy tiše se zasní:

Vrby a olše táhnou se po březích,
od splavu zvoní ženský smích
a pěnou skáče pstruh,
napravo, vlevo na stranách lesy
se všemi hlaholy, šumoty, hlesy,
sečemi horce se tetelí
pach rozkošnických postelí,
v plápolu tančí hmyz...

Ale jak hořkou mandli náhle
pokoušu, vyplivnu před fronty zprahlé
naděje, snění:
povelů nože řady krájejí,
biplány v modři se koupají,
ve výhně slib se mění
jezero slunce.
Kol po všem smutku pravoúhlém
zářící stéká proud,
a v srdci zmrazeném a ztuhlém
všecko je troud.

A tu již východ zaúpí,
jdou čtyřstupy, jdou čtyřstupy,
na nebi hledáš mrak.
Nebesa jsou však natažena,
ni záhyb,
doběla skvěle vyleštěna,
ni skvrna,
k zemi se navrací zrak.
Do slabin práská tě polnice
na horké, rozryté silnice,
ve prach a žár:
jsi sousto téměř bezcenné,

do kotle k změknutí vržené,
za chvíli vzkypí var.

Červen 1915

V szegedských kasárnech
na velkém dvoře
pod třemi platany
pěšáček svázaný,
v maďarském městě ten voják Čech
polyká hoře.

Ke stromu přivázán
zvolna se svíjí,
pod třemi platany
svíjí se bezbranný,
u nohou čeká mu s vodou džbán,
vteřina míjí.

Jak zvadlá květina
hlavičku sklání
pod košem platanu
pro smích a pohanu,
vteřina dlouhá je, hodina
je k nepřečkání.

Zatěká bez rady
zrak, jenž se kalí,
se třemi platany,
kletými platany,
splývají lidé i fasády,
slunce, jež pálí.

Vše mu kams uplývá
závratnou strží,
pod třemi platany
vojáček spoutaný
bled, zhroucen náhle se usmívá;
jen strom ho drží.

Žilo to vteřinu,
snad pokus o sen:
zmizely platany,
na návsí s kaštany
maminka sedí, jí do klínu
padá jak skosen.

Okamžik byl to jen,
vteřina štěstí.
Vodou ho polili,
procit snad na chvíli,
narovnán, k platanu přitažen
lhostejnou pěstí.

Té hebké uherské noci
pod širou bání,
velikým špendlíkem propíchanou,
abychom se neudusili steskem,
abychom nezůstali tu docela potmě,
já,
jejž státní hřebčinec posunul před frontu na stráž,
anebo honvéd,
jenž v osvětleném okně za mnou usnul nad psaním,
anebo noční chodec, schovaný za lucernu,
která se žhavá potácí po náměstí,
a možná i gróf Hoyos, hezký rytmistr
a chlouba Dorožmy,
který už také spí za mými zády, tuhle!

Té hebké uherské noci!
Roztáhla široce
nikoli temná křídla, jen pel jejich všude,
řídký a třpytící se v panenském svitu.
Akáty, jasany, morušemi proudí šum
a v jeho mezery
řine se ustavičný pleskot kašny
anebo ztlumená, roztrhaná cikánská hudba
z menáže důstojníků.

Té hebké uherské noci!
Jak dává zapomenout!
Jak ruší váhu zbitého těla
i tíhu mysli nadulé nedočkavostí!

Vteřiny! Okamžiku!
Nebesa, která couváte v ohromnou nekonečnost,
a přece bledou svou modř mi sypete na hlavu!
Krajino cizí, svobodná, drsná, kterou jsem napojen

jak vínem, po němž mám chuť ještě v ústech!
Och, čarodějky!

Kdo to tam hají za oknem svítícím
v peřinách bílých, malá kišasoň?
To je má dcera,
kytice lučního kvítí v mých hubených prstech.

Kdo to tu sedí na rudé lavičce
ve stínu akátů, jež hovoří s větrem?
Tos ty, má ženo,
divoké lásky slasti a hoře,
korunko zlatá na mé šednoucí hlavě,
to mezi trnovou korunou člověka
a básníka zeleným věncem.

Zatímco stín můj před vraty na stráži stojí,
hlavu mám na tvých ňadrech, tvář svou před nebesy,
aby se napila dosyta jejich bledého světla,
a s chutí po víně v ústech čerstvou mám chuť
po tomto kraji, jejž miloval Petöfi.
Lásko má, obejmi mne, ruce své sepni mi na prsou
a nech mne šeptati jako ze sna,
líbej mne přitom na čelo,
slyš!

Na širé, vlhké, jílové dlani
jak věrná žena sedí tu svoboda
s plnými boky a ňadry,
do dálky zírajíc rukou oči si cloní
a usmívá se.
Z prudké a hlučné venkovské řeči,
ze skřeku vodního ptactva, z chorálů nesčetných žab,
z bučení stád a stád do písně zvonců
skládá se její zpěv
a táhne přes močály, žita a pšenice,
přes lány kukuřice a papriky,

přes řídké statky uprostřed vinic a zahrad,
hlídaných topoly.
Mateřsky usmívá se pod čistým nebem,
brázděným lety racků, divokých kachen a hus
a tancem čápů, kteří klapají zobáky.
Větrné mlýny ňadra jí, myslím, ovívají,
a tmavošedí, melancholičtí buvoli,
jež několik kroků odtud se loudají silnicí,
zdvihají hlavy a větří ji...

Lásko má, pevněji přece obejmi mne!
Před touto oblohou rozjasněnou jak štěstí,
před touto zemí, kterou bych milovat mohl...
proč měkké ruce tvé mění se v dým,
zatímco náhle s nadějí polykám úzkost,
proč prcháš?
Proč nespí Soňa za tímto svítícím oknem,
proč je to honvéd? —

Po širé báni,
jako by ucpat chtěl zářící dírky,
jako by spálit chtěl noci pel,
sune se tiše ze strany na stranu
chvost strážního reflektoru.

MAGYAR KIR. ÁLLAMI SZEMKÓRHÁZ

I

Po kalné Tise ledy od severu jdou
a po železničním mostě vlaky s municí...
Za trochu klidu platím bolestnou chorobou,
napolo slepý bloudě po nemocnici.

A přece, pojďte sem rychle, něco vám pošeptám:
Jsem opět cosi jako homo sapiens.
V šero a mlčení hroužím se jak v říční večer prám,
u kormidla mi sedí tesknící sana mens.

II

Po kalné Tise stříbrné louže se rozlily.
To slunce není však pro mne, není teď můj čas.
Byť zcela slep i hluch a něm, kukla motýlí,
tu v koutku kdesi rád bych vyčkával jarní jas.

Pak bych se proklubal z kukly jednoho poledne,
bych nah a svoboden stanul před čistou oblohou,
rovnýma nohama skočil do proudu svého dne,
ni vírů bych se nebál, v něž jiní nemohou.

Leč to by bylo vám dáti mi nejen vody smích,
šum lesů, lučin květ a zvířat snubní rej,
to by se musil vrátit i lidský živočich
k souzvuku s kvetoucí zemí, s ní splynout v jeden děj —

III

Mlha nad korytem Tisy
všecko vyvatovala.
V mléku řídkém potopeny
nákladní spí lodice.

Touha přitiskla mi čelo
k oknu nemocničnímu
v pozdní večer, jenž mne minul,
vymetaje jídelnu.

Sterem hlasů volává mne
zvenku zbytek života —
Teď chtěl bych jen v bílé tmě té
slyšet rozvodněný proud

a na lodi, hnědý plavec,
u kamínek v kajutě
dnešní porci zelí s chlebem
zapíjeti pálenkou.

IV

Polozastíněné okno,
nestačí-li, jde-li o svět,
dost je velké k oslazení
nemocniční idyly.

Z trochy zdí a holých stromů,
z mostu nad rozmáchlou Tisou,
nu, a z obecného ždibce
malých lidských zvířátek

skládá se mé denní sousto
polykané labužnicky.
Denně jinak upraveno
dostávám je na talíř.

V době, která všecko béře,
za to sousto bývám vděčen.
Křečovitě držím stéblo
nad závratnou propastí.

V

Dni mé, jeden za druhým,
chudý, chudší za chudým,
jako popel, jako prach
sedají mi v týl:
v šedi šeď a v dýmu dým
bytí mé se nebytí
podobá jak stínu stín,
nad propastí stín.

Hledím dolů: šum a jek,
dravý život, horký svět
rozhazují s lomozem
cizí hlubinu:
je to totentanz i ples,
tma i světlo, pláč i zpěv,
úzkostí a nadějí
živá kytice.

A že jsem tak hrozně chud,
touhou zachvěla se hruď,
a že nebyl jsem vždy stín,
lačně dolů zřím.
Jako míč však od stěny
odskakují zraky mi,
mezi mnou a divou hrou
studí cos jak sklo.

Pokud dosahuje zrak,
z cizoty je zvuk i tvar,
z ostnatého drátu jsou
barvy, pohyby:
nepřátelská vzdálenost
vstříc mi čiší z propasti,

kdybych sklem se propadl,
sežeh by mne mráz.

A tak nad propastí dlím,
šeď a popel, dým a stín,
touha se mi zalknula
v prsou vyprahlých —
Ale kdybych spatřil květ,
jediný svůj, rodný květ,
pro ten květ a za ten květ
vrhl bych se dolů.

VI

Mimo mne kymácejí se všelicí lidé,
Maďaři, Srbové, Němci, Rumuni, Židé.

Smutní i veselí muži, tiché i hlučné ženy,
jsou mezi námi steré styky nataženy,

smutná a veselá pouta, tiché i hlučné styky,
melancholická čtverylka při zvucích harmoniky,

předivo z babího léta, leč rovno tvrdému poutu,
železná pavučina až do tmavých koutů,

proměnlivá a lehká, že průvan jí smýkne,
leč po celém domě nikdo z ní neunikne.

A přesto nesmírně sám jsem v tomto soužití s mnoha,
jako v zástupu věřících ten, jenž nevěří v boha,

poslední vlčí mák v chřestícím ovesném poli,
mezi oblázky škeble, vržená na břeh holý,

ano, jak škeble uzavřen tu ležím a lidsky se dusím,
zatímco nějaké hrozné dni jdou dlouhým pochodem husím

rovnou do monografií a příruček historických,
okutou obuví řádíce v nejlepších květech lidských.

Nemám tu pohledu, jenž by mne pronikal ke dnu,
kdy a proč hořím, kdy a proč blednu,

nemám tu dlaně, která by dnes úzkost mou zachytila
a zítra z nadějí mých pevný koráb sbila,

v němž bychom dali se na cestu do nejvlastnějšího kraje, jejž horizont nám vrací, zvolna se otvíraje.

Zima 1915

Mezi včerejškem, jemuž rád bych zulíbal ruce,
poněvadž tak mi voněl říčkou, bořinou, sečemi
do pokojného snění,

a tím zítřkem, jehož nemůžeme se dočkati,
a jejž mnohý spatřil, spatří toliko očima
rozpálenýma smrtí,

tento ohnivý, třeskutý sloup až do nebe čnící,
žhavá, železná opona pomsty a vyrovnání,
u níž hraji svůj výstup,

bezejmenný, titěrný výstup smutného školáka,
jemuž zazdá se časem ze žití předešlého
chvíle zralá jak hrozen —!

Och, jak strašlivě dělí tento ukrutný mezník
minulost a budoucnost, drtě přítomnost na kaši,
jež nám ucpává ústa!

Ale v našich srdcích dosud přečkávajících,
silněji než kdy jindy nevědoucích dne ani hodiny,
pevných v lásce však, v záští,

v našich mozcích žíznivých, zvadlých jak fiala
v horkém kořenáči na plném poledním slunci
příliš krutého léta,

kontinuita života vine se nepřetržitě
jako kabel spojující Starý svět s Novým,
po dně bezpečně běžící, i když orkánem povrch
převaluje se, zuří.

Všemi směry z ní line se horoucí elektřina,
až nám nitro časem otřásá se a doutná
touhou po staré práci.

Neodložili jsme snad teprve včera svých nástrojů,
z nejmilejšího díla vyburcováni náhle
trapnou návštěvou mnoha?

Slyším ledová slova, po těle sklouzají mi,
konám kázané věci s rozprášenou myslí,
v ničem, při ničem celý.

Potácím se a klopýtám hořkým, dlouhým snem snad,
nebo kobylek mračnem, do nichž bezbranná vůle má
marně vyráží stony.

Ale trhlina jasná, již někdy postřehnu v dálce
silou reminiscence, silou naděje přes všecko,
jest mi a jest i vám jistě, přátelé, spoludělníci,
cílem, smyslem vší touhy, odměnou za všecka muka.

Pevně levicí držíce poslední článek řetězu,
prostředníci, nosiči, k trhlině, za níž se ková
skvoucí pokračování, pravici natahujeme.

Toho sladkého údělu! Ale jak bolí a tíží
v těchto přeražených hodinách očekávání,
v tomto zazdění pevném, jehož ledové prsty
jdou ti po zkřehlém hrdle!

Den za dnem letí, týden za týdnem,
pokojným zdá se tu všecko snem,
denně můj den je širý pecen
vlažného těsta,
bez vůně však a bez chuti pecen
uprostřed horkého města.

Hrdličky nás tu oblétají,
zvědavě straky se dívají k nám,
střechy a zdiva symfonii hrají
v zeleni, která je všude,
a já jsem sám, ba, skoro sám,
který tu pobožně naslouchám,
jak, jak to hude:
smutek v mých prsou vyhlíží jarně,
leč v srdci buší to marně.

A také kašně naslouchám,
z níž trojí pramen tryská;
ve dne tu malé hnědé ženy stavějí džbány,
večer se v platany vracejí vrány,
a za noci velikých hvězd
v prsou mi cosi výská:
leč k světlu to nemá cest.

A sejdu-li do ulic, klouzaje po hladkých kamenech
v dav mezi osly, soumary, vojáky, domorodce,
jimž pohyby láme zuřivý sluneční dech,
a mimo dílny, krámy, kde volají chodce
truhlice pestré, opánky, látky samé kvítí,
měděné mísy, spony i laciný západní brak,
kde zdálky zlaté placky svítí
a zvolna řežou nože na tabák —
těch hromad ovoce veselých

pak ještě mezi vším,
mnoho-li zažili jsme jich
pohledem dychtivým!

Denně je den můj ovocem obstoupen,
slívami, broskvemi, hrozny a fíky,
paletou živou pro bujný sen,
melouny krájíme, loupáme jablka granátová,
a v tichých uličkách s tvrdými vrátky,
jimiž se nesou zahaleny
temnými plášti a bílými šátky
břichaté ženy,
pobožný nápěv na kluzká slova
či hymna z harmoniky —
zeď břečtanovou korunují pomorančovníky:
jsou plody obsypány.

Jen já tu zůstávám planý.

MOTIV Z ELBASANU

Z minaretu hodža zpívá platanům
pod spálenou modří v širém žáru.
Dole na tržišti obchoduje se,
z ručky do ručky jde stříbro Škipetarů.

Ponořil jsem smysly v horký den a ruch:
tak je uschovávám před těmi, kdož trýzní,
tak je koupám, z čistých zdrojů napájím,
aby svědčily v čas budoucích mých sklizní.

A tak zapomínám, čím a proč jsem zde:
mně snem otakárci, městem těkající,
mně snem hrdličky jsou, jež se slétly v krám,
aby z pytlů kradly zlatou kukuřici.

Bajonet v koši mám, blůzu na sedle,
k soumaru řetěz připjal jsem na řemen,
v pobřežní krajině žárem zešedlé
s oběma rukama volnýma, v košili jen
jdu, celý chůze.

Vůbec jsme všickni jen chůze dunící,
spuštěný mechanism, aspoň napohled,
já, tragtierführer náš, oba koníci,
špalír nám dělá celý svět,
jsme pěkná chůze.

Napravo, docela blízko brouká moře,
zelené lemování, bělavě zkropené;
nevím, zda šťasten jsem či mám-li hoře,
nevím, zda údy svěží mám anebo znavené,
jsem pouhá chůze.

Včera jsme viděli hroby podle silnice,
po jednom, po dvou, po třech, po pěti,
za námi leží koráby, z moře trčíce,
vše jedno — jsem ještě vůle vzepětí,
jsem pěkná chůze!

Hrdličky v starých platanech
cukrují poledne
a v křísí písni srší dech
rozpáleného dne.

Do staré bašty, jaté snem,
snáší se hejno vran.
Po slunci čtyři poklusem
mrtvolu nesou z bran.

Kdos vpředu s holí křičí v jas
a v pustou ulici:
„Ty, mimojdoucí, uhni včas
choleře smrtící."

A vzadu s vápnem kluše kdos.
Podobni mumraji
jsou všickni bílí, každý bos,
máry se houpají.

Pak zmizí, žárem pohlcen,
ten přízrak vápenný.
Široce usmívá se den
přes horké kameny.

Jak svítí,
zdaleka volají, laskominy vznítí
ty zlaté chleby, v pekařských krámech kukuřičné chleby!
Jak ohromují,
lákají, dráždí, provokují,
když hlad ti zatlouká zvolna do mozku tupé hřeby!

Jen mrskneš okem po nich,
a již ti nejdou z hlavy,
a všude zříš je, zlatý den,
cválají na zlatých koních
v strakaté východní davy,
jsou zlatý hřích a zlatý sen,
lačného sytý sen.

Jak září
do bledých, vyhublých tváří,
když prodavač s fezem a nohama zkříženýma
hází je na váhu!

Jak planou
dobrotou požehnanou,
když láme a dává je rukama pokojnýma
žebrákům na prahu,
kňouravým hnědým žebrákům z dlažby!

To velikanánské mince jsou,
peníze nové ražby,
k oslavě země v oběh jdou,
země, jež ploditi ráčí,
zříš jako klasy je pláti,
jak slunce, jež klasům dá zráti;
jim netřeba hlavy ni znaku, lesk a barva jim stačí,
a číslem jich zdá se nekonečnost.

Má mimojdoucí v oku vděčnost,
má jiný v oku hlad — jda mimo sám,
já obé v oku mám.

Že hlad,
och, toho netřeba vzpomínat,
že vděčnost, toť však proto snad,
že tato dozlatova vypečená žluť,
ten zdůvěrnělý obraz z daleké končiny cizí,
pojednou domova sladkou chuť
jak jaro vzestup mízy
probouzí ve mně,
v synáčku severní země —

nevěda proč,
venkovský vidím vířit kolotoč
tam dole u Svitavy,
skleněné křišťály třepotají se, řinčí polyfón,
činelů zářící placky se mihají, zakřikne zvon,
a mládež se baví — —

anebo v trávě šťavnaté hledím za motýlem
pod jednou bílovskou strání,
kol v louce zlatem svítí steré pampelišky
jak vyleštěné plíšky,
a vše je var a vše je kolotání
a včela všecka žlutá pylem
polednem se potácí...

Leč nezapomeňme na chleby kukuřičné
z pečlivé ruky domácí!
To nejsou zlaťáky, jež moslim vyplácí,
to není z hromady zboží:
jsou zlatější a vysoké, vznešené spíše než sličné,
pravý „dar boží“!

Zároveň s mouchou,
se smutnou jednou mouchou

k slunnému místu na naší zdi
přilepil jsem se velmi.
Zároveň s mouchou
dívám se na svět z hlediska hladové šelmy.
Zdá se, že cosi jej hyzdí.

Mimo nás,
množíce slunce podjarní jas,
na hlavě nosí hnědá děcka
s domácím chlebem měděné mísy.
Každý je čísi
a děcka jsou veselá všecka:
barvené ručky vzduchem jim těkají,
dřeváčky hbitě klapají.

Můj žádný však není,
zvířátko dravé v mozek mi kouše.
Och, pokušení!
Rozkoši vrchovatá,
zmocnit se kusu tohoto zlata!
Kousíček dal bych také své mouše.

Vznešený chlebe,
se zlatem slunce zpíváš a hřeješ!
V nitru však zebe
myšlenka, kterou po cestě seješ.

Leč na slunném místě
vše chladne, hroutí se jistě.
Soucit a něha a žel
náhle mi srdce chytly prsty jak drátky,
teploučký váček zazvučel,
korálky rudé v něm chřestí,
zadními vrátky
mrtvolu dáváme poodnésti,
korálky rudé zvoní,
srdce mi zpívá,
na plavém koni

jaro snad vjíždí a zpívá,
celý svět zpívá
i slunce zpívá —
na něco všickni čekáme
a docela tiše si zpíváme:

Kdybychom všickni, kolik je nás,
za ruce vzali se spolem
a ohraničili sluneční jas
velikým kolem,
kde by se vzal, tu by se vzal
uprostřed kola malý spasitel
a ten by všemu světu lámal a rozdával
božího daru kukuřičnou žluť i žitnou běl,
a byly by to zlaté chleby domácí
a nestáli by kolem žebráci.

Modrý večer zhoustl
trochou vlažné mlhy,
jako kdyby zemi
unikalo mléko
z hrudi mateří:
zakřiknuté hvězdy
nesměle se chvějí,
jako křehké květy,
jimž se ani zrána
rozpuk nedaří.

Od ohniště, v něž jsem
zle i chtivě civěl,
v žáru opékaje
jako pečeni psí
touhu, bolest, zášť,
bezděčně jsem vyšel,
pozměňuje místo,
před vrata jsem vyšel
zimomřivě skrčen
v šedomodrý plášť.

Před vrata jsem vyšel,
zapadaje tiše
do řídkého moku,
jenž se za mnou zavřel
jako klidný sen;
prostoupil mne zcela,
zježenou srst nitra
rovnaje mi dlaní
jako vata hebkou:
byl jsem přemožen.

Městem přetajemným
na jezerním dně kdes
pomalu se sunu
jako brouk, jenž slídí —
jako temný květ
stanu, hlavu zdvihnu
k dirkám báně mléčné,
jimiž pronik by rád
k velikému světlu
štíhlý minaret.

Měsíc
spláclý, žlutý jak síra,
osamocen venku,
bez hvězd, které se uzamkly
v kalné jakési tekutině,
na svět vysadil hyždě,
výsměch sytého parazita,
naslouchaje zálibně sýčku
pískajícímu z hřebene mešity.

Škumbi
v dálce naběhle hučí
přehlušovaná hulákáním větru,
který zledověl na horském sněhu.

S námi
začazená kuča se houpá;
střechy řešetem, podlahy řešetem
fičí.
Na slamnících, v pokrývkách skryti,
kořist ničemných mražení,
jako v balónové loďce se houpáme:
zbloudil v tajemné krajině,
v bludném kruhu víří,
do skonání snad vířiti nepřestane.

A toť právě, nač myslím
a co přál bych si věděti,
dole zatímco pod námi probírá klidně
kukuřičnou slámu dobytek.

Zdali plujeme touto nocí,
všemi podobnými, jež předcházely,
všemi podobnými, jež přijdou ještě,

všemi dny, jež podobají se této noci,
všemi smutky, bědami, neřestmi,
světem, který zešílel,
žitím, které zhořklo až ke dnu,
jak tak visíme mezi životem a smrtí —
zdali plujeme, abychom dopluli,
já a ty a třetí, čtvrtý, pátý,
kteří ani ve chvíli nejbídnější
nepřestáváme mysliti,
na vlast mysliti, kterou budujeme,
na svět, kterého dobýváme pro ni a pro sebe —
zdali plujeme, abychom dopluli
do přístavu, v němž zavlají všecky pozemské prapory,
domů —
anebo zda plujeme, abychom nedopluli,
nevrátili se k nejvlastnějšímu,
nespatřili nic z toho, co roste,
musí vyrůsti z krve a muk —
zdali obraz šílenství, obraz úzkostí
poneseme do mrazů věčnosti.

A tak zatímco doby veliký otazník
přestal býti mi otazníkem,
olupuje mne o spánek
malý otazníček mého a vašeho já,
druzi, spoludělníci.

Mlčí zimní noc, bije vítr skučící.

Za jasné zimní noci, za třeskutého mrazu,
když se jiskří sněhová pláň,
stříbrně, tiše zní cos bez oddechu a kazu,
země hruď či nebeská báň,

anebo hvězdný svit na tvrdém sněhu tak zvoní,
naší zimy nejčistší zvuk —
já však i zde to slýchám, když se hlava mi kloní
k hrudi zkřehlé mraziskem muk,

a kolem tichá chvilka klade na věci zmatek,
šeď pavučinných svých desk:
stříbrně, tiše zní to jako tenounký drátek,
rovnou srdcem napjatý lesk —
po tobě, ženo, stesk,
v srdci mi zpívá stesk.

Tam u nás byl by to jarní den,
blažený jarní den,
do lesů by se tiše a nesměle
plížila Květná neděle,
zeleně křehký sen,
leč zde je teprve čtvrtý leden:
postaru širým sluncem sveden
dal jsem se na cestu,
všecko, co tíží mne, všecko, co mučí,
v děravé naší zanechav kuči,
po boku v polní lahvi maje veselou nevěstu.

Kolkolem hory, dobrou stará silnice,
jdu, básník pouze, v slunečním jase;
v dáli ty vrcholky mohly by smeknout bílé čepice,
kdypak se jim to přihodí zase!

Olivy, zimostráz, dosti je zeleně všude
a málo rzi a málo holosti;
stád zvonce, jako když bystřina hude,
bublají doprovod k vteřině spokojenosti.

Jak z tvrdé skály člověk ji vyrve času,
překřehlé době,
vteřinu, hodinu, den, zřídka jen celý,
a k tomu pokoji a k tomu jasu
jak malé robě
vztahuje ruce, jež se otevřely.

Mám obě otevřeny, ramena natažena,
jsem vůbec ruka jen, ruka otevřená,
na kterou zlato s nadějí
sype se skvoucí ručejí.

A jaká rozkoš takhle jíti
neznámým krajem sám,
och, takhle jíti,
cizinec z dálky k dálavám,
och, takhle jíti
docela podomácku s holí a čutorou
končinou donedávna téměř tajemnou,
och, takhle jíti
a nežalovat, netoužiti...

Teď Škumbi, věčně kalná, po boku mi
široce šumí,
z plemene divokých panovnic
dnes všecko jest a zítra nic,
zákeřné všecko, rozmarné nic —
kobrtám výmoly, stezkou rozervanou,
z balvanu skáču na balvan,
jsou Ljabinoti za mnou již, teď do Žibraky dále,
přede mnou vrcholky bělostně planou,
sněžného vojska stan a stan,
a vzdálenější jsou stále.

Silnice mladá ráda by tudy vpřed,
leč pomalu pracuje člověk a rychle voda z hor;
kol uštěpačně ledacos odpoví ti na pohled
a vedle hor jsi zcela malý tvor.

Nedivno tedy, nesmeknou-li bílé čepice,
třebaže ještě neměla mne malarická zimnice.

Snad půjdu, nikoli sám, tudy ještě jednou,
a tváře, nyní hořící, zšednou mi a zblednou,
a stokrát prokleji výmoly, v nichž po pás bude vody —
toť však — a nikoli nejhorší — jen jedno z mnoha „snad“,
jež možno pomalu polykat
v dnech kalné nepohody,
leč nikdy na slunci, jemu tváří v tvář,
leč nikdy ve věnci nadějí, jež hoří

jak věnec, jímž horstva bělostná zář
slunečné chvilce se koří —

a nikdy za noci, kterou tuším již,
jak na cestě zpáteční vstříc mi zavane
a na strany odsunujíc soumraku mříž
dá mne pod ochranu hvězdného davu:
mně nikdy nadarmo světlo hvězd nekane
na starou hlavu.

1917

Měkký smutek,
denní můj pokrm
z tesknice a víry, z touhy a smutku,
tvrdne jako skořápka zrajícího ořechu,
jako všecko na této makedonské stráni
s kučeravým doubím, s kamennými domky
pod těžkými břidličnými střechami,
pod jarní měňavou oblohou.

Tvrdne denní můj pokrm
z hořké tesknice,
neboť příliš dlouho již odmítáte mi
psací stolek,
skříně s knihami a obrazy,
ženu, s úsměvem přinášející čaj a s máslem chléb,
plápolavý ohníček našeho podzimu, Soňu —
domov a smysl mého života.

Tvrdne denní můj pokrm
z víry a naděje,
neboť dávno již byl bych se zabil, tam dole, u kalné Škumbi,
kdybych přes všecky úzkosti nevěřil stále a silně
v návrat ke svému nejvlastnějšímu,
v rozkoš z nové práce, pro niž udeří jasná hodina,
v komfort vlastního hnízda, jež nás čeká —
v základ a modrou oblohu pro svůj život.

Tvrdne denní můj pokrm
z touhy a prázdnoty,
která časem zeje mi před zrakem po celé dni,
neboť dosti jsem se nalokal ciziny,
dosti jsem se v horách nalámal kamení místo chleba,
dosti přebrodil řek,
dosti výběžků Jihu a Východu poceloval

— byliny, zvířata, lidi, práci, umění —
sklouzaje nakonec k jádru všeho, jež se nemění —
a shledav náhle nesmírnou vzdálenost svou
od svého kořání.

Tvrdne můj smutek,
tvrdne denní můj pokrm
z tesknice a víry, z touhy a smutku,
mezi tvrdými horami a tvrdými staveními
uprostřed tvrdého života
chudých domorodců a válečných nomádů,
zpřelámanými zuby jej hryži
z tvrdého lože kočovníkova
okénkem zíraje v tvrdý kraj,
kde nepochopitelně měkkou bělostí svítí
kvetoucí slívy.

Tvrdne můj smutek,
tvrdnu celý.

Kéž bychom se měkcí opět uviděli!

Dubové babky praskají
na našem ohništi.
Venku bóra uhání po kraji,
tu zahuláká, tam zasviští,
na horách hore sněhy honí,
tančí ve žlebech,
bije stádem divokých koní
do břidličných střech.

Sedíme, ležíme v černé kuči,
babky praskají, plameny hučí,
všickni tíhneme k plápolu.
Jeden má dětinnou radost z něho,
druhému hoří v něm cos předrahého,
bratrsky drží nás pospolu.

Sedíme, ležíme. Život syslí
do prázdna uniká.
Zamlklý zevloun na chléb myslí
a smělost cynika
s vlhkými ústy zahovoří
o posvícení.
Ostatní všeckno v plamenech hoří,
hyne v kamení.

Jediný verš mi hlavou bloudí
potmě, opile.
Odstrčím jej, vrátí se, vloudí,
čeká zavile.
A v pusté, kamenité stráni
zhyne bezmocen.
Pustou, kamenitou stráni
noc má i můj den.

Dubnová noc,
hvězdnatá noc
po špičkách přišla k nám přes kopce,
převysoká
přišla si ruce umýt do potoka,
po špičkách přišla k nám do obce
jaru na pomoc.

Sotvaže pastevcova píšťala usnula,
tiše se nahnula
v úžlabinu,
polibkem zazvonila,
stříbrně zazvonila
o hladinu,
do vody prsty ponořila,
jako by hltavě pila,
a ševel táhl strmou strání
kapradím suchým, doubím v lán,
jako by tajný povel byl dán
k milování.

Napravo stráně strmě splývají,
vlevo jsou zavřená vrata k obzoru,
tu na dlouhém hřebenu sněhy se modrají
s hvězdami v tichém hovoru,
svítí sněhy,
veliká sýpka sedlého světla, navršené něhy.
Ramena světlá a protáhlá
sem noc pak zvlhlá natáhla
a zabořila v sníh,
nabrala si ho vrchovatě
a dolů nesla k tvrdé chatě,
od rukou jiskřivý prach se jí zdvih.

A hned se práce ujala,
za stromkem stromek obalovala
sněžnou bělostí;
vzňaly se koruny v úžlabině,
potok je zrcadlil na hladině
s chvějnou něžností.
A zdálky sněžný hřeben se usmíval dolů
na rozkvetlé snítky,
jak dobrý otec od pokojného stolu
na své dítky.

Dvé bělostí tiše se usmívalo
jedna na druhou přes kopce,
zatímco jaro ve stráni spalo,
zatímco jaru se zdálo,
kterak hned časně ráno,
až bude odkukáno,
vtrhne do obce.

Duben 1917

Před naši díru syslí
mne to vyhodilo,
s mou myslí
si to zatančilo,
a hodiny počaly se mi úprkem
rozvinovati vpřed
jako klubko shozené po svahu,
opily se snem,
rozletěly v slunný svět —
leč konec zůstal pevně na prahu,
na adrese: Bragožda, obvaziště,
měl jsem to v nitru, zakousnuté klíště,
cestou z chladných hor
mi to však nepřekáželo,
křídlatý byl jsem tvor
a dobře se mi letělo,
v pogradecké jaro motýlem jsem slétl —
není-li pravda, vše jsme uvážili,
a přece, hlavičko,
a přece, srdíčko,
jsme se zpili:
opět jeden člověk sálající
v přístavu stanul s makovou lící,
nedočkavostí kvetl —

Po jezeře táhly chladné vlny,
poprchávalo,
rum jsem malými doušky pil,
jako láhev šampaňského šumivosti plný;
všecko splývalo
v závoj na daleký cíl.

Všecko splývalo chladně
kolem horkého nitra,
minulost se zalkla na dně,
zůstalo jen zítra.

Benzínové motory bušily a páchly,
v bárce voda byla,
nohy v ní;
křehké ruce únavu mi spláchly,
když se Ochrida přiblížila
k osmé večerní.

Křehké bledé ruce města
vínem pohostily,
cukrovím;
domky z perníkového těsta,
lidé ze stínu byli,
všecko sen a dým.

Z ranní silnice hodiny mohl jsem bráti
jako z dlaně,
vykročili jsme, rozletěli se
příliš odhodlaně.

Sám jsem byl tím vinen: nožka poraněná
počla bolet,
na makedonské mezi končil
pokus o let.

Do vozu bulharské pošty jsem padl
jako Lazar,
marně míjel mimo mne pestrý
kraje bazar.

Hory, doly a skály vysoké
nabízel mi,
po cíli jen prahla touha,
slepá velmi.

U Dimitrije Vojdinoviče
na rozcestí
dobře den jsme však skončili:
plálo klestí,

pekli pecny, zazpívali
při rakiji,
v čerstvé slámě pochoval jsem
nostalgii.

Demire Nezire, chudáku z Dibry,
kde mnohý loupežník dlíval,
prosím tě v duchu za odpuštění,
že jsem tě podezříval...

Jak všecko chutná po dlouhém půstu!
(V tomť jeho smysl veškeren!)
V Kičevu jedl jsem, mlsal a pil,
dokud byl den.

Pak jasnou nocí k tábořišti štaflu.
Slavíci tloukli v mol.
Jak, u sta hromů, bolela mě noha!
V slabiny bodal mě alkohol.

Vysílen k ohni hlídky jsem padl
na chladnou, rozrytou zem.
Bodejž by, chlapi, čerti vás vzali!
Nedohodneš se s bagánem.

Zna samo, šta gospodin lajtnant kazal,
a hrubý je i prohnaný.
Nemám rád dlouhých vyjednávání,
nemám rád „bratry Slovany".

Tam dole je mlýn prý. Světélko vidím.
Nu, tam se ještě dobelhám...
Za chvíli stanul jsem tváří v tvář divochu
u ohně za zdí sám.

Snad starý tulák, pomyslil jsem si,
když tvrdé jsem lože si stlal.
Volno mi nebylo, leč konečně jedno vše,
a bodře jsem se usmíval.

O tabák, chléb a konzervu
bratrsky jsem se s ním rozdělil,
všecko své dal jsem si k hlavě a pod hlavu
a v pokrývce se vším se skryl.

Ohník mi pěkně zahříval nohy
a staroch přikládal chvílemi,
leč usnouti krev mi nedávala
vzbouřená fantaziemi.

Proč nespím, ptal se několikráte,
zda podezřelé to nebylo?
Přece však jakýmsi zdřímnutím k ránu
to dobrodružství skončilo.

Špatně se vedlo mi po ránu s nohou,
dobře se choval Albánec,
a když jsem chuť měl si najmouti osla,
nabízel mi svou plec...

Demire Nezire, chudáku z Dibry,
odpusť mi večerní podezření.
I „přírody pán" je křehký tvor,
svých nervů pánem není.

Demire Nezire, na památku
nám zbude cos dojemného:
ty často vzpomeneš na můj tabák,
já na teplo ohníku tvého.

A také na druhé setkání naše,
když listů dvé větry sválý.
To jsem se vracel ze severu
na vaše horké skály.

Obetkán steskem putoval jsem
v neslyšném vzpomínek hluku,

a tys mne poznal, jak děcko jsi zajásal
a tvrdou mi podával ruku.

Leč pravice má ti nestačila,
počals mne objímati,
divže jsi přitom nespadl z osla —
Tak úsměv vzpomínku zlatí,

vzpomínku, pevnou pavučinu,
jíž osud spojil dvé světů —
Demire Nezire, tobě na počest,
hle, tuto cigaretu!

Makedonsko kafene.
Pod roztaženým vějířem vrby
za stolkem v zeleném stínu
polykám k zmrzlině vzduchu
z malého koflíku kávu.
Poslední květnový den
a krásné ráno
marně mi hladí smutek
hebkými konečky prstů.

Moslimové.
Bulharští vojnici.
Holčička s nabarvenými vlásky,
i ručky má nabarveny,
chtěl bych je ve vousech míti,
rezavé, buclaté ručky.
Byla by to hezká, zbytečná věc.

Běloučký minaret
v mysli mi utkvívá lahodným slovem.
Oslíci se sedly
přátelské vzkazy mi přinášejí.
Ale já bezděčně
přijímám každý ten dar
jak žebrák, jenž nastavil dlaň:

dostane peníz,
nepodívá se,
zastrčí do kapsy.
Až jindy je spočítá.

Po celé odpoledne pomalu, labužnicky
těch našich vagónů několik požírá dráhu.
Zalkly se hovory. V klubka se svinula těla,
vypadlá z hnízda, odtržená z prahu.

Na dlani, na prstech cítím ještě tvou ruku,
jak jsem ji ve své držel oknem vagónu.
Kéž by mi čas toho pocitu nesmazal krutou svou houbou!
Nevíme, čeho nám bude potřeba ve skonu.

Medovým proudem protéká mi nemocné srdce.
Proč v prázdno s časem však uniká, proč Makedonii
tu kolem, všude, jím nemožno zaplaviti
a přes její hory svět, kde lidé se bijí.

V jediné jezero něhy svět by se proměnil,
a smutek, nesmírný smutek z rukou by vyrazil záští.
Nesmírný smutek potáhl mi povlakem nervy.
Sedí se tvrdě mi na komisním plášti.

Bulharský vojnik usnul mi na rameni.
Únavy olej ztišil vlnobití hluku.
Mám soucit se všemi, všickni jsme nesmírně sami.
Na dlani, na prstech cítím ještě tvou ruku.

Na znaku pod širým nebem,
malinký nocležník u velikých hor,
dírkami v tmavomodré obloze dívám se do jasu věčnosti,
na niž snad osud mne dříve, než myslím si, pošle,
pro kterýž případ básně mé v paměti mějte, příští přátelé,
neb od vrstevníků je cennější uzená kýta
anebo třeba jen suchý, solený brambor někdy.

Pod hlavou boty a brotsak
i na bělavá oblaka hledím,
slabounce postříbřená nedonošeným měsícem,
nade mnou tanou, zatímco nesen jsem lehce zčeřenou
hladinou,
mile se kolébá se mnou svět,
macecha předala mne na krátkou noc
mateřským loktům.

Pod vrchem v houšti, docela blízko, slavík
snaží se zakloktati žloutek do mléka vzduchu,
že však zde pro tento nápoj pijáků není
a každý slavíky všecky dá za krajíc chleba,
umlká
a ponechává žabám ohraničení ticha.

Mile se kolébá se mnou svět,
leč srdce mi ukolébati nemůže
a srdce mi zavzlyká chvílemi jako ze spaní děcko,
srdce mi zavzlyká, vzlyká...
srdce mi vzlyká...
jak... vzlyká...
vzlyk...

Makedonští slavíci,
pro koho jste zpívali
v širých nocích?
Volali jste dívčici,
abychom ji objali
v pružných bocích?

Volali jste vzpomínku
na severní lásky bol
mezi kvítím?
Volali jste po synku,
by šel zbožně hory dol
hromobitím?

Makedonští slavíci,
tvrdě vám to klokotá
po údolí.
Z drsné země vonící
zřeli jsme, jak bleskotá
na kupoli.

Tvrdý tlukot, tvrdý lesk
něhou neobměkčily
zkřehlost údů.
A když nitrem letěl stesk,
jak by koně bušili
v zmrzlou půdu.

Kičevo 1917

V zeleni zanechav procitlé hnědé selo
pěnicím, které pokračují v slavičím tlukotu,
a strakám neustále horlivě zaměstnaným,
do skvělé jitřní lázně jsem sestoupil.

Kvetoucí šípky a jasný potok,
jako by věděly, jak je mi třeba útěchy
a že jen těžko paprsek proniká v šero mých smutků
a v bolestný neklid přelomeného života,
důvěrně, lichotivě přejí mi dobrého jitra.

Oblaka mlhy přeřezávají hory,
a přede mnou, za hradbou hnědavých kopců
v zeleni měkkého sedla bělá se monastýr,
odkud se právě třepotá dolů vyzvánění.

Och, jaká škoda, že nemohu býti vesel,
vyrvati z prsou tlak a souvislost
a z lánů osení rudou kytici máků přinésti domů!

Do města odjel krásný poručík, dobrý můj hostitel.
A na mně jest pouze blouditi vpravo či vlevo,
bez cíle posunovati malátné kroky
uprostřed Makedonie
v koupeli jitřní,
jež se mne netkne však,
jako bych celý byl z oleje.

V slunečném obdélníku dveří,
zatímco srkám černou kávu s rakijí:

ubohé molo
nesměle zařezává se do jezera,
modravě šedá ranní hladina,
houstnoucí do dálky,
čeří se drobnými vlnami,
vrchy a mlhy a nebesa na obzoru
splývají v souvislou oponu z organtýnů,
přede mnou na břehu mezi kolíky
moslimka otrhaná
horlivě bije do mokrého prádla.

V slunečném obdélníku dveří,
zatímco stesk se znova mi jitří v srdci:

nažloutlý baščik a červený fez,
rakouští poddůstojníci a bulharský četník,
německý husar a evropská švadlenka —
jakoby pouhé přízraky!

Jsem s jezerem spíše než s lidmi,
jsem s jitřní pohodou,
kterou tu přikusuji k rannímu nápoji,
i s dlouhým, pavučinovým oblakem,
jejž po deset dní již za sebou vleku
od dvou drahých hlav tam nahoře, doma,
a který zneklidňuje má jitra
a večer škrtí mne, až se chce vykřiknout.

Z tichého, melancholického betlému Ochridy
nevidím nic — ale vzpomínám všeho:

vidiny křehké, nad vodou lehce navršené,
když jsem se poprvé blížil k ní v bárce,
východní kněžny, vznešené, sličné,
jež má však souchotiny a nikdy se nevdá —

poklidné křivolakosti starosvětských uliček,
jež zarůstají travou jako hradčanská zákoutí
a navoněny jsou kvetoucími olivami —

velebných stařen ve tmavých pláštích,
za okny předou a hlídají líbezné dívky,
horlivě navštěvujíce popa a ikony —

zborcených říms a pavlačí, oprýskaných fasád,
budov jen zázrakem ještě se držících,
ač všude obtěžkaných velikými kořenáči —

těch fial, růží a karafiátů —
zřícenin nahoře, hradeb a bran,
z nichž možno pozdraviti topoly, minarety a silnice dole
a kvůli nimž otevru jednou naučný slovník
anebo jiný specielnější herbář —

nějakých úředních, vyžehlených budov,
mimo něž kráčí se rychleji —

harémů s dřevěnými mřížkami v oknech,
modrými, zelenými, samý kosočtverec,
moslimky, které tu potkáš, staré a škaredé,
zděšeně odvracejí i zahalenou tvář,
zatímco křesťanky za chládku večerního
před prahem v hloučcích sedí, pletou a vyšívají
anebo kávu popíjí, žvatlajíce —

a konečně hlavní třídy, zchudlého bazaru,
liščin tu visí dosti i západního braku,
cukrárny jsou však vyjedeny,
ryby jsou drahé,

jen mléko, sladké i kyselé, z hliněných džbánů
potěší žaludek...

Tak vzpomínám,
mačkaje mezi prsty žlutý květ vodního kosatce,
který jsem cestou utrhl na močálu,
tak vzpomínám,
unylé půvaby města skládaje v kytici,
leží tu přede mnou a vydechuje nemocnou vůni,
která mi splývá se srdce steskem
v protáhlý akord, jenž nedoznívá...

Bragožda je zaplavena
zelení,
pěnice mi všechno říci
nelení.

Po hladině pokojných dní
plyne se.
Hřmění v dálce vzduchem naším
netřese.

Mohl bych se iluzi té
oddati.
Poklidně ji po krajících
snídati.

Vyjdu-li však jako dneska
vzhůru sám,
na tebe a na tebe jen
vzpomínám.

Stále ještě ve své cítím
ruku tvou.
Celičký se rozbolavím
vzpomínkou.

Srdce, mysl tesknice mi
poraní.
Do travičky hlavu bořím
pod strání.

A stesk se zvolna stává hostem pouze,
ba konečně i hostem vzácnějším.
Člověk se vpraví do úlohy z nouze.
Nadějí srdce konejším.

Po stráních lozím, jsou jen trochu vyšší,
a veliká z nich vidím jezera,
leč vůněmi jak adamovské dýší;
i světlušky v nich tančí za šera.

Kraj širý klidně hukot houfnic stráví
a bomby letců hrou jsou náhody.
Pro tebe skládám u vysoké trávy
v kytici rudou první jahody.

Krok za krokem jdeš stále po boku mi,
když za houbami mířím v dubinu,
a navštívím-li hore tiché chlumy,
potoku smíchem zveš mne v hlubinu.

I stává se, že jako po úkoji
zazní mi srdcem moudrá veselost.
Co ranilo, to sladce opět hojí
a pobořený obnovuje most.

Tu zajásám a poučuji ptáky
i hmyz a byliny, jež kolem zevlují,
oč krvavější jsou tu polní máky
a jak tě miluji!

V úžlabině,
jejíž stráně jsou tak hrozně neprůhledné,
že ti život bez obzorů uvadá a bledne,
mezi vrchy,
kde však ještě příroda má zdravý kořen,
bujnost, prudkost, plodnost, růst, jenž trvá nepokořen,
u potoka
tenké vody, která na srpnovém jasu
zvolna zarůstajíc mizí v balvanech a kamení,
denně téměř kradu lakomému času
jednu chvilku,
chvilku klidu, světla, vzduchu,
radosti a vzruchu,
chvilku smíření.

Celý nahý,
myslím také zcela prostě, pohansky a naze,
zrosen vystupuje z chladu v jižní žár,
na hořících ňadrech země ukřižován blaze
ležím bez bázně a studu, mezi tvary tvar.
Průtrž paprsků mi zlatí osmědnuvší tělo,
jako zlatí živočichy, byliny i tes,
připadám si jako vítěz nade vším, co chtělo,
abych zbídačen a vyhladověn kles.
Čichám vodu, čichám trávu,
horké vůně pod lesy,
hmatám kůži zhedvábnělou,
vlastní kůži vřelou,
dávám smyslům arkadickou stravu
pod širými nebesy.

Okamžik jen
slunci tváří ve tvář nahý na nahotě země
mohu takto okoušeti přepokojné věci —

aspoň se mi tyto chvíle vpolíbené jemně
zdají pouhým okamžikem v naší dusné kleci:
otevřu si dvířka, na světlo si sednu,
nebi do hlubin a vodě ke dnu
podívám se, vydechnu a křídly zamávám
a pak navracím se v prach a šero klece —
och, co bídy světa unesou tvé plece,
smrt a mor a bolest ke chlebu tu mám —
a v té plenérové chvilce teprve
uvědomuji si soumrak, v kterém tonu,
nemocniční puchy, věci od krve,
hnisu výtoky a hudbu stonů,
denní divadlo své, denní zábavu
otupělé mysli —
červotočina nám přitom padá na hlavu
v díře syslí.

Bragožda, srpen 1917

Nad Pogradcem kvetly jedlé kaštany,
jako silné pluky stály na vrších,
stráže postavily vpřed a na strany,
měly chocholy jak pozlacený sníh.

V jejich šerosvitu sestupoval jsem,
zapomenuv doma uzlík starostí;
saranče a křísi zapáleným dnem
vysílali zpěv své letní radosti.

Neúhledným hmyzem jsem si připadal
uprostřed těch sladkých obrů na svahu,
rozkoš, kterou jsem však z království jich sál,
vracela mi opět klidnou odvahu.

Kroky veselými, skoky křepkými
urazil jsem stezku dolů do polí,
před pšeničním lánem náhle nohy mi
samy zarazily v horkém údolí.

Zelený kov nazrálé pšenice
chvěl se, jiskřil, třpytil všecek rozpálen,
ze sršící plochy jako kytice
čněl tu a tam vzkvetlý kaštanový kmen.

Mezerami v tomto mocném sloupoví
dlouho zíral jsem jak okny v krajinu:
z rudé výhně střech minaret cukrový
vzadu na jezerní shlížel hladinu.

Matná, ocelová prahla po mraku
omdlévajíc žárem v širém poklidu;
pod zdí na obzoru v žhavém soumraku
poznával jsem v bledé skvrně Ochridu.

Jako spravedlivý fronta spala tu
a kol vyvedená hnízda pískala,
želvy, ještěrky si vedly bez chvatu,
hmyzů drobná vojska rekvírovala.

Rozestřel jsem smysly jako páví chvost,
vše tu mysl měla, by se opila —
ale zachovala suchou střízlivost:
také zlobu spící v kraji větřila.

Neděle se mi dnes prochází nervy,
neděle, dutý den —
tak asi mrtvého lechtají červi,
když ho už jímá tuhý sen —.
Za námi, za zlými horami
křížové stanice těch, kterých už pranic nespasí,
divoká Škumbi, průsmyk Grabbe, Elbasan, Žibraka,
Gramši,
před námi širý klid, hned dešť, hned svit,
letadla zaspávají špatné počasí,
francouzské houfnice odešly na mši.

Napsal jsem jedno vyznání lásky,
na polním lístku poslal své ženě.
Maličká Lime blýská plavými vlásky
v dřevěném okénku naproti v kamenné stěně,
paprsek vniká v náš kout.
Kapela z města přišla v dešti,
leč znova slunce z oblačných kleští
rázem se pokouší uniknout.

Menáž je polní, leč pečeme lívance
z běloučké mouky,
o marmeládu se dělíce
s mouchami, brouky.
Pak na verandě na kavalci
chvilinku, chvilku točím palci,
sytost mě těší, neděsí sudba,
nad střechou kousek nebeské modře
sminká se na mne dětinsky bodře —
vtom spustila hudba.

Poslali jsme si pro černou kávu,
do ticha v pauzách dřevokaz tiká, na šat a hlavu

pouští nám červotočinu,
polykám pochody, polykám valčíky
jak lačný sousta laciné paštiky,
malarik pastilky chininu —
má krev jak stařenka veselá
drobně si poskakuje,
Prodaná nevěsta zazněla,
z lůžka mne vyhazuje.

Tu chlapecky vesel jsem, osudu z ruky žeru,
übermütig bis zu tollen Streichen — věru:
mon chair est gai et je ne lus que peu de livres,
mám chuť cos navrhnouti podplukovníku,
který se prochází pod loubím stromů —
leč s takovými nápady, můj rudý diblíku,
počkej, až přijdeme domů.

Ach, domů! Oblaka letí
blankytem, jenž by rád svítil,
dívám se jimi v okamžik divoké lásky,
lepím ti polibky na všecka místa, hladím ti vlásky,
oblaka letí,
jsme malé, maličké děti,
jimž domek z karet se zřítil.

Uvařte ještě kávu!
Že nepřišla pošta? Že těžkou máte dnes hlavu?
Hoj, silná srdce patří k vítězům!
Uvařte ještě kávu.
Do lahve nahlédněte, je-li tam ještě rum...

Když první kulky ti hvízdají
nad hlavou, u hlavy,
jako když ptáčata pískají
v den slunný, jásavý,
toť chvíle veselá docela,
do stromků plesknou, ne do čela,
shýbneš se, zasměješ,
lehneš si anebo dále jdeš
a jako vyznamenán.

Leč když to trvá již celý den
a nevíš, kde se skrýt,
zvěř štvaná, klesneš kdes vysílen,
halali slyšíš znít,
máš horkou hlavu a chladnou dlaň,
zrak vyjevený jak padlá laň
a čekáš, lapáš vzduch,
než srdce ztiší svůj divý vzruch —
a tu snad skok tě spasí.

A když pak štěkot i klapot ztich,
puška i kulomet,
a leže u kotlů kouřících
pokojným vidíš svět,
tu hvizd, jenž uklouzne ptáčeti,
prasknutí větve jen — škubne ti
nervy, jak by to byl
provázek, kterým jsi rozjitřil
kašpárka tahacího.

A přece jednou i kulek hvizd
zcela ti zevšední,
jak ptačí popěvky z větví, z hnízd,
když v lesích trávíš dni:

tu a tam sehneš se, přikrčíš
ze zvyku spíše než z nutnosti
a zcela jistě víš,
že osud ze sterých možností
dávno již tvou ti přiřkl.

Na kukuřičné poušti
oáza jsme napolo vypráhlá,
karavana jsme opelichaných velbloudů
vysílených a hladových,
smutné místo jsme,
kde nás bije
kruté veliké slunce.

V prvním soumraku,
odtrhnuv se od svého stáda,
velbloud melancholický,
mezi dvěma bílými baráky
na zežloutlé, ubohé trávě
zastavil jsem se.

Nevypečený pecen měsíce
plove, nerovně načat, v bledé modři,
která na blízkém obzoru
houstne v hnědavou mlhu,
a v té mizí náhle
jako ukrojena
žlutá, rozcuchaná kukuřice;
vše je kaleno jako ocel.

A jen štíhlá kostelní věž,
šedý přízrak, zdaleka vystrčený,
rozdělující rovnou čáru obzoru
na dvé nestejných dílů,
vnucuje ti přesvědčení,
že tam vzadu nekončí ještě svět.

Chtivě ždímám
vyprázdněná ložiska svého tuku,
marně hledám

roznícení v studených,
mízu ve vyschlých,
zpustlých komorách nitra.

Září 1917

S myškami tu žiji celkem v míru,
nemohu však toho říci o lidech —
Do makedonského monastýru
utíkám se někdy v samotářských snech.

Střechu bezpečnou a ticho jasné
vprostřed hor a lesů nad hlavou bych měl,
večer zřel bych, kterak západ hasne,
stránku lyrickou by soumrak rozzvučel.

Toužím, toužím — leč to bije pouze
přivázaný sokol křídly do trupu,
srdce zbitého se jitří nouze,
odpor k necudnému, zlému zástupu.

Kdybych skutečně se zavřel v celu,
v tichu vzdáleném žil jako snivý mnich,
zimní dni by dosti měly pelu,
abych pro jich půvab zapomněl a ztich —

první jarní den však rozpálil by
v nitru probuzeném touhu doběla:
pod junáckým leskem zlaté přilby
pomněnkové oči a tvář zardělá,

na obzoru zjevil by se náhle
panic — život mladý pro můj lačný hled
a kol něho věci širé neobsáhle,
pro úsilí velká nedotčený svět.

Nečekal bych, k severu se řítil,
ani bych se vděčně neohlédl již —
celou bytostí bych prudce cítil,
jak mne volá domov...

Když vtrhnou do lesa dělníci
a počnou razit si cestu
a budovati silnici
k nádraží nebo městu,

když kamením zní a železem
ryk inženýrského hladu
a klidné věci s klidným snem
rvány jsou ze svého řádu,

tu vyhnán z tichého doupěte
i drobný živočich lesní
z řinčící bouře té prokleté,
jež kolem něho běsní,

s životem holým prchá jen,
řev lidský v patách maje —
Tak hnán a štván a pokořen
a jemu se podobaje

mu závidím, neb jeho jest
svět před ním, noc mezi vřesem.
Mě z místa na místo staví pěst,
on volnou cestu má lesem.

Od Staré Pazové táhne babí léto
strnisky kukuřičnými.
Všecko, co stokrát je přeprokleto,
přikryjme rubáši bílými.

Soucit je taková přikrývka bílá,
když vyschl bol a unavil se hněv —
Dnes obloha nám trochu zasvítila,
a já mám sílu větrem hnaných plev.

V šerý, zimomřivý den
vysílen a ponížen
pobíhal jsem po baráku
jako v pasti hladná myš,
jako bych byl z šedých mraků
vypil všechnu hořkou tíž,
hořkou tíž a hořký jed,
otrávených květů med,
rmutu číš.

Tak si člověk zastůně,
padá, spadne do tůně,
do propasti, do bolesti,
za bol, pod bol, v stínů svět,
odkud nemůže se vznésti
jako pták, jenž ztrácí let,
v louži umáčený pták,
jako zaplavený zrak,
zmrzlý květ.

A tu zrak mi zabloudil
k oknu, kudy svit se lil
jasněji než ostatními;
my tu potopený vrak,
venku svět se znameními
napsanými na soumrak:
samé věci z pohody,
oltář boha úrody,
půdy znak.

Pod oblohou z mlh a chmur
žlutý lán a bílý dvůr
mezi košatými kmeny
semknutými do shody,

pestré kravky, stoh a ženy
s mlékem, chlebem, porody
a pak širá silnice,
po níž tančí střevíce
svobody.

V oku svitlo dětinně,
jako po chmelovině
čeřila se teplá vlna
nervů zvadlou kyticí —
náhle hruď však byla plna,
džbán se potápějící,
stesku, jenž mne stáhl zpět
na dno vraku, v stínů svět
studící.

Má víro v prostý život, mé věrné pozemšťanství,
ty dobrá režná niti,
kterou jsem přišit k žití,
jak někdy zaleskneš se mi drátem stříbrným,
když nejméně to čekám
a jako ryba lekám
ze svého živlu vyrván a ve prach pohozen.

Otroctvím, hladem, nudou, strakatým, tupým davem
otráven, zdolán, zkrušen
a smutkem přizadušen
na nemocniční lůžko jsem večer ulehal —
teď jitřním na plápolu
a seshora až dolů
sunu se jako korál po drátu stříbrném.

Nic nezapomenuto, leč překonat vše možno —
Svět třpytí se a chvěje,
má hlava do naděje
se naklání a roste jak v slunnou stranu květ.
Jak večer bude, nevím:
z naděje něco slevím,
a něco přidá osud, jenž buď mi milostiv!

I

Je nemocniční postel
tak čista, tak přísna,
jak v parnu venkovský kostel
osvěží nekajícníka,
jak bílá široká klisna
hřbet pro ušlého má poutníka.

Zapadneš do ní, břemeno,
jež dlouho tahali světem,
jsi vzpomínkami nalit jak mlékem vemeno,
leč ospalým podobají se dětem.

Narovnáš záda,
vzpomeneš, jakou kdy tíhu nesla —
rozpřáhneš ruce, je z místa na místo klada,
vzpomeneš, byla to vesla,
byly to páky, nebozezy —
natáhneš nohy, ohneš je v kolenech,
vzpomeneš: docházíval dech,
pod nimi, nad nimi, kolem a mezi
deseti zemí zdvihal se prach,
zkusily, vykonaly, neměly strach —
celý se protáhneš v nesmírné libosti:
s něhou a milostí
milenka jala všecko tvé živé
v objetí mlčelivé.

Srovnány hory jsou, kamenité cesty,
a vyschly řeky, jež jsi přebrodil,
umřela cizina s horkými městy,
letadel vrkot a zbraní chřest a oslů noční kvil.

Jsi v měkkých loktech, ticho máš, střechu,
postel tě nese,
jako tě nosily polštáře mechu
v domácím lese.

Na rodné louži v bárce se kolébáš,
pod hlavou teplou plachtovinu,
zavřené oči máš,
lhal bys, že myslíš, že vzpomínáš,
díš: ležím a plynu...

II

Je nemocniční postel
tak smutna, tak chuda
jak ztuchlý, dusivý kostel,
když venku slunce výská,
jak lupenkové klece sestavená nuda,
když v hájích jaro již své nezbednosti píská.

Je nemilovanou ženou,
zkaženým dechem, ranou obnaženou
a nemá nikdy dost,
drží tě, nechce propustiti
z objetí, v kterém se nítí
houstnoucí ošklivost.

Lascívní matróna, paní Monika,
tráví tě pocelem, láme kolem,
anebo Venus syphilitica
svým ničí tě alkoholem.

V ní zmítáš sebou jak na suchu
lapená parma,
jsi vězeň, žízníš po vzduchu,
a venku pustne ti farma,
po cestách žízníš, po obzorech,
po širé plavbě na těžkých vorech,
po ruchu.

A zmítáš sebou stále více
na pravou stranu, na levou, na břicho, na záda,
je pastí celá nemocnice
a v koutech inkviziční číhá nálada.

Železná panna, Záhořovo lože
krutě se baví tvým tělem,
o pelest železnou udeříš čelem,
zasténáš, zavoláš: Bože!
a bohem snad je ti jen ulice,
dost dlouhá pro kroků nazdařbůh,
či palouk u bílé silnice,
na němž bys válel sudy —

Chuť zabrati máš jak na jaře pluh,
roztříštit souvislost, vztahy a trudy,
rozpřáhnout ruce, otřásti stěnami,
z vězení vyběhnout, sluncem i mlhami
vpřed dáti se, děj se co děj!

Och, moci běžeti! Přes vše, co zamyká!
S kaktovým květem rizika
vrhnout se v nějaký rej!

Jede se, fičí z nádraží na nádraží...
Naprosto nic mi nepřekáží
ta tlačenice, ten shon,
činí mi radost účast moje
uprostřed letícího roje
a že nám v čele bije zvon,
s rozkoší tisknut jsem, tisknu
a veselostí div nezavýsknu,
když stanouce hned se hneme
a někomu ujedeme.

Nejsme tu pouze vojáci,
k nám dámy se tisknou, měšťáci,
švadlenky, studenti
a všickni jsou tak tuze svěží,
i konduktérka, která stěží
se prodírá a brebentí.

Čtu firmy, štíty a nápisy,
jako když na tom závisí
nějaké štěstí, po kterém právě slídím;
v příbytky oknem, do krámů skříněmi
na skok se vrhám, důvěrný se všemi
a rád, že opět je vidím
neznámé, známé —
tiše se na sebe usmíváme.

A tiše se usmívám na lidské pentle a klubka,
jak se tak svinují, rozvinují
po skvělých třídách, kde skví se života slupka
a tajemné větry v shony a shluky dují,
tiše se usmívám na věci prosté zcela,
všednosti západní civilizace,
shledání vlna mne rozechvěla,

ruch zaplavil mne, chuť do práce —
neboť, hle, přicházím z divokých Trantárií,
z dnů tuláckých, ze skal zmijí
a z podivných strádání —
že oči široce otvírám vida,
jak v malé kavárně poklidně snídá
manželská dvojice
s pečivem kávu: je na ní bílá čepice,
sem až mi zavání.

A na pestré bengály,
reklamy veselé básně,
kterými návěštní tabule zaplály
dnes obzvláštně krásně,
nesmíme zapomenouti:
květnatým proslovem
to vítají mne na pouti
za novým domovem —

Je mi tak dobře přes to, že špatně sedím,
ostatně všecek jsem hlavně zrak,
do tříd a náměstí nadšeně hledím,
jako bych letěl do oblak.

Průhledy nekonečné, buďte mi pozdraveny,
fasády ze štuku, cihlové stěny,
paláce, chrámy, banky:
zcela jsem zapomněl, jak jste mi zhořkly kdys,
že máte ve tváři potměšilý rys,
listuji Město, zářivé čtu stránky,
tolika věcí úsměvem
úplně fascinován jsem.

Jede se Městem... K Západu se vracím,
mnoho jsem získal, aniž teď ztrácím,
syt putování a ciziny...
Vítám tě tedy, krásný a obludný celku,
jenž stejně dychtíš po ctnostech jako po výdělku,

vezmu tě se světly, se stíny;
jsem vůlí k práci a k zápasu silen,
frivolní gesto tvé mne netkne se již,
mířím já k horlivosti tvých dílen,
k světlům, jež roznítíš.

Budapešť, říjen 1917

Po malé štýrské silnici,
jak jinde chodíval jsem, jdu
ztišen a odevzdán v ruce osudu,
v oteckou náruč hřející
i v listopadu měsíci:
jen pokolébám se, pobudu
a zmizím v mlze.

Raxalpa nakukuje sem
na pestré hody jeseně,
zastřené šerým závojem
jak starý goblén na stěně:
pastviny s bravem a útesem,
domky a mlýny pod lesem
a Ukřižovaný.

A jdu a těším se dětinně
na koflík bílé kávy dnes
v hospůdce nízké v dědině,
Zum goldenen Hirschen, Zur Sonne,
kde voní jablka, mošt a les,
parohy visí a schne vřes,
fořt sedí se psem.

A myslím, těším se na návrat,
na přístav pro svůj křehký člun,
dosti jsme pluli, doplujeme snad,
chce se mi s děckem dětsky si hrát,
za hněv a za lásku zulíbat
ženě své ruce a domácích strun
poslouchat ševel.

Na větší věci, na kvítí
z krvavých lánů a na plody

v bolestech zrající úrody
nechci se nahlas těšiti,
bojím se, čekám, až zasvítí
kýžené ráno pohody,
pokorně čekám...

Neuberg n. M.

Všechno své myšlení z modře a nachu
často již viděl jsem v silničním prachu,
ztepilou slunečnici s ohnutým stvolem:
dosti se nazřela směrem, kde dní se,
stále se točila po světla míse,
kdekoli, kdykoli podal ji čas,
umdlela náhle smutkem a bolem,
spálil ji čekání mráz.

Bázně a bolesti příliš lidské,
představy jaly mne anemické,
nezralá jablka do jednoho vichrem sražená,
mlhami stěhující se ptáci;
jak ve tmě svícen tesknící vzpínal jsem ramena,
volal jsem: Rcete, zda se nám jitro již vrací,
v němž kvete práce a sen,
rcete, kdy vejdeme v pokojnou pohodu,
chtěl bych jak bílá plachta spuštěn být na vodu
v jasný a sytý den.

K pohodě přece
patřím jak vlny svit k řece,
ke křoví pěnice, k osení polní květ;
nemůže býti ruky,
která by nad bol a muky
vždy znova chtěla a dovedla čnět,
která by horoucněji
za věcmi tíhla, které se dějí
na širé hladině míru,
nad tuto chudou mou pravici:
štěrk aspoň tloukla pro bílou silnici,
pro štěpy v sadech nejednu kopala díru —
tu od věrných stisků ji odehnali,
nástroje nejvlastnější jí vzali,

jak pestík plnému květu, jenž zrál,
leč nemohli vzíti jí víru
ni v soumraku, jenž se bál.

Únavě, smutkům a úzkosti,
které mi klečely na prsou,
vždy znovu jsem unikl k radosti
a podpírán vůlí napjatou
po pádu vztyčoval jsem se, slzami jsem se smál.
Kolikrát klesl jsem, tolikrát jsem se zdvih,
bylo to mnohokrát —
leč byť bych i toužil po klidu, po rytmu zájmů občanských,
nutno-li, snesu snad nový i pád.

Chci trpěti, jestliže trpěti třeba —
ba s tisíci mohu i zahynouti
vysílen, usmýkán:
vždyť nechci míru pro trochu klidu a chleba,
chci se svým lidem do světla svobody vplouti,
kde každý na svém pán.

Na voru smrti po rudém proudu
plujeme k zemi, již přeoral kov.
Och, moci políbit panenskou hroudu,
vyslechnout modlitbu děkovných slov!

Jde pochod dějů, kudy šly naděje,
brány jsou dokořán, prapory na domech.
Och, moci vidět, jak okno se zasměje,
až mimo půjdeme v zástupech!

Kdože by tedy nechtěl se dočkati
dne, jenž už v představě dojímá k závrati,
kdo by se nebál jak pod mračnem vzkvetlý již lán,
že se ho nedočká, v seznamu šťastných osudem přeškrtnut,
nehoden odměny za trýzeň, trud,
propuštěn v nemilosti, nevyznamenán!

Čekal jsem, čekám v té bázni,
naděje solnou svou lázní
sílí mne, povzbuzuje;
pokorně vezmu vše, čemu jest přijíti ještě,
nechť maso i mysl hryžou dalšího otroctví kleště,
jen když se postupuje,
jen když krok za krokem blíží se hodina,
kdy rozhoří se stín,
kdy na svém se po svém zařídí rodina,
jejíž jsem divoký syn.

A nedočkám-li se, nejsem-li navržen
pro toto vyznamenání,
a potřebuje-li osud i život můj
jak jeden ještě den:
zde jsem, nechť vezme, moudrý v konání —
bratři se dočkají,
děti se dočkají,
duj, větře dějů, duj,
ty, který neseš semena naše
a neohlížíš se plaše,
přese mne duj,
přes tesy skal a sterilní země,
do prsti úrodné vlož naše sémě,
až k cíli duj!

TICHO DOMOVA

Ticho domova je bílá vazelína
na rány těla, na rány mysli.
Ticho domova je vodorovný obzor,
jediný předmět ty na něm svislý.

Předmět v cizích rukou, hůl jsi braná světem.
Znavena teď se vrátila domů.
Kéž by v rodnou půdu zas ji zarazili.
Vzpučela by snad podobna stromu.

Ale tato chvíle nepřišla nám ještě.
Poznovu sáhne cizinec po ní.
V horké dálce kdes mu vypadne snad z ruky.
Zavíří v trysku divokých koní.

Ticho domova je ukradené ticho.
Tiskneš se k němu, zamykáš dveře.
Oko cizincovo potká-li tvé oko,
výkřik v něm budí uštvané zvěře.

Ticho domova je křehké ženské tělo,
před tebou stojí, stínem tě kryje,
ale před vetřelcem, plno odhodlání,
zaťatou pěstí hrozí a bije.

Ticho domova je plno příkré síly,
polnicí vřískne náhle v tvé snění.
Také v ruce vlastní stát se můžeš holí.
Myšlenky dravé mstivě se cení.

To bylo, když jsem se vrátil
pln horkých hnízd a tvrdých skal:
bloumal jsem třídami, život si zlatil
pohodlím, po němž jsem vesloval.

Město se na mne usmívalo
a věci na mne volaly,
nejedno nároží pro mne vzplálo
papírovými bengály.

A tak jsem poznal miláčky dne a davu,
krásné portréty pro lid
s rusými nebo černými vlasy,
s očima vystíněnýma jako propast,
s ličidly chutnými jako cukroví:
Waldemar Psilander a Asta Nielsenová,
Mia May a Henny Portenová
volali na mne.

A byly to barvy jak lehké červánky,
linie pružné jak útlé dívky,
kaligrafické značky, zhuštěné zpěvy
o městě západním, které se baví;
volaly: My jsme circenses tvoje,
čím chleba méně, tím lákavější,
volaly, zpívaly, plály
a na mimojdoucí se smály,
kvetouce jako hřích.

Tedy jsem se i já smál na ně
a pohladil je pohledem,
jako jsem hladil albánské stráně
a minarety nad Elbasanem.

Byly mi městské přírody květem,
vyrostlým z dlažby mimo dobro a zlo,
a já byl hošíček, cupkající světem,
všecko se mi tuze líbilo.

Boží mlýny jsou větrné mlýny,
ohromná mají křídla,
a ještě nikdy nebyly líny
semlíti zásluhy, semlíti viny,
když vítr vál z věčného zřídla.

Boží mlýny však těžké jsou mlýny
a pomalu se otáčejí,
světla a stíny, světla a stíny
jak dny a noci životem sejí
ta jejich křídla těžká,
jimi se věci veškery dějí,
v nich smysl života mešká.

Boží mlýny jsou spravedlivé mlýny,
jich nepodplatíš, nezastrašíš,
jim cizí odpor i laskominy,
jim cizí slávy hašiš.
Co císařovo císaři, co národa národu dají,
každému chvilku hrají.

Boží mlýny pomalu melou,
pomalu, bratře, leč jistě,
v čekání zachovej mysl si bdělou,
nezoufej, na svém stůj místě,
děj se co děj,
nezoufej, mysl i paž si zachovej,
semelou zásluhy, semelou viny
větrné boží mlýny.

Dvacátého osmého října devatenáct set osmnáct,
přeraziv spár, jenž mne svíral,
spár ptáka, jenž říkal si orel, ale byl sup,
já, národ československý, stanul jsem
mezi národy svobodnými.

Zavlály prapory, zajiskřily se zraky,
ulice naplnily se živými mraky,
z nichž tryskala radost,
rostl jsem každou vteřinu,
narovnal jsem se a hlavu jsem zdvihal,
zatímco před pěstí lidstva ustupovali
Habsburk i Hohenzollern.

Ano, co snili, doufali, věřili,
co bouří a trýzněmi v srdci svém nosili
nejlepší synové moji,
rozstřiknutí po celé Evropě,
pod cizím kabátem
i pod prapory legionářů,
stalo se skutkem,
a jméno své položil jsem na všecky věci svoje,
postavil jsem jednu nohu na Šumavu
a druhou na Tatry,
na říši a svobodu svou.

Tu rozhlédl jsem se
s hlavou nad oblaky a se srdcem vzhůru,
leč zmizel úsměv můj a pýcha mne opustila,
veliká přísnost chvíle mne zarazila,
posvátné myšlenky světa jak veliké větry
ovály hlavu mou.

I přísahal jsem
já, národ československý, svobodný a živý,
přísahal jsem lidstvu a géniům světa,
že chci býti národ spravedlivý,

že nepřestanu drtiti pěstí svatého hněvu
každého, kdo ponižuje,
každého, kdo znásilňuje,
každého, kdo vydírá a utiskuje
v dosahu těchto mých ramen,

že nepřestanu pomáhati podle svědomí svého
každému, kdo mluví, jedná, tvoří
ze srdce upřímného,
každému, kdo povznáší a osvobozuje,
každému, kdo brání svobodu a spravedlnost,
každému, kdo ničí poddanství a násilí,

a přísahal jsem, že nechci znáti svých synů,
kteří dnešku neproplakali pro včerejší svou vinu
a kteří se mnou nepřísahali v ten den,
že každý musí býti stejně svoboden.

Od Bílé hory až po Chemin des Dames
poznával bolest ve všech podobách
po tři sta let,
bez jediného druha, opuštěn a sám,
hřán láskou k vlasti tápal v temnotách
tak chud a bled,
a znovu rostl, sílil, vydal květy,
zasáhl ve chvíli, kdy děla s kulomety
měnila svět,
a silen, hoden toho, co teď chtěl,
vykřikl do světa, jenž hřměl,
své právo.

Od osmadvacátého října na svém pán,
úsečným, usměvavým gestem přeraziv
habsburský spár,
pevně a zraky světa sledován
ujal se správy měst i niv,
utlumil žár
v svém nitru, kde hořelo jak v dole,
chopil se práce jako poutník hole
a v doby var
vykročil nezlomený tíhou břemene,
jha, z něhož tryská svěžest pramene,
svobody.

Leč přijde den, kdy doba přichází
a jako osud přísná povinnost
stavěti byt,
byt národu, jejž v proudu bez hrází
udržet může pouze jeho ctnost
a věrný cit.
Na retech statisíců otázka se chvěje:

Chápete vítr, který světem věje,
a zraků svit?
Řítí se trůny, zřítí se i víc.
Jen jedno živí klidný úsměv zřítelnic:
Spravedlnost!

Bílým šátkem dnes máváme,
poněvadž mimo kráčí člověk spravedlivý,
červenou růži dáváme
tomu, jenž národ náš zimomřivý
vykoupil z poroby, z přítmí a malosti,
že svět se udiven naň dívá
jako k zdroji zápalu, jenž rozehřívá
ve dnech krutostí,
bílý šátek a červená růže
pozdravují hrdinu a muže,
prvnímu občanu naší republiky
vzdáváme díky.

Bílým šátkem dnes máváme
pozdravujíce bílé svědomí jeho,
červenou růži dáváme
červenému srdci muže poctivého,
jenž nezatvrdil se, jenž neslevil,
když, kdekým zrádcován, jen psancem doma byl
pro čistou lásku k spravedlnosti.
Hořela před ním, jako když v bouři a tmách
kyne v dálce maják lodi na vlnách,
nesklopil nikdy zraku v slabosti
a bděl,
jinošský do šedin uchovav si zápal,
zmužilý, přímý jen pravdy politiku chápal,
křivdy netrpěl.

Bílým šátkem dnes máváme
vstříc čelu čistému,
červenou růži dáváme
národa synu nadevše věrnému,
jenž ve chvíli, kdy temně udeřila
hodina strašlivých soudů,

vyrazil, střela, jež se rozpálila,
a rodnou opustiv hroudu,
šel, aby spatřil a zvítězil.
Jak Hus nám k slávě umíral, tak On teď nám k slávě žil.
Po světě vyvinuv nadlidské úsilí,
pro poklad národní drahocennou mozaiku,
pro historii epickou báseň novou,
v zápolu s mocnostmi egoismu a násilí
vyrval jim pro národ nových božích bojovníků
jako ze skály desku mramorovou —
svobodu.

Bílým šátkem dnes máváme,
zrak vděčný upírajíce na lodivodu,
červenou růži dáváme
největšímu dělníku svého národu,
s nímž v čele půjdeme.
A jeho pozdravujíce pozdravujeme
i muže a hrdiny,
kteří po boku stáli mu do poslední hodiny,
s ním pracovali
a pod ním bojovali,
pro jeho, pro svou, pro naši věc padli
a jako páky, kola, řetězy, trám a klín
spolupracujíce spojovali se, vztyčovali, kladli,
aby podařil se Čin.
V něm pozdravujeme českou větev Demokracie,
v něm pozdravujeme československé legie.

Bílým šátkem dnes máváme,
poněvadž mimo kráčí člověk spravedlivý,
červenou růži dáváme
tomu, jenž vykoupil národ zimomřivý,
bílá a červená jest barva naše,
bílá a červená jest barva jeho,
spravedlnost a svoboda jest heslo naše,
mlékem a krví jest dílo muže velikého.

V době egoismů, v hodinách násilí
dal znamení nám,
abychom očistili se, znova věřili
a vzdorovali tmám;
víc, nežli vykonáno, zbývá vykonati,
na volné půdě dům teď zbudovati,
svobodných, rovných občanů spravedlivý mrav —:
K tomuto cíli veď nás českým směrem,
k světlu nás proveď úskoků šerem,
buď, Presidente, zdráv!

Z KNIHY EROTIKY

EPILOG Z 1922

My žili a se lopotili
tvar lyrický dát prožitému.
Leč to, co nejprudčej jsme žili,
teď rovno kvítí sušenému.

Jen divíš se, že to vše kdysi
na slunci svítilo a vřelo,
že k hodům plnilo to mísy
a srdce že tím krvácelo.

Již nebudeme strun svých ladit
k milostným písním. Vyvětrají.
A srdce? Dává se jen hladit,
skeptické srdce po mumraji.

RUDÉ ZPĚVY

Já, národ český,
a příliš brzy
jsem vystřízlivěl z krásného snu
o kvetoucí zahradě,
kde svoboda, bratrství, mír
tančily jako dívčin veselý vír
a kde se spravedlnosti dostalo
mně
a každému z mých.

Den ze dne
mrskán a bičován
podlými žurnalisty a hrabivými politiky,
krmen a napájen
podvody, lžemi a triky,
nemaje jediného přítele
na vyjedeném ostrově sedím,
do zmatků hledím,
nemoha se nadchnouti pro nic,
věřiti nemohu,
milovati nemohu
a naděje jako kocábka z korku
kalnou pěnou a po vlnách beze směru
se zoufale potácí.

Jako kobylky
drancují mě hltaví ziskuchtivci,
sedlák mě okrádá,
měšťák mě vydává napospas bankám
a povalovači všeho druhu
poslední berou mi od úst.
Ti, kteří denně mě zrazovali,
jak na psa karabáč na mě brali,
tyli z mé práce a nadouvali se,

amnestovaní i neamnestovaní
v komisích, ústřednách, ministerstvech
pikle své kují,
znova mě ohrožují,
vymýšlejíce si nové řetězy,
otroctví červenobílé.

Demokratický pán světa,
za oceánem číhá dolar,
aby i z krve mé, z mého potu se rozmnožoval.
Cizí diplomat
se pokrytecky zajímá o můj osud,
poklepává mi na rameno,
abych byl hodný,
že darem dostanu, co po právu mi patří.
Oslavujeme, interviewujeme,
jezdíme v automobilech,
vojáčky, hodně vojáčků chceme
a papežského nuncia...

Nevím, čí jsem,
jen steré zřím ruce, domácí, cizí,
jež by mě rády roztrhaly
jako hladové šelmy.
Nevím, čí jsem,
ledaže náležím parazitům,
zbujelým ve všech mých třídách a stavech,
mračnům kobylek, kokotici.
V očích mám písek frází,
nervy mám ztrhány štvanicemi,
a vstanu-li, tož se potácím
napravo nalevo,
neznaje cesty k sobě.

Svobodu jsem si představoval,
v bratrství doufal jsem,
po míru toužil,

ale jen slova byla zaseta,
nikoli zrní.
Krev mi teče z cév a láska vyprchává,
o nekonečných mukách se mi někdy zdává,
o nesmírné cestě kamením:

hledívám v cizí plameny
bezradný a zmámený,
táži se: Je to počátek,
porodní bolest, jarní bouře,
horlivý nástup v nový věk,
který mě opravdu osvobodí —
anebo pouze křeč,
křeč staré, zlotřilé bestie,
lidstva, jež v sobě, v každém zabije
vždy znova čistý vznět?

Ach, kde je svět,
kde malost nebyla by vinou
a člověk otrokem člověka?!

Hlava tě bolí a sám si připadáš:
v táboře zajateckém hloupý pěšáček,
v domácí pavučině lapená moucha;
co z toho města, co z něho máš?

Ošklivost předně, smutek a vztek
z holomků všedních, co oblékli roucha,
sváteční roucha revoluční.

Po druhé únavu v každičkém nervu,
že řekneš-li někdy: já o to se servu,
jsou to jen splašení ptáci hluční,
co zapadnou opět do žita.

Po třetí pomluvy, jež všeho se chytnou,
z kůže div zlostí nevylítnou,
vidouce za vším jen koryta.

Po čtvrté, po páté... a třeba po sté...
hrom udeř do všeho, i tažný kůň kopne,
a my jsme tu, město, jen tvoji hosté,
nesrostlí s bejlím tvým, jež všecko popne,
s obchody tvými a s tvými řády,
hromado kamení! —

Hlava tě bolí, chce se ti zvracet
v tyátru sněmovny, v úřední tváři;
po celý devatenáct set dvacet
chceš míti močůvku v kalamáři?
A chceš se plížiti vzduchem, jenž páchne,
vidět jen loajální, chytrácké hřbety,
člověče věřící v ruku, jež máchne
velikým kladivem v železné světy,
zbělené v plameni?!

Neslyšíš jaro, nevidíš slunce,
jak prsty třepotá v březnové strunce?
Rackové tancují veselá kola,
obloha směje se: Dole je bláto!
a větřík volá: Hej, vzhůru, hej holá,
vykaď se na to!

Tak tomu bude a nejináče.
Jsme ještě muži a nechceme hníti.
I když jen jednoho vzbudíme spáče,
tím chceme se pochlubiti.

A my jich vzbudíme! Bude jich na sta.
Červení chlapci jak ostříži.
Cizopasníků prokletá kasta
poleze ke kříži...

Hlava tě bolí, město tě drtí,
unaven býváš jak propadlý smrti,
říkáš si: Blbneme zvolna.
Však na slunce s tebou, na vzduch, svobodu!
Odstrčme lodičku prudce na vodu.
Života řeka je volná.

A proud má krásný svatý směr
do pravé Republiky.
Ven z přítmí, z malých věr a děr!
Jsme harcovníky!

Otče,
otče můj, tak nepravdivý již
jako to patero prvních mých let,
jsem spokojen se vším, čím v krvi mé dlíš,
čím jsi v ní a čím jsi v ní byl,
hlavu mám, jak vidíš, vzhůru,
soucit mám s protivníky,
nevyčítám —
leč smutný šeptám otazník jen
jak zrazený, tisíckrát zrazený sen:
Proč jsi se, otče, počeštil?

Otče,
maloměšťáku a deklarante,
dobrácké srdce demokratické,
hat schon recht gehabt, Milada, meine Tante,
bylo nám toho třeba?
Bylo ti třeba, aby tě obrali
dědové dnešních selských lichvářů,
abys nám umíral vida již zpovzdálí
plížit se bídu k těm, jež měls rád?
A mně snad, řekni, mně bylo třeba,
bych si jak cizinec dobýval chleba
u rodáků tak cizích?

Otče,
otče můj, již jako chlapec
cítil jsem se tak nesmírně sám
v národě těch, co lezou za pec
před činem, myšlenkou, krásou i světlem
a před bojem, kde se s vavříny sklízí
i rána či smrt —
v zemičce barbarů? ne, v zemi občánků,
co chutnají jako vařený kaštan

a politizujíce u džbánku
ideje melou v bezzubých ústech
na nechutnou kaši.

A přece,
a přece jsem podlehl víře té země,
že v těchto skřetech živ ještě Tábor,
že stačí svrci habsburské plémě,
by ohnivákem vyletěl vzhůru
svobodný národ.
Ale když přišel ten kýžený den
— běda, již tehda jen pouhý kuplet —
spár habsburský byl přeražen,
nadstavba zřítila se,
leč ostatní zůstalo
všecko,
po starém panstvu vředy dostalo
předčasně moudré děcko:
básníci zblbli,
šejdíři slibovali,
národ se schoulil,
lichváři čachrovali,
na povel Paříže
přišli jsme za mříže,
a jako láva
smrdutá faleš podvodníků
z žurnálů, sněmovny, řečnických tribun
zprznila republiku,
a zbyl jen zmetek.

Ó jak ho nenávidím,
nevěstku západní buržoazie!
Jak jsem ho na hony vzdálen dnes,
národa vodnatelného,
sám jemu cizí!
Nikdy se neshodneme a nedorozumíme.
Z jiné krve jsem a z jiného těsta,
cítím to, vidím,

zklamán jsem v lásce i víře byl,
zbloudil jsem,
vězněm se cítím v područí panského města,
klecí mi shnilá ta země,
a všude jsa doma, kde žije zvíře a člověk,
ač nechybělo vůle ni vroucnosti,
zde jsem se neaklimatizoval.

Otče,
otče můj, tvou víru jsem ztratil,
že by ještě někdy velikosti plamen
ten kupčící národ zlatil,
že by nový Tábor tu povstal proti světu,
necouvl před dračí tlamou,
zahořel železným nadšením,
ne vlasteneckou slamou.
Zas politik bude tu hrabivý hokynář
či pimprle z brambor,
zas filosof vycedí kalamář
pro radost měšťáků a na zlost konkurenta,
zas básník dá změknouti mozku,
až přijde čtyřicítka,
sedlák tě okrade, dělník si zavlastenčí,
a III. internacionála se u nich pěkně ztenčí
v odznak a rudou pásku:
český komunista
před válkou občanskou varovný zdvihne hlas,
soukromé vlastnictví uctí v otrocké ženě —
sper je ďas!
Co mně a jim?
Loužičko česká, k tobě nepatřím.

Otče,
otče můj, proč jsi se počeštil?
Jinde se přece jen dýše líp.
Břemenem vzteků a smutků jsi obtížil
synáčka nezdárného.
Leč není mi líto, že vlasti už nemám,

krkavčích matek nám netřeba,
není mi líto, že národ mi cizí:
syn lidstva jsem a soudruh proletariátu,
syn jeho revoluce,
jež věří kulometu, věří dlátu
a drzé má ruce.

Mně nesobeckou jen louže ta trýzní,
smutkem a bědou,
že všecko velké tu zbaběle vyzní,
zhyzdí se všecko krásné,
že neprodajné tu zbožím na krámku,
mlhou vše čisté a jasné,
že vznešenost kurví se s krutou nízkostí,
vrabeček za orla platí,
že cíl a smysl zaprodali vyšší
a vše, co tu živoří, co se tu děje,
jen vojna je žabomyší.

A že na této ubohé půdě
ničemu nekyne zoře,
več věříme a co nám svato,
dokud se bouře nad ní nerozšílí rudě
a nepřeoře
to vlažné bláto.

Pročež,
pročež přijď, přijď, přijď,
ó Moskvo!

Jaro zpívá v parku obklíčeném křiky
automobilů a tramvají,
jaro směšné, hýbající všemi uličníky,
kteří v kuličkách své jmění prohrají.
Však i jiným bytostem cos o jaru se zazdá,
pod frontami činžáků když běží ke spasení.
Kdo jim trochu kalika a lásky na obvaz dá?
Ale po tom věru nikomu nic není.
Ubohé srdce lidské!

Ovzduší je něžně elektrizováno
na chodnících překypujících.
Kdo však vyšel křepce v usměvavé ráno,
kvečeru zda neztrácí svůj smích?
Co jim jaro dá, to je ach těžké břímě,
zradí za chvilku, kdo nésti pomohl.
Lehce s jarem béře se a těžce ztrácí v zimě.
A přec žebrákem, kdo vzíti nemohl.
Ubohé srdce lidské!

Jaro vlaje třídami jak tichá revoluce,
která vraždí polibkem a ničí pohledy.
Oken skla se smějí, sady kynou prudce,
krasavice mají pilné nohsledy.
Ale kola, podšvy, kopyta se řítí
jako nemilosrdný a suverénní stroj.
Souvislosti lomoz křičí: Rozdrtiti!
Jaro tanec chce a svět chce boj.
Ubohé srdce lidské!

Dlážděný trotoár tovární čtvrti
sazemi porosený,
ba ani tramvaje zvonec, jenž drtí
zběsilým lomozem ulice ruch,
z kolejí zaháněje nákladní vůz,
nejsou tak silny,
aby tě v tuto chvíli přemohly v srdci mém,
poutníčku v krunýři modrozeleném,
zbloudilý cestou do svaté země:
zahlaholila ve mně.

Hlaholí sluncem, vůní, zeleněmi,
jdu horkou sečí zmámen a němý,
vzduch pryskyřičný se tetelí,
var pudů je všecko, a radost šumí
od palouků jasných až po černé chlumy,
a každé stéblo, každý list
obtěžkán je životem.

A ty jsi já, a já jsem ty,
létáme spolu na květy,
do bílých květenství zapadáme,
hoj, jaké to vonné peřiny máme,
a letíce bzučíme, my dvojplošníky,
táž je to píseň: Životе, díky!,
neumíme nic jiného.

Nám je tu všecko docela prosté,
jak to tak chvěje se, proniká, roste,
slunce i rosa, hlína i keře,
láska i hlad, život i smrt,
dlaň života hladí nás po krunýři,
$2 \times 2 = 4$,
noc přichází po dni.

Jsme také všickni tu bratři jen rodní.
Jsem-li já větší než tamhleta jedle?
Jsi-li ty menší než srna v houští?
Motýl a strom, pták a člověk
z jediné dlaně požehnané
béřeme sousto i doušek.

Bratříčku, viz, jak všecko se raduje,
bratříčku, vzhůru! Jak se to popluje
tou rodnou sečí!

Slyšíš mě, slyšíš-li,
což jsme si nevyšli
za dobrodružstvím a sluncem? — — —

Je živ či mrtev? Jak drahokam leží
v štěrbině mezi kameny.
Však továrny rostou tu, zdi, střechy se věží,
v nich vězněny zdají se plameny,
z nich dýmy a puchy zaplavují
velikou stoku ulice,
vzduch se tu vaří jako špinavá voda,
pohyb je shon a myšlenky zlé jsou
a každý tvor a každá věc
klesají vinou či zármutkem.

Ach, zabloudili jsme. Zabloudili?

Zatímco mrtev čekáš tu na mimojdoucí nohu,
až rázem rozšlápne tě lhostejnou botou —
živ, bratříčku, já a ještě si vybrati mohu:
smrt na mechu — smrt na dláždění...
živ jsem a — smuten nad vřavou a slotou,
tu soucitem jat, tu hnusem na nároží stávám
před davy, auty, lopotou denní,
po kouscích celému světu se dávám,
křičel bych někdy, jak odporem se dusím,
a přece věřím, a přece musím —

nenáležeje k národu mizerů
diplomatických a žurnalistických,
ne k bohatým trubcům a zbohatlým lichvářům,
šíleně nenáviděje panství měšťáků,
za které omylem prolili krev —

pro pravou demokracii, jež rodí se a vstává,
můj rýč se aspoň namáhá tu,
než přijde parní pluh a válec
proletariátu...

Bratříčku, jak jsme daleko dnes
od svaté země zelené!
Došuměl pro tebe potok i les,
tvé poslední lůžko je kamenné.
A mně se zdá, že ani pro mě jiného už není:
zahyneme oba na dláždění.

Znám také čistý lesk těch nití stříbrných,
z nichž jarní jitro tká svůj rosný pažit ranní,
když ptáků zpěv a křik jak vzduchu jarý smích
zve den i člověka na koráb milování —

znám radost blaženou: ta vdechne na čelo
bližnímu polibek za jedno krásné gesto,
a jak by nebylo nic nikdy bolelo,
v ní láska chápavá jak vzácné kyne těsto.

Znám také vůni trav a slunce na stráni,
když letní hodina den spájí z horkých pudů
a není nikoho, kdo vášním zabrání,
by překypovaly a jiskřily z všech údů —

znám vášeň smyslnou: ta líbá krvavě,
za svými výkřiky dá drze tvrdé tečky,
a v mlunných výbojích když bouří jásavě,
jak mezi žernovy vám drtí předsudečky.

Znám také barevný tvůj šátek, jeseni,
v němž skrýváš hoře své a hoříš panychidou:
list padá za listem jak slza loučení
a ulicemi měst se plíží starost s bídou —

znám něhu vzpomínky i smutek marnosti,
na strunách hlubokých hru teskných meditací,
i hoře iluze, jež od skutečnosti
se s hlavou rozbitou jak od zdi pevné vrací.

A znám i jiskření, když zimní úplněk
na plochách sněhových svou hudbu vyluzuje,
i temných nocí žal, když hvízdá větru vztek,
po cestách, na mostech zlý smutek světa duje —

znám krásu smíření i filosofa klid,
když rukou laskavou se zdá i ruka smrti,
a znám i zoufalství...

je všecky slýchám znít,
ty city blaživé i city, které drtí,
svým nitrem přelidským, tu hudbu bláhovou,
hou, hou, hou,
dnes ukolébavku a zítra běsů rej:
krev nám dej a mozek dej —
ne!

Ty radosti a žaly intimní,
ta hudba soukromá,
nechť v buržoazní poezii zní
pro starý svět, jenž toho tolik má,
a přece zahyne.

Ty však, můj soudruhu, jenž děláš ve fabrice,
jenž děláš na poli a dřepíš v kasárnách,
ty ještě jsi tak chud;
ty třídní bližní můj, vy smědé statisíce,
jež stále ještě držány jste v tmách,
ač k světlu chce váš pud:
chci s vámi
šachtami, dvorci, továrnami,
vzbouřenou ulicí;
mé třídní zpěvy nechť teď pro vás znějí
o práci, vzpouře, o naději
a jasnou polnicí,
ať dnes nás pojí jako rudou páskou
soudružskou láskou
a zítra nechť jak dutky sviští
tou svatou naší třídní nenávistí.

Potlačím
slabošských citů denní dým,

vám, jen vám
železným hlasem,
strojů a kulometů tvrdým hlasem
poslední zpěvy své vyzpívám.

Sovětská země,
buď zdráva!
Nad skomírajícím světem, jenž dusí
nás a všecky ostatní dělníky a dělnice,
buď zdráva,
světice!

Kdybychom dovedli ještě zdobiti oltáře,
Tvůj oltář bychom zdobili,
kdybychom učili děti své modlitbám,
jen k Tobě by se modlily,
světice.

Čtyřletá mučednice
na skřipci ničemné západní diplomacie,
popichované zlatou chátrou měšťácké Francie,
zrodivší revoluci:

mordýři Kolčak, Denikin, Judenič, Wrangel,
Tvá zrádná a zbabělá emigrace,
žurnalističtí lháři všech zemí v žoldu buržoazie
a všickni červi tyjící z mrchy starého světa,
holota, která řve: Vlast!
a myslí na trůny, kšefty a chlast,
obklopili Tě nestoudnými pikli,

vředy carismu, jež se provalily,
zločin blokády a stíny revoluce
galejními koulemi Tvé nohy zatížily
a spoutaly Tvé ruce.

A přece žiješ,
spanilá a svatá,
a přece vyzařuješ na všecky strany

jako z keře hořícího osvobozující slovo,
jako veliká monstrance zlatá,
v níž bělostně se skvěje tělo vykupitelovo,
aby podáváno bylo proletariátu.

Matko naše,
socialistická federativní sovětská republiko,
učitelko, záštito, naděje naše,
pilíři budoucnosti,
jediná hvězdo na stmělém nebi,
buď zdráva!

Přes nechápavost filosofů, kteří zestarali,
buď svato jméno Tvé všem srdce čistého;
přes nenávist těch, kteří nahrabali,
řeč Tvoje vejdi v srdce lidu chudého.
Přes pikle emigrace, jež Tě zaprodává,
Tvá vůle staň se, dobuď světa celého,
a přes hladomor vzrůstej Tvoje moc a sláva
a Rudá armáda.

Sovětská země,
buď zdráva!

Soudružky,
zastavte proudy své výmluvnosti,
zadržte řinčivé výhrůžky!
Házíte hladovým ohlodané kosti,
a revoluce není řečnický výlet:
učte se střílet!

Pryč s feminismem!
Je žena X a muž je Y,
leč srdcí dvé můž zníti jako jeden zvon,
když s puškou v ruce jde se za cílem.
S manlicherovkou vojandy rudé
ve vratech, oknech, na vozech tramvají —
s těmi to pude
na města šampusů, vesnice keťasů.
Ti, co se chechtají, pak budou kvílet:
učte se střílet!

Nechte si lékařské rady!
Je revoluce nejlepší hygiena.
Jen obvazů pro kamarády
ať máte plné kapsy!
Buď každá jak blesk a krvavá fena,
a na psy!
Kulomet bude šílet:
učte se střílet!

Pryč s akademickou prací
a dolů z kazatelen!
Aut revolučních buďte síla hnací,
by z měšťáka stal se jelen.

Pryč s moralínem, maloměšťačky!
Se sentimentalitou krbu!

Na mračna nesete řehtačky,
ctnost vidíte ve svém hrbu.

Nechte si tirády proti alkoholu!
Tím nevyprázdníte sklepů.
Až přijde den, tak rozbijeme spolu
všecko, co ničí energii molů
v kožiše panstva.

Zahoďte dětské trumpetky!
Zbytečně piští a kvičí.
Odhoďte sobectví, přijměte důsledky!
Vítězem ten, kdo sebe v díle zničí.

Matky a ženy, dcery a milenky,
na řetěz citečky sladké i bolné!
Spalte své myrty, spalte své pomněnky,
soudružky, buďte volné.

Jen kázeň revoluce chtějte s námi sdílet,
učte se střílet!

Šel obuškem na ně,
na jejich pelechy, tvrze a banky,
dost dlouho jsme řečnili planě,
dost dlouho uctívali jejich svatostánky,
teď tedy na ně!,
a kde mu obušek nestačil,
kulomet rozezpíval
a bil,
zkuste to na své kůži, nastavte tvář,
obraťte kapsy,
teď sólo má rebel a proletář
Max Hölz.

Vyletěl bouřlivákem,
proklatě dravým ptákem,
vždyť bouři nesou rudé, roznícené mraky,
na nic se neptal,
na vrbě nemaloval červené straky,
jen bil a pral a deptal
tu shnilou barabiznu jejich pořádku,
šmok prskal,
vztekal se keťas a idiot,
vyslovil rozhořčení sociálpatriot,
vpřed letěl však,
znovu vždy,
poslední zůstal,
na obra nad smečku pochopů vzrůstal
Max Hölz.

To pro tebe, proletariáte,
pro vás, kdož vidle a cepy máte,
pro vás, kdož v továrnách kladivy bušíte,
pro vás, kdož v kasárnách střílet se učíte,
pro tebe, dělníče,

a pro vás, davy,
abyste viděli a pozdvihli hlavy,
ó pochopíte, vy osvobodíte,
jen trochu odvahy ještě a trochu praxe,
osvobodíte sebe i Maxe,
až rudí vlci zakousnou se v bílý lup,
hoj, rup!

Ozbrojenými čely
jako ohromní železní býci
narážely na sebe imperialismy,
kulomety, bombami a děly
oheň chrlíce,
mezi ocelovými čelistmi
hromady drtíce
námezdných otroků.

Jménem sebeurčení, demokracie, pokroku!

Leč ti, kdož pochopili
— vzácní —
a šalbou hesel k smyslu sestoupili
vraždění,
pozdvihnuvše hlas a pěst
proti zločinu,
proti buržoazii a jejím králům a presidentům,

červení —

plnili žaláře a vězení,
a na prsa jim jako lupič klekla
vlast, jež se vztekla.

Ať,
žalář,
to není trest
ni místo pokání
a z bab jen dělá oportunisty.
Žalář ticho jest,
v němž roste k dozrání
láska i nenávist.

Žalář jest laskavé přístřeší,
když venku tančí svět, jak píská generál;
jsi svoboden jak tulák v ořeší
a krásné máš myšlenky.

Ty, Rózo,
krvavý pokrm tisíců za pozadí majíc
a denně z něho dostávajíc nezbytný, hořký krajíc,
nad ptákem, stromem vroucně jsi snila,
abys lásku svou zachránila,
ze čtverečního sáhu zahrádky
dovedlas vyčísti nejlepší pohádky
země.

Jak sladko bylo by žíti,
nebýti nenasytných lidských bestií,
jež nemohouce letící myšlenky zabít,
těla zotročují, těla zabíjí.

Jak sladko bylo by žíti,
kdyby byl dobojován
ten zápas o zralé lidství,
o lidství bez bohů, bez pánů, bez tříd,
a s novou rozkoší se život mohl pestřit
na troskách zpátečnictví.

Jak sladko bylo by žíti,
kdyby tvá práce, oddanost, láska, zápal
tak často nedívaly se choře,
do krve denně práskány
tam venku,
jako ten tichý bůvol na vězeňském dvoře,
na nějž se soldát sápal.

Jen kniha přírody ti dává zapomenout
a tu a tam i kniha básníka:
ta slova slunečná a tvoje slzy něhy

dovedou nad vším krátkou duhu sklenout
— posílit odhodlání...

Umlkla děla.
S rozbitými čely ustoupili býci.
Revoluce se rozehřměla.
Prchali králové. Měšťáctvo se chvělo.
Z bran žalářů se rudé hejno rozletělo,
Spartakus vztýčil prapor.

Leč ze stínu se k moci drali zrádci, záškodníci.

Ebert a Noske a Scheidemann
vztýčili zrady hlavní stan,
o záda otroků voděných za nos
opřeli lží svých a podvodů nános,
hráz proti revoluci;
buržuj si oddechl, postavil poznovu
prolhaných zákonů svalené desky —
Liebknechta, Luxemburgovu
zničil vztek opilé soldatesky...

Ty, Rózo,
kterás bývala doma
u ptáků, květin spíše než u lidí,
tisíckrát uražena v snu svém o člověku,
tisíckrát zraněna v rudém srdci svém
sobeckou zbabělostí, planým hlomozem,
zvířátkem bez myšlenky, citu, vděku,
tys věděla dobře, že ti pomoci není,
že pro toho člověka umřeš na dláždění,
že opustíš ptáky, louky a sad,
protože musíš bojovat.

Protože lidé jsou tupí a zlí,
k přírodě před nimi prcháme;
ale protože jsou i oběť a kořist,
život svůj za ně dáváme.

Tak dalas, nehezká židovko malá,
zdolána vlastí vlastníků,
tak jsi se krasavicí stala
všech revolučních dělníků.

Nebyvši zrozena štíhlá,
pro jednoho milence štíhlého,
stala ses věčnou milenkou
zástupu nekonečného,

světice, Rózo!

Rychlíkem jedeš, znavený vojáček rudý,
jímž povely z místa na místo smýkají.
Kola jen hučí, vagón se lehce houpá.
Jak by si řekly, že tě ukolébají.

Ještě však nezavřeš spálených očí.
Na něco čekáš, co jimi vkročí.

Opustils město, kam nic tě nelákalo.
Vracíš se do města, které tě otravuje.
Položils čelo na ledové okno.
Soumrak už záclony zatahuje.

Ať ještě počká! Teď přijdou známé domky,
lesy a říčka, pěšiny pod stráněmi.
Přírodní snímek. Zimní krajina. Několik vteřin.
Co tu však bylo štěstí, jímž zpíval, jímž jsi byl němý.

Cože to polykáš? Cože tě svírá?
Čím oko vlhne, srdce se naplnilo?
Vojáci bývají sentimentální
pro to, co bylo, pro to, co bylo.

Přírodní snímek. Idyla z míru.
Byla a prostě minula navždycky.
Zavři už oči, dobře se prospi,
vojáku komunistický.

Až jitro se ti zardí na skráni,
budeme už zase ve zbrani.

Jsme
bitevní pole,
s mozkem i srdcem, nervy všemi
každý z nás v sobě je bitevní pole,
praskot a křiky trhají prostor,
a jde to do tuha,
kopyta, kola drásají zemi,
a tvá to vina, tvá to zásluha,
ó Moskvo!

Jsme
bitevní pole,
jak před pětadvaceti lety,
a jde to do tuha,
na jedné půdě v křížku dva světy,
minulost — budoucnost,
city a myšlenky mají kulomety,
na starou nová vrhla se ctnost —
a tvá to vina, tvá to zásluha,
ó Moskvo!

Tak
den ze dne
v uličním shonu, v nocích bezesných
zní poraženého vzdech,
zní vítězícího smích,
bijí se, bijí
syn maloměšťáka se synem revoluce,
syn otroků se synem proletariátu,
čas míjí,
člověk jen pomalu se vzdává jeho dlátu,
a není naděje na oddech,
ó srdce!

Leč,
soudruzi,
nevešel do zaslíbené země,
kdo neomylný šel z domu.
Nechť zuří to v tobě i ve mně,
jsme povoláni k tomu.
Lenin je vrchol, my však jen pole smrti,
zahynout je nám i bojem,
jenž ve vlastním nitru nás drtí,
ve víře zpupni
budeme pokorným hnojem,
a pak,
hle,
nechť vzkvétá z něho
rod podle učení tvého,
ó Moskvo!

Tak
den ze dne
nechť srdce sténá a mozek praská,
bijme ho v sobě, bijme měšťáka,
bijme ho v sobě, bijme zrádce,
kněžoura lží a stínů pasáka,
držme ho na oprátce!
Vidíš, jak zdvihá hlavu?
Na hlavu miř a bij!
Kdože chce hudbu v duši?
Bitevní vřavu
máme v ní, dáme z ní pro bitvu poslední,
jež vzplála!

Miluji také film, když bláznivě letí,
pobádán biči zběsilé hudby.
Zpívej mi, vodopáde věcí a lidí, stromů, strojů, dětí,
když se tak řítíš mezi břehy věčně dvojité sudby
světla a stínu.

Měňavý světe, miluji všelidskou domovinu
a všecko nenávidím, co nás násilně dělí.
Zpívejte, kavalkády, jízdy, plavby, lety,
jste vichry života a já jsem keřík jmelí,
z vysoké jedle zírám v divoké světy
a vy se o prsa opíráte mi
prudkými dlaněmi.

Měňavý výtažku světa, světe kondenzovaný,
světlem a stínem modelovaný,
jak ševelíš, zpíváš, vzlykáš a řveš,
ač němý!
Jak řítíš se, potácíš, plyneš a jdeš!
Života stromem zatřeseš,
že větvemi všemi
padají plody
po svahu travnatém, do čiré vody,
ulice, trati a stezky jsou jich plny,
moří a jezer je houpají vlny,
činžáky, dílnami, chrámy a paláci
valí se jejich příval,
ticho i hlomoz, páni a žebráci,
kdo by tu nevěřil, kdo by tu zíval,
ctnost je tak rudá a zločin tak bílý,
instinkty kalkulují a rozum šílí,
činy jdou po špičkách, sny lomcují závěsy,
nad vodou chvěje se vrbový list,

láska se červená, zelená se nenávist,
země se objímá s nebesy.

Ba, miluji také film, a hlavně americký,
ne román sentimentální, ale svět, jenž pádí.
Čím srdce tvého křeč, můj mravenečku lidský,
v tom veletoku úžasném, jejž mechanismus svádí
na malý čtverhran, plátna bílý kus!
Co vše jsi stvořil, zbudoval, uvedl v chod a klus,
ach muži!
A co jsi vztyčil, natáhl, rozvedl všemi směry!

Uprostřed toho však jako dvé rudých růží
tvé srdce kvete a srdce tvé ženy,
čemu jsou růže ty všemu vystaveny!
Spojil jsi kontinenty, ostrovy a moře,
zapomněls národy a rasy spojiti,
vysušíš močály, nikoli bídy hoře,
a ve filosofech se umíš zaskvíti,
ač v zákonech jsi pouhý starý troup
a srdce svoje dáváš pod chomout.
Ty historky jsou k smíchu; vraždi se, když chceš,
pro pověry a předsudky, pro mamon, blud a lež;
já trpěl, trp, jak já měj v lásce, v nenávisti,
jen život nechať jako kulka vypálená svistí
přes hypochondrie.

V tom, co jsi stvořil, sebe poznáváš,
přírodu silnou k tomu jako požehnání máš,
buduj a trp, čin tě přežil, čin tě přežije,
z nich jen si budoucnost své štěstí uvije
jak věnec kolem čela,
moudrá a skvělá.

Širý a frenetický život do tváře mi sálá,
svět shora dolů se vším jak věčný poutník kývá,
zjeví se, mizí, usměje se, zapláče,
zatímco alejí kavalkáda cválá,

vlaky a auta, aeroplány se řítí,
žena se uchvacuje, detektiv se dívá,
zamlklé lesy táhnou a pole, jež čekají oráče,
prérie, silnice, mosty, tunely,
člun pluje po jezeře, fabrika svítí,
dnes na italském pobřeží jsme,
k Buddhovi v Kamakuře půjdeme snad v neděli,
slunce nám zpívá, vítr vlá — ach, internacionalisme!
Má vlasti, krasavice v středu krasavic!
Můj světe, glóbe! Rodáku! Člověče!
Naděje ruměncem třísní mi vpadlou líc,
med smíru tuším, jenž se rozteče,
krev socialismu, jež vykoupí občanství,
úrodu bez panství.

A přece jsem jen keřík jmelí na vysoké jedli,
vichry mne bijí v prsa a přijdou, by mě zvedly,
utrhly, zvedly, mrštily mnou o zem —
zahyneme také pod lomozem.

Bylo to v dubnu, táhlo poledne
jednoho panenského dne,
jenž, aby zkrásněl, umyl se po ránu rosou,
továrním šel jsem předměstím,
mysl jsem vedl jarem tím
veselou, zcuchanou, bosou.

Do ulic slunce proudilo
přes ploché střechy dílen, šikmé světlíky,
přes pravoúhlá zdiva, železné konstrukce
a po pás vroucně se hroužilo
do křehké zeleně stromů,
jež přišly sem z hořejších zahrad a niv
v zákoutí továren, na dvory domů
porůznu jedny, melancholické trochu,
husím pochodem jiné, za ruce se držíce,
aby tu kolem šedivých zdiv,
jako když láska se rozleje,
natáhly svoje aleje.

Přidušen lomoz práce hučel
ve vnitru budov za zdmi a za skly,
pokojně duben nad nimi pučel,
časem jen kdesi práskly
rány do plechu,
kráčel jsem po dlažbě sající slunce,
srdce si brnkalo na jedné strunce,
jako když chodil jsem po mechu.

Tu na křižovatce stanul jsem
před nízkým továrním průčelím,
děravé zuby cenilo polednem
na stráži stojíc před tělem svým,

tělem jak tábor zdí a kotlů, kol a ploch a hran,
do všech je vmačkujíc stran.

A já jsem stanul okouzlen
v ten jarní den, dubnový den
obrazem přeprůmyslovým,
však nikoli tvrdé zvíře to,
jež armádou cizopasníků poseto
horečkou práce páchlo, potem kovovým,
mne jalo tak:
od slunce svatozář majíce,
oblohu držíce štíhlé jak světice
svou slávou mi plnily zrak
cihlové vodotrysky z předměstské hladiny,
tvořící na nebi pateru vidinu,
tovární komíny,
pět Ringhofferových komínů.

Řek jsem si: To jsou tedy ty sloupy,
jež nad sebou v oblaku hustém
na hromosvody nabodeném
trůn boha průmyslového,
sobeckého a necitelného
drží.

Řek jsem si: To jsou ty ventily,
jimiž si odlehčuje přecpaný teřich města,
pouštěje smrduté větry
v nebesa.

Dole však stromy tančily kolo
a zeleň naskrz prozářená
křehká byla a chlapecká polo
jak pučící právě žena.

A všecko dovádělo kolem
v sluneční lázni vřelé,

svět všecek byl veselým zlatodolem
a komíny ze zlata celé.

Nebylo možno neviděti
jich krásu, jich vznešenost,
i čímsi byly, co může se rděti,
jak palma růst, jak člověk hledět v budoucnost;
mělo svou zpupnost, mělo svou nevinu
pět Ringhofferových komínů.

Jich šamotové cihly
mírnými city zjihly,
usmíval se děd i otec, bratr, syn i vnuk,
děd, nejmenší, věkem zčernalý,
svým zamračením se usmíval,
vnuk, největší, jun jak ze skály,
rozkročen mezi nebem a zemí
hrdinovi se podobal.

Ti mladí vůbec tu stáli na čele věnec,
cihlovou krajku, stavitelský vavřín
prostě a hrdě nesouce
jak opravdoví, dobří básníci,
na zemi nezadatelné stojící,
s hlavou však vysoko.

Byla to zvláštní, jímavá vidina
na velkém terči světla,
čarovně oživla komínů rodina
a cizokrajně kvetla.
Řek jsem si: krásné jsou
jak řečtí atleti,
řek jsem si: nevinné
vzbuzují úctu.

Tu všecky věci, světlo, vzduch
zpívaly,

mně mysl, nervy, srdce vzruch
zpívaly:

Až všecky tovární komíny,
co jich je na širém světě,
jak archandělé a strážci pokladu
bdít budou v zimě i v létě
nad prací-zahradou, veselou štěpnicí,
jež ovoce šlechtěné rodí
pro blaho všech na volné půdě,
pro mezinárodní lodi —
pro blaho všech všem náležejíce,
do oblak bez bázně strmíce,
tu komíny hrotem svých hromosvodů
až do hvězdného chorovodu
žhavými písmeny popíší rozlohy
celičké naší oblohy,
popíší celý nebeský dům:
Laudate genus hominum!

Zdálky ta kladiva zvoní jak zvony
v ticho, jež tlačí se do ulic.
Však zblízka jsou to řevy a stony
zkrocených kolejnic.
Divými blesky holými vzkvetlé
v prudkém se zpíjejí světle
měsíců elektrických,
stažených shůry téměř až k zemi,
se houpajících nad kolejemi
uprostřed pěstí lidských.

Uprostřed vítězných pěstí a svalů
se oslňující houpá květ,
květ městské noci
a výheň,
do černých ulic v užaslém cvalu
ryk letí a trhá černý svět,
jenž bez pomoci
zří práce líheň.
Úsečně, tvrdě a temně
zní povel jak z rozkazu země:
Hej rup!

A noční tuláci
civějí na práci,
básníka mysl okouzlená,
voják a žena.

Zdálky je shluk to jak okolo vraždy,
jak z novin oživlá zpráva.
Zblízka však v těžkém rytmu tu každý
svou sílu na oltář dává,
kde kámen, železo, písek a hlína
a letní noci spoluvina

zalily potem těla,
ta hnědá těla z lodních lan,
ta těla plná zajizvených ran,
vítězná těla.

A lana břemena zdvihají,
ramena břemena nesou,
tísněné hrudníky těžce dýchají,
lana se třesou
a chvějí se i rozkročené sloupy,
svěráky lidské, páky a stoupy:
hej rup!

Tak opatrně, jakoby děcko spící,
zdvihají, kladou temnou kolejnici:
hej rup!

A noční tuláci
civějí na práci,
básníka mysl okouzlená,
voják a žena.

Voják a děvče se za ruce vedou
v tom nočním oslnění
a v rytmu, jenž strhuje nahotu smědou,
prudce si pokaždé ruce stisknou,
když lidé a železo mocněji výsknou
svou píseň práce a klení.

Uprostřed těl, jež potí se únavou,
uprostřed olejných, zemitých pachů
v nich touha se jitří: Buď mým! Buď mou!
v očích je plno nachu.
Hej rup!

A výheň tryská ohni a ryky
k obloze, jež nad ní zeje,
žhavými mává kapesníky,

že práce se děje, se děje
vždy znova,
že se tu zdvihá a klade, kope a ková,
a křiky bijí jak nože.

Pak básník jde hledat rytmická slova
a milenci tvrdé lože.

Podoben německému básníku,
který chtěl nejvyšší sosnu
zažehnout v sopečném jícnu
a na obloze tímto olbřímím pérem
napsati žhavé vyznání:
Anežko, miluji Tě,

podoben tomuto básníku
proletariát
namáčí revoluční svou pochodeň
do jícnu největší vysoké pece
a píše nad celým světem
své nejhoroucnější vyznání lásky,
svou nejvroucnější modlitbu za zdar,
svou nejstrašlivější vyhrůžku,
písmena jediné vlasti, za kterou bojovat bude,
své heslo a směr:
RSFSR.

Opřena o záda zrádců,
proklatých histriónů panstva,
ještě jak bronzová socha
před mraky, na nichž rudě ta písmena planou,
s úporným úsilím týčí se buržoazie,
ale co bylo kdys bronzí, je dneska jen hlína,
prohnilá, puklá, mražením posedlá hlína,
a socha se chvějící ztratila klid.
Jak rozkacená hokynářka pomlouvá, lže a spílá,
zatímco zástupové
horcí, jako když láva proudí,
studení, jako když ledy jdou,
bez rozdílů řečí a plemen, ze všech stran
táhnou:

Majákem září RSFSR,
a všichni plavci do lepší budoucnosti plují k němu,
betlémskou hvězdou svítí,
a všichni uražení a ponížení jdou za ní,
mateřskou náruč otvírá:
hle, zde jsme, Tvoje děti!

Hle, zde jsme,
milióny,
a pět let už v Tebe věříme
a pět let již Tebe milujeme,
a pět let Ty pro nás pracuješ a trpíš,
a víme,
že jen tím, co sami vykonáme,
jen tím, že víc a více se k Tobě připoutáme,
jen rudou, čistou, zbožnou revolucí svou
se Tobě odvděčíme.
Do tvrdé práce voláš, a my ji podnikneme
tvrdými pěstěmi.

Leč dnes,
jak tu tak stojíme
s kladivem odboje v jedné ruce
a ve druhé se zednickou lžící,
mezi mračnou stěnou, z které nám svítí Tvé jméno,
a hliněnou modlou, kterou denně podkopáváme,
celou svou bytostí oslavujíce Tvé patero let,
dnes na zcela malou chvíli
doma jsme nechali vše, co by nám překáželo,
nenávist, hněvy, zaťaté pěstě a skřípající zuby,
a jen svou Lásku posíláme k Tobě,
aby Ti gratulovala po proletářsku,
děvčátko malé v červené karkulce
s kytičkou rudých růží:
Zdravstvuj!

Každý sesazený vladař,
kterého jsme zapomněli odstřeliti,
jeho rod vyhubiti
až k pravnukům,
jako strašlivá vina a galejní koule,
tu vztýčený drze, tu ve stín se choule,
nedá pokoje našim dnům.

Jeho bezcenné krve,
bídného života cizopasného,
neplodného a směšného
jsme ušetřili,
ale znova poteče krev drahocenná,
krev myslících a pracujících —
vykořisťovaných a zmírajících,
aby trůny zazářily.

Na zlaté žerdi
je vladař jen hadr šarlatový,
aby zaslepil nevinné oči vdovy,
oči mrzáků, žebráků, velkých dětí;
pro ten hadr bude nám znova zmírat,
znova hladovět a znova slzy stírat,
znova ovdověti.

Dokud každý trůn
stržen konečně nezasype vždycky
celý prokletý rod panovnický
až k pravnukům,
znova se zachce vládnout lidské bestii,
znova krve tisíců se pole napijí
a nové okovy nám dají k okovům.

Dokud všichni vladaři
v celém světě nebudou sesazeni,
navždy až k pravnukům umlčeni,
nedozrála naše žeň:
dokud jménem jednoho zástupům vládnouti možno,
nepochopily, že jest jim vládnouti sobě
všude a v každé době.

Otroci
otroci železa
hřídelů pecí lopat a kol
továren tendrů lomů a štol
otroci železa
otroci
podobni předčasně zralému ovoci
vysáti příživníky
zkrušeni žárem mrazem lopatou ryky
padáme
dým plamen rachot blesk a hvizd
v říjnovém vichru suchý list
padáme

Otroci
otroci železa
vstaneme
železa pány se staneme
dým plamen rachot hvizd a blesk
třesk třesk třesk
železní lidé jdou a jdou
železnou rodinou
vpřed
hřídele písty páky kola
zpívají
továrny statky nádraží mola
zpívají
vpřed vpřed vpřed
železný svět
vpřed

Vstaneme
železa páni
vzplaneme

pro strašné milování
čin
hlav srdcí paží milióny
spojeny v chorál jako zvony
dzin dzin dzin
tvořivé vášně vichrem rozhoupány
dzyn dzyn dzyn
chrám práce zdvihly v nebes brány
čin

Svobodni
pro klidné noci jasné dni
svobodni vykoupeni
železo pece bagry vlaky
za námi pod námi šeptají kdesi
povel má elektřina
zahrady síně řeky lesy
hle naše domovina
ples
osení šum a ptáka hles
myšlenka práce láska
ples ples ples
Indové Turci Černoši Číňani
Rusové Češi Němci Francouzi Židé
svobodni
svobodni vykoupeni
— lidé —

Soudruzi, soudruzi,
hledíme z pohoří,
město k nám z doliny
přesmutně hovoří.

Žalují okna, věže i komíny,
železný lomoz i lidský křik,
že nikdo není tam dole bez viny,
ať velmož je, nebo nádeník.

Slyšíme, drsná řeč zabolí, zazebe;
zda jsme však bez viny nahoře my tu?
Kdo z nás už přestal mysliti na sebe,
kdo z nás už neříká: moje a tvoje?

Kamenů plno na každé cestě,
o kámen kobrtneš na každém kroku:
jeden jsme druhému kamenem v cestě,
a ne-li kamenem, tož trnem v oku!

Přesmutně hovoří
město k nám z hlubiny;
smutni my z pohoří,
že nejsme bez viny.

S kameny světa, který se řítí,
svedeme bitvu jednoho dne,
nejtěžší práci budeme míti
s kameny v sobě.

Šero je, zbrojíme do strašné války,
kameny ze srdcí musíme vypudit,
aby k nám přišel z té modravé dálky
laskavý, teplý, sluneční svit.

A srdce, jež nebudou chtíti povolit,
ta srdce zabijeme;
soudruzi, soudruzi, také my možná
na popravu jdeme.

Nezmizí přesmutná vřava vůkol,
dokud se kameny posypou z tmy,
dokud se neshodnou křiky všech já
v posvátnou hymnu: *My*.

Vydědili nás,
ale nemohou nám vzíti pohled královský
na svou ničemnost a neodvratný kaz
všeho, cokoli činí,
na neodvratný konec,
jenž je rozvrátil a do všech koutů stíní
jejich hodiny.
Vydědili nás,
my však víme — víme,
že jsme dědici, že po nich vystavíme
nový svět.

Vykořisťují nás,
ale nemohou zabrániti,
bychom nejedli ze stromu poznání.
Všude oráči vyorávají hluboké brázdy,
denně rozsévači rozcházejí se do světa,
naše osení již se vymetá,
železná úroda solidarity.
Vykořisťují nás,
my však řetězem je strašným sevřeme,
nad osudem jejich sami zbledneme,
zahynou.

Zotročují nás,
ale na galejích dvorců, továren a dolů
nedovedou uhasiti ohně vzpoury,
k němuž sesedáme se jako ke společnému stolu
a jenž půdu žencům dá a oráčům,
doly horníkům,
dělníkovi stroje.

Zotročují nás,
ale v jejich kasárnách na slunečních místech

o bratrství sníme, o rudých Kristech,
o povelu, který celým světem zní,
celým světem zatřese,
až nám vzplane bitva poslední:
Proletáři všech zemí, spojte se!

Zotročují nás,
ale v jejich káznicích
zpíváme si Internacionálu,
naše vůle tuhne tu v železo,
jejich vzteku odpoví náš smích:
Kdo nepracuje, ať nejí!

Zotročují nás,
ale v jednoho otroka splýváme pomalu,
v jednu ruku a jedno kladivo:
přijde den, kladivo dopadne vráz,
budeme volni!

Chléb nás rozdvojuje,
věčnou propast mezi námi prohlubuje.
Neboť že příliš ho máte
na naši práci zevlujíce,
bídu třeme bezpočtukráte
pracujíce.
A že máte chléb i všecko k němu,
deptáte život zákony svými,
nám hrajíce, lidu pokořenému,
demokratické šprýmy.

Láska nás rozdvojuje,
ta, která vichrem rudým duje
z našeho srdce kolektivního
přes vaše sobecká, jednotlivá,
vztekem a zděšením celá divá
v panice rozkladu třídního.
Nám světlý úkol přešel v krev,
řev lásky odhodlané,
lví z naší strany zahřmí řev,
spravedlnost se stane.

A nenávist nás rozdvojuje,
železné zbraně na obou stranách kuje.
Neboť všecko nenávidíte,
več věříme, doufáme, co milujeme,
nás každým gestem opovrhovat učíte
vším, co hlásáte a proti čemu jdeme.
Lživou píseň mezi námi hraje
každá šalmaj míru božího;
pro poslední bitvu všecko zraje,
známe bližního jen třídního:
proti vojům táhne voj
v třídní boj.

Ale nás i rozdvojuje,
popichuje v seč
to, co spojit mělo, ale nespojuje,
rodná země, rodná řeč.
O rodnou půdu jste se rozdělili,
na žravou vlast jste nám ji proměnili,
bankokracie sosák, oligarchie nůž,
a rodnou řeč jste zprostituovali,
lží a úskoků z ní nástroj udělali,
že vy ji užíváte, nám hořkne v ústech už.

Vy a my —
provždycky různými cestami,
vy a my —
provždy již různý národ.

Ó dave,
železný, jasný, zvučný dave,
jak smutno tu ihned, jak smutno je,
když odpočíváš bez boje,
když podřimuješ, mlčíš unaven
a trpěliv jsi jako ochočený slon...
Zapalte den
a rozhoupejte zvon!

Ó dave,
rozmarný, sedmibolestný dave,
proč jako celý život jsi jen vlna,
jež vzepne se, zapění, zasyčí, střikne,
odvahy plna,
— a klesne, vzdá se jako pouliční žena
a všemu zvykne —
proč nejsi stěna,
kovová stěna, na pochodu neústupná zeď?
Vlevo hleď!

Ó dave,
hučící, širý, valící se dave,
jak smutno je,
když klesneš po dnech odboje,
a bahnem páchnoucím se plní ulice,
a po chodnících leze divný hmyz,
podivný, zlý a zpupný hmyz,
a jako pohozená suchá kytice
tvá revoluce leží na zemi,
by všecka havěť na ní zanechala sliz
a na autech ji roznášela loužemi.
Nedřímej dlouho, brzy vstaň!
K noze zbraň!

Ó dave,
železný, jasný, zvučný dave,
co bez tvé písně jsme, hromem znějící,
bez tvého kroku, děsícího třídy,
bez tvého kladiva, jež divě bušící
nový svět hlásá a starý hněv bídy —
co sám jsi bez nich, co jsi bez sebe!

Malinké duše rostou do nebe,
kramáři otevrou plesnivý krámek,
pořádek v chlívku velebí vláda,
uličník po tobě plivá, šimrá tě tatrmánek,
a nová se kuje zrada —:

pozor dej,
neleň a vstaň,
zapal náš den a zvony rozhoupej,
vlevo se dej,
připrav si zbraň,
k líci dej pušku!

SYN ČLOVĚKA

Fragment

I

A stalo se v starém Veleměstě signálů, dýmů a neřestí,
že narodil se syn člověka v podkroví nebetyčného domu...

Tam, kde do kraje se sunou cihlová chapadla předměstí,
do žluté a hnědé trávy vysoké v jamách starého lomu
od patnácti let svých chodila Marie v teplých i chladných
večerech
svým smíchem i tělem potěšit srdce, rozpálit ruce, hlasy,
dech,

do trávy vysoké pod hvězdným nebem,
kde zapomíná se na chvíli,
že chuďas je přibíjen rezavým hřebem
ke křížům, jež po Městě vztyčili.

Však ze všech těch objetí drsných a neplodných
jedno přec změnilo Marii,
to jedno z těch, jež bývá buď štěstím, anebo krutě zabíjí.

Tak narodil se syn člověka v podkroví nebetyčného domu,
to z otce, jenž byl snad dělník z fabriky nebo tulák z polí;
tak narodilo se dítě, jež „otče" říkati nemělo komu,
to z matky, jež dávala rozkoš mužům nevědoucím, jak bolí,

když mládí uprchne a bída zůstane
těm ženám obětavým,
když všechna naděj doplane
se silou, krásou, zdravím.

II

Ve dvorech temných, páchnoucích, na písku
zaprášených sadů,
ve věčném šeru žilo dítě a mělo mnoho hladu.

Bez lesů, k jejichž stromům by hledělo, vzhůru
k tvrdým a vysokým,
bez polí těžkých klasů plavých na stéblech jako svíce,
bez lučin hmyzem opěvaných, jež slunce zdobí zlatem svým,
bez vod, v nichž plaše zrcadlí se tanec motýlice,
ve Městě dýmů a neřestí smutných žilo zbytečné dítě,
nad nímž se černé domy a továrny tyčily pánovitě.

Své paláce na den z bláta si stavělo u pouličních louží,
pro hostinu svou z písku peklo rozmanité koláče,
a nevědouc, čím pohádky jsou, když večery se dlouží,
o prostých věcech podivně snilo bez úsměvů, bez pláče,

smutnýma očima zvědavě zřelo
na práci, na lásku, na zločin,
tesklivý pocit v srdéčku mělo,
že vidí za stínem míjeti stín.

III

Vytáhlý, sivý, s plavými vlasy, s pohledem, který zabolí,
jednoho jitra Emanuel nesměle přišel do školy...

Byl zasmušilý, ke hrám chladný, věděl však více než jiní;
na jeho otázkách chvělo se tiše nedětských myšlenek jíní.

Ten, kdo mu naslouchal, usmál se neb v rozpaky přišel
divné:
jako když na tě z dětinských očí záhada země kývne.

Sám dlouho chodil — až jednou s kamarádem ho potkali;
nikdo však neviděl jich nikdy, že by se byli zasmáli.

„— Jsem taky jen kluk z chudé rodiny, máma nám často vzdychá,
a táta, když přijde z fabriky domů, na pány, na kněze kýchá.

Tak se ti u nás všichni nadřou, přec máme bídu a hlad;
namoutě, věř mi, kdybych se nebál, v tu chvíli šel bych a krad.

Mám taky sestru, víš, s podivným břichem, od pláče rudé má oči,
ve dne i v noci za strojem sedí, říká, že do vody skočí.

A mužští k nám chodí v sobotu večer, často svírají ruce;
však prý se kdesi už něco rodí, říkají: revoluce.

To je prý svatá a krásná věc, to světem jde Červená paní...
Když se mne ptali, čím chci být, řek jsem jim bez váhání,

že budu dítě revoluce, když taky mívám hlad...
Jenže, víš, ještě nevím dobře, jak to mám asi udělat.

Nu, mohu třeba tesařem býti, sekyry ostré je pán;
ta v ruce mu blýská, lítají třísky, ráz na ráz trám je otesán.

Pro pány veliké malé bych stavěl bílé krovy střech,
na krovech vysoko stával bych a ve větru popadal dech.

Pro sebe stavět bych nemohl, ne každý má vlastní dům.
A komu se to nelíbí, blízko je šibenici, žalářům.

Však slyšel jsem, že kdesi už i mnohý pán byl pověšen —
Och, to pak hbitě bych postavil jistě sto šibenic za jeden den...

Anebo hasičem mohu býti, s ohněm a vodou se zabývá,
s trubkou a pochodní běží v noc, když červený kohout
zazpívá.

Prý ještě v zámcích a palácích leckde duchové zlí straší:
plameny na ně pustil bych, strašidla červený kohout
plaší...“

Tak s vážnou tváří žvatlal kamarád... Emanuel
naslouchal,
v hluboké tůni jeho dušičky přízrak světelný zrál.

IV

V továrně s tlamou nemilosrdnou pohlcující nevinné,
jež drzým signálem reguluje bláznivé otroctví svalů,
za okny sotva průsvitnými, v předpeklí, kde pomine
písnička na rtech, zdraví v prsou a vzrostou blíny žalů,

v továrně počal Emanuel učit se choditi v okovech,
hleděti tváří v tvář chiméře černé, před níž se tají dech.

V hukotu strojů a ve blescích kovů
sevře ti srdce podivný bol:
když moudrá práce tu přichází k slovu,
proč drtí člověka v zubech svých kol.

Bystře a oddaně pracují stroje,
slavný a krásný je hřídelů vír.
Přidáváš k pákám ramena svoje.
Proč z těch sil spojených nevzchází mír?

Proč vzduch a slunce nekrášlí práci?
Proč s prací ruku v ruce jde hlad?
Co stroji dal jsi, stroj jinému vrací,
tvým potem si cizinec zalévá sad.

Vetřelec krutý, zpupný a žravý...
Což nepřijde nikdy odvety den?
Což v živou skutečnost jásavé slávy
se nepromění staletý sen?

A Emanuel netrpělivý zaplakal nad rodným Městem, v dálku se zadíval, odešel tiše s krásným a odvážným gestem,

odešel naslouchat lidskému hoři
za hory, za doly, za sedm řek,
zda už je podobno širému moři,
jež vzedme náhle strašlivý vztek...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

ZE SBÍRKY BOHYNĚ, SVĚTICE, ŽENY

Ostrovy
na vlnách se kolébaly jako plné mísy,
dávno, dávno tomu,
lidé
s vůlí praobrů si zahrávali
v stínu tučných stromů.
Bujnost, vzdor a lehká mysl
vyrůstaly ze šťavnatých dnů
nad představy rozmařilých snů,
lidé zpychli;
staré řády, staré mravy
pohozeny byly, zapomenuty,
jako haldy vyjedených škeblí zasuty,
kázeň zmizela —
kalitové, pramoc obří,
rozhněvali se.

Milatk,
léty, zkušenostmi
obtěžkaná jako banán plody,
moudrostí a ctnostmi
ozdobená jako ryba šupinami,
z lidí jediná
duchům prasíly se kořila,
z minulosti jako z věčné perlorodky
pravá zrna lovila,
lidmi oslyšána,
kality však byla milována
z lidí jediná.

A tak přišla noc,
jako vichr listím střechy
harašila přísná slova,
kalit děl jí:

„Za příštího úplňku
trestat počneme,
za příštího úplňku
vody zdvihneme,
za příštího úplňku
vystavíš si vor.

Až pak lidé pohynou,
vody vrátíme,
až pak lidé pohynou,
tebe spasíme,
až pak lidé pohynou,
počneš nový rod.“

Tak se stalo.

Ostrovy
zbity vlnami a s řevem do vod klesly,
zašly pod vodami,
lidé
jako hrsti červů byli rozhozeni
pro žraločí tlamy.

Milatk
vůli praobrů se podrobila.
Připevněna k svému voru,
tu se zahoupala a tu zavířila,
hmyzem na lupenu byla,
dolů letěla a vzhůru byla nesena,
zazoufala, uvěřila,
uvěřila, zazoufala,
vlny uléhaly,
vody stoupaly,
už jen vrcholky se nad ně zdvihaly,
Milatk, jata strachem z vodní dálky,
potopené ostrovy se bojíc opustiti,
vor svůj přivázala k poslednímu stromu,
duch z ní potom prchl.

Vody
ještě stoupaly,
a než kalitové
svýma dlaněma je zastavili,
svýma dlaněma je obrátili,
zmizel také strom a žena s vorem,
Milatk utonula.
— — — — — —

Vody
vrátily se,
ostrovy se podobaly vyjedené míse,
nekřičel tu op a nevolal tu pták,
nesvítil tu květný kalich, nevoněl tu med,
Milatk na nejvyšším svahu,
černý, zvadlý, mrtvý květ,
ležela.

Rada kalitů se sešla.
Trest je dokonán, nechť noví lidé žijí.
Usneseno, aby kalit-žena vešla
v utonulou Milatk.

Na nejvyšším svahu,
pod nejvyšším stromem
náhle
tělo bezduché se pozachvělo,
údy napínaly se, tvary kynuly,
proudem krve zardělo se tělo,
prsy poprvé se mocně pohnuly,
ruce zatápaly,
Milatk procitla,
zatímco se kalitové usmívali,
v novém klidu, v novém jasu
Milatk oči otevřela v žasu,
pozdvihla se, vyskočila, stanula,
z vyjedené mísy na ni hrůza vanula,
ale v nitru ženy kypěl život smělý,

jako by v něm skrývala roj včelí,
pudem vedena,
Milatk na své tělo zadívala se.

Viděla svá ňadra zahrocená vpřed,
viděla své tuhé, oblé údy,
viděla své břicho vykroužené,
život byl v tom, krev v tom bila,
nevědouc nic pocítila
touhu divokou,
protáhla se, vypjala se, vzlykla,
ruce vzhůru vztýčila a vzkřikla
různým výkřikem.

Vzápětí však: jaký děs!

Jako kdyby ostrov celý odpovídal
ozvěnou jí ze všech stran,
smích se rozetřásl kolem ní
jako prudký harašivý van,
duchů hlasy naplnily prostor nadzemní.
A pak naráz
Milatkin zrak vytřeštěný
spatřil kality.

Byli tu a seběhli se
kolem ženy udivené,
do svého ji středu vzali,
dolů ze svahu se hnali
s povykem.

Uvadlé a zpustošené
bylo místo ono,
kde se kdysi tančívaly bujné tance kmene,
uvadlé a zpustošené
lesy kolem byly,
do nichž z kola mizívaly páry roztoužené.

Na to místo kalitové
Milatk zavedli si,
na tom místě zatančila
snubní tanec praobrům.
— — — — — — — — — — —

Ostrovy
již se zase zelenaly,
již se zase kolébaly,
na vlnách se kolébaly jako plné mísy,
silná Milatk
patero tu synů porodila,
patero tu rodů založila:
Aremolungi, Eimeliik, Korrjor, Ngabiul, Molegojok.

(Pověst palavská)

Protože mám ráda banán,
tak jsem přišla za tebou,
protože mám ráda banán,
probudil jsi touhu mou.

Za truhlici kup si ženu,
která ovoce tvé chce.
Tam, co ústí potok Moiro,
máte přece truhlice.

Protože se banánu chce,
na náves jsem přišla k vám,
u pohlavárova plotu
s touhou na tě čekávám.

Za náramky kup si ženu,
máte je přec s mušlemi
dole na ústí, kde lidé
vystupují na zemi.

Mabruka je velbloudice,
takový má štíhlý krk,
Mabruka je za tisíce,
za sta bys ji nekoupil.
Zuby má jak ze zlata,
ruce má jak ze zlata,
prsten zlatý,
paži útlou má jak hůl.

Mabruka má nos jak růži,
obličej jak zrcadlo,
na sametové své kůži
nosí z heny růměnec.
Střevíce má ze zlata,
šáteček má ze zlata,
zlatou korunu
z vlasů stolička jí tvoří na hlavě.

Mabruka má v očích hvězdy,
když se vine rákosím,
prsy její, pevné vezdy,
jsou dvě mísy stříbrné.
Samé stříbro zástěra,
samé stříbro košile,
hedvábné má
načechrané kalhoty.

Ghadámes a Alžír projdi,
abys našel Mabruku,
Bonu, Trables, Egypt projdi,
Mabruku tu nenajdeš.

Naší země je to květ,
maso srdce našeho,
naše dcera,
za níž marně putuješ.

Mabruka je velbloudice,
na trh pošli velbloudy,
Mabruka je za tisíce,
prodej ovce, chlapce své,
pane půdy, pane stád,
bys ji mohl milovat —
naše srdce
bude tajně naříkat.

Soše se podobá. Nic křehkého tu není
z panenky feudální, napudrované.
Solidních věcí měšťák především si cení.
Dech silné přírody tě náhle ovane.

Leč její příroda je domácí a tučná
a krotce zardělá jak zralé ovoce;
sousedi říkají, že bývá někdy hlučná,
a její milenci, že líbá divoce.

Na Hlavní ulici se tout le monde jí baví,
když jako dreadnought pluje třídou polední,
velebná ňadra nesouc nohy pevně staví
o stehnech olympských po slunném dláždění.

Je hezká nebo krásná? Směďá nebo plavá?
Toť celkem lhostejno. Je monumentální,
dovede chovati se, zdá se zcela zdravá
a toalety, šperky nemá banální.

Toť žena fabrikanta, rady nebo kupce,
ornament kanceláře nebo titulu,
reklamní tabule a pyšná chlouba trubce,
poselství měšťákovo do vestibulu.

Srdce v ní nehledej, jen mechaniku svalu,
cítění bez citu a mysl bez ducha,
jež nejraději se dívá do zrcadel sálů,
kde filantropie se jako ropucha
nadouvá.

Ó černý dělníče,
ty, jehož mysl necouvá
a jehož svaly v ocel ztuhly,

že kuješ železo a kopeš uhlí
a živíš jejich lenost pro chtíče,

sám zdravě žádostiv
po boku ženy ustarané,
vrasčité, vysáté
zříš provokaci tu, ten masa div,
jejž vykrmils pro pány proklínané,

ó revoluční černý paříte,
jak bělost ta v tvém objetí by zrudla
a socha ta se rozetřásla divě,
jak měšťačka by před tvým zrakem zchudla
a zasténala možná žádostivě,

až s úsměvem bys odcházel
a soucit už jen pro ni měl.

Co je s vámi? Sám, tak hezkej?
To si teda přisednu.
Dal mi jednu cigaretu.
Pivo? Ne, tak pro jednu

ňákou fajnovou bych byla —
Prachy? A jak zčervenal!
To sem si hned pomyslela,
když mě očima tak žral.

Nevadí. To ví přec: obchod.
To já jen tak ze zvyku.
Deset let sem u řemesla,
nedělám už cavyků.

Deset let sem u řemesla
zatra zatracenýho.
Ale čistá, tvrdá, s hicem,
jenže ne pro každýho.

Dal sem ruku. Semhle. Zmačknul!
Že jo: furt jak panenka.
Hošíčku můj, jehně moje!
Teď sem zase Mařenka.

Zaplať. Deme do pokoje.
Proč se třeseš? Nechci nic,
jenom cigaretu eště
a pak — — — — — — —

A teď pusinku tvou
jako u nás jahody.
Dybys nebyl velkej klacek,
nesla bych tě přes schody...

Teď si tady pěkně sedni.
Chvilku dej mi pokoj s tím.
Zmačkni mě a tiše hačej.
Nebo se ti rozbrečím.

BÁSNĚ KNIŽNĚ NEVYDANÉ

BÁSNÍK ZPÍVÁ SI MIMOCHODEM

Nevím, kam jdu, jdu, aniž vím kam,
na osud svůj se spoléhám,
na krásný osud básníka,
jenž do budoucnosti proniká,
pralesem v prales razí si cestu
k budoucím lesům a k příštímu městu,
osobnost prostá, vítězná, tklivá,
zdiveným zrakem na vše se dívá,
na roucha lilií, na ptačí let
a jde vpřed.

Nevím, kam jdu, ale jdu jako oblak bílý
blankytem pomalu za obzor míjející.

Nevím, kam jdu, ale jdu jako sémě, jež pílí,
na vlnách vanu volně se houpající,
pampeliščino sémě okřídlené:
někam se žene
a někde snad padne a vzklíčí,
trs penízů zlatých vztýčí
k nebesům.

Nevím, kam jdu, ale jak je to krásné, jíti,
projíti, jíti celé to žití krátké!
Poeti cukrovinek, jíti, nezemdlíti,
jak je to sladké!
Jeť pouhým odpočinkem každé zastavení,
ta trocha včerejších květů a plodů,
zapomenutých zítra novou pro úrodu,
a cíle není,
neb cíl je mrtvý bod,
starcova židle, víra žen,
a na cíli vztýčen je hrot,
na nějž jsi naboden.

Nevím, kam jdu, ale vím,
že pro sklizeň jen se zastavím,
a sklidiv, opovrhnu sklizní tou
a půjdu dál za novou úrodou.

Nevím, kam jdu, ale vím,
že než bych cvrlikal niklové mince, raději oněmím.

Nevím, kam jdu, ale mám
zázraky v snách svých pod víčky,
a proto vám, poeti, ponechám
niklové mince, cukrlátka, plyšové kytičky,
vám, poeti, kteří sedíte
jak na bidélku kanáři
a drátěnou mřížkou hledíte,
že svět se kdesi utváří
a žití, nedostupné
než vůli zpupné
a básníkům!

Nevím, kam jdu, ale chci
s krvavým úsměvem na srdci
těm za obzorem něco krásného dáti.
Chcete-li, můžete to básněmi zváti.
Jsou to však režné snopy pro budoucí stodoly,
krystalů drsné a tajemné drúzy,
výtažků vzácných kostky a zlaté oboly
na šňůrách sňatých z ňader divoké Múzy,
z jichž prsů jsem smetanu sál,
když jsem se poetům smál
pijícím podmáslí.

Nevím, kam jdu, jdu, aniž vím kam,
po země zelených věncích jdu sám,
a hleďte, chci dohonit západ!
Smějte se: Jaký to nápad!

Hnědá, to je hřib.
Jako bychom babiččin dostali slib,
že dnes poví nám pohádky.
Jako bychom sedláka potkali, jenž ryzí je, cti své dbalý,
slunce ožehlo jej, větry ošlehaly,
zdá se zrozen přímo z pralátky.
Šumí dubina, srnčí klidně se pase,
blesků smaragdových tisíc mihotá se,
zlatá skvrna leží vedle na mechu.

Pomerančová, to je křemenáč.
Jako by nás v lese potkal skřítek, rváč.
Ale břízky svítí kolem v lupení,
v stříbrném se třesou vzduchu,
celá stráň jest jedno zachvění
světla, milosti, vzruchu.
Princezna má ovšem nalíčené tváře
jako panenka od cukráře
na zeleném paloučku.

Žlutá, to je liška.
Jako by se smála na nás pampeliška.
Jako by nás hospodyně vítala,
krajíc chleba s máslem a kyška.
Jako by si hospodyně zpívala,
poněvadž se všechno urodilo,
zlato z polí do stodol slilo,
zabučelo sedm tučných krav.

Bílá, šedivá také jsou mezi nimi.
Lesy šli jsme i smrkovými.

Nejkrásnější však ze všech ta hnědá,
jednou tmavá, podruhé bledá.

Bílé stěny na ni se dívají,
modré květy ji líbají,
talíř hrdě ji nese.
Talíř vůbec radostí svítí,
jeho lupínky i jeho kvítí;
slunce na nich se třese.

Bohatá třída vzplanula tisícerými světly,
vysoko jakési lekníny žhnoucí na kandelábrech vzkvetly,
a pod zářícími okny a mimo výklady skvělé
vzhůru a dolů v proudech, jež velebné jsou a smělé,
jak slavnost sune se horká krev metropolitní tepnou.
Uprostřed automobily, kočáry po asfaltu míjí,
ztlumený cval a rachot spájí se v melodii,
z níž vítězné jeky časem až nad paláce se vzepnou.
Večerní hudba lomozu, vášnivě přidušená,
jak žena vilně objatá vlní se a sténá.

Ponoř se v lázeň tu, občane!

Až k srdci tě přitiskne a dechem tě ovane
ten nádherný, krotký a veselý dav,
tvé nervy se ztiší,
jako by pro tě jen rozkvétal úsměv každé z těch
nesčetných hlav,
jako by pro tě jen toalety žily, voňavky voněly
a obloukové lampy se vznášely
v modravě hořící výši.

Přes všechny vzpoury a rozpory, přes hněv,
jenž nadýmá se,
pocítíš obdiv k životu tomu a lásku k moderní kráse,
chod stroje sociálního jak báseň uchvátí tě,
a životem večera toho oddaně půjdeš jak dítě.

Jen srdce nutno k tomu v pořádku míti
a pro jednu vlnu neztrácet rozhledu po celém vlnobití...
Toho však nemůže právě malá, nešťastná Ada,
která teď pro muže jednoho sladkého smutné psaníčko skládá
za jedním z oken těch světlých, jež dokořán otevřeno
šum svůdné hudby marně dnes v budoár dívčí vpouští.

Tu srdce umírá strachem, smrtelně poraněno,
srdce, jež letělo, letělo a náhle kleslo v poušti.

A malá, nešťastná Ada píše horečnou rukou:
— Miláčku,
pozítří tak neb onak ukončím se svou mukou.
Dnes naposled otce jsem prosila, a otec nepovolil,
a lord se tváří, jako by neviděl nic.
Nutno se rozhodnout. Kdybys ho v souboji skolil,
otec se zatvrdí ještě víc.
A proti tomu, co Maud mi stále radí: jej vzíti si a klamati,
má hrdost praví: nelhati!
Tož pozítří po osmé čekám tvůj automobil.
A kdybys vše si rozmyslil a nepřijel snad,
tu leží — zdá se mi, že se usmívá — browning, — aby mne dobil.
Tož pozítří po osmé, miláčku, bez něhož svět nemá vnad pro Adu.

A líček útlou vnadu
si zahalivši hustým závojem,
jak netrpělivá loďka cestu si razí davu příbojem,
nevidouc jeho úsměvu, neslyšíc jeho zpěvu,
srdce má ve větru jako drobounkou plevu.

Na nejbližší poštovní úřad bez dechu letí
nějakou nesmyslně vířící změtí...

Zatím však jinde, v sále naplněném a jasném
vřískají veliká slova jako polnice v bitvě.
Žen schůze usnáší se o všeléku spásném
a říši mužů podrobuje divoké pitvě.

— Odvěká poroba ženy je dílo zpupného muže,
který si pro svou rozkoš pěstil vonné a hedvábné růže
a přitom pošlapal práva jejich, lidství jejich a svobodu;
k otroctví, k nevědomosti lidstva ved polovinu
a s chytrostí starého lišáka pak setřásl ze sebe vinu,

obviniv z nespravedlnosti slepou přírodu —
Votes for Women!

— Již dosti dlouho však trpěly jsme, v zločinných okovech byly,
brutálně odstrkovány, když přicházel neopilý,
brutálně znásilňovány, když zpit byl chlípností.
Génius ženy procitl i přes všechno ponížení,
svá práva si uvědomil a připraven k velkému dění
teď spravedlnost a svobodu hlásá s odhodlaností:
Votes for Women!

— Muž zpupnou pýchou svou přivedl svět náš na pokraj zhouby,
kamkoli pohlédnete, neřest se zbabělostí se snoubí,
a veškeren život náš pouhý je taneček na sopce.
Všechno je nutno obrodit, všude počíti znovu,
hrdinné činy ukázat po ohnivém slovu,
génia ženy pustit na skety, tyrany, na sobce:
Votes for Women!

— Žena jest na pochodu a nic ji nezadrží,
odčinit křivdy mužem spáchané přichází podobna strži,
na světě širém nikoho žena se nebojí!
Zbraň každá dobrá byla, když měla být zotročena,
zbraň každá dobrá jest, když povstává žena,
však rány, které zasazuje, sama již zahojí.
Votes for Women!

Tak volá své fanfáry krásná miss a potlesk ji omamuje,
před jejím nadšením štuková stěna do dálky ustupuje
a nový se otvírá svět,
nějaký milý, hodný svět, o němž zbytečno přemýšlet,
jakmile jista v něm jedna je věc:
že takový nevděčný milenec,
jako byl její Harry,
zákonů ženských pocítil by nemilosrdné spáry.

Pak tribunu jiná řečnice útokem béře prudce,
vysoká, hubená, snědá, s krátkými vlasy, s ňadry plochými
a s prsty jako pavoučí nohy pitvorně dlouhými;
ve vzduchu neustále jí třepotají se ruce
překotně, bláznivě, že chvílemi zdá se oku,
jako by s tělem již nebyly
a ze setrvačnosti jen kroužily
kol hlavy a boků.

— Do boje, ženy, do boje!

A jako kladiva v železárně černá a rudá slova
teď bijí a bijí s divokou rozkoší ukoje.
To není již ješitná herečka, ani skuhravá sova,
to plamen je žhářské pomsty za život, jenž oklamal,
a současně život je to, jenž našel se a vzplál.
Vášnivý rytmus buší destruktivními rázy
do civilizace muže a do srdcí přítomných žen,
zdá se, že zoufalství všechno na jednu kartu sází,
zatím však žena jen noří se v rozkoš sladkou jak
milostný sen,
v jedinou rozkoš života, jenž jí nedal nic lepšího
a kromě děcka nebyl by mohl dáti nic většího.

Teď nikdo netleská, prudkým výkřikem sveden,
neboť teď vše jest výkřik jeden.
Jen hedvábý dam a kretóny dělnic podivně šumí
v sluch, který požár tuší, jejž něco dosud tlumí,
jenž náhle však vyrazí divoce.

Pak — jako by někdo zatřásl stromem a zralé se řítilo ovoce.
Sál ječí, burácí, praská, otřásá se a šílí,
skučící láva mezi stěnami nemá již dosti místa
a východy všemi do ulic večerních se valí.

Toliko nahoře, na galérii cizinec, anarchista,
o sloup se opírá ještě a usmívá se chvíli,
do vousů tiše se usmívá úsměvem, jenž pálí.

A ženy táhnou třídami řvouce své válečné heslo,
za jejich davem, jako by hejno ptáků rudých se sneslo,
letáky leží rozhozené, a s praporem v jejich čele
hubená řečnice k útokům vede je směle,
kdesi již okna řinčí a vítězně vzpíná se hněv.

A ženy táhnou třídami zastavujíce proudy,
do automobilů, kočárů vrhají papír a řev,
tu vítány skeptickým úsměvem, tam ironickými soudy,
a jinde, kde dotkl se odvážlivec jedné z jich hezkých děv,
panika vzniká, boj deštníků, holí a pěstí.

Večerní promenáda rozestupuje se tiše
před těmi, které přicházejí disharmonii vnésti
v půvabný souzvuk její, jenž něhou barkaroly dýše:
jedni se baví a druzí se mrzutě dívají,
pak proudy opět rychle splývají
a lomozu večerní hudba znova se nítí
z jich harmonického vlnobití.

A ženy táhnou dál, a hubenou pannu,
jež prapor nese a láhev s petrolejem v šatech má uschovánu,
myšlenka na útok vrcholný pobádá nyní.
Teď zástup před poštovním úřadem kupí se za vůdkyní.

Votes for Women!

Hubená panna žerdí praporu přízemní okno rozbije,
prudkými gesty po kanceláři petrolej svůj rozlije
a hořící papír vrhá tam, jejž družky jí podaly:

Votes for Women!

Dál táhne vítězný zástup a divoké halali...

Na poštovním úřadě oheň byl uhašen bez váhání,
nicméně shořelo mnoho rekomandovaných psaní.

Pozítří pro malou Adu nepřijel automobil.
Ten usmívající se browning raněné srdce jí dobil.

Vzrušena, večerní promenáda o ní jen hovořila.
Zůstaly nepovšimnuty letáky, jež kterás tu rozhodila:

Votes for Women!

Aby si všichni lidé mohli podati ruce,
k tomu je zcela jistě nutna revoluce.

Na kandelábry a lucerny nutno povznésti z lidu
ješitnost, pokoru, zlaté tele a bídu;

vytrhnout koleje, po nichž se špatné rozváží zboží,
raziti cestu svatému duchu a milosti boží;

z tramvají, z automobilů nastavět barikády,
aby se nemohly šířiti klepy, intriky, zrady;

browningem ozbrojiti každé srdce lidské
a do všech mozků zavésti světlo elektrické.

Potom si vespolek ruce podají všichni lidé,
i Němci a Francouzi, i katolíci a židé.

Velikanánské kolo utvoří jednou zrána,
kol posledního mesiáše zatančí hosianna.

Prodají militarism, politiku a dřinu
poslední podšité lišce z Velkého Varadínu.

A za ty veliké peníze postaví do každé obce
veliké dalekohledy na všechny hory a kopce.

A když se pěkně pomazlí a najedí vskutku,
budou se dívati hvězdám až do žaludku —

Zdali i nahoře není nutna revoluce,
aby si na hvězdách podali všichni lidé ruce.

Zelený samet, jímž se tu půda opásala,
kdos kdysi přišel protrhnout neurvale
a trhal dále
a zasadil ránu prsům, jež panenská se zdála,
a rozjitřil ji, až země krvácela,
na onom místě roztrhaná zcela.
Bylo jich několik, žebráci to byli
a urputně vyhlíželi,
jako by z tohoto místa, jež obnažili,
do středu země vniknouti chtěli.
Zatím však jen se prokousali na žlutou hlínu
a naházevše náspy zřídili boudy a pec
a jali se pohodlně jak v mateřském klínu
dělati materiál pro lidskou klec.
Zeleným sametem cesta jde do údolí
a do úvozu, jenž plavými vede poli.
V zeleném sametu červené střechy svítí,
krvavé okraje nezacelené rány,
jež stále se nítí
a roste na všechny strany.
Nasáklá hlína však časem zřítí se na někoho,
jako by lidské ruce země se mstila
za to, že ránu jí zasadila
do těla milostného
a její půdu v protivné věci mění,
jež na ni se vrhají jak saranče na osení.

Nazí lidé na břehu a bílá plachta na jezeře,
nazí lidé pod stromy a v slunci ostatní vše.
Stokrát jsme to viděli jak dokořán dvéře,
jimiž nevstoupíme, z ráje vyhnáni byvše.

Bílá plachta svítí jak modlitba ryzí,
kterou stříbro jezera vysílá k zdroji světla;
nahá žena tak známá jest, a přece tak cizí
jako tropická květina, jež na severu vzkvetla.

Nový malíř také to maluje, kreslí, ryje.
Srdce stiskne ti ještě víc než staré malování.
Na moderním strandu však jiné zřel harmonie.
Proč se tedy k tropickým a vysněným vidinám sklání?

Jistě viděl tam obrazy štěstí, kouzla a změny,
v krásu soudobých slavností prostě se noře,
flirt a koupací kostýmy, eleganci a ženy,
jež jak z bulvárů šperky padají v moře.

Touhy věčné však nebýti! Bezejmenné? Božské? Lidské?
Básník zná ji a malíř ji bezděky ztělesňuje.
Ve sny vracejí se nám ženy arkadické,
země panenská, bílá plachta, jež po jezeře pluje.

Před okny vinice tlela v polední peci
a v cimře napěchován byl horký vzduch
na ohyzdné, utahané věci,
a na nich, mezi a pod nimi, nazdařbůh
těla ležela, pot a puch,
jak těžké mrtvoly.

Vše spalo, vnitřek, i okolí,
i naše tvrdá, cihlová past.
Povlakem hustým jako mast
všechno sbratřoval prach.

Civěl jsem v zšedlou zelenou dálku
jako mnohaletý vězeň-vrah.
Zavřel jsem oči, zapomněl válku.
Svobodná rovina zráním zardělá
kinematograficky mimo běžela...

A když jsem opět oči otvíral,
jako bych valil se do propasti.
Leč když jsem dlaněma touhu z nich sňal,
jako by zbývalo cos tu z mého snu,
co oči mohly krásti.
Bál jsem se, že to rozplašim, až se hnu.

Tak divné na tomto místě, tak čisté to bylo,
že se mi v cimře všechno kol toho slilo
jako tma kolem světla;
mohl jsem hledati vzácnou, tajemnou bylinu,
jež odkudsi z hlubin našla kalnou hladinu,
vztáhla dlaň a vzkvetla.

Souměrný krystal masa, živý a vlahý,
sluncem, které vypil, zasmědlý lehce,

nad špínou kolem tiše svítil panenstvím:
hoch to byl ještě, ležel přes pás nahý
na starém slamníku, nikoli hebce,
aniž slamník rděl se nad zločinem svým.

Té broskve obličeje se zlatými odstíny!
Těch jako černoplášťník sametových, dlouhých řas!
Těch úst vykrojených z nejčistší malinové zavařeniny,
ohřívajících známý hlas!
Těch prsou zapečetěných jako milostné psaníčko
něžně a symetricky!
A těch všech ostatních věcí k dívčímu nakousnutí!
Na pupek po očku hledící, na bradu, na víčko
hmyz lučin snášel by se, na květ lidský.

Nebyli jsme snad někdy krutí
k němu, jenž v hájích měl spáti
a ptačími zpěvy probouzen
vstříc jitru jak rosa se smáti?
Dnes, jaký as byl jeho sen! —

Tak hledě na něho rozpačit, oslněn,
silnou jak příroda matkou být jsem si přál:
poslední veteš byl bych z něho strhal,
celého nahého v náruč nahou jal
a něhou mrhal
na mocných ňadrech úprkem jej nesa
šťastnější pod nebesa...

Pec vychladne, stisk rukou jednoho dne
cos nepřekročitelného mezi lidi vbodne.
Šel jako jiní. Vinice zesmutněly,
usnuly moruše, opadal akát.
Šel jako jiní. Rudý byl celý.
Chtělo se mu plakat.

Mašírovali jsme na pláni za Dorožmou,
rechts um, links um a gradaus, kehrt euch a kniet.
Širá uherská rovino, k ňadrům si hlavu slož mou,
v pustou mysl mi zaveď letní svůj, pokojný svit!

Mašírovali jsme v lomozu komand a křiků
rechts um, links um a gradaus, nieder — auf.
Jak píseň míru vlála křídla větrníků.
„Hlavních částí kvéru jest osm: první je lauf...“

„Hlavy vzhůru!“ Hlava se nemůže udržeti.
Zadupáváme trávu těžkou obuví.
Zadupáváme srdce jako nezbedné děti.
Z jasných hlasů světa ni jeden nemluví...

Mašírovali jsme, dlouhé zdálo se ráno.
Rozmačkanému ovoci můj svět se podobal.
Náhle pod nohama tak měkce měli jsme stláno.
Prudce žebříček kvetoucí zavoněl, zavolal.

Zavětřil jsem jak jelen, zapomněl jsem, kde jsem.
Starým úsměvem vzplála zpupná hlava má.
Kráčel jsem jak vítěz jedním krásným lesem.
Volnou půdu domácí hladil jsem nohama.

Na lacinou pohlednici,
která denně oživuje,
denně jinak v našem okně,
stále ještě dívám se.

Dnes je trochu zasněžena,
Tisa chví se olivově,
a kýs nový ruch sem přišel:
s uhlím černá lodice.

Rád bych vám ji dneska poslal,
pohlednici segedinskou,
a na druhou stranu připsal
málo kaligraficky:

Poloudušený pstruh jsem
v smutném, těsném akváriu,
nevýslovně se mi stýská
po letícím potoce...

Hřbitůvek řecký, terasovitý
vedle jak bělavé stádo oveček
poklidně odpočívá pod cypřiši
uprostřed křovin a vysokých květin:
a kdyby smrt byla skutečně spánek,
nikoli zchladlého života proměna v život horký,
zde by se jistě snilo a dřímalo sladce
v kvetoucí zemi.

Naši však, do stanové zabaleni plachty,
v pravidelném obdélníku leží
v řídkém stínu několika oliv
v půdě vyholené, urovnané,
ve studených, sražených hrobech;
právě vprostřed zadní zdi je kaple,
vyžehlená, pagotická kaple,
právě vprostřed přední zdi jsou vrata
široká dost pro čtyřstupů pochod,
vpravo vlevo v šiku stojí hroby,
vpravo vlevo v šiku stojí kříže,
stejné kříže, stejné hroby chladné:
v uniformě šikovatele tu
právě vprostřed smrt se zastavila,
ruku zdvihla, řízným hlasem vzkřikla:
Vergatterung!

Jednou jen, jednou došel jsem až sem,
soucitná příroda neměla dosud kdy
zelenou aspoň travou políti tuto jizvu
pod hájem olivovým. —
Řek jsem si: Lépe by bylo
u cesty hrbolaté vysoko v průsmyku Grave
sám a sám ležeti v díře pod těžkým kamením,
splynouti zakrátko beze stop s divokým krajem,

kde roste vavřín a jalovec, zimostráz, habr,
beze stop zmizeti —
než v tomto obdélníku míti jméno a kříž —
a nedovedl jsem snu svého připojiti,
snu básníkova ke snění mrtvých:
poznovu slyšel jsem smrtelné chropoty,
jimž uniknouti nebylo možno,
poznovu viděl jsem oči obracející se v sloup,
tomuto poslední doušek vody jsem nesl,
onoho páchnoucího kladl jsem do rakve —
mrtvoly smutné a ohyzdné
tu pro mne v přísném pozoru ležely
a nesměly ani ceknouti,
aby snad nežalovaly. —

Cholera z jedné strany a malárie z druhé
u vchodu stály vzpřímeny,
strnulé ve tváři žluté a zelené —
a salutovaly mi,
když jsem se do polí rozběhl,
na útěk zahnán...

V stráni jsem uvíz přilepen
na starém stromě.
Francouzi, bratře, Francouzi
pálili po mně.

A srdce poskakovalo
ve vlčí jámě.
Francouzi, bratře, Francouzi
stříleli na mě.

Myšlenky byly bezradné
jak holé dásně.
Francouzi, bratře, Francouzi
mířili krásně.

Hodiny odkobrtaly
zlé, ironické.
A nedorozuměla se
bratrská srdce.

Červenobílý prapore,
jsi pluh náš, jenž vyjíždí v podjarní den,
jsi rýč náš, jenž obrývá na jaře stromy,
jsi špičák náš, jenž dobývá uhlí pro novou cestu,
meč jsi nám, kterým se probijeme,
i pouto, jež víže a silnými činí nás,
jsi pevný ve zmatku bod i cesty, věz,
opora, ostruha, nebozez.

Červenobílý prapore,
pod kotly našimi ohněm plápoláš
a ulicemi vaneš jak vítr,
nad hlavou cítíme tě jak polední slunce
a krev nám přivádíš do varu,
jsi jarní bouře blesk,
jsi červený kohout nového jitra,
a proto červená tvá tak se rozpálila,
že růměncem vzplála tvá bílá.

Červenobílý prapore,
takový jsi ty dnes nám.
Sviť, rudni, vlaj pro spásu světa
i pro to, bychom tě spatřili jednou
jak nesmírná křídla bílá
pokojně tonoucí nad námi jako holubice,
nad zlatem lánů obilních,
nad lesy, lukami, stády,
nad městy s paláci a dílnami
i nad dědinami s kovárnou,
nade vším zkrátka, co všemu připadne lidu
i radosti z práce a klidu.

Jsem Čech! Toť samozřejmost pouze,
nikoli zásluha, nikoli ctnost,
tu radost mysli, tu srdce nouze,
leč v radosti, v žalu nezbytnost.

Čím pěnici houští s trním i květem,
čím pstruhu potok a včele plást,
čím lodi přístav po toulkách světem,
tím vlast mně, moje vlast.

Mysl mi vede, že myslí a doufá
mužně a svobodně;
v mé krvi, v mých nervech je tím, co si troufá
cítiti mezinárodně.

A bez dušování já, občan světský,
jsa sobě věren jí nejvíc jsem dal.
Jsem nejryzeji vlastenecký,
když dílo své dobře jsem udělal.

ALBÁNIE

Moto: Hory, doly a skály vysoké
jsou naši přátelé...

Albánie, Albánie,
kdo by to byl řekl!
Český voják spolkl sousto,
jehož princ se lekl.

Albánie, tvrdé sousto
pro žaludek lidský.
A když změkne, bývá po něm
průjem dyzentrický.

Jinak je to zákoutíčko,
věřte, zcela vzhledné.
Ovšem, když naň dlouho hledíš,
tvářinka ti zbledne.

Zříš tu pomoranče, fíky,
okurky se dařit,
kvůli choleře však musíš
všechno, hochu, vařit!

Hrdličky tu poletují,
strom má hojnou mízu;
je tu mnoho hodných oslů,
leč i zlého hmyzu.

Toho nebojí se zdejší
Ali ani Omar;
syt as škiptarské je krve
malarický komár.

Tys však moskytovou sítí
chráněn před ním dosti.
Máš-li přesto malárii,
je to z nedbalosti.

Stejně tomu také se vší,
jež má tyfus v střívku.
Dáš-li pozor na styk s lidmi,
nemřeš na skvrnivku.

K dalším krásám země patří
zahalené děvy —
zajíc v pytli — člověk ovšem,
jsou-li krásné, — neví.

Někdy sice mimochodem
obdržíš tu darem
pohled slibný zpod závoje,
naplněný žárem.

Mládí poznáš po tom blesku,
po sklopení víčka
pomyslíš si: Bude to as
také hezká — paní.

Jdi však klidně dál svou cestou,
varuji tě předem:
Je to zas jen veš či komár,
jenže s jiným jedem —

To jsou tedy světla, stíny
škipetarské země,
které v potu dobývalo
Čechů slavné plémě.

Potu také víc než krve
v boji znáš tu svatém.
Častěji než čistou vodou
brodíš se tu blátem.

Poznáš hory převysoké,
věci, které voní;

někdy jsou to však jen mrchy
zdechlých mul a koní.

Poznáš mnohé, zlé i dobré;
jsi-li skromným tvorem,
usmíří tě křehká koza
s cibulí a pórem —

„Si škon ty?“ po škipetarsku
„Jak se máš?“ jest česky.
Na to Škiptar „Mir!“ ti řekne,
„Dobře!“ nebo „Hezky!“

Tohle „Mir!“ si zamiluješ
jako slůvko z nouze.
„Mir! Mir!“ říkáš na potkání,
v srdci vzdychneš pouze:

Albánie, Albánie,
kdo by to byl řekl!
Český voják spolkl sousto,
jehož Wied se lekl.

dokořán otevřená a umnými rčeními ozdobená, současně lexikon cizích slov trpělivě sestavený dle nejnovějších pramenů a zkušeností *Tomášem ze Smíchova.*

A

Abalda. Och, libý sne ty rajský,
rohu hojnosti, dnes vzývaný tak marně!
Pouhý stín tvůj zbyl nám, keťas-číšník,
za nímž honíme se po kavárně.

Abatyše, funkce pro šlechtičny.
V starých novelách se dočteš o ní,
žertů lascívních kde stříbro zvoní.
Jinak slovo, zvuk ze světa, který *byl.*
Starožitnosti jdou sice na odbyt —
této ani dnes by nikdo nekoupil.

Abdikace může býti chvíle
příjemná pro národ, který vstal —
zvláště dá-li pozor, aby
z bláta do louže se nedostal.

Abreviatura čili zkratka
pomáhá nám rychlej psát.
Příklad: místo hospodářství a lidová aprovizace dneška
napíšeme pouze HLAD.

Abeceda čili alfabeta
byla první stezkou ke vzdělanosti.
Papírny a knihtiskárny však
silnici z ní upravily,
navěky ji pojistily
také pro frekvenci hloupostí.

Ábel, dnes a česky: bařtipán.
Boží požehnání vždy a všude.
Proti všem a navzdor bohům lán
vzdělávejme! Zítřek náš tak bude.

Abiturient je mladý člověk,
který v ruce drží vysvědčení.
Hlavní věc však, kam to sémě padlo,
na papíře k nalezení není.

Ablaktace, odstavení děcka,
v pravý čas je pravá věc.
Naše vláda mléka sice nemá,
jsme však pro ni věčný kojenec.

Abnormální je dnes opět všecko,
čemu nerozumí doktor nebo švec.
Svaté Normy buďtež požehnány,
stane se pak světcem každý pitomec!

To jich bude
jako máku
z doby zlatých časů,
vypůjčí se
od sedláků
na svatozář osiny.

Abolice má své místo
v politických procesech.
Znamenává, že už vládě
došel rozum, došel dech.

Přijdou přitom obě strany
každá ke své radosti,
zejména když předcházela
ponížená suplikace
aboliční žádosti.

Abolicionism, to byla
proti otrokářům velká výprava.
Na věci však mnoho nezměnila:
světu dokonce i politika zbyla,
jež i celý národ klidně prodává.

Abonent snad odjakživa
člověk všelijaký byl:
tam, kde býval očekáván,
nechodil a nechodil.

Dnes však pomstěni jsou všichni,
jejichž zklamal naději.
Jen se opozdil, a už ho
nechtějí a nechtějí.*

Abortus či česky potrat
různě bývá choulostivý,
různý bývá oň i zájem:
hlavně u vlád — velmi tklivý.

Abrahám byl úctyhodný předek.
Obrodilo by však jeho fámu,
moci takhle jeho potomků pár
bezodkladně poslat k Abrahámu.

Abrakadabra čili: zaklínači
posvátné říkali nesmysly,
naduti, pokud plíce stačí.
Um tento povážlivě zakyslý
tys přejal, estéte v kalhotách i v sukni.
Buď zdráv, leč nemnož se. Nadouvej se — pukni!

Absces — nadělení zatrachtělé,
celý stůněš,
dokud lékař nedá si s ním práci. —

* Pročež předplaťte si rychle aspoň Šibeničky, dokud přijímají.

Zda už sečetls je na svém těle,
lide český,
pro budoucí velkou operaci?!

Absence je politickou ctností
pana Jelimánka.
Někdy zbabělosti, jindy prodajnosti
spolehlivá známka.

Absint veliká prý otrava je.
Francouz život proň si brával.
U nás na chuť zřídka přišli jsme mu.
V polemikách úlohu jen hrával.

Absolón měl velmi dlouhé vlasy.
Strom ho chytil, bylo po radosti.
Génius je nosí po vše časy,
aby líp se zachyt — na věčnosti.

Absoluci kdo chce, má se káti.
Bez pokání bychom však ji dali
jistým politikům, kdyby nohy
naposled už na ramena vzali.

Absolutism je strašák dobrý
pro všeliké politické děti.
Nerodí-li dnes už velké obry.

[Zabaven 1 verš]

Absolutno pobožná je lež,
kde si člověk s pánembohem zavdá.
Kdo tam spěcháš, běž, prosím tě, běž,
ať nám v slunce marně nelezeš,
na němž kvete naše relativní pravda.

[Zabaveny 4 verše]

„*Abstinence* utěšeně roste.
Na všem sílu svoji zkusí za chvíli.
Logika? Že jedni pijí mnoho,
nutno je, by druzí vůbec nepili.“

To jsem psal, když ještě dobré věci
z rohu hojnosti nám tekly v klín.
Zatím s abstinenty v jedné peci
sedí piják, sedí Múzy syn.

Ze všeho nám pouze ženy zbyly
v množství nezužitkovatelném.
Smutni, s hudbou, která v nitru kvílí,
jako eunuši mimo jdem...

Abstrakce jsou krásné pojmy,
jichž prý pro život nám třeba.
Bohužel, dnes hynou v boji
o konkrétní čtvrtku chleba.

Absurdnost má svůdné kouzlo pro lid,
pročež: Credo, quia absurdum.
Pročež budou opět i psa volit,
který zdvihl nožku na jich dům.

Acidum, to je kyselina,
v řemeslech pomocnice věrná.

[Zabaveny asi 2 + 4 verše]

Adam byl prý praotec náš v ráji.
Nuže dobrá, bibli věřit chci.
Ale pro jistotu malujme ho
trochu podobného opici.

[Zabaveny asi 4 verše]

Adept, adeptka jsou známi horlivostí,
pročež dobře lze jich leckde použíti;
u nás ovšem hlavně v literatuře.
Pomník postavte jim za jich vzácné ctnosti:
onomu, an chrabře s obuškem se řítí,
této, kadidlo jak veze na fůře.

Adieu — každý ví, cože to bývá:
ruky stisk, slzička, mávnutí šátkem.
Národ však loučí se jako tvůj koník:
obrátí, zarže a vyhodí zadkem.

Adjutant. Na jednoho vzpomínám
jak na sen milý. Němec to byl. Klement M.

[Zabaveny 2 verše]

Administrace je důležitý úřad.
Nejlépe s ním hleď vždy vyjíti.
Hlavně, jsi-li redaktor a básník.
Zaživa tě může pohřbíti.

[Zabaveny asi 4 verše]

Adónis je sličný jinoch,
pro dámský svět artikl.
S prázdnou hlavou, s pustým srdcem
nejlépe tu vynikl.

Adoptovati můžeš děti,
leč plodným se tím nestaneš.
Zlatem se můžeš, zbohatlíče, skvěti,
plevelem přece zůstaneš.

Adorace, ženský zvyk a plezír;
řítí se jak vyhozený disk,
metá kozelce a píše básně
tam, kde muži stačí ruky stisk.

Ad rem! K věci! denně měl by volati
čtenář kritiky a národ diplomaty.
Hadích jazyků jich řeči mají pružnost,
barvy duhové a argumenty z vaty.

Adresa by byla zcela užitečná,
kdybys na ni patent přiměřený měl,
aby nepovolaný jí nemoh užít,
holka zrazená anebo věřitel.

Adria je sličná koketa,
šveholící s mnoha nápadníky,
z nichž by každý rád s ní do světa.
Pozor, Čechu, pojdou z toho křiky!

Advent má církev a má jej žena,
i národ někdy — po svém Velkém pátku.
Jsi, národe náš, připraven?
Ne na dar, na porod jsi, vlasti, připravena?
Vždyť adventu jest již nakrátku
a přede dveřmi Štědrý den!

Advokát je mistr pletich, léček, triků.
Dnešního pořádku opora přeskvělá.
Až budeš chtít, lide, čistou politiku,
jeho nejdál musíš držet od těla.

Aeronaut již jako všichni plavci
živlem svým se nese vesele.
Nad dravce dnes podoben-li dravci,
člověk pokojný v něm pozná přítele.

Aeroplán, plod sličný mysli tvořící,
nesmí výš než nástroj může lidský:
požehnán buď orel mechanický,
zatracen buď člověk zpupně vraždící!

Afektace, jedno z ženských zel,
také u politiků se vyskytuje —
u demagogů bych říci měl,
ale doktor Soukup slavně protestuje.

Aféra je leckde bouří očistnou,
ohněm, v němž se dobrá lidská ocel kalí.
U nás aféry se — hlavně literární —
loužím před hospodou pouze podobaly.

Afiše čili plakát
přátelsky nabízí ruku:
ač ustavičně křičí,
nedělá přece hluku.

Afrika je země rubínů a zlata,
kaučuku a hříchů bělošských.
Sebeurčovací právo národů zde
v bílém pokrytci by vzbudilo jen smích.

Agenda. Velkou ji mají
dnes také proletáři,
když pochopili svou dobu
a keťasení se daří.

Agent, to je všelicos.
Pozor na všetečný nos!

Agilní člověk je milý tvor
a užitečná nátura.
Jak dlouho u nás však čeká naň již
moderní literatura!

Agitace velmi nesnadná je,
úlohu však důležitou hraje.
Velbloud musí projít jehly uchem,
veš se stane přitom velkým duchem.

Tak si lidé dají zvolna říci:
Drzá huba pravdě kolejnicí.

Agónie smutný obraz poskytuje;
někdy však i smíchu vzbudí dost.
Celý svět se dneska připravuje
na takovou jednu veselost.

Agronom je rolník ze škol moudrý,
třeba ho, by země více rodila;
moudrých *otců* třeba nám však také,
aby rodná půda lidem stačila.

Agrárník dnes pověst špatnou má
jako zdražovatel nevšední.
Kéž by tento zdražovatel první
byl však aspoň také poslední!

Agrárnický — kdosi tvrdí —
sen nám vzešel ze psoty.
Země mléka, země strdí.
Sotva však zem roboty!

Ahasver je bludná existence.
Žerty stranou: chudák, mnoho zkusí.
Mohl by si zahrát na učence,
ale mlčet, mlčet věčně musí.
Rodu ženského by nemoh býti:
vztekem by se musel zadusiti.

Ahriman slul zla a temnot bůh.
Pozemšťanky chodil asi milovat,
a tak zplodil zvláštní lidský druh,
jemuž teď se říká diplomat.

[Zabaveny asi 4 verše]

Acherón truchlivá voda je v podsvětí —
choutky zanech rybolovecké!

[Zabaveny asi 2 verše]

Achillova pata, lidská věc.
Má ji mudřec, má ji pitomec.
Někdo však má z hroší kůže svou.
Šmeral poslouží vám adresou.

Akademie jsou síně,
kde se pěstí kýč a cop.
Důstojně tu ve všem všudy
ve fraku si vede op.

Akát strom je užitečný,
růstem, květem velmi vděčný,
také snad jej shledáme
k tomu vhodným v pravé míře,
co my pouze na papíře
v Šibeničkách děláme.

Akcent zdůrazňuje slova
mocným hlasem, silnou pěstí,
ale někdy pravý akcent
na tváři jen zašelestí.

Akcíz — dí česky sana mens tvá:
obtěžování obecenstva.

Aklamace v pravý čas —
umlčuje nesouhlas.

Aklimatizace, dobrá věc,
rozumíš-li správně žertu.
Sám se přistrojíš za čerta,
abys nepropadl čertu.

Akord vzácný skýtá hodina,
rodící se ze slití vín.
Vpravo vezmeš víno Zvěřina
a z levice víno Stivín.

Akrobati živému se podobají šperku,
v cirku mile pobaví nám synáčka i dcerku.

V politice nectíme však takových šprýmů dětských,
po krk máme obratností provazolezeckých.

Rovněž socialismus už nemá zapotřebí
akrobatů s doktorátem, ale s pustou lebí.

Konečně i v kritice už nepůsobí dosti
akrobat a eskamotér s gumou místo kostí.

Pročež máme před Štědrým dnem jednu velkou tužbu,
národu by prokázali aspoň jednu službu.

Se svou klakou by se dali k cirkusu, kam patří
akrobati zprava zleva, soudruzi i bratři.

Akt všelicos je, možno říci však,
že každý oslazuje život vezdejší.
Akt ženský ovšem jinak nežli entreakt,
akt slavný jinak než akt milosti;
akt pohlavní je nejpříjemnější.

Akta svoje mnohý vidí rád
pod vrstvami prachu v šeru spát —
lépe je však všechna vyříditi.
Až náš národ po dnech otřesů
skončí akta procesu —
s akty ven těch, kdož se světla štítí!

Aktivista — ruka není čista,
u náš značí;
stopy zrady nebo marmelády
jasně zračí.

Aktuelní, zaplaťpánbu, není pro nás již
hora, která na Dunaji ráda rodí myš.

Akutní může býti
například zápal plic
a přistoupení k straně,
jež mandátů dá víc.

Alabastr vyšel z módy;
vnady alabastrové
trochu sluníčka a vody
mění v hnědě zlatové.
A tak můžeš od hodiny
nejlevněji, bratříčku,
ukojiti laskominy
na pečenou husičku.

Alarm na vojně tě učí,
bys byl na vše připraven.
V salónních vagónech tedy
měl by teď být každý den.

Albánie, země bacilů,
sice o Wieda, ach, přišla kdys,
naštěstí jí zbývá však
střední Evropa a syfilis.

Albinism, zrůdnost nevýznamnou,
najdeš časem u zvířat i lidí.
Horší je, když zrůdným celý národ
a za to se ani nezastydí.

Album věc je vyšlá z módy,
plyšem strašil v salónech.
Hřbitov mladostí a lásek
v ztuchlý vzduch slal hořký dech.

Aleluja čili Chvála bohu!
zapějí nám brzy ve svém slohu
také kněží v lesku chrámovém;
my však, kteří jim tam nechodíme,
po občansku se jen pozdravíme,
vše si řeknem leskem v oku svém.

Alfa vede abecedu,
před ostatními jde vpředu.
Skromnější je lidu vůdce:
zezadu lid honí k půtce.

Alfons španělský, jak známo král,
aspoň něčím slavný je, toť jisté.
Na něj nejvíc atentátů prý
nastrojili jeho — policisté.

Algebra je velmi těžká věda,
přísných cifer přesný, pevný sloup.
Tohle štěstí nemá politika,
proto hudlaří v ní každý troup.

Alhambra palác byl ohnivých Maurů,
než křesťan rozbil ten krásný svět;
teď staví „alhambry“ pro plezír ďaurů:
pochybně lze se v nich opájet.

Alchymie kreditu již nemá.
A přec často pouhou výmluvností
z nejpustější lidské hamižnosti
přes noc takřka zázrakem se stane
nejryzejší zlato mužných ctností.

Aligátor od přírody lidožravý je:
ranou přímo do hlavy se nejlíp zabije.

Alimentaci, tu platí muži
na následky lásek vyhaslých.
Na plod lásky politiků s vládou
platí národ synů užaslých.

Alláh kdys velký byl turecký pánbu,
dnes však má na světě žal jen a hanbu,
na stará kolena chybí i pohova:
věrné mu strkají pod žezlo ďaurů,
osud snad čeká je ichtyosaurů,
chce do Palestiny konkurent Jehova.

Alkohol je postrach slabých lidí
jako láska, dobrodružný sen.
Silný však se vína nezalekne,
ani utopií, ani žen.

Alkovna v starých románech
útulek lecčeho byl;
dnešní svět k tomu zjedná si
zavřený automobil.

Almanach nevymizí z knižní rodiny:
jen gothajský zahyne na souchotiny.

Almužna je milosrdný skutek,
když nám cit pro spravedlnost utek.

Alpy jsou vysoké hory
pro romantické tvory.
Dobře by se na nich vyjímaly
pro exkrále kriminály.

Alternativa čili buď — anebo
pro národy mizí pomalu;
zato způsobí však těžkou hlavu
politickému šibalu.

Altruism pěkná ctnost,
v románech nás pobaví;
jde-li však o skutečnost:
na písku se nestaví.

Alumnát má toto za nápis:
Zde se korumpuje Adónis.

Amanta má kuchta Fany,
bratrance má malá Stáša,
milence má krásná Annie,
ctitele má slečna Máša,
přítele má paní Laura,
princezna má lokaje,
chodí za ním do stáje.

Amatér je užitečný
s ústy pod zámkem;
v politice nechať mluví,
jen však nad džbánkem.

Amazonky byly za všech časů,
měly sílu, měly ctnost i krásu,
poklesly však nyní velice.
Jedny tuk jsou, druhé sama kost,
kohoutí jest jen jich bojovnost,
ostatní vše, běda, slepice.

Ambice veliké doktoru X
sedí v tváři;
do nebe žebřík mu budují už
proletáři.

Ambrózie, kromě nesmrtelných,
nejeden si básník vydobýval
tím, že na pozemské pouti
s chlebem česnečku jen míval.

Ameliorace v hospodářství značí dobré konání;
v politice však to obyčejně bývá záplatování.

Amen zbožný řečník naposledy děl.
To jest: mozek váš už bohdá zvodnatěl.

Amerika velí. Srdce strašpytlovo
zkoumá každé slůvko páně Wilsonovo.
Brachu, neboj se, pan Wilson nezklame tě.
Udělá pořádek v našem starém světě.
Leč až domluví, to hlavní *svými* slovy
americký kapitál nám nejspíš poví.

Amfiteátr, toť jisto,
byl krásné a vhodné místo.
Milionáři kariéristo,
pro své schůzky s lidem
dej si jej zbudovat židem!

Amnestie v demokracii
čímsi jiným bude; nechť bují!
Leč „milost" a demokracie
se navzájem vylučují.

Amoroso čili milostně a něžně
leckdo teď nám hraje, kdo nás dříve bil.
Amoroso nebo furioso,
mimochodem jen si pomyslíme zběžně,
aby laskavě nám...

Amputace nepřehledné
syni pro vlast podstoupili.

Teď se tedy amputovat
vlast dá pro syny, již zbyli.

Amulet pověra,
a přec věc milá,
když si jej dívka dá
za ňadra bílá;
leč byť byl ze zlata
a za tisíce,
neřest je na prsou
čarodějnice.

Anabaze nová byla vykonána.
Češi opět jednou byli světoví.
Dbejme, by ji promptně nepostihla hana,
že ji mistři slova zvěční tuctoví.

Anachronism nejeden
mizí z Evropy den co den,
nebojte se, raci z děr,
dost jich zbude pro váš směr;
leccos stojí za pochvalnou zmínku,
vcelku stavíme však na bahýnku.

Analogie — pro pana barona nejlepší bývá,
když se z lóže své kukátkem v podpaždí baletek
dívá.

Anarchista, vizte, jak se časy mění,
celou Evropou byl souzen k vyhubení;
teď však s celým světem vyhubit se chystá
všecko, co si říká imperialista.

Anatéma, zbožné prokletí,
hrůzu ztratilo i smysl už;
pravidelně k duhu dnes jde ti,
když jsi mnoha proklínaný muž.

Andante je v Čechách velmi oblíbeno,
řeč svou zpívají a písně protahují,
opatrným tempem i svou politiku
mnozí k rozšafným jen cílům dirigují.
Jenže opatrně teoreticky
v praxi bývá často — opatrnicky.

Anekdota budiž dobrý doušek
pod zeleným stromem v pivnici,
když jsme dlouho moudře vandrovali
po rozšafné rovné silnici.

Anexe, slůvko kulaťoučké,
tu loupež značí, spravedlnost tam;
hra s ním, jen zakalujíc jasné,
je diplomatů jeden um a mam.

Anglie, obdiv si vynutí
ctnosti tvé, počty a diplomacie.
Ale kde zůstalo pohnutí,
které nás dojme při slově Francie?

Anonym je někdy zbabělec,
jindy správně vedoucí si pán
proti těm, kdož soudí každou věc
podle toho, kdo je podepsán.

Antagonism mnohý zmizí,
až uzdravější Evropu chorou.
Leč chudák s bařtipánem nesmíří se
pod žádnou trikolórou.

Antika, toť celkem lepší chvíle,
krásná byla tehdy lidská gesta.
Filistři dnes žvaní o ní mile,
mramor je ze sádrového těsta.

Antikrista zbožní se kdys obávali
věříce v den hrůzný jeho příchodu.
Před novým Kristem dnes by do zaječích vzali,
kdyby přišel na prah jejich obchodů.

Antišambrovati každý nedovede,
ohebné je k tomu třeba páteře;
s pevnou páteří — to bylo a to bude —
dál se nedostaneš nežli za dveře.

Antikváři, pozor! Vzhůru bílou bradu!
Svět má pro vás vzácné starožitnosti.
Kupte, snášejte jen rychle do svých skladů
se vším všudy vrchnost z boží milosti!

Antologie má téměř vždycky
více špatných nežli dobrých stránek,
zvláště když ji dělá obchodnicky
pro publikum p. red. Jelimánek;
pravou v srdci nosí čtenář lidský.

Apetit je někdy přenáramný um.
Němec odjakživa vítězem tu byl.
Ze všech končin země zní to k nebesům:
Tě prosíme, bože, by se udávil!
(Psáno před válkou.)

Apollo, umělců bůh,
opustiv olympský luh,
nekrášlí smutného nebe;
na penzi prodlévá kdes,
poněvadž umělec dnes
uctívá toliko sebe.

Apostata budíval kdys pohoršení,
dokud pravda byla nemovité jmění.
Dnes ji dobýváme těžce jako rudu.
Hanbou trvati jest na poznaném bludu.

Apoštol, toť krásné povolání,
bez něho by svět byl hluchou plání.
Bohužel i zde je neřest rubu.
Mnohý znamená jen velkou hubu.

Aparát je dobrý nebo planý.
Nejhorším jsou politické strany.

Aprovizace za vlády Vídně
v anarchii klesla očividně;
nyní z bryndy má nám dozajista
pomoci ministr anarchista.

Aréna byla a jest
divadlem lidových gest;
kde gladiátor hrál kdys,
subreta vítězí dnes.
S ní maje společný rys
politik mnohý tu kles.

Areopag vážný sbor
nekoná vždy vážných věcí;
někdy je to pouhý cop,
jindy zařízení mlecí.

Argumentace hra bývá skvělá.
V zápas torero jde s pravdou býkem.
Plesají žen srdce rozněžnělá:
Torero je velkým kouzelníkem.

Archa Noemova měla
pojmouti jen zvířata;
z nich snad znova by se bylo
jiné lidstvo narodilo —
rasa méně proklatá.

Archanděl — psáno je —
s plamenným mečem

nám prarodiče kdys vypudil z ráje,
vyžeňme všecko, co vládne tu mečem,
a dobudeme si rajského kraje.

Archív mnohý v dnešním reji
nabyl důležitosti.
Manipulace se dějí.
Vyrůstají starosti.

Někdo rdí se, někdo třese;
pracuje již pometlo.
Blažen, komu povede se
tajnost vznésti na světlo.

O jednu věc prosíme jen:
S pravdou ven, leč s tvou i mou!
S pravdou ven, leč s celou, nejen
s půlkou tobě příjemnou!

Aristokrat vybledlá je sláva,
modrou zlatá vystřídala krev.
Vepři chrochtají a bučí kráva,
kde zněl romantický loutny zpěv.

Arkádie, Arkádie,
věčně sladká utopie,
nad vlastmi jsi lidská vlast,
Adamů i Ev jsi rájem,
slíbeným jsi rajským krajem,
kde by život značil slast —
odvahou jsi srdce pouze
v blázinci, kde líčí z nouze
člověk na člověka past.

Arivista čili šplhavec,
zisk a sláva jeho heslo jest;
tam však jen, kde hloupost stálý žnec,
může pšenička mu čile kvést.

Armáda zdá se dívčinou švarnou,
když vojsko táhne a hudba zní,
když národ má v ní záštitu zdárnou
své svobody, svého snažení.

Skepticky zří však zkušení muži
na zamilovanost junáků —:
Na světě vzkvete tím více růží,
čím méně tu bude vojáků.

Aróma jest vůně kořenná,
žádný parfém ženský, drsná, silná;
bytost muže takto vonět má,
jeho zásady a snaha pilná.

Ars amandi, věčně stejný um,
věčně kvetou jeho rudé záhony.
Dává přednost tichým večerům,
ve dne však... nu, to se stáhnou záclony.

Artemis neboli Diana,
bohyně luny a lovu,
dávno již nejezdí lesy;
snad jako slečinka z myslivny
má dostaveníčka, klavír
a zdobí venkovské plesy.

Artilérie, toť pravda,
dovede dnes posílati,
úspěch měla veliký;
s chválou počkáme však, až nám
místo „koťat“ bude házet
husu, zelí, knedlíky.

Arzenály lidstvo svorné
za zásluhy bezesporné
vyhodí snad do povětří
bez velikých cavyků!

Ptáme se jen, co se stane
se zbrojnicemi, z nichž vane
vůně pomluv, lží a intrik
hokynářských kritiků?

Asanace byla před nemnoha lety
pražská čtvrť, kde ghetto kladli na fůry.
Dnes nám toto místo zdobí vzácné květy,
přelíbezné květy architektury.

Asfodel je kvítek milý
ufňukaným básníkům;
nám naštěstí růže zbyly,
růže, slunce, lesů šum.

Asimilace je heslo žida,
který není sionista;
křesťané to činí kratčej:
asimilují si Krista.

Asketa je člověk bohumilý.
Přejme mu, by cíle svého došel.
Na hrobě, hle, hlásá kámen bílý:
Nejed, nepil, třetího dne pošel.

Aspirace pavučiny jsou
z kouta, v kterém sedíš, vyslané.
Zlým v nich zlaté mouchy uvíznou.
Dobrým vítr všecko rozvane.

Astra je staropanenský kvítek
anebo moučka na krmení dítek;
při oné myslíš na růží trsy,
při této na zdravé mateřské prsy.

Astrolog byl hvězdopravec,
astronom je pouze znalec,

hledá se však vzduchoplavec,
který nás tam doveze.

Atavism silný
koluje nám krví,
proto občan pilný
pole bitev mrví.

Ateism, víru zdravou,
žijeme dnes v plné míře;
ostatek je setrvačnost,
náboženství na papíře.

Ateliér, dílna umělecká,
rodí často zparchantělá děcka.
Kde se ziskuchtivost páří s hloupostí,
tam se neporodí kousek věčnosti.

Atentát je lidumilný
preventivní prostředek,
když jde o to, aby *jeden*
nestrojil ho často *na sta*
po celičký lidský věk.

Atlét mívá velké svaly,
ale malou hlavu;
tak i s mnohým politikem,
který mluví k davu.

Atmosféra není u nás čistá,
cosi páchne tu a dusí nás.
Ach, to větry pouští dozajista
ziskuchtivosti a lichvy ďas.

Atrakce jsou velmi různé,
smutné, veselé i hrůzné;
každý podnik mívá jinou,
některé jsou pouze psinou.

Také strany politické
mají atrakce své lidské:
nelidskou zde službu koná
politická primadona.

Audience v republice
ztratily svůj třpyt;
zato ve vážnosti stouply
ty, jež dává lid.

Auditor je také jedna ze vzpomínek
na habsburský černožlutý čas:
psa si představuješ, který vztekle kouše.
Běločervený teď pleteme si vínek
pro vlast novou; psy ty vezmi ďas:
jen ať nevyskytnou se nám v českém rouše.

Auditorium je nevděčné a vděčné;
řeči nebývají vždycky užitečné.
Byli bychom národ ze vzácného kovu,
kdyby v pravý čas muž pravý přišel k slovu.

Aureola vnější
není nejcennější;
zasloužená záře
vyzařuje z tváře.

Austria byla felix,
když podnikala sňatky;
když rvavý jal ji duch,
zbyl po ní však jen puch
a papírové zlatky.

Autobiografie
zřídka pravdou polije
obraz člověka;
je-li z ruky ženské však,

čti vše právě naopak,
a tak pravdu zvíš.

Autograf slavný v noci vstal
a v hněvu spravedlivém řval,
až zkoprněla Mánička:
„Kdyžs mě už jednou urvala,
proč jsi mě takhle zandala
mezi svá hloupá psaníčka?

Ty přítelkyně, ctitelé
se hašteří jen vesele
a pomlouvají vespolek;
čert aby myslil na spaní
v tom navoněném ústraní:
Je tohle vděk, je tohle vděk?“

Z postýlky hupla Mánička,
popadla svoje psaníčka
a z prsou vydral se jí sten;
v balíčku ručkou lovila
a potom rychle hodila —
autograf slavný do kamen.

Autokrat
mizí z řad,
hledá zadní vrátka;
dbejme dál,
by čert vzal
také autokrátka.

Automat je užitečný přístroj,
rozšíří se velkých do dimenzí.
Logicky až všude zavedou jej,
považte, co uspoří stát penzí.

Autonomie
slavně nežije;
běží o nemoc:
Kde se zahostí
zištnost s hloupostí,
slába svépomoc.

Autor z deseti jeden
svědomitostí veden
tvoří víc než dým;
sotva ze sta však jeden
vzácnou hrdostí veden
je v tom důsledným.

Autorita není spár,
když ji bereš jako dar
z čisté dlaně!
Autorita vnucená
je však dýka broušená
oboustranně.

Averze zpravidla bývá
nevěcný osobní cit.
Umíš-li příjemným býti,
jsi chválen spíše než bit.

Tvá dobrá práce nic není,
líbivý nejsi-li muž.
Pracuje averze bližních
jak tupý kuchyňský nůž.

Aviatik dobyl vzduch,
šraňkům směje se z lodi.
Nechať hřímá hesel ruch:
světoobčan se rodí.

Azalka, pěstěná květinka,
jak napudrovaná slečinka

v pokoji radost nám dělá.
V poli nás dojme jiný svět:
šípkové poupě, makový květ.
Proč bys se, azalko, rděla?

Azur krásou vznešenou nás jímá,
pokud ze své Země k němu zříme.
Ale je to poušť a je tam zima,
když svou Zemi zpupně opustíme.

Azyl každý plod je nouze,
lidstvo obviňuje pouze:
buď se množíte jak blázni,
nebo nežijete v kázni.

B má říci ten, kdo řekl *a*,
logiky toť smysl krátký.
Když jste vzali šlechtě tituly,
vezměte jí také statky.

Balancovati, toť také umění,
kdo to dovede, jest akrobatem zván.
Někdo má v tom praxi věru nevšední,
chce však politikem býti jmenován.

Babylón — och, jména toho
nadarmo by neměl brát
svět náš — smyslu záhadného
podivínský aparát.

Kolik hlav, och, tolik soudů,
bezmála i obchůdků:
labyrintem cest a proudů
ze schůdků jdem do schůdků.

Bacily a bakterie
jistě na místě svém jsou,

i když jejich úsilí je
někdy věcí nezdravou.

Bez bacilů lidských ani
svět se lidem nedaří.
Zhltli by nás bez váhání
potentáti s lichváři.

Bajonet je málo lidská zbraň,
žoldácká jen užívá ho dlaň.

Bakchantka již také není kněžkou,
veřejně se nectí její zjev;
více nebo méně tajnou veškou
bývá jen a řádně pije krev.

Bakchus, to je také jeden starý bůh,
který znuděn světem na výměnek šel.
Dnes ni ve víně se nezdá býti duch,
svět i pro pitku již tuze zpitoměl.

Bál či ples je smutná věc,
oblečený zvěřinec.

Je-li hodně škrobený,
je to jen trh na ženy.

Nejlépe se podaří
na dědině s šumaři.

Až zesladnou ty pomoranče,
jež před okny nám zvolna zrají
a pod slupkou již zlato tají —
až s větry dešť se na saranče,
zub zimy vrhne na platany,
jimž zbudou tady pouze vrány —
kde budeme a v kterém kraji?
Vojáci přelétají.

Břečťanu lístek pošlu tobě
z tohoto srdce Albánie,
to srdce pokojně tu bije,
nevzpučel na zlém, chladném hrobě,
po hodné, teplé zdi se vine
kmen jeho starý, vůně line
se ze zahrad, kde fíky zrají.
Vojáci přelétají.

Dálka, jež mezi námi plyne,
jest upletena z dlouhých křivek,
je tancem zádumčivých dívek,
jichž ruce křehké, pohostinné
věc každou, která miluje tě,
obalí jemně v babím létě
a zdálky ti ji podávají.
Vojáci přelétají.

Jsou noci zrádné, zklamou jitra.
Dálka se prodlouží či zkrátí.
Toť rozkaz. Horečka vše zchvátí.
Nevíme, kam nás vrhnou zítra.
Pošlu ti lístek břečťanový.

Ten dojde, i když pro nás rovy
kdes v horách u potoka mají.
Vojáci přelétají.

Elbasan 1916

Životem krutým, cizinou tvrdou
nosil jsem v srdci víru svou hrdou.
Vyhráli jsme to. Nadšení táhne.
Po nové víře srdce však prahne.

Z bouřlivých mračen jsme se narodili
a mračny bouřlivými dereme se vpřed.
Budiž!
Nám nesouzeno, bychom zdarma žili,
evropský vítr nad hlavou nám kvílí,
zbabělou modlitbu nechť šeptá svrasklý ret:
cvičíme svaly.

Na přeražených okovech vztýčili jsme hlavu,
vztýčili jsme prapor vstávajících davů,
pracují, plodí produktivní síly,
Republika.
A my ji milujeme, že je prostovlasá,
s pravdami, bludy mladé dívčiny
z lidu.
Nechť reakce se holedbá a kasá,
svezli jsme první žeň svou a zaseli znova,
červená srdce buší, nejen hlučná slova,
kráčíme uskutečnit svaté vidiny.
Minul pouhý rok.

Čím rok je pro národ? Čím první krok pro dítě?
My řekli jen, že nebudeme skrytě
svůj sníti sen.
A proto špičáky sem, lopaty, lžíce zednické!
Sem plány, myšlenky, výpočty technické!
Sem srdce oddaná, mozky planoucí.
Před námi není louže, leč věky věkoucí,
svobodný národ,
svobodné lidstvo.

Před rokem dali jsme se pouze na pochod.
Svoji!

Z bouřlivých mračen volá lidský rod,
jenž národy v bratrství spojí.
Tož dále jen, dále!
Velikým cílem chceme býti silni,
velkého díla chápeme se pilni,
vzplaň krev a víra nových Táborů!
Čím zlaté modly nám, blahobyt, bohatství,
když srdcem lomcuje svaté šílenství —
nahoru prapor náš, nahoru, nahoru:
Práce, spravedlnost, svoboda!

Tvých boků balvany, Tvých prsů sladká zřídla,
Tvých stehen sloupy, Tvých zraků plamen,
Republiko,
staňtež se hodny krve, jež na bojištích stydla,
staňtež se svazkem dobrotivých ramen,
budovou, matkou, ohněm,
chrámem lidu!

Jdu opět podle vody — jak jsem chodíval,
když země hlas mne do náručí zval
moravských lesů.

Leč dneska snů svých v zeleň nezanesu
a těla nepoložím do mechu.
Och, kde jste, dnové mého oddechu,
jenž voněl řekou, voněl pryskyřicí!
Och, kde jste, dnové básníkovy dílny,
kde v slunci zvonil kov a křišťál při měsíci,
kam klidnou smyslností dýchal svět!

Jdu podle vody — smutny jsou, ne vilny
silnice, říčka, domky v soumraku,
vteřiny jarní, ruka podvečeru.
Červený kříž mám ve svém odznaku,
jdu v těžkých botách, v šedi zvolna k šeru,
po boku bodlo mám a cizí kázeň v sluchu,
jsem vojáček.

A na světě je vojna; ve shonu a ruchu
i v ztichlém, zakřiknutém kraji
vzpomínka sotva na pokojných, sladkých vteřin vděk,
vzpomínka sotva na píseň, již jarní živly hrají.
Šedivá kavalkáda zoufalství a bolů
po cestách cválá.

Jdu podle vody — podle vody dolů,
tam dolů do tábora, který nepřátelstvím sálá,
do špíny, puchu, hluku ulehnout jdu na zem,
kus, číslo, zasvěcený krvi, železu,
sám sobě zbloudilým se zazdám plazem,
zalezu.

A přece z nitra nevyženete mi
tichounkou hudbu — tu, jež dříve hřměla
a teď jak echo malé plyne nervy všemi
ztlumená, ale jistá, moje, zatvrzelá,
když takhle sám jdu cestou venkovských,
dýchaje večer jako éterový líh
a zapomínaje.

Chudobná Jala drobným krůčkem spěchá
svým kamenitým řečištěm jak žebrák do kraje;
dívám se za ní, bratr, jejž tu nechá
v soumraku hodném.

Dívám se za ní, v srdci mi to zpívá,
v mysli mi zpívá hudba sladká, tklivá,
zdroj věrnosti a víry v těle nesvobodném.
Jsem stále ten, jenž zemi věrně miluje
a věří ve spirálu zlého života!

Muezzin nad městečkem právě žaluje,
jak slavík podivný když bolně klokotá.

Ach ty má umíněná prostoto svatá!
Ona se mi tu celičká svlékne,
poněvadž slunečná hodina zlatá
po stráni v tichu k poledni se vlékne,
poněvadž je to prý zdravé,
poněvadž je to hezké, být smědou,
poněvadž... poněvadž... cožpak vím,
na stráži sedím a broukám,
na stráži pod keřem šípkovým
a koukám.

Plujeme, plujem na kousku kraje,
vznesl se s námi k nebesům,
dole je Vltava, flašinet hraje,
parníky, přístav, lidé a šum,
leč u nás pokoj a ticho
jak u pecnáře, když těsto kyne,
však také kynou jí ňadra i břicho,
počkej, ten mravenec neslušný zhyne,
a slyš, jak divoký holub vrká
na dubě.

Kdyby se opravdu tenhle kout země
chtěl s námi utrhnout,
zlé ještě hlouběji zanechat plémě
a plout, plout, plout,
tu stráž bych neseděl, svlékl se taky,
pro ni a větřík, pro oblaky,
sluncem bych dal se svléknouti z kůže,
zhnědl bych, omládl a ztratil rozum,
voňavým kvítím vystlal jí lůže,
píšťalu pěknou bych vyklepal z bezu,
šípkový keř by věděl, že rozkvete,
až si k ní vlezu.

Plujeme, plujem, svítí mi nahotou,
vždyť je to tak prostá a jasná věc
na slunci v trávě.
Nechoď sem, člověče, se svou hlupotou,
poledne kol nás je šírá klec,
před mříží zůstaň, najez a prospi se zdravě,
ať lajdák jsi, nebo myslivec.

Pst, posečkej, ticho, posečkej!
Plujeme, plujem na zeleném voru,
hudba nám v srdcích jak včeličky bzučí,
ve vzduchu, v hrdlech ptačích je med.
Jsme kousek štěstí, svobody, míru,
nad věci dole, jež lhou a mučí,
jsme prostoduchý vzlet.
Posečkej ještě jen chviličku,
pohleď, jak sen jí usedá na víčku,
posečkej!

Pst, ticho, pst — nebo kormidlo vezmi,
pomalu, po slunci ten vor náš vez mi,
nespěchej:
než s medem ten bílý krajíc dne tu sníme,
však my se domů doplavíme,
pomalu, po slunci, dej se vpřed,
bydlíme: Smíchov, 940.

Po verši železném, jenž se jak špičák leskne,
jak špičák lamačův, když tunel prokopává,
a po ekrazitu, jímž myšlenka tvá třeskne,
já denně toužívám, když ulice má vstává
a znova zauzlí ryk práce, shonu rej
života přesvatý a přeprokletý děj.

Věř, mnoho děje se pod divou špínou spěchu,
za zlobou vlastníků a bídou námezdníků.
Jen slabý živočich v nás touží po oddechu,
však čin, ten zrodí se z měst železa a ryku,
z fabriky života a z tvrdých našich gest,
kde stejně hrdinství tak jako viny jest.

A každý nový čin tě znova osvobodí
a znova vykoupí, slabosti vlastní raba.
Jen pro čin trpíme a pro čin matky rodí,
po činu prahneme, byť ruka byla slába.
Leč v činu každičkém kus revoluce zrál,
a proto na zdvižnou mu rudý prapor vlál.

Pod rudým praporem se všechny činy dějí,
toť barva myšlenky a práce, krve, lásky,
jež zpívá o hněvu a zpívá o naději,
o spravedlnosti uprostřed chtivé chásky
pozemský, konkrétní a dynamický zpěv:
ten rudý prapor náš je lidství korouhev.

Ten rudý prapor náš, jenž nade trůny vlaje,
ten smete velmože, tak jako smetl bohy,
a v jeho znamení jde člověk zbádat taje
železným pařátem své vůle a své vlohy.
Tu nechť verš básníkův zní zvukem kovovým
a jako nebozez vpřed míří hrotem svým.

Nechť sociální verš po dělníkově boku
tunelem dneška se do budoucnosti dere.
V dní horečném a ustavičném toku,
kdy pusté sobectví jak vichor do nás pere,
co je mu po jednom, jenž ztrácí krev či dech?
Jen kolektivní cit jej nese na křídlech.

Jen lidstva horoucnost, jež vzpíná se a touží
po činech konkrétních a po občanském blahu.
Leč věčna iluze a vše, co s ní se plouží
za tebou z minula, strašidla z lidských prahů,
toť hypochondrie. Co, soudruhu, s tím chceš?
Čím dnes být může nám hvězd pohádková lež?

Týž zákon pohybu přec také jimi vládne,
i když snad živočich tam žije rozumnější.
Jen moudrost pozemská nechť v našich skutcích sládne
a víra v možnosti, k nimž spěje rod náš zdejší.
Tvá malověrnost jen tě činí otrokem.
Pod rudým praporem já volný člověk jsem.

PÍSEŇ RUDÝCH BORCŮ

(První návrh pochodu pro FDTJ)

Hoj, zazvoň krokem železným,
náš proletářský šiku —
ráz,
hoj, zazvoň proud a zazvoň rým
borců a bojovníků —
ráz.
Jsme dílen květ a práce hlas,
ať slyší kraj, ať slyší města,
že ze železného jsme těsta —
ráz, ráz, ráz!

Neseme v srdci rudý květ
a v mysli odhodlání —
ráz,
že rozbijeme starý svět
pro nové milování —
ráz.
Jsme předvoj žní a nový klas,
jsme vzpoura, která zradu zničí,
jsme vzdor, jenž chrámy práce vztyčí —
ráz, ráz, ráz!

Neznáme hranic pro svůj cíl
ni pro svůj zápas tuhý —
ráz,
napneme paže ze všech sil,
až druzi stisknou druhy —
ráz.
Železný budem jeden pás
kol světa, který jitrem vzplane —
a pak se spravedlnost stane,
ráz, ráz, ráz!

?

Kardinálové, arcibiskupové, kanovníci,
cizopasníci na hlouposti lidské,
s prebendami, paláci, dvorci a poklady,
s ubohou důstojností a směšným konáním;

králové uhlí, železa, nafty a bavlny,
vykořisťovatelé práce,
s bankami, burzami, zelenými stoly,
kde se s národy a zeměmi jako s ciframi
hraje
zločinná hra imperialismu;

lichváři, keťasové, překupníci,
vykořisťovatelé bídy,
s putykami, vinárnami, kavárnami,
kde stačí chvilka propíjeného času
na snadný obchod a podvod;

politikové, řečníci, sekretáři,
vykořisťovatelé vlasti,
s tribunami, kde se nadouvá lež,
s kabinety, kde se čachruje s pravdou,
všecko jen pro obchůdek;

ó, všichni vy, kteří spatra
hledíte na úděl náš,
na naši bídu a na náš boj,
na vlast proletářů a národ práce,
bijíce nás morálkou, smíchem a kulomety;

jak je to možno,
když tak klesáme někdy pod tíhou hodin,
napěchovaných starostmi jak pytle
pískem,

nevědouce kudy kam,
když celý život zdá se strašným žertem
a lidstvo zlotřilým jen hemžením,
v němž každý sám
buď tyje z druhých, nadouvá se, ze lži
a krádeže pán,
anebo jako věčný otrok zápasí o groš
a slovo;

jak je to možno,
že my všichni,
bohem zapomenutí,
prací zotročení,
bídou uštvaní
a vlastí vydědění,
nevrhneme se na vaše bílá hrdla,
jak je to možno,
že jsme se nevrhli na ně již dávno,
každý zvláště a společně všichni,
odkopnuvše z cesty ubrečené básníky
a falešné proroky s jejich láskou,
za kterou nekoupíme si ani žemli,

a že jsme vás již nezaškrtili
na věčné časy.

?

Ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
nevrle bubnuje loudavý vlak,
ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
nad námi černý harcuje mrak.

Všem lidem pohled vystydl náhle,
ba-ba-dan run-dum bubnuje svět;
podzimních ohňů oblaky táhlé
zardousit hledí poslední květ.

Vystydle zraky do dálky civí,
do hlubin kamsi napjat je sluch;
zdá se, že uslyšeli dnes živí
výstrahu mrtvých jak svědomí pluh.

Ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
varují oběti válečných dní,
ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
volají padlí lvi revoluční...

Ba-ba-dan run-dum jak na povel země
hrozivě bubnuje zdlouhavý vlak,
úzkost a naděj v něm snoubí se temně,
a sociální chvěje se vrak.

Jeden již běsnící železo tuší,
ba-ba-dan run-dum války, k níž krok,
druhému revoluce to buší
ba-ba-dan run-dum, jímž zahyne sok.

Jeden se choulí jak spráskané zvíře,
bezradně zírá k bouřím, jež jdou;
druhému, silnému v lásce i víře,
naděje k nejvyšším cílům se pnou.

Jej nepoděsí krvavá jitra —
leč také jej zříš-li bázní se třást,
to proto jen, aby skutečně zítra
si vybojoval proletář vlast...

Ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
nevrle bubnuje loudavý vlak,
ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum
bubnuje svět...

Venku je ziskuchtivý shon. —

Co na tom, že kulomet po světě štěká,
co na tom, že na popiach bije zvon.
Okeán lidství svíjí se a vzteká,
leč občan pilný neví, co je vztek,
a čilý v díle
stará se jen o svůj obchůdek
až do poslední chvíle.

Hroutí se trůny, praskají republiky,
v nárůdky, státečky tříští se svět.
Hledíce, jak by nejlépe jeden druhého sněd,
psi imperialismů střehou všecky politiky
krvavou vztyčujíce mordu,
opřeni o věřitelů vlasteneckou hordu,
fuj, Poincaré!

Poslední paňácové restaurace,
Horthy, Mussolini, Cankov, Ludendorff, Kramář,
diktují pod šibenicí
anebo také jen deklamují,
aby jim nebyla douhá chvíle
před smrtí,
před smrtí buržoazie.

Barevný Východ připravuje se svrci
panství blázna a násilníka,
bílého muže, hanebného sáhiba,
jenž v Evropě neví si rady,
ale je první všude, kde čichá kořist —
nestoudný Albion, chamtivá Francie,
Belgie s kaučukem polykající krev,
smrduté Španělsko katolické,

křesťanská hrabivost na všech stranách,
pokrytectví nestydatých.

A v srdci Evropy Německo.
Milióny přibité na kříž
vlastenectvím junkerů a velkoprůmyslníků,
Stinnesy, Glöcknery, loupežným rytířstvem dneška,
jež vykradlo národ,
a lup uloživši v dobrých valutách,
zničilo marku a pracující lid.
Umírá Německo.
Vše ztratili, kdož mohli nastřádati,
do bídy uvržen dělník, že zapomněl včas bíti,
kojenci mléka nemají,
stařeny na ulicích klesají,
živé mrtvoly plouží se městy,
ale v barech
vyvolená buržoazie
hýří.
Umírá Německo,
ale soused-maloměšťák,
ohlušený vlasteneckým bubnem Klofáčů
a ostatních příživníků socialismu,
obdivuje Poincaréa
a libuje si:
„Trest spravedlivý postihl Němce."
Hlupáku,
Vilém s krónprincem,
Ludendorff s generály,
Stinnes se všemi imperialisty,
celá smečka těch, kdož Válce chtěli,
dál žere, chlastá, dělá panskou politiku,
ale tvůj bližní,
jediný pravdivý bližní tvůj třídní,
německý člověk pracující,
hyne,
v otroctví klesá,
hladem umírá,

a Německo umírá,
jako my všichni budeme umírati,
nepřerazí-li proletariát
dravčí paráty.

Jen červený prapor s kladivem a srpem,
hvězda betlémská nad kolébkou spasitelovou,
z rudého Kremlu
září.
A Lev Trockij,
lépe než Hospodin z hořícího keře,
mluví odtud k proletariátu
celého světa.
Brány pekelné nepřemohou
sovětské Rusi.
A pro bědné armády západní Evropy,
které zešílí v poslední své válce,
Rudá armáda
ztělesňuje poselství míru.

Pátý akt revoluce,
nejstrašlivější srážka živlů sociálních
počíná,
až do kořenů chvěje se naše hodina —
ale občan pilný myslí na obchůdek,
pobíhá s ranečkem za šlépějemi dějin.

Mění se formy a hranice států,
rodí se státečky, provizória,
odbojné vlády otvírají své krámky —
jaká příležitost
vydávat poštovní známky!
Finanční ministři, poštovní úředníci,
z dohodových komisí čilí důstojníci,
vyhnaní potentáti a kandidáti trůnů
i z povolání pálení obchodníci
obchodují a švindlují,
spekulují a falšují,

obchoduje Ábel, obchoduje Kain,
jako ten Herr Klein-Kiß aus Großwardein.

Papírek pestrý,
novodobý kvítek všech barev,
na všech dopravních cestách rozkvétající,
v celých kyticích se usmívající
z výkladních skříní,
tu důvěryhodný jak peníz, za nějž si koupíme chleba,
ale i smutně falešný jak nevěstčin pohled,
ten papírek malý, po léta opomíjený
hlučnou ulicí,
jen jemnou rukou sběratelovou
pečlivě ošetřovaný,
jen jeho láskyplným pohledem
uctivě zkoumaný —
náhle
jako nakonec všecko v této době,
jako všecky tiché a hlučné radosti,
jako všecka velká i malá tajemství
mnoha srdcí,
bičem spekulace byl vyhnán
na trotoáry.

Zaječel kolem něj ziskuchtivý shon.

A tu i filatelista,
také tichý blázen,
nenáviděný občanem pilným a pospíchajícím,
dočkal se panské přízně:
bílé a buclaté ruce
ministrů, diplomatů, úředníků, kupčíků
vsouvají se mu do kapes,
je ctěn a vážen,
stává se soudním znalcem,
učitelem na středních školách,
oficielním učencem,

odborným spisovatelem,
věrným sluhou Kapitálu a Autority...

Venku je ziskuchtivý shon.

Ale doma
ve čtvrtém poschodí
za zimních večerů u bílé lampy
se svou lupou a pinzetou
nehonorovaný, neoficielní
sedí poslední snílek.

Na bílých listech kvítků pestré řady,
sta a sta, tisíce, každý jiný,
z Egypta, Kanady, Kočinčíny,
jak herbář ze zahrad Šeherezády,
leč mrtvé to není.

Nad nimi skloněn
jak filosof nad knihou,
se všemi světy a národy rozpráví,
s celičkou zemí a se vším tvorstvem,
dívá se, zahloubává a učí,
pozdravuje se s mořem i horstvem,
celý svět klesá mu do náručí
a zpívá svůj strašlivý chorál.

Malajskou džunglí s řevem skáče tygr,
v Habeši troubí poslušný slon,
s mručením medvěd batolí se lesy Libérie,
hroch v dáli hřmí a prchá antilopa,
leopard mňouká na Kongu,
na Borneu orangutan vydává skřek,
ržá žirafa a zebra v Ňase,
ržá velbloud poštovní na cestě Súdánem,
na Newfoundlandu tuleni, v N. J. Walesu emu,
mravenečník na Guayaně, na Novém Zélandě kivi,
šimpanz, krokodýl, rajka, klokan,

tu nebo onde a každý po svém,
od řevu až k pípotu, zesilují chorál,
a v Austrálii všemu se směje pestrý pták,
kokabura.

Pepřová větevka z Libérie se třepotá,
šumíce vlní se rýžová pole v Číně,
úroda kokosovníků duní na vlhké půdě Oceánie,
chřestí vějířové a olejové palmy,
neboť i vegetace chce míti svoje hlasy
v chorálu přírody.
I všecky vodopády světa v něm burácejí.

A hrozná píseň země stoupá, stoupá,
ale vrcholky hor jsou přece ještě vyšší,
a věnec ticha korunuje Ararat,
horu Cookovu a Wellingtonovu
i Fudžijamu.

Veliký jest řev přírody
a veliké jest její ticho.
Ale ještě větší jest řev lidstva,
navždycky ticha zbaveného.
Co slyšíš, snílku, nad svou pestrou sbírkou?
— Tak málo dobrého a tolik zlého!

Zaživa pohřbeny jsou ještě dějiny
pro statisíce,
umlčeny,
znásilněny,
aby nemohly žalovati,
a jako opony ze lží a podvodů
visí před nimi masky,
ledové masky císařů, králů a presidentů:
Napoleon, Leopold II., Franz Josef,
Viktorie, Eduard, Humbert, Alfons XIII.
— Ferrer je mrtev, Alfonso je živ! —
potrhlí Romanovci a burzián Nikola,

Milan a Ferdinand Koburg,
Madero, Carranza z Mexika,
jen Villa chybí,
atd., lepší společnost zkrátka,
tragikomický bluf.

Slavnostní přísahy, revoluční akty, přehlídky vojska,
symboly svobody, především Liberty všude
— pro ty, kdož vládnou —,
makáš křížovou cestu národů vpřed,
probouzení se, tápání,
kozelce demokracie,
zločiny kapitalismu,
a náhle:

kladivo a srp,
Práce,
nejbezpečnější president života,
na všecky strany věší emblémy svoje,
zářící červánky lidstva.

Francie ještě koketuje s frygickou čapkou,
vypůjčenou z Comédie française,
ubohá Itálie zase vzpomíná na starou Romu,
zřídlo násilí, jemuž říkají právo,
Alfonso dosud je živ...

ale nad pestrou sbírkou svou skloněn
snílek filatelista,
řeč přírody znáti se naučil
a dějiny člověka prošel,
hrůzy všecky, ale i vývoje smysl
poznal a usmívá se.

Jak předoucí kočka bílá lampa si brouká,
papírky barevné v řadách zpívají sbor,
dvanáctá hodina včerejška houká,
do ranní mlhy zítřka odrazí vor.

Z čtvrtého poschodí chudobné čtvrti
je vidět daleko, daleko do světa,
kde v křečích dneška porozená doba
pokojným květem rozkvétá.

Tu přistoupil k oknu, volal v dálku
přes město, zločiny, občanskou válku,
ozvěna velebně odpovídala:
Internacionála!

Podobno jsouc slavné slunečnici
slunce z lesa kývlo na silnici,
pozdvihujíc vážně zlatý disk.
Špalír třešní ještě více zbělel,
člověk dnů svých promarněných želel,
v jitřním chladu do zad hřálo nás.

Dělníci jdou na vlak, ranní ptáci,
kteří den svůj rychle zase ztrácí
v továrnách, jež vykořisťují.
Modré konvičky se smutně blyští,
že je těžko zmizet v propadlišti,
když se venku nítí sladký den.

Ale v město vlaky vychrleni
neseme vám, městem zotročení,
z luk a lesů jasné poselství
o světě, jenž marnotratně dává
věci slavnější než města sláva,
zdraví, milost, pokoj, tisíc vnad.

Zato v městské ulici a dílně
revoluci vstřebáváme pilně,
pro venkovskou půdu semena.
Krásný je náš úděl, velkou touha
život, který pokračuje zdlouha,
v práci mezi květy proměnit.

Pole, louky, lesy, pole, louky, lesy,
kolik napočítals dneska zelení?
Vrchy, skály, žleby, úvozy a stráně,
kolik tvarů splývá v tomto vlnění?

Sázavo, jak hadem pokojně se vineš!
Vsi a městečka, jak chlapci z okolí,
umělci, vás kladou z dětské stavebnice
v sady ovocné a mezi topoly!

Jako sen ty všecky skutečnosti mijí
po skle vagónu a po tvé sítnici.
Ale venku vskutku skřivan nad tím zpívá,
vskutku není jabloň vzkvetlá v štěpnici.

Stéblo se stéblem a vlna půdy s vlnou,
stromek se stromem a s květy květ a květ
s pohyby a zvuky, se světly a stíny
z živé krásy vroucí skládají nám svět.

Blahoslavení, kdož tuto krásu chápou,
čistým douškem jejím srdce posílí,
vědouce, že proto pro náš zrak je krásou,
bychom života z ní smysl vypili.

Blahoslavení, kdož tuto krásu chápou,
ale sláva těm, kdož nezapomenou,
nikdy nesmíří se v mysli ani srdci
s jinou skutečností, nevykoupenou.

Že v té kráse jako v růžolícím jabku
na každičkém místě hlodá věčný červ:
bída, zotročení,
kterým konce není,
strašlivá v té kráse nespravedlnost...

Ha ho hi hú!
Vzhůru, Afriko, Asie, Ostrovy!
Vzhůru, barevní proletáři!
Vyceňte zuby!
S širokým úsměvem, se širším hněvem
rozbijte okovy,
Evropu mlsnou polejte září
vzpoury a tance!

Nůž na prsa bílé šelmě!

Což ještě dlouho dost krví a kouřem
nedýchá k nebesům,
netrčí nad mraky
pyramida zločinů koloniálních,
chráněná bodáky
imperialismu?

Což z jejího vrcholku
nespadl již
jako meč nahý a krvavý
poťouchlý kříž
misionářů a věrozvěstů,
kořalce, syfilidě, zotročení
razící cestu?

A nevychází za ní
ze řvoucích továren, černých dolíků
pěticípé zvěstování,
srp a kladivo dělníků?

Nůž na prsa bílé šelmě!

Ha ho hi hú!
Vzhůru, Afriko, Asie, Ostrovy!
Vzhůru, barevní proletáři!
V evropských džunglích průmyslových
čekáme na vás.
Vyceňte zuby!
Vypořádejte se s „bílou tváří“,
až zakvičí Reuter a Havas!

Nůž na prsa bílé šelmě!

A pak,
ha ho hi hoj,
proletáři všech zemí,
spojíme se,
hanebnou zbroj
zakopeme!
A pak
až mysl jasná, jednotná
navždy již bude s námi,
hlavu poslední lži srubne,
pod kokosovníky i pod lipami
staré své tance zatančíme si
volnosnubné!

Ha ho hi hoj!

Sláva pěsti!

Soudruzi od ponku, mašiny, pluhu,
chleba jde k duhu, svoboda jde k duhu,
leč chleba není všecko,
a svoboda je stín:

to hlavní je moc,
a tu nám nikdo nedá,
tu musíme si vzíti,

až hodina slabostí bledá
zas počne se silou rdíti,
až přijde den,
kdy vzplanou obzory a zahřmí ulice,
až přijde svátek náš,
kdy chvíle přinese nám rudé kytice.

Tu oni,
zblednuvše a zuby cvakajíce,
rolety stáhnou, zavřou okenice,
leč ruce natáhnou k nám, dlaně otevřené
a jako chlebíčky bohatě obložené
tučnými sousty, svobodami, sliby:
abychom vzali si, nám nabídnou
s nejlíbeznější tváří svou...

Och, sláva pěsti, která
první přetáhne je holí,

ty dlaně otevřené,
a všecky chudé svolávajíc z fabrik, dvorců, polí,
se smíchem zahlaholí:

Tohle tu bylo již jednou
a mnohokrát!
Kampak s tou lečkou bědnou?
Už nelze nás nachytat!

Och, sláva pěsti, která chudé sešikuje
v železnou pyramidu,
hrot vpřed, a nikoli vzhůru,
a — ježto železo nic nikdy nelituje —

ve jménu dělného lidu
rozdrtí měšťácký svět!

EDIČNÍ POZNÁMKY

Třetí svazek Básní Stanislava Kostky Neumanna zahrnuje jeho básnickou tvorbu z let 1911—1925. Obsahuje — vedle básní knižně nevydaných — tři básnické sbírky: *Nové zpěvy* (1918), sbírku *1914—1918* (1927), původně vydanou roku 1918 pod názvem *Třicet zpěvů z rozvratu*, a konečně *Rudé zpěvy* (1923). Tvůrčí etapa, vymezená těmito třemi knížkami, patří k nejvýznamnějším nejen v Neumannově osobním vývoji, ale i ve vývoji celé české poezie a kultury vůbec: příznačně je právě tehdy jeho dílo básnické provázeno mimořádně bohatou a mnohostrannou aktivitou kulturní a společenskou, která Neumanna postavila na jedno z předních míst v českém literárním a kulturně politickém životě. Celé toto období je vymezeno na jedné straně Neumannovým vystoupením po boku tzv. předválečné moderny (jak ji on sám pojmenoval), v jejíž atmosféře „civilního patosu" a civilizačního opojení se zrodily Nové zpěvy, na druhé straně kulminací a doznívánim poválečného hnutí proletářské literatury, které mělo v Neumannovi jednoho z předních průkopníků a v jeho Rudých zpěvech jednu z osobitých realizací svého uměleckého programu. Na rozdíl od předchozích svazků, zahrnujících relativně uzavřené úseky, sjednocené nejen vnitřní souvislostí díla, ale i vnějšími životními osudy autora, zahrnuje tedy třetí svazek období bohaté uměleckými i sociálními proměnami, které hluboce zasáhly nejen do života a díla Neumannova, ale do života celé kultury a celé společnosti. Válka a revoluce, vznik samostatného státu a zápas o jeho sociální a politický charakter, zrod komunistického hnutí i umělecké avantgardy, která se hlásí k revoluční přeměně světa, — to jsou události, k nimž došlo v několika letech mezi vznikem Nových a Rudých zpěvů, mezi předválečnou modernou a poválečným hnutím proletářské literatury. K tomu přistupují i proměny v osobních osudech básníka, který poklidné prostředí moravského venkova zaměňuje nejprve za výcvikový vojenský tábor v Maďarsku, pak za válečnou službu v Albánii a konečně — po třináctileté distanci — znovu za rušné prostředí pražského centra kulturních a politických zápasů.

Přesto však spojuje Neumannovu básnickou tvorbu z této doby vnitřní souvislost, která náš svazek sjednocuje podstatněji než pouhá následnost chronologická. Souvislost mezi Novými a Rudými zpěvy naznačil ostatně už sám autor tím, že po konfiskaci Rudých zpěvů (které v původní podobě za autorova života už nevyšly) připojil řadu jejich čísel spolu s dalšími poválečnými básněmi k druhému vydání Nových zpěvů (1936) jako zvláštní oddíl, nazvaný *Zpěvy poválečné*. Že nešlo jen o příležitostné spojení, dosvědčuje zase především sám básník, který v poválečných polemikách o koncepci proletářského

umění nejednou zdůraznil bezprostřední spojitost mezi civilistickými a civilizačními tendencemi předválečné moderny a mezi poválečnou poezií a obhájil průkopnickou úlohu, kterou sehrály ve vývoji moderní poezie „jako nutný stupeň k umění kolektivnímu". Právě v této programové návaznosti na předválečné hnutí tkví osobitost Neumannovy teoretické koncepce proletářské literatury i její tvůrčí realizace. Spatřujeme-li však — shodně s básníkem — v civilismu základní sjednocující rys našeho svazku, nemáme na mysli nějaký úzce vymezený směr, charakterizovaný pouze nebo především novým syžetem technické civilizace: chápeme jej v nejširším smyslu jako novou poetiku, jako základní tendenci pronikající všemi složkami díla od postoje ke skutečnosti až po specifické prostředky jazykové. „Civilní patos", jak Neumann charakterizoval nový estetický ideál moderny, má stejně závažné důsledky ideové jako tvárné: zahrnuje nejen nový syžet, zaměřený k moderní civilizaci, k všedním věcem občanského života, k nově se utvářející kolektivitě, nejen nový výraz, odmítající poetická klišé, převracející ustálené hodnoty a hledající nové zdroje poetična v uvolněném proudu obrazů a překvapivých konfrontacích „civilního" a „básnického" slovníku, nejen volný verš a širokou uvolněnou formu — „civilní patos" je u Neumanna od počátku spjat s patosem občanskosti umělce a umění, který básník po válce dotváří v revolučním smyslu.

Všechny tyto rysy spojují Nové zpěvy s Rudými i s válečnou sbírkou Třicet zpěvů z rozvratu (později rozšířenou pod názvem 1914—1918), zejména s její úvodní částí, jež bezprostředně souvisí s předválečnou „civilizační" vlnou. Ostatní básnické knihy vydané Neumannem v této době (*Kniha lesů, vod a strání*, 1. vyd. 1914, 2. vyd. 1921, *Bohyně, světice, ženy*, 1. vyd. 1915, 2. vyd. 1925, *Horký van a jiné básně*, 1918, *Kniha mládí a vzdoru*, Spisy, sv. 1, 1920, *Kniha erotiky*, Spisy, sv. 3, 1921) se řadí svým charakterem i dobou vzniku vesměs k předcházejícímu období, a byly proto zařazeny do předchozích svazků (Básně II, ev. Básně I). Do našeho svazku z nich zařazujeme — na základě edičních zásad, jimiž se řídíme v celém tomto vydání — jen ty básně, které byly v daném časovém období publikovány poprvé; jde o několik básní z druhého, rozšířeného vydání knihy Bohyně, světice, ženy a o úvodní báseň ze souboru Neumannovy předválečné milostné lyriky, vydaného pod názvem Kniha erotiky.

Konečně zahrnuje náš svazek oddíl básní knižně nevydaných, publikovaných v tomto časovém rozmezí pouze časopisecky, respektive — ve třech výjimečných případech (básně *Hoch* a *Mašírovali jsme*, jež byly po dlouhá léta považovány za ztracené, a *My zbudovali jsme*) — nepublikovaných vůbec a zachovaných pouze v rukopise. Tam, kde se náš svazek časově překrývá se svazkem předcházejícím (Básně II, zahrnující tvorbu z let 1903—1914) i následujícím (Básně IV, 1925—1935), byl nám i zde vodítkem základní charakter tří sbírek, tvořících jádro našeho svazku. Rozlišující hledisko bylo potřebné zejména v prvém případě: první

básně z okruhu Nových zpěvů totiž vznikaly — i když ojediněle — a byly časopisecky publikovány už od roku 1911, tedy ještě souběžně s některými básněmi z předcházejícího druhého svazku Básní. Méně složité bylo vymezení hranice mezi naším svazkem a svazkem následujícím: zde se totiž poslední časopisecké otisky básní zařazených do oddílu Zpěvů poválečných v druhém vydání *Nových zpěvů* (který je z Básní III časově poslední) a první otisky básní zařazených do následující sbírky *Láska* (Básně IV) časově nepřekrývají, takže konec roku 1925 tvoří mezi oběma svazky zřetelný časový mezník. Tento mezník nepřekračuje ve skutečnosti ani sbírka 1914—1918, ačkoliv byla ve své definitivní podobě vydána až roku 1927; všechna její čísla, včetně těch, jež tu byla knižně otištěna poprvé, totiž vznikla (a většinou byla i časopisecky publikována) do konce roku 1918. Z téhož důvodu, vycházejíce jako u ostatních svazků z časové posloupnosti díla, také řadíme tuto sbírku na druhé místo za Nové zpěvy (podle jejího prvního vydání z roku 1918 pod názvem Třicet zpěvů z rozvratu). Vcelku tedy obsahuje náš svazek šest částí v tomto pořadí: *Nové zpěvy*, *1914—1918*, *Z Knihy erotiky*, *Rudé zpěvy*, *Ze sbírky Bohyně*, *světice*, *ženy*, *Básně knižně nevydané*.

Z celého období, které náš svazek zachycuje, se zachoval jen neúplný rukopis sbírky *Nové zpěvy*, jenž byl předlohou pro sazbu prvního knižního vydání, dále rukopisy několika básní určených pro časopisy (*Stavba vodovodu*, *Magyar kir. állami szemkórház I* a *II*, *Zlá noc*, *Komíny*, *Básník zpívá si mimochodem*, *Hoch a Mašírovali jsme*) a náčrtek básně *My zbudovali jsme*, které vesměs jsou uloženy v literárním archívu Památníku národního písemnictví v Praze.

Výchozím textem Neumannových básní v našem vydání je jejich text tištěný naposledy za autorova života, s výjimkou příležitostných otisků v některých sbornících nebo časopisech, na nichž se autor osobně nepodílel. Uvádíme-li v různočteních také znění rukopisné, pokud bylo dostupné, postupujeme při jeho evidenci dvojím způsobem: všude, kde jde o rukopis základní *(R)* (např. u všech osmi výše vyjmenovaných básní), popisujeme jej v úplnosti; kde se však jedná o předlohu k sazbě knihy *(R_t)*, jako je tomu u rukopisu Nových zpěvů, který vznikal opisováním buďto původních rukopisů, nebo časopiseckých otisků, nezaznamenáváme evidentní gramatické chyby nebo omyly vzniklé rychlým opisováním či nepozorností. Znění, které autor v rukopise škrtl, uvádíme ve špičatých závorkách, v hranatých závorkách znění předpokládané, které autor nedopsal; za nimi pak následuje definitivní text rukopisu.

Při přípravě textu jsme se řídili zásadami vyloženými v prvním svazku Spisů (Básně I, str. 299) a doplněnými ve třetím svazku (Básně II, str. 384). Neměníme tedy znění, které jsme vzali za základ, kromě pravopisných úprav a úprav dobového psaní. Odůvodněné odchylky od výchozího textu uvádíme v různočteních; nezaznamenáváme ovšem opravy zřejmých tiskových chyb.

Také úprava různočtení zůstává v našem svazku stejná: za číslem označujícím verš uvádíme znění, které tiskneme (zpravidla výchozí text), za hranatou závorkou pak znění odchylná se zkratkou pramenu, a to chronologicky od mladšího k staršímu; pokud tiskneme znění rozdílné od textů autorových, uvádíme text výchozí s jeho značkou na prvním místě za hranatou závorkou.

Pokud odkazujeme k jiným Neumannovým pracím, citujeme příslušný text podle našeho vydání Spisů tam, kde je již k dispozici (S městem za zády, Básně I a II, Stati a projevy I—V); jinak citujeme vždy podle prvního knižního vydání (to se týká knih Elbasan, 1922, Válčení civilistovo, 1925, Bragožda a jiné válečné vzpomínky, 1928, Vzpomínky, 1931).

Vydavatelé děkují všem, kteří jim v práci pomáhali, zejména pracovníkům literárního archívu Památníku národního písemnictví a svým spolupracovníkům.

Str. 7 NOVÉ ZPĚVY

První vydání Nových zpěvů vyšlo roku 1918 nákladem Františka Borového a tiskem Antonína Reise v Praze, s podtitulem *Kniha lyrických průbojů* a s trojicí titulních kreseb od Vlastislava Hofmana, Josefa Čapka a Václava Špály ke třem oddílům sbírky: k cyklům *Zpěvy drátů*, *Zpěvy z lomozu* a *Zpěvy z ticha*. Básnickou sbírku, vydanou na počátku posledního válečného roku, avšak vznikající v odlišném literárním kontextu posledních předválečných let (1911—1914, jak je uvedeno také v tiráži), stihl podobný osud jako několik dalších Neumannových knih z této doby (*Horký van a jiné básně*, *Ať žije život!*, *S městem za zády*): její knižní vydání oddálila válka o několik let. Časopisecké otisky a údaje z korespondence potvrzují, že v červenci 1914, v době vypuknutí války, byla kniha prakticky hotova. Do té doby publikoval Neumann (převážně ve Večerech, ale také v Lidových novinách, Lumíru a Scéně) většinu jejích čísel; výjimku tvoří tři básně otištěné v Lumíru po tomto datu (v prosinci 1914 a v únoru a červnu 1915), z nichž však dvě jsou datovány květnem 1914, a dále několik básní, jež se poprvé objevují až v knižním vydání a z nichž jedna je datována červnem 1914. Z korespondence s bratry Čapky vyplývá, že na jaře 1914, v době, kdy se Neumannovi konečně po několikaletém svízelném jednání podařilo vydat Knihu lesů, vod a strání, povzbuzují už přátelé básníka k vydání „druhé knížky veršů" a hledají pro ni nakladatele. Brzy nato, v červnu 1914, se už o ní v korespondenci píše jako o Nových zpěvech. Na jaře 1915, před Neumannovým odvedením, byly už Nové zpěvy u nakladatele Borového, zůstaly tu však po tři roky v redakční zásuvce. Teprve v lednu 1918 avizuje Borový vydání Nových zpěvů v časopise Kmen. Nakladatelské oznámení svědčí mj. o tom, že autor do poslední chvíle pracoval

na kompozici sbírky, neboť jsou zde uvedeny i dvě básně, jež pak Neumann do Nových zpěvů nepojal: báseň *Srdce*, zařazená do sbírky 1914—1918, a *Vetřelcem*, otištěná původně v Horkém vanu a později rovněž ve sbírce 1914—1918; také pořadí básní bylo proti původnímu plánu pozměněno. První recenze Nových zpěvů (Tomanův článek Reklama ve večerním vydání Národních listů) se objevuje 16. března 1918.

V letech 1911—1914 vzniká vedle Nových zpěvů několik dalších Neumannových básnických knih: Kniha lesů, vod a strání (1914, časopisecky 1907—1914), Bohyně, světice, ženy (1915, časopisecky 1909—1913) a Horký van a jiné básně (1918, časopisecky 1909—1914). Nové zpěvy jsou v této řadě časově poslední: jejich jádro vznikalo od léta 1913 do léta 1914. Ze starších básní sem Neumann zařadil pouze dvě, a to *Černocha* (z roku 1911) a *Panychidu* (z roku 1912). Tento fakt poněkud koriguje údaj tiráže; ukazuje totiž, že na Nových zpěvech pracoval básník intezívně teprve v posledním předválečném roce, v době, kdy ostatní sbírky byly už víceméně uzavřeny. (Souběžně s jádrem Nových zpěvů publikuje Neumann pouze pět básní z Horkého vanu a jednu báseň z prvního vydání Knihy lesů, vod a strání; další tři, publikované v dubnu až červnu 1914, zařazuje až do druhého vydání této sbírky.)

Už tyto časové údaje vypovídají o genezi Nových zpěvů mnoho; naznačují zejména, že vznik Neumannovy „knihy lyrických průbojů" je těsně spjat se vzrůstající aktivitou takzvané předválečné moderny, která se na jaře 1913 začíná programově i organizačně formovat, poprvé se představuje společným vystoupením (na recitačním večeru Snahy v březnu téhož roku, kde byly mj. předneseny i básně Neumannovy) a chystá se k vydání svého prvního manifestu — Almanachu na rok 1914 (vyšel v polovině října 1913). Poslední předválečný rok je vyplněn živou výměnou názorů, provázejících zrod nového literárního a výtvarného hnutí a rozvíjejících se kolem otázky nové tematiky i volného verše, tradice i modernismu, kolem generačních konfrontací i kolem zásadního pojetí vztahu umění ke skutečnosti. Tyto polemiky, které rozvířila hrstka mladých literátů a výtvarníků, v podstatě značně nesourodá a spojená především odporem k přežívající estetice symbolicko-dekadentní, strhly k účasti téměř celý český literární svět od Šaldy po Arnošta Procházku. Výrazně do nich zasáhl i Neumann řadou statí, z nichž značnou část sebral po válce do knížky Ať žije život! (1920; časopisecky vycházely souběžně s jádrem Nových zpěvů od června 1913 do června 1914). Nejzávažnější slovo však řekl právě svými Novými zpěvy, které jsou vedle Čapkových průkopnických překladů francouzské poezie, sahajících svou genezí rovněž až do těchto let, skutečným básnickým činem nového uměleckého hnutí.

Jako reprezentativní projev moderny se Nové zpěvy jevily už v době svého vzniku, kdy se postupně objevovaly na stránkách novin a časopisů, a to nejen sympatizující mládeži literární i výtvarné, ale i sou-

dobé kritice, dokonce i té, která nepochybně dávala přednost druhému, theerovskému křídlu almanachovské skupiny. Ti i oni spatřovali v Neumannovi duchovního vůdce mládeže hlásící se k novým uměleckým proudům, jmenovitě ke kubismu či futurismu, a spojující „osud moderní poezie s osudem moderního výtvarnictví". Zvlášť pozornými čtenáři i prvními kritiky Neumannových básní byli bratři Čapkové, kteří ve svých dopisech komentují a často podrobně analyzují (jmenovitě Karel) téměř každý Neumannův verš. Právě korespondence bratří Čapků, kteří jsou v jistém smyslu mluvčími radikálního křídla předválečné generace literární i výtvarné, je jedním z dokladů toho, že mladí spatřovali v tvorbě zralého básníka nejen účinnou podporu vlastních snah, ale „pravou moderní poezii" (Karel Čapek o Křídlovce), „nejdokonalejší věci, jaké se teď u nás mohou napsat" (Josef Čapek o básních Skřivan a Den).* V tisku se první kritické ohlasy Neumannovy civilistické poezie objevují zejména v souvislosti s Almanachem na rok 1914, v němž Neumann otiskl básně Dub, Cirkus a Střevlíci (poslední z nich zařadil do Knihy lesů, vod a strání). Shodou okolností patří právě tyto básně k výrazným ukázkám nového básnického vidění skutečnosti, třebaže zůstávají vlastně mimo tolik diskutovanou syžetovou oblast technické civilizace. Většina kritiky** jim také věnovala patřičnou pozornost, ovšem takřka vesměs odmítavou; shledávala, že je tu realizován estetický ideál mládeže, který není než „obdobou ideálu poezie futuristické" a jímž se Neumannův „bezprostředně pudový", „vysloveně naturistický" typ nechává znásilňovat a dokonce se dal získat za jeho průkopníka. Byly vyslovovány obavy z barbarského vpádu každodennosti, nestylovosti a nehudebnosti do říše poezie; proti tomu bylo vyzdvihováno metafyzické poslání poezie jako odkaz předchozí symbolistické generace, jehož dědicem a pokračovatelem se jevil Neumannův antipod Otakar Theer. V tomto hodnocení se v podstatě shoduje Antonín Sova s F. V. Krejčím i většinou ostatních. Výjimku tvoří jen Bohumil Polan, který se ztotožnil s programem mladých, a Jindřich Vodák, který kriticky postihuje právě to, co je v Almanachu — v protikladu k programovým proklamacím — poplatno tradici; naopak se sympatiemi vítá novou inspiraci poezie moderní skutečností, jak ji nalézá u mladých a zejména u Neumanna.

Hlavní kritické střetnutí nad Novými zpěvy se tedy odehrálo vlastně dávno předtím, než se je autorovi podařilo realizovat jako básnickou sbírku, a svědčí o závažnosti Neumannových „lyrických průbojů" v předválečném literárním kontextu, v němž představují jeden z vý-

* Srov. Viktor Dyk-St. K. Neumann-bratři Čapkové, Korespondence z let 1905—1918, Praha 1962, dále jen KorDNČ.

** Srov. zejm. K. (= F. V. Krejčí) v Právu lidu 22, č. 287, 19. 10. 1913; Antonín Sova: In margine Almanachu na rok 1914, Česká kultura 2, č. 4, str. 61—66, 21. 11. 1913; A. V. (= Adolf Veselý) v Národních listech 53, č. 294 a 301, 26. 10. a 2. 11. 1913; Antonín Veselý v Květech 36, str. 111—124, leden 1914; Kamil Fiala: Nové proudy, Moderní revue 20, sv. 28, str. 63—70, 8. 11. 1913; Bohumil Polan v Pokrokové revui 10, str. 88—91, listopad 1913; O (= Jindřich Vodák) v Čase 27, č. 315 a 319, 16. a 20. 11. 1913.

razných činitelů literární proměny. Po pěti letech, kdy Nové zpěvy konečně vycházejí knižně, je situace podstatně příznivější: „nová moderna" si už vydobyla své místo v literárním povědomí a stojí vlastně na prahu nového rozmachu v tvorbě poválečné generace. To se samozřejmě odráží i v reakci kritiky*: zásadní odsudky se objevují jen ojediněle a na okraji (např. v katolické Arše), zato podstatně přibylo hlasů, pro které byly Nové zpěvy skutečným výbojem moderní poezie. K nim patří zejména autoři blízcí někdejší skupině Almanachu (Karel Čapek, Miroslav Rutte, Štěpán Jež), jež se nakrátko znovu zformovala kolem prvního ročníku Neumannova Června, než se definitivně rozešla různými směry a než prapor „nové moderny" převzala nejmladší, poválečná generace. Rok nato píše už Neumann svou první stať o proletářské kultuře a svou první polemiku s Karlem Čapkem a otvírá Červen i Kmen Jiřímu Wolkrovi a jeho druhům; roku 1918 jej však dosud kritičtí představitelé čapkovské generace prohlašují za svého „prvního a největšího básníka" a Nové zpěvy jsou pro ně naplněním a znovuvzkříšením předválečného programu a zároveň reprezentativním dílem soudobé vitalistické vlny. V tom smyslu je příznačná hlavně Ruttova obsáhlá recenze v Červnu, která už svým titulem (Ve jménu života i radosti i krásy) i celým laděním více připomíná programový manifest než kritiku.

Vřelá slova chvály a obdivu nachází pro Nové zpěvy Karel Čapek ve fejetonu Národních listů. Stejně jako v předválečné korespondenci podtrhuje tu základní novum sbírky, to, co z ní činí významný vývojový článek: totiž obrat od subjektu k objektivní předmětné skutečnosti. „‚Vidím' a ‚miluji': to je zhruba vše, co Neumann říká o sobě; nepraví ‚trápím se', ‚trpím', ‚vzdoruji', ‚věřím' nebo jakkoli ‚cítím se'. Nenalézá sebe sama v těch nesčíslných odstínech citu a reflexe, ve kterých básníci lyrikové zapisují svou osobní historii. Jeho osobní historie, to jest dub, říčka, cirkus, křídlovka, skřivánek; všechny věci, které viděl a miloval. Žíti, to jest žíti uprostřed toho všeho. Žíti hluboce a zmocněně, to jest prožívat tyto věci a děje na světě s láskou a radostí. Býti upřímný, to znamená viděti věrně a původně. Každá nová věc, které se zmocní, každý nový děj síly nebo přírody, jejž mocně rozvine, každá pozemská plnost, kterou se obklopí, činí básníka více sebou samým. Na nekonečných obrazech světa okouší vlastního života. Z živé přítomnosti a plnosti věcí tvoří si sílu vlastního bytí. Bez konce možno obměňovati karteziánské ‚Myslím, tedy jsem.' Trpím, tedy jsem. Pracuji a usiluji, tedy jsem. Avšak pokojně, primitivně a zároveň s nebývalou silou praví nám Neuman-

* Srov. zejm. Karel Čapek: Tedy jsem, Národní listy 58, č. 107, 11. 5. 1918; Miroslav Rutte: Ve jménu života i radosti i krásy, Červen 1, č. 9—10, str. 144—148, 4. 7. 1918; Štěpán Jež v Cestě 1, č. 5, str. 132—134; Karel Toman: Reklama, Národní listy 58, č. 62, 16. 3. 1918; týž v České revui 11, str. 441, duben 1918; F. X. Šalda: Básnická obroda St. K. Neumanna, Kmen 2, č. 11, str. 85—87, 9. 5. 1918; A. N. (= Arne Novák) v Lumíru 47, č. 1, str. 38—40, 19. 12. 1918; týž: Český futurista, Venkov 13, č. 99, 30. 4. 1918; K. (= F. V. Krejčí) v Právu lidu 26, č. 120, 26. 5. 1918.

novo dílo: ‚Všechno jest, tedy jsem.' " S podobnou vřelostí přivítal Nové zpěvy Karel Toman, nejprve svou Reklamou v Národních listech, psanou hned, „sotva oschla čerň v té knize". „Jsou to skutečně Nové zpěvy. I kdyby básník neujišťoval, že jest jen osoba civilní, dělník a občan, nikoli velekněz umění, přesvědčí tě o tom kniha jeho básní na každé straně. A ta kniha je nabita verši, je nabita životem a elektřinou, širokým dechem země, větrů a vod." Podobně jako Karel Čapek podtrhuje Toman v další recenzi v České revui předmětnost Neumannovy poezie („U Dyka, v básních Opolského mluví duše, nitro, v Neumannových verších řítí se na čtenáře věci a svět.") a současně osobitost jeho básnických prostředků. („Její životní síla záleží v kontrastu živlu tradičního s novotářským, které oba v ní jsou, někde se prostupují a splývají, někde skřípou disonancí.")

Méně nadšení — jako ostatně už před válkou — vyvolaly Neumannovy básně u kritických mluvčích starší generace. Šalda cítí v knize příliš mnoho programovosti a málo spontánní básnivosti. Novák přiznává sbírce látkovou novost a „útočnou ryzost smyslového postřehu", pochybuje však o jejím přínosu myšlenkovém a „výrazově uměleckém"; postrádá u autora především „schopnost melodie a dar citového posvěcení, jedním slovem *hudbu v duši*". Málo „naivity, hudby, snu", málo „úchvatnosti" tu shledává také F. V. Krejčí, u něhož Nové zpěvy ideově zcela propadly. „Tyto nové zpěvy, ach, jak jsou dnes už zase staré, jak opozdilé!" Jejich „jen a jen kladný" vztah ke světu a k životu, „průhledný, nechci-li právě říci materialistický" pozitivismus, jejich radostné pohanství se jeví jako „odbytý včerejšek" po čtyřletém prožitku války, která obrátila pozornost člověka znovu ke křesťanství, k duši a k „temným hloubkám a osudovým záhadnostem" života. Podobné námitky proti civilnímu a civilizačnímu umění se ozvou v nejbližších letech často, zejména z úst a per příslušníků nejmladší generace, ale také od někdejších přívrženců civilismu; sám Čapek o dva roky později v recenzi Neumannových předválečných úvah Ať žije život!* sdílí v podstatě toto stanovisko odpůrců „mašinismu", kteří proti civilizačnímu opojení vyzdvihli kult srdce a františkánské pokory. Tehdy Neumann znovu aktivně zasahuje do polemiky o smysl a vývojový význam civilní a civilizační poezie**, tentokrát už v nových souvislostech, kdy spor o civilismus přerůstá ve spor o koncepci proletářského umění; tím se však otvírá i nová kapitola Neumannovy básnické tvorby, kapitola Rudých zpěvů.

Druhé, rozšířené vydání Nových zpěvů vyšlo až po osmnácti letech, roku 1936, jako 6. svazek Neumannových Spisů, rovněž u Františka Borového. Jako všechny ostatní předválečné básnické knihy Neumannovy dostaly i Nové zpěvy v sebraných spisech nové uspořádání i novou vnější podobu, k níž vedle obálky Františka Bidla s básníkovou

* K. Č.: Ať žije život!, Národní listy 60, č. 325, 26. 11. 1920.

** Srov. zejm. Průmyslová civilizace, umění a komunismus, Rudé právo 2, č. 175, 28. 7. 1921; Občanské umění, Rudé právo 2, č. 249, 23. 10. 1921, aj.

karikaturou přispěla zejména dobová typografická úprava. K původním třem oddílům připojil tu Neumann ještě cyklus *Zpěvy světel*, jehož tři čísla vyšla časopisecky na podzim 1918 v Bassových Šibeničkách, a oddíl *Zpěvy poválečné*, do něhož zařadil devět „nekonfiskovaných básní z Rudých zpěvů, kteráž sbírka byla částečně a dodatečně zabavena" (*Jaro v městě*, *Komíny*, *Noční práce*, *Film*, *Zlatohlávek na chodníku*, *Žalm z roku 1919*, *V předvečer vzpoury*, *Cestou*, *Pozdrav*), a dále knižně netištěné verše obdobného zaměření, časopisecky publikované v letech 1924—1925 v Rudém právu, Reflektoru a Proletkultu. Oddíly byly seřazeny v tomto pořadí: *Zpěvy drátů*, *Zpěvy světel*, *Zpěvy z ticha*, *Zpěvy z lomozu*, *Zpěvy poválečné*. Na závěr připojil autor *Doslov z 1935* (který otiskujeme na závěr této poznámky), v němž vyložil důvody, které ho vedly k novému uspořádání sbírky, i její aktuální poslání v novém ideovém a kulturním kontextu. Doslov, v němž Neumann „zaujímá svým prudkým a nesmlouvavým způsobem odmítavé stanovisko k některým zjevům současného života literárního, zejména k surrealismu, rostoucímu vlivu katolicismu a zkreslující kritice" (Václavek), připoutal k novému vydání sbírky také nejvíce kritické pozornosti, častěji polemické než souhlasné, převážně však přes kritické výhrady dosvědčující respekt k vnitřní logice Neumannova básnického vývoje i k osobitosti jeho postavení v českém kulturním životě. („Znovu se ukazuje," píše například kritik agrárního Venkova, „jak chybí dnešnímu českému literárnímu životu Neumannův časopis. Mlčí-li Neumann, je kritický doprovod našeho literárního vývoje ochuzen o jeden osobitý, temperamentní, přímý a nesmlouvavý hlas, i když ovšem vysloveně jednostranný.")*

Nové zpěvy jsou jedinou sbírkou našeho svazku, k níž se dochoval autorův rukopis (*R_k*), i když neúplný (chybí celý cyklus *Zpěvy drátů*, z ostatních básní pak *Jdou hodiny*, *Zpěv zimní*, *Zde v této uličce úzké* a *Ledy v dubnu*). Je uložen v literárním archívu Památníku národního písemnictví ve fondu St. K. Neumanna. Obsahuje celkem 18 dvoulistů a dva volné listy (37 × 22,5 cm), popsané vždy po obou stranách perem. Až na první nepaginovaný list je každý dvoulist i poslední list stránkován arabskými číslicemi psanými tužkou, pocházejícími s největší pravděpodobností z básníkovy ruky; kromě toho je každý volný list i dvoulist, pokud zde začíná nová báseň, uveden básníkovým jménem (*Stanislav K. Neumann*). Rukopis je psán kaligrafickým písmem a každá stránka působí výtvarným dojmem. Řazení básní odpovídá jejich pořadí v prvním knižním vydání, pro něž byl náš rukopis předlohou k sazbě; jediný rozdíl v řazení mezi rukopisem a knihou je v závěru, kde pořadí posledních dvou básní je opačné: v rukopise je báseň *Radost* zařazena až za *Křídlovku*. Kromě tohoto celku

* Srov. zejm. B. V. (= Bedřich Václavek) v Indexu 8, č. 6, str. 68, červenec 1936; Kp. (= Josef Knap) ve Venkově 31, č. 149, 26. 6. 1936; H. B. (= Hanuš Bonn) v Rozhledech 5, č. 9, str. 75, 2. 4. 1936; Fedor Soldan v Literárních novinách 8, č. 18, 22. 5. 1936; Josef Rybák v Rudém právu 17, 8. 3. 1936; tv (= Timoteus Vodička) v Řádu 3, str. 264.

je v Neumannově fondu uložen ještě jeden starší rukopis básně *Stavba vodovodu (R)*. Obsahuje pět volných listů (34 × 21 cm) popsaných perem po jedné straně; první nečíslovaný list nese v záhlaví básníkovo jméno *(Stanislav K. Neumann)*, přípisek *Večery* (pro něž byla báseň určena a kde byla také poprvé otištěna) a tužkou psanou poznámku *174 veršů*; další listy jsou už stránkovány arabskými číslicemi.

Druhé, rozšířené vydání se stalo výchozím i pro všechna vydání další, jež vesměs vyšla až po druhé světové válce (jednak jako 7. svazek poválečných Sebraných spisů, jednak mimo ně), pouze s tou změnou, že oddíl Zpěvy poválečné byl ve třetím vydání (1947) nedorozuměním vynechán vůbec, ve čtvrtém vydání (1951) bylo z něho vypuštěno 9 básní, zařazených podle autorova rozhodnutí zpět do Rudých zpěvů (srov. vydavatelskou poznámku ke čtvrtému vydání). Tuto změnu, vyvolanou možností vydat Rudé zpěvy po více než dvaceti letech znovu v původní celistvé podobě, zachovává ovšem i naše vydání, jež jinak respektuje definitivní podobu sbírky, jakou jí dal autor roku 1936. Z tohoto druhého vydání vycházíme i po stránce textové. Tam, kde grafická úprava knihy (byla sázena podle dobového úzu bez velkých písmen) vzbuzuje pochyby o užití velkého či malého písmene, vracíme se k vydání prvnímu, ev. k jinému dřívějšímu vydání té které básně. V různočteních pak přihlížíme k rukopisu sbírky, ke znění jednotlivých básní jednak ve všech třech uvedených vydáních (1918, 1936, 1947), jednak k prvním otiskům v časopisech a různých publikacích, ojediněle i k přetiskům, dále k výborům z básníkova díla, ale vesměs ke zněním, o nichž se můžeme domnívat, že básník mohl ovlivnit jejich podobu. Z časopisů jsou to především Lidové noviny *(LN)* a jejich beletristická příloha Večery *(V)*, dále Lumír *(L)*, ojediněle Scéna *(S)*, po válce pak Šibeničky *(Š)*, Rudé právo *(RP)* a také časopisy, které sám redigoval, Červen *(Č)*, Proletkult *(P)* a Reflektor *(Rf)*; z ostatních publikací jsou to Lyrický rok 1913 *(LR)*, redigovaný F. S. Procházkou, Almanach na rok 1914 *(A)*, Komunistický kalendář na rok 1922 *(K_{22})*, který vyšel „péčí Proletkultu za redakce Josefa Hory", Komunistické večery *(KV)*, sbírka recitací z roku 1922 z Edice Proletkultu, sborník SSSR v československé poezii *(Sb)*, který uspořádal a v roce 1936 v Lidové kultuře vydal Bedřich Václavek, a konečně tři výbory z díla: Básně *(BČ)*, vybrané Neumannem v roce 1920 pro Edici Června, v nichž verše z našeho svazku tvoří třetí oddíl 1911—1914, antologie Básně *(BDP)*, uspořádaná pro Družstevní práci Jofem Horou a Jaroslavem Seifertem v roce 1928, a Sedm vybraných básní *(SVB)*, které pro stejnojmennou řadu F. J. Müllera připravil rovněž sám Neumann v roce 1947.

Druhé vydání *Nových zpěvů* je rozmnoženo předně o tři *Zpěvy světel*, fragment, který vyšel původně v Bassových Šibeničkách, a pak podstatněji o cyklus *Zpěvy poválečné*. Do tohoto cyklu jsem zařadil jednak několik básní nepojatých dosud do sbírky, jednak několik nekonfiskovaných básní z *Rudých zpěvů*, kteráž sbírka byla částečně a dodatečně zabavena, když se naše měšťáctvo s vydatnou pomocí dělnické aristokracie po převratových letech vzpamatovalo a dočasně konsolidovalo hospodářsky i politicky. S tímto novým cyklem jsou Nové zpěvy po mém soudu teprve úplné, tj. naznačují celou klikatou cestu jednoho člověka a jeho lyrických výbojů — přerušenou žel první světovou válkou — od civilního vědomí k sociálnímu svědomí, tj. k smyslu pro subjektivní odpovědnost, která z nás činí marxisticko-leninské bojovníky.

Již v úvahách, které byly souběžné s předválečným usilováním o civilní umění a které jsem poté sebral do knížky *Ať žije život!*, jsem vyslovil naději, že civilní umění se vyhraní v umění sociální. Druhé vydání Nových zpěvů ukazuje snad dosti jasně, jak tato teoretická linie vypadala podle mých možností v jedné skutečné lidské a básnické křivce.

Básnící člověk je zase jen člověk, básník a člověk jsou jedna osobnost, a jen reakcionáři, tj. akcionáři ohlupování, chtějí je rozdvojiti, aby pro své černokněžnické zájmy oddělili domněle božské od obecně lidského. Ale sváteční den lidský je stále jen lidský den, a toto lidské je na něm nejkrásnější a nejpoučnější. Pročež je snad také dobře, že básníkova křivka není zcela paralelní s linií teoretickou, která musí býti prozatím nelidsky rovná a přímá. Přesto se domnívám, že v tomto vydání Nových zpěvů je křivka vnitřního vývoje člověkova i básníkova zcela úctyhodná pro ty, kdož odmítají nový závan pověrčivosti, o jehož materiálních příčinách nemůže býti pochybností. Jsou tu ovšem básně nebo jen slohy a verše, které vybočují bludně z cesty, které jsem si nevymyslil, poněvadž je dána mou povahou, která neodpírá poznané pravdě, ani se nevrací, ani se neprodává. Je to například báseň Modlitba k mocnostem života, kterou dnes pokládám za falešnou z gruntu.

V jednotlivých básních jsem učinil tu a tam drobné změny někdy dosti hojné, většinou opravy pravopisné. Jsem přesvědčen, že čistý jazyk je nejen nejkrásnější, nýbrž i nejjasnější, a já chci býti vždy a všude srozumitelný a jasný i za tu cenu, že se nestanu oblíbeným materiálem některých lingvistů. Umění není nekontrolovatelné blabolení na papíře nebo na plátně. Nejsem ani mrzák, ani hypochondr, ani dekadent, abych měl zálibu v individualismu nesrozumitelnosti, který je důsledkem přezrálosti jedné třídní epochy a někdy také jen podvod. Kde přestává kontrolovatelnost, počíná bezcenná subjektivní libovůle, která může imponovati snobům z kaváren a salónů, ale nikoli komunistovi.

Pro básníky existuje ovšem jakési právo na licence; nevzdal jsem se ho úplně při korektuře této sbírky, ale vlastně jen proto, že se mi nezdálo účelné předělávati celé slohy, které jinak pokládám za výrazné a dobré. Zneužívání „básnických licencí" se tresce však samo. Kolik básní Jaroslava Vrchlického nás políčkuje dnes na místech, jež po nepatrných změnách jazykových by byla krásná! Kolik básní nejmodernějších a nejmódnějších bude za chvíli čteno jen s úsměchem! Nevidíš-li v poezii „boží vnuknutí", pokládáš-li ji za kulturní zálibu, která musí býti pilně ukázňována, má-li nás potěšiti živnou krásou a statečností, a máš-li jakési zkušenosti o tom, jak jest verš opravdu dělán, poznáš velmi snadno verš docela lajdácký, jako poznáš jinde namáhavou úmyslnost (zvláště ve výrobě nesrozumitelností) nebo geniálnické naparování, a jindy tedy také lidskou řeč svěžího a poctivého talentu.

Na třech nebo čtyřech místech jsem napravil také ona klopýtnutí, která jsou bezděčným podlehnutím líbivé konvenci. Tak jsem nahradil například „mladého boha" hrdinou. Hrdina je vzácná skutečnost, mladý bůh je nesmysl. V některých starších básních této sbírky, k nimž náleží ovšem i Modlitba k mocnostem života, o které jsem se již zmínil, se vyskytují také nepříjemné zbytky tzv. idealistického způsobu myšlení; běží jednak o básně z doby, kdy můj materialismus nebyl ještě náležitě vyhraněn, jednak o básně, v nichž přes veškeru novou výbojnost formální a citovou zůstaly stopy konvenční obrazotvornosti. V těchto básních je nejlépe patrna vývojová křivka této mé doby, a proto jsem je ponechal ve sbírce bez podstatných změn, které by tuto křivku zkreslovaly. —

V *Čisté poezii* pátera Brémonda jsou také tato slova: „Ani vzlyky rýmu, ani ráz a odraz aliterace, ani kadence úmyslné nebo disonanční, žádný z těchto pěkných šumů nemůže dospěti až k hlubinnému pásmu, kde kvasí inspirace, kde už vnímáme jen, jak říká u Shakespeara Perikles, hudbu sfér. Kterak však je potom možno, že několik správně umístěných slov, rytmus, rým otvírá nám přístup k těmto duchovým hlubinám a že básník musí používati takto hrubých prostředků, chce-li se s námi sděliti o svou básnickou zkušenost? Inu, kterak je možno, že nesmrtelná duše je připoutána nerozlučně k tělu, ve kterém je uvězněna, a které přece žije jenom z milosti duše?" Jako ledacos v této zbytečné knížce jsou a budou i tyto záměrné mlhy dnes obdivovány všemi, a nikoli nečetnými, kdož vědomě nebo bezděčně jsou s reakční a dekadentní třídou, třeba zdánlivě jen ve věcech umění, a přece co věta, to tlach.

Pro tento svět, který také u nás zakrývá svůj hmotařský strach před revolucí zvýšeným spiritualismem a idealismem, protireformačností a barokností (i u těch, kdož nám nepřestávají tvrditi, že jdou za Masarykem), protože se bojí o své pohodlné příjmy a o svou svobodu tlachat a pašovat do národa otravné drogy, — pro tento svět, kterému se daří pokatoličtiti českou poezii, a právě z té strany, která nosívá

v čele svých průvodů husitský prapor, — pro tento svět vychází ovšem druhé vydání Nových zpěvů zbytečně.

Vychází zbytečně i pro ony oběti měšťácké dekadence a snobismu, které se opájejí perverzemi surrealismu. Je ovšem pravda, že z jakéhosi kavárenského a přátelského oportunismu má k němu různorodé sympatie i malá část komunistické inteligence, ale na tomto místě nelze analyzovati tento omyl, jehož příčiny jsou dosti složité. Typický intelektuálský postoj k surrealismu je například toto: Kdybych byl malíř a kdybych měl namalovati růži — řekne komunista, jehož inteligence si neobyčejně vážím —, namaloval bych úmrtní pokoj svého otce, poněvadž mi jej růže vždy připomínají. Dobrá, ale pak běží o věc zcela subjektivní, po které opravdu nikomu nic není, a po této koleji se stává umění — je-li to vůbec ještě umění — stroze individualistickým, nezáživným, chorobným. Na tyto cesty mohlo dojíti jen v přezrálé, nahnilé kultuře, je to květ z konců měšťanského úpadku, jejž komunista může milovati jen tehdy, je-li nakažen jeho intelektuální pýchou.

Přesto jsou Nové zpěvy snad mou nejmilejší knížkou, knížkou chlapství, které ještě nezestárlo, a jsou pro mne nejbližší tomu, co v nové poezii může komunistovi poskytnouti něco kladného. S Novými zpěvy stál jsem ještě v kolektivním proudu, který plynul vpřed. Po válce jsme se rozešli. Jedni uvízli opatrně v měšťáckém pragmatismu, mladší počali volati po „srdci". S těmi bylo možno ještě souhlasiti, zvláště s rostoucím Wolkrem. Ale z ostatních se zřekli jedni pomalu subjektivní odpovědnosti a stali se lyriky konvenční citovosti, jiní, seznámivše se s pařížskou avantgardou měšťáckou, našli zalíbení ve všech druzích dekadentní literatury a dekadentního umění. Kontrarevoluce zvítězila dočasně i v umění přes povrchní mezalianci dekadence s komunismem. Dámy s obočím fialově namalovaným a s barevnou duhou na nehtech asistují teoretickým tlachům, jimž naslouchají uctivě naivní snobové, žel i komunističtí. K lidu blíž, s lidem výš, to je ovšem heslo, jež si lze všelijak vykládati a jež lze také všelijak zneužívati, ale mám rozhodně úctu k pražským kovákům nebo zedníkům nebo třeba holičským pomocníkům, že nejsou postiženi úrovní, která naslouchá panu Bretonovi. Vyskytují se také již revolucionáři, kteří jsou ochotni zatratiti Sovětský svaz, poněvadž nemá dosti smyslu pro rozličné avantgardy z Paříže nebo Prahy. Ale Sovětský svaz buduje předpoklady, základy pro novou kulturní nadstavbu pracujícího lidu v socialistickém prostředí, a to bude jednou něco docela jiného než naše polotvary nebo úpadková nevímužkam nebo nevímužco. Pokládal bych za sovětskou ostudu nebo pěst na oko, kdyby chtěli věšeti surrealistické obrázky do síní kolchozů nebo třeba i do moskevských pracoven a úřadoven.

Nezatracuji uměleckých ismů, všecky mají kořeny nebo aspoň kořínky ve společenském stavu, a ze všech se lze něčemu naučiti. Byly veliké ismy a trvaly dlouho; dnes vznikají maličké ismy a hynou brzy. Je-li rozhodující třída krajně rafinovaná ve svém konečném

úpadku, zrcadlí se všecky známky toho i v umění této doby; básníci a umělci vůbec jsou obyčejně lidé nejméně pevní. Zakusili jsme to důkladně v poválečných letech. Nejlepší básník proletářský chodí dnes do kostela. Chápu tedy i surrealismus. Je to děťátko dekadence a dekadentních teorií. Odmítám jen mezalianci komunismu s ním, protože je to žalostná fraška. —

Ani kritika nemůže býti jiná. Není to s ní sice u nás tak zlé, jak by se někdy zdálo a jak se často říká: máme několik prostých znalců i rafinovaných odborníků, kteří, chtějí-li, dovedou čísti i psáti. Ale od kritiky formalistické až ke kritice sociologické běží jen o pěknou řádku jednostranných pohledů, a my hledáváme bezděčně celkový pohled: syntetický obraz celé dialektiky každého zjevu, každé osobnosti. A k tomu má kritika ještě velmi daleko: měšťácká kritika protidialektická není toho vůbec schopna, kritika dialektickomaterialistická bude toho schopna teprve po delší době. Věc není tak snadná, a největší chybou dnešní kritiky je, že si počíná, jako by za básnickým dílem nestál vůbec živý, skutečný člověk. Kritika dialektickomaterialistická musí jednou odbýti, zastaviti tuto idealistickou, náboženskou, fetišistickou pověru.

Nebezpečí pro dnešní vteřiny nevězí vůbec v jednotlivých kriticích. Vnášejíce do zmatku zase jen zmatek, jak dnes ani jinak nemůže býti, nemají skutečného vlivu. Opravdovým nebezpečím je spíše zbabělý „liberalismus" mnoha literárních časopisů a rubrik, které pěstují bezcharakterní promiskuitu, připouštějíce do svých sloupců revoluci i reakci, materialismus i spiritualismus, socialismus i katolictví. Zvláště od té doby, kdy vpád reakce a katolictví do naší literatury je šikovně organizován, kdy také v literatuře pracují silné vlivy, peníze a alkohol pro větší čest a slávu kostela, kdy nepohodlní jsou zaměňováni za povolné a vynořila se nebo kuráže nabyla spousta mladých přívživníků reakce, je bílou vránou literární časopis nebo literární rubrika, do nichž by nebyly zanášeny kritiky a „eseje" protireformační, kontrarevoluční, katolické a ono idealistické pojetí umění, které usiluje o jakousi teokracii v kultuře, o kult posvěcených proroků, kněží a šamanů umění. Snad i tohle bude nazváno demokracií. Ale je to leda z onoho paskvilu lidovlády, který dělá ochotně kompromis s každým nepřítelem lidu, aby nemusil dáti lidu, což jeho jest. Demokracie počíná teprve tam, kde přestává ohlupování lidu, ať už běží o literární maloměšťáctvo, nebo o ty chudáky, kteří jsou krmeni populárními týdeníky obrázkovými. —

Je u nás ovšem dosti kritiků, kteří znásilňují křečovitě jazyk, rozum i autora. Nedávný útok Naší řeči na literární kritiku českou nebyl zcela nemístný nebo lichý. Takové věci nelze odbýti jako zpátečnictví nebo dokonce fašismus. Chci se na tomto místě dotknouti jen jednoho příkladu kritiky, článku, který do Lidových novin napsal Pavel Fraenkl o mé knížce *Srdce a mračna*.

Nechci se ovšem se žádným kritikem hádati o hodnotu své poezie.

To by bylo směšné. Běží o stanoviska k jiným věcem, než jest umělecká hodnota. Pavel Fraenkl nazval mé sympatie k Sovětskému svazu *jakýmsi sociálním rusofilstvím.* To je něco tak horentního, že je opravdu třeba to přibíti jako věc pro naši literární kritiku dnešní nikoli netypickou.

Ano, mám jako komunista sympatie, vášnivé sympatie k Sovětskému svazu, poněvadž je to první moderní socialistický stát na světě, důsledek pochopení marx-leninské nauky, a nemáme důvodů pochybovati o tom, že naplní veliký Leninův odkaz a povede pomalu k beztřídní komunistické společnosti. Tento stát není jen dílo Rusů, a sympatie k němu nemají vůbec nic společného s jakýmkoli rusofilstvím. Nebyl bych například ani frankofil, kdyby se tento historický čin dál ve Francii místo v říši kdysi carské a já miloval sovětskou Francii. To je snad zřejmé každému gramotnému školákovi. Ale měšťáckému kritikovi nestačí konstatovati, že jako komunista vyjadřuji své sympatie k Sovětskému svazu i ve své lyrice, — to by bylo příliš prosté, musí na to najíti nějakou roztodivnou škatulku, musí nějak zastříti pravou skutečnost, bezpochyby nepohodlnou.

K zastření nepohodlné skutečnosti nebo aspoň k snížení jejího významu směřuje ostatně a měšťácké je i to ustavičné, do omrzení opakované: bouřlivák, chiliasta, outsider, jímž mě pánové častují při každé vhodné i nevhodné příležitosti. Snad za tím vězí někdy i jejich nesnáz a domácí neschopnost přijímati rozumně spisovatele, který přešel na druhou, čistší stranu a zapomněl ve čtyřiceti letech začít podle osvědčených vzorů výti s vlky nebo se aspoň propadnouti do „čisté" a neškodné poezie. Ale nejčastěji je to jen práce pro buržoazii, která není nevděčná ke svým věrným. Politik, který zůstává komunistou, musí býti kořistník v demagogii; básník, který zůstává chudým komunistou, musí býti snílek nebo blázen. Tak tomu chce dnešní panstvo, tak to tedy tlumočí i nicotvorná kritika.

Mezi řádky dělá z tebe dokonce idiota. Pavel Fraenkl píše také o „drsně nechápavém Neumannově záští k náboženství, pojatému s prostoduchou nemyslivostí jako iluze a opiový klam, ne jako hlubší pravda podobenství" (čeho? vykořisťování člověka člověkem?). Inu, naučil jsem se s Guyauem a Einsteinem věřiti v beznáboženskost budoucnosti, pokládám s Marxem náboženství za opium a s Leninem za jakousi kořalku, jsem tedy ve společnosti rozhodně lepší, než je společnost dnešních kritiků měšťáckých, a myslím, že máme dnes mnohem více práva pokládati náboženské lidi za intelektuálně méněcenné než oni nás za nemyslivé hlupáky. Směšné tlachy Ragazovy o „duchovní obnově socialismu ve směru křesťanskonáboženském", uvítané i pokrokovým měšťáctvem (např. v Lidových novinách) s takovým nadšením, a vůbec veškeren ten nový pokorný taneček měšťáctva a maloměšťáctva kolem náboženských ideologií dává jen za pravdu Marxovi, že úpadková třída se chytá znova všech pověr a kuten. To není u nás jen všední politika, nějaké námluvy pro příští president-

ské volby, to je třídní metoda světová, křečovité svírání stébla před muzeálním osudem jedné třídy a jejích ohlupovacích prostředků.

Pro tento staronový literární „svět", zapáchající kostelem i nevěstincem zároveň, jsem našel právě vznešená slova, ne básníkova, ti jsou většinou ubozí a marniví slaboši, ale vědcova, slova ze vzpomínek Augusta Forela, který se nakonec pokusil osvoboditi svého ducha podobně, jako to učinil Romain Rolland.

„Nemůžeme nic vědět o příčinách existence světa, v němž žijeme, ani o jeho vzniku, ani o jeho posledních cílech, to už dokázala filosofie před třemi tisíci lety a dnes to potvrzuje věda. Proč tedy vynalézati takzvaného tvůrce v podobě lidské, který by byl stvořil sama sebe, a to jen podle tvrzení pomatenců pradávných dob, která nám byla tlumočena nevěrohodnými nebo velmi pochybnými zprávami? Neznamená to oddávati se vědomě iluzím ze slabosti, zbabělosti a ješitnosti, když se snažíme ukolébati se sněním o věčném životě? Jako osobnost známe toliko člověka. Představujeme-li si ‚nekonečného' boha v podobě lidské, znamená to, že se spokojujeme s nesmyslem, ‚který uráží vesmír'. Jako malé děti, od narození obraz svých rodičů, a nikdy obraz domnělého boha, jsme vkročili všichni do světa plného bytostí, které se navzájem požírají a mučí, do světa plného bolestí, slz a trápení, do středu hrubého a chamtivého lidstva — ale také pod životodárné slunce s jeho smíchem uprostřed radostí a květin, lásky a obětavosti, pokroku vědy, umění a pocitu sociální odpovědnosti, který, i když ne u všech, tedy u mnoha z nás vzrůstá... Není-li slavnější pocházeti od zvířat, která se neustále zdokonalovala, a býti synem lidstva, které stále spěje k vyšším ideálům, než se pokládati za nízké, nepodařené a směšné tvory krutého boha, tvory zatížené dědičným hříchem, kteří přes to vše jsou nuceni prositi svého tvůrce o milost. Co se rovná svou bezmocností tomuto bohu, který musil obětovati svého vlastního syna, aby své tvory vysvobodil z drápů zlého ducha, s nímž se nikdy nemohl vypořádati, neboť zlo existuje stále."

To je také moje odpověď prodavačům a kuřákům opia. Ani v této věci není to odpověď nějakého outsidera, nýbrž jen člověka, který zůstává věren poznané pravdě, socialisty, který ví, že skutečný socialismus přestává tam, kde počíná náboženství, a nechce se připojiti k té pravé zradě vzdělanců, pro jejichž soudnost, učazenou kadidlem, zůstane nestravitelnou každá pravda, a tím spíše dialektický materialismus. O nic jiného tu také neběží než o zradu vzdělanců v těchto nejchoulostivějších hodinách moderního lidstva i českého národa. Nesedí ovšem jen v literárních lenoškách — ale to už nenáleží do tohoto doslovu.

Druhé vydání Nových zpěvů vychází tedy v době, kdy v tom, co je nazýváno českou literaturou, mohou vzbuditi jen nelibost. Ale jak jsem řekl už, přešel jsem dávno na druhou, čistší stranu, a tu snad i tato moje knížka najde zase několik dobrých čtenářů. To mně stačí.

Prvních pět čísel cyklu vyšlo časopisecky ve Večerech od ledna do května 1914, básník však na nich pracoval už na sklonku předchozího roku, jak svědčí poznámka ve fejetonu Zdroje víry z listopadu 1913: „Po několika dnech nepřetržité práce, ve kterých mne chytila a držela dobrá myšlenka poetova, dokončil jsem dnes, právě v poledne, čtvrtý zpěv z cyklu, v němž bych se zase jednou rád, po všech experimentech, řádně vybouřil, zvědav méně na to, co dovedu a čím jsem si jist, než na to, co mi asi byly platny všecky pokusy z posledních měsíců. Cyklus jmenuje se Zpěvy drátů a bzučí si v něm dráty telegrafní, telefonní a elektrické své monotónní a kovové ódy na svět civilizace." (Srov. Zdroje víry, Lidové noviny 21, č. 323, 25. listopadu 1913, knižně S městem za zády, 1969, str. 266.)

Str. 11 *I* (My, dráty telegrafní...). Večery, č. 1 (3. ledna 1914), str. 1—2 *(V)*, s názvem *Zpěvy drátů. I.*

15 do snění,] ve snění, NZ_1, *V;* 20 den ze dne stejné, a přece den ze dne jiné] den co den stejné, a přece den co den jiné *V;* 23 práce i myšlenky] práce a myšlenky *V;* 29 naše sítě] sítě naše *V;* jako na vodách] jak na vodách NZ_3, NZ_1, *V;* 32 prudce;] prudce, *V;* 37 v studené náruči naší] v studeném náručí našem *V;* 38 stanouti:] se zastavit: *V;* 39 za ledů polárních svitem,] za polárních ledů svitem, *V;* 45 věznici k dílně,] dílnu k dílně, NZ_3, NZ_1; 51 lidský si posílá rod,] lidský posílá rod, *V;* 56 zlata i mědi,] zlata a mědi, *V;* 57 a hřmějící internacionálou abychom spojily] a ve hřmějící abychom internacionálu spojily NZ_1, *V;* 58 se ukázalo] ukázalo se NZ_3, NZ_1, *V;* radno,] radno: *V.*

Str. 14 *II* (V dálku se zavrtáváme bzučíce / po boku sestry své silnice...). Večery, č. 4 (24. ledna 1914), str. 25 *(V)*, s názvem *Zpěvy drátů. II.*

2 sestry své silnice,] sestry své, silnice, *V;* 5/6 změřeny, ciframi] změřeny a čísly *V;* 9 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 11 dolem,] v dol, NZ_1, *V;* 12 kolem,] kol, NZ_1, *V;* 14 *ve V zalomen do dvou řádků, z nichž druhý začíná* s chocholy*;* 16 si razí] razí si NZ_3, NZ_1, *V;* 28 lipami] lípami NZ_1, *V;* 31 i zralých] a zralých *V;* 37 pohřební:] pohřební; *V;* 42 kolem] kol NZ_3, NZ_1; i u nebes] a u nebes NZ_1, *V;* 43 míjí] mijí *V;* 44 co kolem] vše, co kolem NZ_3] vše, co kol NZ_1, *V;* 50 praštějí,] praští, NZ_3, NZ_1, *V;* 52 jdou a jdou] jdou, jdou, jdou *V;* 55 v plátěných hadrech —] s plátěnými hadry, *V;* 57 o strmých ňadrech,] s plnými ňadry, *V;* 58 koni] koni, *V;* 59 loni —] loni, *V;* 61 a s pachem po horkém hnoji,] páchnoucí po krásném, kouřícím hnoji, *V; v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 66 *v* NZ_3 *chybí;* 71 naříkající,] naříkající *V;* 74 se míhá] mihá se NZ_1, *V;* 82 automobil...] automobil. *V.*

Str. 17 *III* (V dálku se zavrtáváme bzučíce / po boku dobyvatelských tratí...). Večery, č. 7 (14. února 1914), str. 49 *(V)*, s názvem *Zpěvy drátů. III.*

2 dobyvatelských] dobývatelských *V;* 6 míjejí] míjí NZ_1, *V;* 7 rachotem,] rachotem; *V;* 10 by se rádi] rádi by se NZ_1, *V;* 11 ukryti,] ukrytí *V;* 17 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 28/29 členěných nákladních soumarů, / již nemají citu ni rozmaru,] nákladních vlaků, těch soumarů / bez citlivosti a rozmarů, *V;* 31 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 37 bratříme] sbratříme *V;* 39 nebo] či NZ_3, NZ_1] anebo *V;* 48 obilí, dobytek, stroje,] obilí, kamene, petroleje, / pachnoucí dobytek, pitvorné stroje, / ty moudré a věrné obludy, *V;* 51 za tajným osudem tajemné roje,] za tajným osudem, za pravdou, za bludy, *V;* 55 na plyši dvorních a salónních vlaků,] v plyšových kupé, ve dvorních vlacích, *V;* 56 i jeho] a jeho *V;* 58 v útrobách uhánějících draků,] v těch temných, uhánějících dracích, *V.*

Str. 19 *IV* (My, dráty vyslané do kolonií...). Večery, č. 11 (14. března 1914), str. 81—82 *(V)*, s názvem *Zpěvy drátů. IV.*

3 na samém kraji] na samém jich kraji *V;* 4 širé, zavodněné] šíré, zavodněné NZ_1] šíré zavodněné *V;* 9 pralesů] pralesa *V;* 14 dobytá, námi spjatá;] dobyta, námi spjata; *V;* 17 vzhůru! K Nilu! Podle Konga! Ugandskou] vzhůru i podél Nilu! Podle Konga i ugandskou *V;* 22 vůle,] vůle *V;* 24 v plantážích,] v polích a plantážích, *V;* 25 v dolech, pralesích] v dolech a pralesích *V;* 33 i na to, co] a na ty, jež NZ_1, *V;* 34/37 hýřící přírodou rovníku; / z povrchu sklízeny, z útrob rvány / stále jen pryč jsou posílány / do světa nadevše lačného,] a z hýřící přírody rovníku / člověkem směle jsou vyrvány / a loďmi pak do světa poslány / širého, širošírého; *V;* 40/42 na první pušky třesk a zář, / na první hrdinnou bílou tvář, / jež vnikla v pralesy.] na první cesty, jež pralesy / razili sobě bělochové, / Livingstone, Stanley, hrdinové, / kdy černoch, černochem požírán, / tu ještě byl pán. *V;* 43 za ní přišly] za nimi hrůzy *V;* 44 do země žhnoucí,] přišly sem, v kraje *V;* 46 vrahové smělí se vzpurnou tváří,] vrah smělý a ukrutný s bílou tváří, *V;* 47 misionáři] misionáři, *V;* 48 zakořeňovali] než zakořenil se *V;* 49 nikde pacifikován] pacifikován nikde *V;* 50 všechno se v proudy krve] vše v krveprolití se *V;* 51 kročej lidstva] pokrok lidstvu *V;* 56 tropické] na tropické NZ_3, *V;* 57 klidně;] klidně, *V;* 60/61 očividně. Křížem] očividně; křížem *V; ve V nezačíná nový odstavec* 63 Araby, Indy, Bury] Araby, Bury *V;* 66 kovové střízlivé věnce] kovové, střízlivé věnce *V.*

Str. 22 *V* (My, dráty telegrafní, věčně nenasycené...). Večery, č. 18 (2. května 1914), str. 137—138 *(V)*, s názvem *Zpěvy drátů. V.*

6 kulomety] strojní pušky *V;* zbláznila —] zbláznila, *V;* 10 kolem glóbu] kol glóbu NZ_1, *V;* 15 slyšíme přece] přec slyšíme NZ_1, *V;* 21 ptá

se a *V*] ptá se, a NZ_2, NZ_3, NZ_1; 26 i každý den,] a v každý den, NZ_1, *V;* 28 kroky] kročeje *V;* 31 dlaní,] dlaní; *V;* 33 *v* NZ_3 *a v* NZ_1 *začíná nový odstavec, ve V je verš 33 — stejně jako následující 34 — tištěn samostatně;* 36 zemětřesení —] zemětřesení. *V;* 37 rodí,] plodí, *V; v* NZ_3, NZ_1 *a ve V začíná nový odstavec.*

Str. 24 *VI* (My, dráty elektrické...!).

16/17 si s tebou hrajeme, / jak] si s tebou hrajeme. / Jak NZ_3] s tebou si hrajeme. / Jak NZ_1; 17 tě rozvádíme] rozvádíme tě NZ_1; 18 širými] šírými NZ_3, NZ_1; 22 jsi se rodila] rodila jsi se NZ_1; 29 tě zapřáhly] zapřáhly tě NZ_1; 42 v rukách] v rukou NZ_3; 52 paroxysmus] paroxysm NZ_1; 53 jsme zapřáhly] zapřáhly jsme NZ_1; 61 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec:* 64 ó mluno,] och, mluno, NZ_1.

Str. 26 *VII* (Kvetoucí stonky...).

3 jsme bez počtu vsadily] bez počtu vsadily jsme NZ_3, NZ_1; 7 kralují] králují NZ_1; 20 kužel] kůžel NZ_1; 25 lip] lip, NZ_3] líp, NZ_1; 54 praskly...] praskly. NZ_3, NZ_1.

Str. 28 *VIII* (Jak v linkách nota vysoká...).

7 netkne se] netkne se, NZ_3, NZ_1; 8 žár] zář, *BČ*, NZ_1.

Str. 29 ZPĚVY SVĚTEL

Celý tento oddíl vyšel knižně poprvé s podtitulem *Fragment* až v druhém vydání Nových zpěvů (1936), které je také výchozím textem.

Str. 31 *Zpěv obloukových lamp v hostinské zahradě.* Šibeničky 1, č. 12 (3. října 1918), str. 90 *(Š)*.

8 třese] třese, *Š;* 15 z řeky] z řeky, *Š;* 21 šumících,] šumicích, NZ_2] šumících *Š;* 25 s celým] celým NZ_3; 41 koupáme.] houpáme. NZ_3.

Str. 33 *Zpěv světel z nevěstinců.* Šibeničky 1, č. 13 (17. října 1918), str. 98 *(Š)*.

5 sen] snu *Š;* 6 neslibujeme lásky ni dobrodružství —] neslibujeme ni dobrodružství — NZ_3; 10 povalovače] povaleče NZ_3; 18 půlnoční svou] svoji noční *Š;* 33 z ručky do ručky kolem jdou] kol z ručky do ručky putují *Š;* 37 my však tu] leč my tu *Š*.

Str. 35 *Zpěv nádražních světel.* Šibeničky 1, č. 11 (19. září 1918), str. 82 *(Š)*, kde sázeno na osu.

18 rachoty] ruchoty *Š;* 22 pískotů] piskotů *Š;* 24 jsme se vždy] vždy jsme se *Š;* 26 jak] jako NZ_3, *Š;* 27 provozu] v provozu NZ_3; 29 z biografu] v biografu NZ_3; v NZ_3 *nezačíná nová sloka;* 33 zločiny kolem se dějí] zločiny kolem dějí se NZ_3] kol zločiny se dějí *Š;* 35 v snách] v snech NZ_3.

Str. 39 *Panychida.* Večery, č. 37 (14. září 1912), str. 282—283 *(V)*, kde chybně stránkováno 274—275; v *LR* a *V* bez podtitulu, v NZ_3 a R_k na konci básně s datací *1912*, v *LR* s údajem *Večery*, v NZ_1 v obsahu s datací *1912*. Báseň inspirovaná — jak vyplývá z podtitulu — smrtí Jaroslava Vrchlického 9. září 1912 a uveřejněná v čísle Večerů, jež bylo celé věnováno jeho památce (mj. tu byl otištěn nekrolog Dykův). Svědčí, podobně jako některé Neumannovy články, o blízkém vztahu k básníkovi, k němuž většina generace devadesátých let zaujala odmítavý postoj. Památce básníka je věnován i Neumannův fejeton *Meditace*, psaný v „den po smrti Jaroslava Vrchlického" a uveřejněný v Lidových novinách 18. září 1912 (knižně S městem za zády, 1969, str. 131 ad.), v němž se autor zamýšlí nad „třemi moderními básníky,... třemi velikými pohanskými V" — Verlainem, Vrchlickým a Verhaerenem. (Srov. dále např. články a poznámky *Jaroslav Vrchlický* v Moravském kraji z 10. ledna 1907, knižně Stati a projevy II, str. 405; *Vzpomínáme vás — ale dopadá to bledě, Vrchlický živý a mrtvý*, obě v Lidových novinách z 9. dubna a 2. prosince 1913, knižně Stati a projevy IV, str. 302 a 387, a zejména stať *Jaroslav Vrchlický* v Tvorbě ze 17. září 1937, knižně Stati a projevy VIII.) Na „příbuzenství" Neumanna a Vrchlického, dvou milovníků a „patetických obdivovatelů" života, opojených panteistů a demokratů, poukázala ostatně i kritika právě při hodnocení Nových zpěvů (srov. např. uvedenou recenzi Arne Nováka).

4 k nevíře,] k nevíře *BČ, LR, V;* 5 sliv] slív *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *LR, V;* 6 niv,] niv NZ_3, *BDP,* NZ_1] niv; *LR, V;* 7 nabobtnaly,] nabotnaly, *BDP,* NZ_1, R_k, *LR, V*] nabotnaly *BČ;* 10 zrály *V*] zrály, NZ_2, NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *LR;* 13 kde] kd⟨y⟩e R_k; 16 *v* R_k, *LR a V nezačíná nový odstavec;* 16/17 šupinaté, chlupaté i lysé / vzrůstaly velce ve tvarech] rozrůstaly se a vyrůstaly velce / ve tvarech bezpočetných *LR*] rozrůstaly se a vzrůstaly velce / ve tvarech *V;* 17 i barvách lákavých,] i v barvách lákavých, R_k] v barvách lákavých, — *LR, V;* 18 v němž nohy bořily se,] bořícím se mělce, *LR, V;* 21 tu] tam *LR, V;* 22 rděla,] rděla *LR;* 23 to] — to *LR, V;* ve vlasech] ve vlasu *LR, V;* 24/25 ve vlasech dlouhých, tmavých, jež... mísily se] ve vlasu dlouhém a tmavém, jenž... proplétal se *LR, V;* 27 bohatý NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *LR, V*] bohatý, NZ_2; bujná,] bujná; *LR, V;* 29 růjná.] rujná. NZ_3; 30 podvečer] večer *LR, V;* 34 *v LR a V nezačíná nový odstavec;* 38 bujná] ⟨rů⟩ bujná R_k; 39 z pňů, houštin, vodních hlubin] z pňů, z houštin, z vodních hlubin *BDP, BČ,* NZ_1, *LR,* R_k, *V;* 40 snad pud] — snad pud *LR, V;* zachvívání,] zachvívání — *LR, V;* 43 píseň opojná pílila plnou zemí,] píseň čarovná šla obtěžkanou zemí: *LR, V;* 45 němí.] němi. NZ_3; 46 píseň starou, prastarou, velikou, svatou,] píseň, dobře známou všem, jež veliká, svatá, *LR, V;* 47 jež lahodná jest] lahodná jest *LR, V;* 48 země živoucí rozkoš] země pohanská plody *LR, V;*

49 se velebně] velebně se *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LR, V;* zachvívá,] zachvívá; *LR;* 53 zná, *LR, V*] zná *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 56 zmlkla, oddána horkým snům,] zmlkla a oddala se snům, *pak* zmlkla, oddána horkým snům, *R*$_k$] zmlkla a oddala se snům, *LR, V;* 57 Veliký] Velký *LR;* 58 divný nyvý van,] divný, nyvý van, *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LR, V;* 61 ruměné] růměné *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 63 v skalách, skrýši] v skalách, v skrýši *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LR, V;* 64 se perlil] perlil se *R*$_k$, *LR, V;* 66 sténala] stenala *NZ*$_2$*;* kozonoha] kozonoha, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 67 se drala hnědá noha.] se hnědá drala noha. *NZ*$_3$] hnědá drala se noha. *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LR, V;* 70 nejlepší píseň] píseň nejlepší *LR, V;* pěl *LR, V*] pěl, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 71 jih i sever] sever i jih *R*$_k$, *LR, V;* 74 ňadra, rozkošná nad pomyšlení,] ňadra, rozkošná nad pomýšlení, *R*$_k$] ňadra rozkošná nad pomýšlení *LR, V.*

Str. 42 *Chvála selky.* Večery, č. 24 (7. června 1913), str. 201—202 *(V).*
2 mámivé] mamivé *V;* 3 na čelo věnce si z písní i květů vine,] kol čela z písní a květů věnce si vine, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 4 si halí] halí si *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V*; 13 ruměnec] růměnec *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 15 se opájím] opájím se *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* chtěl bych] chci *V;* 18 se náhle] náhle se *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* pohybu,] z pohybu, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 21 srdci,] v srdci, *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* v uchu] v sluchu *BČ;* 25 děvím,] děvím *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 30 nebo] či *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* hnědý,] hnědý; *V;* 33 vzdorná] vzdorná, *V;* 35 z oceli.] z ⟨ocele⟩ oceli. *R*$_k$] z ocele. *V;* 39/40 Tvé studánkové veselí / jde královsky] Tvé studánkov⟨it⟩é veselí / jde královsky *R*$_k$] Jdeš královsky a vesele, / jdeš vznešeně *V;* 41 v černé hodince] v černé hodin⟨ě⟩ce *R*$_k$*;* 45 plují *BČ*] plují, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 52 pecen] chleby *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 53 věru;] věru, *R*$_k$*;* 54 snědého] smědého *BDP;* 58 když muže ovineš] kol muže když se vineš *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 59, och,] ach, *NZ*$_3$*;* 60 sladkého] božského *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 63 voní ti krásně] voní krásně *pak* voní ti krásně *R*$_k$] voní krásně *V;* 64 prudká a ožehlá ramena] prudká a ožehlá ramena, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$] ⟨tvá⟩ prudká a ožehlá ramena *R*$_k$] tvá prudká a ožehlá ramena, *V;* 67 páky] paky *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 68 páky] paky *BDP, BČ, NZ*$_1$*;* 71 hudou] budou *V;* 79 květ] květ, *V;* 85/86 Tvá modrá sukně, pestrý šátek, košile režná, / tvrdá tvá lýtka nahá:] Máš modrou sukni, šátek pestrý a košili režnou, / a tvrdá tvá lýtka jsou nahá: *V;* 87 veliká kněžna,] velikou kněžnou, *V;* 88 po níž i vítr žádostivě] sám země bůh neviditelný po tobě *BDP, BČ, NZ*$_1$, *V*] sám země bůh neviditelný po tobě *R*$_k$*;* sahá.] sáhá. *V;* 93 u hlavy] kol hlavy *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 102 kradí.] krádí. *R*$_k$, *V;* 111 se na tě usmívají:] na tě se usmívají: *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 113 Och,] Ach, *NZ*$_3$*;* 114 kněz,] kněz; *V;* 115 jdu] Jdu *NZ*$_3$*;* 118 pod okny] před oknem *V;* 124 své hnědé zrní] hnědé své zrní *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 125 každá věc má] má věc každá *V;* 127 dětem češeš] dětem ⟨s [vým]⟩

češeš R_k] dětem svým češeš *V;* 131 boží] boží, *BČ, V; v* R_k *a V začíná nový odstavec;* 132 naškrobená, šustící,] naškrobena a šustící, *V;* 134 *v* R_k *omylem při opisování vypuštěno slovo* ruce; 139 teď Spasitel NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V*] ten Spasitel NZ_2; 140 pozeptal] pozeptal, R_k; 154 něco máš] máš něco *BČ;* 157 pod svatým obrázkem věneček.] jak Spasitel svůj věneček. *BDP, BČ,* NZ_1, *R , V;* 158 krok máš pevný dosud.] krok ⟨t⟩ máš pevný dosud. R_k] krok tvůj pevný je dosud. *V;* 162 osud] osud, *V;* 164 pohoda stálá] pohoda ⟨je⟩ stálá R_k] pohoda je stálá *V;* 166/168 jak bílá plachta mizejí / s malinkou nadějí — / tak tedy sbohem!] jak plachta bělostná mizí / a v atmosféře ryzí — / buď sbohem! *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V;* 169 Květ země jsi šťastný a líbezný byla,] Květ země šťastný a líbezný bylas, *pak* Květ země jsi šťastný a líbezný byla, R_k; *v BČ nezačíná nový odstavec;* 176 plane,] plane⟨,⟩ R_k] plane *V;* 177 ohnivý.] opojný. *V;* 184 lipami,] lípami, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V;* 185 Je] Jest *V;* 186 dýmy *V*] dýmy, NZ_2, NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k; 188 ji] jí *V;* 189 čistých] ryzích *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V;* 190 zatlačovaná] zatlačována NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V;* 196 toliko předstírána.] předstíraná. *V;* 197 vonějí] voní NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V.*

Str. 49 *Dub.* Almanach na rok 1914, str. 14—15 *(A).* Báseň postavená autory Almanachu na rok 1914 do čela tohoto programového manifestačního sborníku jako jeden z dokladů nového simultánního vidění skutečnosti, jako pokus vyslovit novými prostředky, pohledem z několika stran, dynamiku, mnohostrannost a souvislost životního dění. Netradiční obraznost, v níž se konfrontuje přírodní a „civilizační" oblast (konkrétně přirovnání dubového listu k „vystříhané panence z papíru"), vyvolala pohoršení kritiky nad básníkovou „představivostí až chorobnou" (srov. B. M. = Bohumil Mathesius, Život a mýtus, č. 1—2, březen 1914). Srov. Neumannův polemický článek *Nezmarná pověra* (Lidové noviny 22, č. 89, 31. 3. 1914, knižně Ať žije život!, ve Statích a projevech IV na str. 112) na téma českosti a takzvaného „odnárodňování" umění, v němž mj. podrobuje kritice program nového časopisu Umělecké besedy a v němž se rovněž zmiňuje o citované kritice Almanachu. K básni *Dub* lze nepřímo vztáhnout i Neumannova slova z úvahy *Ať žije život!*, uveřejněné krátce před vydáním Almanachu v Lidových novinách (roč. 21, č. 209, 2. 8. 1913, knižně Ať žije život!, ve Statích a projevech IV na str. 25).

1—6 v *A* nahrazeny dvojverším:

Vidím strom a sebe a svět,
harmonii a let.

9 lijáků] lijáku *A;* 10 ukovaly je a lišejníky] ukovaly je, a lišejníky NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k, *A;* 11 kůru vrásčitou,] kůru vrasčitou, R_k; 17 atlét řecký,] atlét řecký R_k] atlet řecký, *A;* 19 život ptáků a hmyzu.] život ptačí a hmyzí. NZ_1, R_k, *A;* 20 snědé dřevo jeho, ztratilo už mízu,] dřevo jeho krásné, snědé a ryzí, NZ_1, R_k] dřevo jeho krásné, snědé a ryzí; *A;* 25 srdci,] srdci; *A;* 28 se měnící] měnící se NZ_3, NZ_1, R_k, *V;*

34 jiná.] jiná... *V;* 35 vzrůstá,] vzrůstá: *V;* 38 žilo a rostlo] žilo, rostlo *A;* 39 lupen] lupen, R_k, *A;* 48 a přece] a přec NZ_1, R_k, *V;* 53 větry,] větry; *A;* 55 hlínou,] hlinou, NZ_2, NZ_3; 57 Och, jak drží] Ach, jak drží NZ_3; Och,] Ach, NZ_3; jak jej pojí] jak pojí jej NZ_1, R_k, *A;* 58 napomáhajíc] napomáhajíc, R_k, *A;* žíznivé!] žiznivé! R_k; 59 *v* R_k *a V nezačíná nový odstavec;* 61 křižující se] křížující se R_k; širé] šíré R_k, *A;* 62 symfonii.] symfonii... *A;* 63 v jejich] v jeho *A.*

Str. 51 *Zpěv zimní.* Večery, č. 14 (4. dubna 1914), str. 105 *(V)*, s názvem *Smířlivý zpěv zimní.* Na báseň odpověděl Viktor Dyk verši Nesmiřitelný zpěv jarní (Večery, č. 16, 18. 4. 1914), v níž ironizoval objevitele „nových směrů" a „papouškování" cizích jmen (otiskujeme ji na závěr této poznámky). Neumann replikoval fejetonem *Vrabci, strnadi, kosi* v Lidových novinách (srov. S městem za zády, 1969, str. 565 ad.). Jádrem jeho odpovědi byl příznačný dobový spor o to, zda básníci mají „popěvovati jako ptáci", jinými slovy, zda je umění prostě „dar boží" nebo zda je řemeslem jako každá jiná lidská činnost, a vyžaduje-li tedy „odbornou znalost a tvárnou poctivost". Tento názor zastával Neumann v řadě statí; představa umění jako řemesla-métier a umělce jako dělníka se ostatně objevuje i v Neumannových verších, zejména v programové básni *Slohy mých dnů* (srov. dále). Podobně jako ona má i Zpěv zimní programový ráz; k tomu přispívá i výčet literárních jmen, do jejichž „příbuzenstva" se Neumann hlásí. Z nich hlavně k Verhaerenovi, jehož spolu s Whitmanem označuje za otce a iniciátora moderní lyriky, i k Marinettimu a jeho provokujícím futuristickým heslům se Neumann často odvolává ve svých statích propagujících a vykládajících nové tendence v umění. (Srov. zejm. stať *Moderna*, věnovanou monografiím J. Schlafa o Emilu Verhaerenovi a Waltu Whitmanovi, dále *Otevřená okna*, napsanou z podnětu futuristického manifestu Apollinairova, a stať *K nové poezii sociální*, v níž Neumann píše: „Whitmana jsem miloval od první chvíle, kdy jsem jej poznal, Verhaerenovi, kterého jsem první u nás překládal, zůstal jsem věren od svého mládí, a nic mne tu dnes tak netěší jako uznání, jehož dosáhl u nové generace." (Všechny uvedené stati časopisecky v Lidových novinách v r. 1913, knižně Ať žije život!, v našem vydání ve Statích a projevech IV. Zmíněný překlad je Verhaerenovo drama Svítání, Knihy dobrých autorů, sv. 4, 1905.) Na souvislosti Nových zpěvů (a někdy i jednotlivých básní) s dílem Verhaerenovým a Whitmanovým i s italsko-francouzským futurismem poukázala i většina kritik.

VIKTOR DYK: NESMIŘITELNÝ ZPĚV JARNÍ

I

Auto, jež fičí, tramvaj, která zvoní,
v regálech listy, folianty novin.

A skříně, utlačené od tiskovin.
A všechny věci stejné jako vloni.

Požitek marně promenádou honí
života tempo rušné, překotné.
Přespříliš vše je gramotné.
A všechny věci otřelé jak vloni.

V kavárně hlava k hlavičce se kloní.
Nalezly právě nový směr?
Po otcích, matkách humbuk synů, dcer.
A všechny věci prolhané jak vloni.

II

Kde jsi, ó člověče, který jsi snobismu ušel?
Kde jsi, ó člověče, s věcmi, jež opravdu silné?
Úsměve, který by nehyzdil, který by slušel:
slyšel bych rád dneska příběhy kratochvilné.

Ne příběh udýchaný a astmatický,
ne kupu nemožných, beztvarých, rozplizlých básní.
Úsměve čekaný, radostný, bolný, leč lidský:
slyšel bych srdce rád, které má ještě tep vlastní.

Kdyby se našel kdes mesiáš, čekaný všude,
snad bys mu naslouchal. A možná pověděl bys mu,
že snob byl, že snob je, snob v světě navěky bude,
a dnes jen náhodou mluví o futurismu.

Mesiáš jistě však změřil by tebe tak němě,
že prostřed věty bys ustál v neklidném strachu.
A on by očima zeptal se: „Bláznivý brachu,
chceš říkat věci, které staré jsou tak jako země?“

III

Příbuzenstvo S. K. Neumanna a jeho knih,
vrabci, strnadi, kosi:
o tichou soustrast prosí
chodec dobré vůle v pražských ulicích.

Vám se to vesele štěbetá, cvrliká a píská.
Ale vy vrabci, strnadi, kosi,
v ulici Letohradské kdosi
ty silné věci vidí příliš zblízka.

Vidí verbíře jako rekruty.
Vidí kokardy a uniformy.
Vidí výjimky a normy.
Vidí celý život zepsutý.

Na jaře obzvláště básníci lámou si hnáty.
Protrhávají se povodní hráze.
Prorokem není nikdo v Praze
a slyším přespříliš elektrické ty dráty.

A také, bohužel, vidím vlastníma očima drát,
kterým se pohybují pimprlata.
Kde srdce hledal jsi, nacpána vata.
Panáčkové, neumíte hrát!

A protože pimprlata hrají jak zmoklé slepice,
neutěšeno nějak v naší české vlasti.
V Letohradské ulici sedím jako v pasti.
Kéž by babka za muškátem pohlížela na nás velice!

Když do číše plné padnou ještě dvě tři kapky,
zprotiví se nám všechna papouškovaná jména.
A nemá více smyslu pohled zvědavé babky
nežli kniha veršů Verhaerena?

Nebudu lámat si hlavu mezi listy zelenými a květy.
Přiznej se k zločinu, netvore!
Nebudeš skandovat F. T. Marinetti.
A též ne Rabindranáth Tagore.

IV

Vrabci, strnadi a kosi
za rána k povyku ochotní!
Z Letohradské třináct táže se vás kdosi:
Jste také příliš gramotní?

Zda máte z života radost a bolest pravou?
Milujete světlo, nenávidíte šero?
Nebo jen slyšíte dráty nad naší hlavou
a vidíte linek devatero?

Nenaslouchám rád té drátů hudbě,
nenaslouchám rád tomu, co nesou.
Mluvíce do dálky o bídné, nelidské sudbě,
poslové tito se sami tak zbaběle třesou.

A malou naději v jejich zítřky kladu.
Zda lepší zítra budem?
Snad se ty dráty samy chví studem,
oznamujíce nějakou zradu.

A snad v tom chvění nejistá je žalost.
Snadže i samy cítí,
jak smutno žíti,
když strop je nízký a když vše je malost.

Ale ty dráty jsou zotročené:
mluví, třeba se chvěly,
ježto jim poroučeli,
a svědomitě opakují poručené.

Kdežto vy, druhové, ptáci,
mnohem více o nás víte.
Zda tam vy dohlížíte,
kde obzor před námi se ztrácí?

Vrabec neletí vysoko, skřivan výše.
Co vidí skřivan?
Proč je tak rozezpíván?
Snadže na něho jiný větřík dýše?

Ptactvo vy veselé, družino živá,
vládci té jarní zeleně,
nechci k vám mluvit učeně.
Pták má své hrdlo, a jak umí, zpívá.

A já, v zápasu s dubnovým vichrem, pták bouřlivák,
zavolati chtěl bych do tohoto jara.
Z prvých jarních dešťů stoupá pára.
Prvých jarních bouří blesky vidí zrak.

Nebude to píseň nesmrtelná:
zhyne, jako všechno živé hyne,
uplyne, jak všechno živé plyne.
Bude to však píseň jarně nesmířitelná.

Volám bouřliváky, volám svoji rotu.
Nechme Marinettiho a Rabindranátha.
Nezdobu za humny dělá pantáta.
Do tolika smírných písní hoďme disharmonickou notu!

Nechte zpívat dráty! Pojďme bít se, chlapci!
Slyším-li to dobře, radí nám to v dobách zlých
společníci S. K. Neumanna a jeho knih,
strnadi, kosi a vrabci!

3 jde-li *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*] je-li *NZ*$_2$; 8 jakmile modré záclony jsme odhrnuli] jakmile modré záclony jsme odhrnuli, *NZ*$_3$] jakmile odhrnuli jsme modré záclony *NZ*$_1$, *V*; jejich kytice,] jich kytice, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*; 9 sdílíme *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*] sdílíme, *NZ*$_2$; stan *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*] stan, *NZ*$_2$; 10 se odloučíme,] odloučíme se, *NZ*$_1$, *V*; 12 jako] jak *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*; a cesta] či cesta *NZ*$_1$, *V*; 13 Nesmíme zapomenouti však] Nesmíme však zapomenouti *NZ*$_3$; 15 nebo vdol!] či vdol! *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *V*; 18 och,] ach, *NZ*$_3$; 21 pravdy: i pevně] pravdy, neb pevně *V*; 22 s Moravou, a Morava ve svazku mizí] s Moravou a Morava ve svazku mizí *NZ*$_3$] s Moravou a Morava ve svazek ryzí *NZ*$_1$, *V*; 26 tam dole] tam dole, *NZ*$_1$, *V*; 27 se všemi,] se všemi *NZ*$_3$] se všemi! *NZ*$_1$, *V*; 28 Rabindranáth Thákur] Rabindranath Takúr *NZ*$_2$, *NZ*$_3$,] Rabindranath Tagore *NZ*$_1$, *V*.

Str. 53 *Zde, v této uličce úzké*... Scéna 1, 2. půlročník, č. 9—10 (27. března 1914), str. 200—202 *(S)*; v obsahu *NZ*$_1$ s názvem *Zde, v této uličce*. Karel Čapek v korespondenci o ní píše: „Vy máte schopnost obrazu jako nikdo druhý v Čechách, to jsou úžasná místa, co člověk ve Vás najde, a právě moderní forma tomu dává něco absolutního... Sám si nejsem jasný, v čem to u Vás spočívá; jsou to naprosto nenapodobitelné věci, — myslím třeba na první strofu Skřivánka nebo na to místo, kde ulička je jako vor na posvátné řece atd." (Srov. KorDNČ, str. 89, dopis č. 23 z dubna 1914.)

2 kde ploty se rozpadávají,] kde rozpadávají se ploty, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 8 lne —] lne, *S*; 17 myšlenky] myšlénky *NZ*$_1$; 18 stařenky —] stařenky... *S*; 19 zde,] Zde, *S*; 20 jako] jak *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 21 měňavým] měnivým *S*; nahoru *NZ*$_3$, *S*] nahorů *NZ*$_2$, *NZ*$_1$; 26 zde,] Zde, *S*; 32 již spí jako nemluvně,] spí již jak nemluvně, *NZ*$_1$, *S*; 38 neznámé, vor] neznámé... vor *S*; na širé řece,] na šíré řece, *S*; 39 plyneme, plyneme,] plyneme, plynem, *NZ*$_1$; 40 kdybys řek:] kdybys řek *NZ*$_1$; 49 ulička naše,] ulička naše. *S*; 50 nikoli, fantóm] Nikoli. Fantóm *S*; podobá,] podobá. *S*; 51 tajemnou končinou] Tajemnou končinou *S*; plaše,] plaše *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 53 kolem je všecko] kol všechny věci jsou *NZ*$_1$, *S*; sametu] sametu, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 56 si myslí,] myslí si, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 58 hrají —] hrají... *S*; 59 básník jsem — a jak] básník jsem a — jak *S*; 60 uspávají, *NZ*$_1$, *S*] uspávají! — *NZ*$_2$, *NZ*$_3$; 64 *v S nezačíná nový odstavec*; 66 na špendlíku) —] na špendlíku) — — — *S*; 67 v líci] v líci, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *S*; 71 míšencům] milencům *S*; 72 mně to jen náleží,] mně jen to náleží, *NZ*$_3$] mně jen to patří, *NZ*$_1$, *S*.

Str. 56 *Ledy v dubnu.* Večery, č. 24 (13. června 1914), str. 185 *(V).* 4 nahlíží —] nahlíží, — *V;* 5 ve zmolinách v dubnu] ve zmolinách, v dubnu, *V;* 8 věsí] věší *V;* 10 podlésky dětinsky se dívají docela blízko] podlésky dětinsky se dívají docela blízko, NZ_3] docela blízko podlésky dětinsky dívají se, NZ_1] docela blízko podlésky dětinsky dívají se *V;* 11 a půda se vzdouvá kolem jako mateřský život.] a půda se vzdouvá kolem jak mateřský život. NZ_3] a půda kol vzdouvá se jak mateřský život. NZ_1, *V;* 12 z hlubin mrazivě dýchajíce] z hlubin, mrazivě dýchajíce, *V;* 13 jako] jak NZ_3, NZ_1, *V;* svíce] svíce, *V.*

Str. 57 *Slohy mých dnů.* Lumír 43, č. 3 (26. února 1915), str. 97—99 *(L),* kde stejně jako v NZ_3, NZ_1 a R_k s titulem *Sloky mých dní;* v *BČ* s názvem *Sloky mých dnů* (v obsahu *Sloky mých dní*); v *L* na konci básně datace *Červen 1914.* — Srov. pozn. k básni *Zpěv zimní.*

2 jež kadidlem, pačulim zavoní,] jež kadidlem, pačulim zavoní: R_k] které kadidlem, pačulim zavoní: *L;* 3 dílnu.] dílnu! *L;* 5 povznesené,] povznešené, NZ_3, *BČ*, NZ_1] povznešené: R_k, *L;* 6 prostý, občanský šat.] prostý občanský šat! *L;* 8 nástroj] nástroje *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* métier,] métier: *L;* 14 veselou píseň] radostnou píseň *L;* 18 pohledy zvážnější, šedivé fasády změknou,] pohledy zvážní a fasády šedivé změknou, *L;* 24 uštipující] ukusující *L;* 26/27 chleby; / života] chleby. / Života *L;* 30 mi] mně *L;* 37 roztažené,] roztažené *L;* 40 veselé věnce.] vesele věnce. R_k; 49 z hlubokých doubravin,] ze známých doubravin, *L;* 51 Tož] Tak *L;* 54 přijdou] příjdou R_k; dni jak oblaka *L*] dni, jak oblaka NZ_2, NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k; 56 svět širý] svět šírý NZ_1, R_k; s nimi;] s nimi. *L;* 57 svět] Svět *L;* širý] šírý NZ_1, R_k; kolem své rodné,] kol rodné své, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 63/64 domů; / vážím] domů. / Vážím *L;* 65 kdes] Kdes *L;* 67 Myslím,] Možná, *L;* 70 a já] A já *L;* 75/76 sděláme si, a zde] sděláme si. A zde *L;* 76 šavle!] šavle. *L;* 78 země,] Země, *BČ*, NZ_1] země má, R_k, *L;* svoji:] svoji⟨,⟩: R_k; 79 v dílně své pro tě jsem pracoval,] v ⟨své⟩ dílně své pro tě jsem pracoval, R_k] v své dílně jsem pro tebe pracoval, *L;* 86 nezakopané hřivny.] nezakopanou hřivnu. *L;* 87 přelidské touhy octnou] lidské touhy ocitnou *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 88 zámek si stavíme] zámek stavím si *BČ*] zámek stavíme si NZ_1] zámek staví mé sny R_k, *L;* 92 jež kadidlem, pačulim zavoní,] které kadidlem, pačulim zavoní: *L;* 93 dílna.] dílna! *L;* 95 masky povznesené,] masky povznešené, *BČ*, NZ_1, R_k] masky povznešené: *L;* 96 šat.] šat! *L;* 98 bludy a nezdary] bludy a ⟨rozmary⟩ nezdary R_k; 100 občan.] občan! *L.*

Str. 60 *Skřivan.* Lidové noviny 22, č. 87 (29. března 1914), str. 1 *(LN).* Srov. pozn. k básni *Zde, v této uličce úzké...* Tuto báseň hodnotili oba bratři Čapkové jako typickou ukázku moderní poezie. V dopise č. 23 (KorDNČ, str. 89) píše Josef Čapek: „Měl jste v Lidových krásnou báseň teď naposled o skřivanu; kamarádi výtvarníci čtou teď docela

z potřeby básně a zajímají se o ně tak jako o malování, a ta se jim velice líbila." Ještě v několika dopisech se oba bratři k této básni vracejí. Tak Josef Čapek píše (dopis č. 25, str. 93): „Jako třeba jste měl v nedělních Lidových Skřivana a Den, nejdokonalejší věci, jaké se teď u nás mohou napsat..." Podobně v následujícím dopise (č. 26, str. 95) Karel Čapek: „...Váš Den, který spolu se Skřivanem pokládám za jednu z nejlepších Vašich básní... Den je neobyčejně šťastná věc, která ukazuje, že nejmodernější věci jsou ty, které nejpřesněji a nejjasněji trefí skutečnost..."

6 z melodie tvé horlivosti] z melodie horlivosti *SVB;* 9 tělo mi hoří] tělo hoří mi *NZ*$_3$, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LN;* 10 abych lehčí] abych, lehčí, *BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LN;* se mohl vznésti,] mohl se vznésti, *SVB, BDP, BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LN;* 13 všude se rozptýlilo,] se všude rozptýlilo, *SVB;* 16 jízda!] jízda. *R*$_k$; *za* 16 *v LN ještě sloka:*

Mokrá země až k nám nahoru voní.
V břiše se jí to hýbe. Slyšíme to zde.
Březne, bábo porodní, pomáhej něžně!
A nám uhni, skálo, před námi ustup, hvozde!

Str. 61 *Den.* Lidové noviny 22, č. 128 (10. května 1914), str. 1 *(LN).* — Srov. pozn. k básni *Skřivan.*

12 zrakem, a já] zrakem. A já *NZ*$_3$, *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *LN.*

Str. 62 *Deště v květnu.* Večery, č. 24 (13. června 1914), str. 185—186 *(V).*

3 za večerů a jiter] za večerů i jiter *V;* 11 Zde teď,] My zde, *V;* 12 vypíjíme] vypijíme *R*$_k$] vypijeme *V;* 14 vyjasní oči,] rozjasní oči, *R*$_k$; 15 ptákům.] ptákem. *BDP;* 17 na bradě se nám zalesknou poslední kapky.] na bradě poslední zalesknou se nám kapky. *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$] na bradě nám poslední budou se lesknouti kapky. *R*$_k$, *V;* 18 vztyčíme trupy své] trupy své vztýčíme *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V.*

Str. 63 *Na červnové zemi.* Večery, č. 27 (4. července 1914), str. 209 až 210 *(V),* s názvem *Napaden červnovou zemí.*

3 napadla mne,] napadla mne *V;* 8/9 činí, / celý můj zápol se děje však] činí. / Celý můj zápol však děje se *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 11 si lehnouti] lehnouti si *NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 15 chvět.] chvět... *V;* 31 hned nezašeptal] hned ⟨neřekl⟩ nezašeptal *R*$_k$; „Ano, och ano!"] „ano, och ano!" *NZ*$_2$, *R*$_k$, *NZ*$_1$, *V*] „ano, ach ano!" *NZ*$_3$; 33 asi vzdávala] asi v temnu vzdávala *V;* 38 oslepte oči mi] oslepte oči mé *V;* přes okraj,] přes okraj; *V;* 39 ty, zeleni, *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *R*$_k$, *V*] ty zeleni, *NZ*$_2$; 43 postupující,] tísnící se, *V;* 44 napěchujte se mi] napěchujte si mi *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *R*$_k$] napěchujte se mi, *V;* až k prasknutí] dokud neprasknou, *V;* pod chřípí.] pod chřípě. *NZ*$_3$, *NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 45 věci; doteky, omamte mne.] věci, doteky, omamte mne! *V;* 50 shrňte se na mne

ještě více!] shrňte se ještě více! *pak* shrňte se na mne ještě více! R_k; 53 Vezměte,] Vezmete, *V;* 59 Liány ostružiní,] Liány ostružinné, *V;* 64 Po marném zápasu horký,] Po marném zápasu, horký, NZ_3, NZ_1, R_k; zpocen *V*] zpocen, NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k; 71 hadi se plazí tiše] hadi se tiše plazí NZ_3] hadi tiše se plazí NZ_1, R_k, *V;* 72 stříbříce šaty.] stříbříce mi šaty. *R*] stříbříce moje šaty. *V;* 74/75 hýbám, / vážky] hýbám. / Vážky NZ_3, NZ_1, R_k, *V;* 77/78 staří, / život] staří. / Život NZ_3, NZ_1, R_k] staří. / A vodní hraboši panáčkují očekáváním. / Život *V;* 80 v objetí krutém.] v krutém objetí. NZ_3, NZ_1, R_k, *V;* 81 Ach,] Och, NZ_1, R_k, *V;* smrt!] smrt! — *V;* 82 země,] země⟨,⟩. R_k] země. NZ_3, NZ_1, *V;* 83 mne odcizit tvým ňadrům nemohla] Mne odcizit ňadrům tvým nemohla NZ_3] Ňadrům tvým odcizit mne nemohla NZ_1, R_k, *V;* 84 jsem se k tobě] k tobě jsem se NZ_3, NZ_1, R_k, *V;* 86 jednou mám] mám jednou R_k, *V;* uvězněn býti,] uvězněn býti *V;* 88 vyletět komínem] vzletět komínem *V;* 89 nad lány kvetoucí rozptýlen] nad lány kvetoucími rozptýlen *V;* 92 býti nakonec přece odtržen] býti odtržen přece nakonec *pak* býti nakonec přece odtržen R_k] býti odtržen přece nakonec *V;* 97 *ve V nezačíná nový odstavec;* 98 jablko spadlé ze stromu] jablko ze stromu spadlé NZ_3, NZ_1, R_k, *V;* 103 skutečnou hostinou] skutečně hostinou *V;* 109 objímá zde mé žití!] objímá zde mé žití! R_k] objímá mé žití! *V.*

Str. 67 *Říčka v létě.* Večery, č. 22 (30. května 1914), str. 169—170 *(V).*

4 políbila] políbila, *V;* 8 křížkem] křížem *BČ*, NZ_1; 10 se dívá] dívá se *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 20 veselá venkovská dívčina,] veselá, venkovská dívčina, *V;* 25 v lukách,] v lukách; *V;* 33 tělo tvé] tělo tvé, *V;* 34 dlouhé, rozpuštěné vlasy,] dlouhé, rozpuštěné vlasy *BČ*] dlouhé rozpuštěné vlasy *V;* 40 jejichž obraz aspoň,] jejichž obraz, *pak* jejichž obraz aspoň, R_k; 41 polyká,] polýká, R_k; 44 břehy se podobají] břehy podobají se *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* širé třídě,] šíré třídě, *BČ*, NZ_1, R_k; 50 všechno ověnčily.] všechno věnčily NZ_3] všechno věnčí. *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 53 nemohla se protlačit] nemohla protlačiti se NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* davem,] davem *BČ;* 55 rozmar] rozmar, R_k, *V;* 57 se přetvařovat,] se přetvařovati, NZ_3, *BČ*, NZ_1, *R* , *V;* 60 míč;] míč: *BČ;* 65 upřímnýma] upřimnýma R_k; 68 jsi ty tichá,] jsi ty to tichá, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 69 halí tě závojem,] halí tě v závoj, *V;* 76 pocel] povel *BČ;* 78 jsi ty krasavice] jsi ty to krasavice *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 80 přijde] příjde R_k; 83 máš,] máš R_k; 84 zadíváš,] zadíváš *V;* 88 života.] života... *V;* 96 i můj] můj NZ_3; pokorný, zdálky přicházející obličej,] pokorný zdálky přicházející obličej, *BČ*, NZ_1] bledý, zdálky přicházející obličej, *pak* pokorný, zdálky přicházející obličej, R_k] bledý, zdálky, přicházející obličej, *V;* 99 do neznámého pokoje,] v mystický pokoj, *V;* 100 dveře.] dvéře. *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 101 v tobě: / tučné] v tobě. / Tučné NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* byliny, celující] byliny, trávy, celující *V;* 104 vydry, sídlící *V*] vydry sídlící NZ_2, NZ_3, NZ_1, *BČ;*

105 kteří tě obletují] ⟨j[iž]⟩ kteří tě obletují R_k] obletující tě *V;* 106 pokyvují] pokyvující *V;* 107 *ve V chybí;* 108/109 pentle rdestů a řas, raky, ryby — / ryby nejvíce,] dlouhé, hnědozelené pentle rdestů a řas, / raky, ryby — ryby nejvíce, *V;* 110 ve tvých studených prstech,] ve tvé studené náruči, *V;* 116 jarý kralevic jasné vody, posázený rubíny.] jarý králevic jasné vody, posázený rubíny. NZ_3, *BČ*, NZ_1] ⟨rubín⟩ jarý králevic jasné vody, posázený rubíny. R_k] drahokamy posázený králevic jasné vody. *V;* 121 veliký, svátý list. *BČ*, R_k] veliký, svatý list. NZ_2, NZ_3, NZ_1] veliký svatý list. *V;* 122 *v* NZ_2 *není od předcházejícího oddělen mezerou, zřejmě proto, aby se text vešel na stránku.*

Str. 71 *Ráno.* Lidové noviny 22, č. 190 (12. července 1914), str. 1 *(LN).*

5 je zalklý] zalklý je *BČ*, NZ_1, R_k, *LN;* 7 zřídlý] zřídlý NZ_3, *LN;* 8 houží se] krouží se *LN;* 12 po jejím čele.] přes její čelo. *LN;* 13/14 údy, / s pokojným dechem,] údy / s pokojným dechem, *LN;* 15 sličná.] slíčná. R_k, *LN;* 22 hvízdají,] hvizdají, *LN;* 26 ruměncem] růměncem NZ_1, R_k] studem *LN;* tvář se mi uzarděla,] se tvář mi uzarděla. *LN;* 27 ač slunce ještě v lesích.] Proč nejsem vydra? *LN.*

Str. 72 *Rybolov.*

3 vidím věci,] vidím věci, *pak* zde vidím věci, R_k; 5 čnějícím] čnícím NZ_1, R_k; 8 animální] animální⟨m⟩ R_k; 14 ukolébavka] ukoléb⟨á⟩avka R_k.

Str. 73 *Touhy.* Lumír 43, č. 1 (24. prosince 1914), str. 1—4 *(L)*, kde s datací *Květen 1914* na konci básně. O básni je několikrát zmínka v dopisech bratří Čapků Neumannovi (srov. KorDNČ, dopisy č. 39 a 40 z ledna 1915). Čapci ji četli už v rukopise v létě 1914 za pobytu v Bílovicích a na oba silně zapůsobila. Karel Čapek tu podává dokonce její podrobnou analýzu, obsahující mj. zajímavou konfrontaci s Theerovou básní Mé Čechy, která vyšla současně.

6 otevřel jsem] rozhodil jsem *L;* 7 do ciziny,] do ciziny; *L;* 10 v čele se strou] v čele, se strou R_k, *L;* 12 mlžnými nadějemi,] mlžnými nadějemi *L;* 18 v širý svět,] v širý svět, NZ_1, R_k; 19 dveře:] dvéře: *BČ*, NZ_1, R_k] dvéře — : *L;* 24/25 žluti, / milujeme] žluti. / Milujeme *L;* 27 *v L je zalomen do dvou veršů, z nichž druhý začíná slovem* vlhký; 32 To nejkrásnější nemohli] To nejkrásnější však nemohli R_k, *L;* 36 škrábající!] škrabající! R_k, *L;* 40 Lomoze, líhni] Lomoze! Líhni *L;* 42 ve výheň houží!] ve výheň ⟨vrhá⟩ houží! R_k; 43 stesk již po malé] stesk po malé *BČ;* 45 Zdar, kamaráde!] Zdař, kamaráde! *BČ;* Zdar⟨!⟩, kamaráde! R_k; Vzpomínáš na naše mládí?] Vzpomínáš našeho mládí? *pak* Vzpomínáš na naše mládí? R_k; 46 Na okultické žvasty?] Na okultické žvásty? R_k] Na okultistické žvásty? *L;* 49 Kde jsi,] kde jsi, *BČ;* zlatokopů?] kovkopů zlata? *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 50 Nikoli, nečteme] Nikoli. Nečteme *L;* 56 *v* R_k *a L nezačíná nový odstavec;* 58 byly až ke dnu

již sněny.] byly již ke dnu až sněny. *L;* 59 Ach,] Och, *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 63 zde jsme,] jsme zde, *BČ;* hedbávných] hedvábných *NZ*$_3$, *L;* tropech.] Tropech. *L;* 68 dveře] dvéře *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 70 *v L nezačíná nový odstavec;* 72 rozkaz.] povel. *L;* 76 zemřít?] zemřít! *L;* 77 Po dlouhé pohodě buď vítána,] Po dlouhé pohodě, buď vítána, *NZ*$_2$, *NZ*$_3$, *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *V;* 87 Tokio.] Tokio⟨,⟩. *R*$_k$*;* 89 v klecích] ve klecích *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 90 vyvolavač] vyvolávač *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$*;* 93 *v L nezačíná nový odstavec;* 98 Sibiř] Sibíř *R*$_k$*;* 100 láhev!] lahev! *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 101 vyhlédly pro nás] pro nás vyhlédly *L;* 102 kámen] kamen *R*$_k$*;* 110 *v R*$_k$ *a L nezačíná nový odstavec;* 112 *v BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$ *a L začíná nový odstavec;* 113 minulost na prach drtíš] na prach minulost drtíš *R*$_k$, *L;* 115 hrdla...] hrdla. *L;* 118 och,] ach, *NZ*$_3$*;* 121 krčmy] krámy *L;* 122 výlet, a když] výlet! a když *L;* 125 Ale což] Ale, což *L;* 127 jachta?] jachta! *L;* 129 spisovatelkám se plésti] spisovatelkám plésti se *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 137 hebce.] ⟨lehce⟩ hebce. *R*$_k$] hebce! *L;* 142 zaplavuje.] splavuje. *BČ;* 148 pevnou.] pevnou! *L;* 150 dělníci.] dělníci moji⟨!⟩. *R*$_k$] dělníci moji. *L;* 151 *v L začíná nový odstavec;* 159 lesklých těl. *NZ*$_3$, *BČ, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L*] leklých těl. *NZ*$_2$.

Str. 79 *Když cestu mi vroubila šalvěj.* Lumír 43, č. 7 (25. června 1915), str. 310—312 *(L)*, kde na konci básně datace *Květen 1914.*

8 pokud] ⟨d⟩pokud *R*$_k$*;* 14/15 květy / vonějí soucitem,] květy, / vonějí soucitem, *NZ*$_3$] květy, / vonící soucitem, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 21 tam k té hrázi] tam, k té hrázi *R*$_k$, *L;* dovleku k řece,] dovleku, k řece, *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 22/23 dolů / napospas] dolů, / napospas *L;* 27 kteří jsou se mnou zde jako ta šalvěj.] kteří zde se mnou jsou jak ta šalvěj. *L;* 31 jak stíny] jako stíny *BDP;* 33 protře si oči,] protře⟨l⟩ si oči, *R*$_k$*;* 41 velký žalář,] vlhký žalář, *R*$_k$*;* nic] nic, *L;* 43 ostatní] ostatně *L;* 45 mně] mne *L;* 46/47 býti / A bylo-li] býti! / a bylo-li *L;* 52 až vaše sveřepost] ⟨že⟩⟨až⟩ až vaše sveřepost *R*$_k$*;* zkazila] zkalila *R*$_k$, *L;* 56 ukřižován] ukřížován *R*$_k$*;* 56/57 směšný jsem býval. / Jako by] směšný jsem býval, / jako by *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 65 *v R*$_k$ *dodatečně vepsán;* 66 potřel] potřel, *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 67 a do tvých mrtvol] do tvojich mrtvol *NZ*$_3$, *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 68 kladu!] kladu. *L;* 70 klasům,] klasům; *L;* 76 rodí se, rodí,] rodí a rodí se, *L;* 77 k sobě a držáni od sebe —] k sobě, držáni od sebe, *L;* 85 zorniček barvu,] barvu zorniček, *L;* 86 hledící] hledících *L;* 87 vzteky, och, jak] vzteky, ach, jak *NZ*$_3$] vzteky, jak *L;* 88 potulní, hladoví psi!] potulní hladoví psi! *L;* 89 všude stále —] všude a stále — *R*$_k$, *L;* 90 zde však] leč zde *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* zdolatelni!] zdolatelni. *L;* 91/92 uškrtit, / na řetěz] uškrtit. / Na řetěz *BDP, NZ*$_1$, *R*$_k$, *L;* 92 uvázat, zahnati do boudy] uvázat, spráskat a zahnati do boudy *R*$_k$] železný možno vás uvázat, *L;* 93 dupnutím nohy na celý den.] *v L zalomeno do dvou veršů:* spráskat a do boudy dupnutím nohy / zahnati na celý den*;* 94 poslušné] poslušny *L;* 98 přicházejí!] přibývají! *L;* 101 vůli jako] vůli, jak *L;* 106 z nás] z vás *L;* 110 říčky] řeky *L;*

111 takhle... a takhle!] takhle!... a takhle!... *L;* 112 hříčka,] hračka, *L;* 115 rozdávající] vydávající *L;* 116 vonějící jak šalvěj.] vonící jako šalvěj. NZ_3, *BDP*, NZ_1, R_k, *L.*

Str. 83 Radost.

5 požehnání] požehnání, NZ_3, NZ_1, R_k; 6 anebo] anebo, R_k; vztyčena společně] vztyčena společně, NZ_3] vztýčena společně, NZ_1, R_k; 13 skáči] skáči⟨,⟩ R_k; 20 jinošské krve gejzír,] gejzír jinošské krve, R_k; 21 se vznese] vznese se NZ_3, NZ_1, R_k; 22 rozestře NZ_3, NZ_1] rozetře NZ_2; 29 *v* NZ_3 *a* R_k *začíná nový odstavec;* 37 pumu] pumu⟨,⟩ R_k; 39 sněmovny] sněmovny, NZ_3, NZ_1, R_k.

Str. 85 *Křídlovka.* Večery, č. 49 (29. listopadu 1913), str. 401—403 *(V).* Báseň vyvolala velmi rozporný kritický ohlas. Na jedné straně autoři Neumannovi blízcí (Karel Čapek) jí dávali „lyrickou cenu modernosti za rok 1913" zejména pro novost ve „způsobu udělání" (srov. KorDNČ, dopis č. 20, str. 82—83); na druhé straně právě netradiční výstavba obrazů, předjímající asociativní metaforiku poválečnou, činila z Křídlovky pro dobového čtenáře (i kritika) „trochu nesnadnou četbu" nebo dokonce „náročný poetický rébus, důvtipnou šarádu o věci zcela prosté" (srov. zejm. F. X. Šalda, Básnická obroda St. K. Neumanna, Kmen z 9. 5. 1918, knižně Kritické projevy 10, 1957).

1 Vlhké, vonné mlhy táhnou z lesů a lad,] Podzim, večer, pozdě je, mlha a chlad, *V;* 2 podzimní večer tichý je pěchuje v chlad,] podzimní večer tichý je napěchoval v chlad, *pak* podzimní večer tichý je pěchuje v chlad, R_k] ticho, vlhko, vůně táhnou z lesů a lad, *V;* 5 který jde z hospody,] jenž jde z hospody; *V; mezi 6 a 7 v BDP,* NZ_1, R_k *a V vložen verš* břichem k řece a do vody, ; 8 lampy škrtí,] lampy škrtí *V;* 9/10 které marně cukají sebou a se vrtí, / namáhajíce se podati si] a jich světla, která marně se vrtí, / podávajíce si *V;* 11 a 17 Uprostřed] Vprostřed *V;* 14 sanice,] ⟨jízda⟩ sanice,] jízda sněhem, *V;* 18 schoulily se věci,] schoulilo se všecko, *V;* 19 křižovala,] křížovala, R_k; 20 jako by meluzína zakvílela v peci.] jako by se zjevilo a žehnalo děcko. *V;* 23 kolem ohniska,] kolem ohniska; *V;* 24 ploty, stromy,] ploty a stromy, *V;* všechno,] vše, *BDP;* 25 vyplašeno] postrašeno *V;* 27 se rozeplula flotila] rozeplula se flotila NZ_3, *BDP*, NZ_1, R_k, *V; v* NZ_3, *BDP*, R_k *a V začíná nový odstavec;* 29 vlaštovky,] vlašťovky, NZ_1, R_k, *V;* 32 mucholapky,] mucholapky. NZ_3, *BDP*, R_k, *V;* 33 vpravo] Vpravo NZ_3, *BDP*, NZ_1, R_k, *V;* nahoru] nahorů R_k; se vrhali ti ptáci] vrhali se ti ptáci, NZ_3, *BDP*, NZ_1, R_k, *V;* 34 co to bylo,] co to bylo; *V;* 35 skála] skál⟨y⟩a R_k] skály *V;* 39 Srdce se v nich chvělo, srdce se chvělo všude,] Srdce v nich se chvělo, srdce chvělo se všude, *BDP*, NZ_1, R_k, *V;* 42 zklamalo,] zklamalo, — *V;* 47 podzimní večer, mlhy] podzim, večer, mlha *V;* 48 vůně táhnoucí z lesů a lad] vůně, jež táhly z lesů a lad, *V;* 52 co by mohlo] co mohlo by *V;* 54 než] nežli *V;*

57 která však ve své chvíli] která ve své chvíli však *V;* 60 v každém se ocitaje tvoru,] v každém se ocitaje tvoru R_k] plíží se v nitro každému tvoru, *V;* 61 škrtě dech.] zatajuje dech; *V;* 62/64 Praskla hladina, jež tichem byla sepjata, / zbyly kruhy ze skla, z plechu, ze zlata; / poněvadž se mlhou opila,] zaúpění stromu, v nějž sekera se vťala, / pískot myšky, kterou kočka lapila, / výskot oukleje, po níž se štika hnala, / a pak na hladině kruhy ze skla, kruhy z plechu, kruhy ze zlata; *V;* 65 nad hlavou klenba křišťálová] nad hlavou klenba křišťálová NZ_1, R_k] klenba z křišťálu nad hlavou *V;* 66 kus po kusu padá dolů] kus po kuse dolů *BDP;* 70 rozmach ruky —] rozmach ruky, frivolnost kocovin, / že ta láska není stálá, že sebrala nám voda mlýn — — *V;* 71 Pak] Potom *V;* 73 sedíce zříme,] sedíme a zříme, *V;* 79 na kořeni,] na kořeni; *V;* 85 hudbou naduly] hudbou se naduly *V;* 87 usmrcuje —] usmrcuje: *V;* 88 *v* R_k *a V začíná nový odstavec;* 92 se všemi věcmi] s věcmi všemi *V;* 93 do níž] do ⟨nichž⟩ níž R_k*;* 96 znaveno zmlklo srdce,] srdce unaveno zmlklo, *V;* 97/98 Vlhké, vonné mlhy táhnou z lesů a lad, / podzimní večer tichý je pěchuje v chlad,] Podzim, temno, pozdě je, velmi pozdě, mlha a chlad, / ticho, vlhko, vůně táhnou z lesů a lad, *V;* 99 v klubko, nahoře,] v klubko napravo, vlevo, nahoře, *V;* 100 věci stále úporněji,] pevněji věci, jež spějí, *V;* 102 není známo již,] není známo, *V;* 105 dějí... NZ_3, *BDP*, NZ_1, R_k, *V*] děj... NZ_2.

Str. 89 ZPĚVY Z LOMOZU

Str. 91 *Černoch.* Lumír 39, č. 6 (17. března 1911), str. 255—256 *(L)*; v NZ_3 za básní datace *1911.*

3 bezcharakterního města] bezkarakterního města *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 5 noci] nocí *BČ*, NZ_1*;* 7 směje, někdo] směje. Někdo NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 10 růže vadnoucí] růže, vadnoucí *BČ;* 11 kolombínky] Kolombínky *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 12 se v život rozběhla] v život se rozběhla *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 13 poevropšťěný,] poevropštělý, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 21, 25, 29 Ach,] Och, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 22/23 džentlmena, / v nějaké atmosféře] džentlmena. / V nějaké atmosféře NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 24 béře] bere *L;* 34 po slunci krásnějším,] po krásnějším slunci, R_k, *L;* 40 z verandy] na verandě *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 42 jsi mi tak hrozně blízký,] jsi mi hrozně blízký, NZ_3*;* 44 pysky...] pysky ——— *L;* 45 kolombínka.] Kolombínka. *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 47 povstal.] se zdvihl. NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* 48 Ach,] Och, NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *L;* John! Veliké hnědé dítě!] John, veliké hnědé dítě. *L.*

Str. 93 *Cirkus.* Almanach na rok 1914, str. 64—67 *(A)*. Ve Vodákově kritice Almanachu, zmíněné v našem úvodu k této sbírce, byla báseň uvedena — spolu s verši Karla Čapka a na rozdíl od básní Theerových — jako ukázka nové poezie odpovídající proklamované představě modernosti: je to „cosi opravdu moderně obtěžkaného ‚jako ženy v posledním měsíci'; to je báseň vzdouvající se jako ty cir-

kusové stany spoustou představ, kterým dychtivé verše nemohou ani stačit.“

3 našminkované:] našminkované; *SVB;* 4 veliké] velké *SVB;* 8 vtrhly,] vtrhly R_k; 14 pole vytrubujíce] pole, vytrubujíce *SVB;* 15/16 signály. / Miluji] signály, / miluji *SVB;* 17 k nám, zaváty] k nám zaváty *BDP, BČ,* NZ_1; 18 stromů,] stromů NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1; 24 svět kočovný, podobný] svět kočovný podobný *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 25 jako pokrývky] pestře jak pokrývky R_k, *A;* 28 širého] šírého *BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 31 slony,] slony R_k, *A; v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 38 nemocné,] nemocno, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 39 vždyť] neb *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 41 profesionální] profesionelní NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* lidská,] lidská. NZ_2, *SVB;* 46 jako] jak *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 48 zvíře] zvíře, R_k, *A;* 49 hrdina sám] mladý bůh sám *BDP, BČ,* NZ_1, R_k] bůh mladý sám *A;* 54 v maštalích, klecích, šatnách, skladištích,] v maštalích, v klecích, v šatnách, v skladištích, *BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 56 och, koní dvacet,] och, dvacet, *SVB;* 57 v nich] v nich, *SVB;* 61 křiky] křiky, NZ_2, NZ_3, *SVB, BDP, BČ,* R_k, *A;* 63 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 67 *v SVB zatažen k následujícímu verši 68;* 69 po písku] kol písku NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* kolotoči] kolotoči, NZ_2, NZ_3, *SVB, BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 72 ze stěžňů] ze stožárů R_k, *A;* 73 mana] mana, NZ_2, NZ_3, *SVB, BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* 74/75 k ránu: / bouchají] k ránu. / Bouchají *A;* 79 práskání] praskání R_k; *v BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A nezačíná nový odstavec;* 83 *v SVB nezačíná nový odstavec;* 91 těl,] těl *BČ; v A vložen mezi 92 a 93 ještě verš* siláky zubů, ramen a plic,; 100 s trysky,] a trysky, *SVB;* 101 míjí] mijí *BČ;* jako divý sen] jako sen *SVB;* 102/103 ohňostroj, / o život] ohňostroj / a o život R_k, *A;* 106 lucerny do stáje] lucerny, do stáje R_k, *A;* 107 ku plavé] ke plavé *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *A;* přivinouti] přivinout *SVB;* 111 žhnoucí,] žhoucí, *BČ.*

Str. 97 *Chvála rotačky.*

8 lepí se ti na hladké, lesklé údy.] lepí se na hladké, lesklé tvé údy. R_k; 10 věrně konáš] věrně, konáš R_k; 16 nad pomyšlení,] nad pomýšlení, NZ_1, R_k; 28 paprskovitě na všecky strany,] paprskovitě, na všechny strany, R_k; 29 to ty jsi,] to jsi ty, NZ_3, NZ_1; 30 *v* R_k *dodatečně vepsán;* 32 přijdu] příjdu NZ_1, R_k; 42 žhoucí] žhnoucí R_k; 44 zahaleče.] zaháleče. R_k; 53 naslouchá ti] naslouchá ti, NZ_3, NZ_1, R_k; 55 které mu přinese ráno] které mu ráno pošleš *pak* které mu přinese ráno R_k; 61 básníka] básník⟨y⟩a R_k; *v* NZ_2 *a* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 64 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 67 příjemce] příjemci NZ_1, R_k; 68 ono přece se octne] ono přece octne se NZ_1] přece ono octne se R_k; 72 širý] šírý NZ_1, R_k; 73 se soustřeďují] soustřeďují se NZ_3, NZ_1, R_k; 76 s očima zavázanýma pomalu pouštěti] s očima zavázanýma, pomalu pouštěti NZ_1, R_k; 82 pák.] pak. R_k; 83 dívenka,] dívenko, NZ_3; 90 *v* NZ_2 *a* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 91 dobyvatelské] dobývatelské R_k.

Str. 100 *Modlitba k mocnostem života.* Večery, č. 26 (21. června 1913), str. 217–218 *(V).*

5 dobré to jest —] dobré to jest, — R_k, *V;* 8 mysl bílou, veselou,] ⟨a⟩ mysl bílou, veselou, R_k] duše bílé, veselé, *V;* 9 učit] učiti R_k, *V;* 12 pramene pili —] prameny pili — *KV*] pramene pili, — R_k, *V;* 16 vodě i ohni, vzduchu i horstvu] vodě a ohni, vzduchu a horstvu *V;* 17 kůrů svých — :] kůrů svých — ; *KV, V;* 19 Zab] zab *V;* 21 ubíjí *KV*, NZ_1] ubijí NZ_2, NZ_3, R_k, *V;* po úkoji,] po ukoji, R_k, *V;* 22 mysl] duše *V;* 27 zapřahají,] zapřáhají, R_k, *V;* 30 *ve V je nový odstavec oddělen od předcházejícího hvězdičkou;* 31 silnější jsi-li,] silnější jsi-li *KV;* 34 žárliví andělé,] žárliví andělé; *V;* 35 do jich nitra] do jejich nitra *KV*] do duší *V;* 38 do skonání —] do skonání, — NZ_2, NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k, *V;* 41 mysl rudou jako] duše rudé jak *V;* 43 svět —] svět, — NZ_2, NZ_3, *KV*, NZ_1,] svět; — R_k, *V;* 45 vědců,] vě⟨št⟩dců, R_k; 48 přelidským] předlidským *V;* 51 věky] léta R_k, *V;* 52 všecko,] vše, NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k, *V;* volnosti] ducha *V;* 53 půst.] půst⟨!⟩. R_k] půst! *V;* 56 možno zváti] možno zvát R_k] zvát možno *V;* 58 proti živému tělu,] proti duchu i tělu, *V;* 61 *ve V je nový odstavec oddělen od předcházejícího hvězdičkou;* 62 tváří,] tváří NZ_3; 68 ty jsme a tu] ty jsme, a tu *V;* 73 překypující a zdravá jsi] překypující jsi *KV;* 75 zachováváš] zachováš *KV;* 76 chabé —] chabé, — NZ_2, NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k] chabé; — *V;* 78 studánek, lučin] studánek, lesů, lučin *V;* 79 ptáků zvonících, zvěře,] ptáků zvonících a zvěře, *KV;* 82 páví] paví NZ_3; 83 pro radost,] pro radost: R_k, *V;* 87 *v KV nezačíná nový odstavec;* 94 *ve V je nový odstavec oddělen od předcházejícího hvězdičkou;* 98/99 *jsou v KV tištěny v opačném pořadí;* 100 roste krystal] roste i krystal *KV;* toužící —] toužící, — NZ_2, NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k] toužící; — *V;* 105 bozi kdy měli,] bozi měli, *KV;* se zveš —] se zveš, — NZ_2, NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k] se zveš; — *V;* 107 květy] květ *KV;* 110 sílo myšlenky,] sílo myšlénky, NZ_1; 112 dají-li se] dají se NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k, *V;* 114 vztyčené] vztýčené NZ_3, *KV*, NZ_1, R_k, *V;* 116 úzkosti potem se rosí,] úzkostí potem se rosí *KV;* 119 v kletbu,] v kletbu; *V;* 120 tak jej v bahno strhnou,] v bahno jej strhnou, *KV;* 127 *ve V je nový odstavec oddělen od předcházejícího hvězdičkou;* 138 svato —] svato, *KV;* 141 vy je zabte,] vy, je zabte, *KV*, NZ_1, R_k, *V; v* NZ_3 *slovo* bože *psáno s velkým začátečním písmenem.*

Str. 105 *Zpěv z nabitých let.* V NZ_3 a v R_k s datací *Červen 1914* na konci básně.

2 naslouchajícími,] poslouchajícími, R_k; 3 stoupající a stoupající] stoupající a stoupající, NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k; 8 těhotenství] těhotenství, NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k; 10 šílenstva.] šílenstv⟨í⟩a. R_k; 12 opilostí] opilostí, NZ_3, NZ_1, R_k; 31 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 32 slabí se kotálejí] slabí kutálejí se NZ_3, NZ_1, R_k; 40 řádu života?] života řádu? NZ_3, NZ_1, R_k; 44 *v* NZ_3, NZ_1 *a* R_k *začíná nový odstavec;* 48 se potácejí] potácejí se NZ_1, R_k; 49 tlumené] ztlumené NZ_3, NZ_1, R_k;

52 se vžírající] vžírající se NZ_3, NZ_1, R_k; dřevo] dřevo, NZ_2, NZ_3, R_k; *v* NZ_3, NZ_1 *a* R_k *začíná nový odstavec;* 53 hlas náleží pánovi dneška] hlas náleží pánovi dneška, NZ_2, NZ_3,] hlas pánovi dneška patří, NZ_1, R_k; 56 skřípot] skřipot NZ_1, R_k; 64 se utahují šrouby a železa] utahují se šrouby a železa, NZ_3, NZ_1, R_k; 67 kasty se svíjejí] kasty svíjejí se NZ_3, NZ_1, R_k; 69 se chvějí] chvějí se NZ_3, NZ_1, R_k; 74 větvoví R_k] větroví NZ_2, NZ_3, NZ_1; 82 však] leč NZ_3, NZ_1, R_k; 92 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 95 mě,] ⟨mne⟩ mě, R_k; 97 neúnavný] neunavný R_k; 103 přijdete] příjdete R_k; 112 širým] šírým NZ_1, R_k; 114 člověk tu kráčí] člověk kráčí tu NZ_3, NZ_1, R_k.

Str. 109 *Budoucí lidé.*

5 s nimi] s nimi, NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k; 14 vyprahlé dny] vypráhlé drny NZ_3, NZ_1, R_k; na dešť] na dešť, NZ_2, NZ_3, NZ_1, R_k; 16 upřímnost] upřimnost NZ_1, R_k; 19 jich poměr k přírodě,] jich k přírodě poměr *pak* jich poměr k přírodě, R_k; 38 potokem smíchu] potokem smíchem NZ_3] potoku smíchem NZ_1, R_k; 40 upřímně] upřimně NZ_1, R_k; 45 spekulanti, žraloci,] spekulanti, sufražetky, NZ_1, R_k; 55 pověra,] víra, NZ_1, R_k.

Str. 111 *Podaná ruka.* Lidové noviny 22, č. 94 (5. dubna 1914), str. 1 *(LN).*

11 železný] veliký *LN;* 14 vedle tebe,] vedle tebe *LN;* 20 pravého tvoří boha.] pomáhá tvořiti boha. *LN.*

Str. 112 *Stavba vodovodu.* Večery, č. 30 (19. července 1913), str. 249—252 *(V).* Týž motiv se objevuje v básníkově fejetonu *Červený kohoutek zazpíval* (srov. S městem za zády, 1969, str. 82—83).

6 rozsévač NZ_3, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R*] rozsevač NZ_2; 9 se rozehřměla] rozehřměla se NZ_3, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 11 Ach,] Och, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* přemoženým!] přemožený⟨ch⟩m! *R;* 13 luka, lesní stráně a žleby,] na luka, na lesní stráně a v žleby, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 14 vášnivě zatřepotal se.] ⟨zatrepotal⟩ vášnivě zatřepotal se. *R;* 17 se udiveně chvěla.] udiveně se chvěla. *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 18 Ach,] Och, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 21 v zdrásanou, rozrytou půdu.] v zdrásanou rozrytou půdu. *BČ;* tiché kdys, lahodné] tiché kdys lahodné *BDP;* 24/25 by do dědin zbojnicky vtrhli, / kde vůně dýchají,] by do dědin zbojnicky vtrhli / a z dědin rozlili se po kraji, / kde vůně dýchají, R_k, *V*, *R;* 27 Osmahlí,] Osmáhlí, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 30 znásilňujíce,] znásilňujíce R_k; 31 plodné,] plodné *V*, *R;* 32 rodné] rodné, NZ_3, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k; 33 se vrhli] vrhli se NZ_3, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* do bitvy] v bitvy *V*, *R;* 39 s nimi,] s nimi NZ_3, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k; 46 tepaly,] tepaly *V*, *R;* 48 Sekyry] Sekery R_k, *R;* pily] píly *BDP*, *BČ*, NZ_1; skřípěly,] skřípěly *V*, *R;* 49 na patách lesů,] okraje lesů, *V*, *R;* 54 zaneseny,] zanešeny, *BDP*, *BČ*, NZ_1, R_k, *V*, *R;* 62 balvan se stavěl] balvan stavěl se *V*, *R;* 63 v klín

řece] v klín řeky *V, R;* 64 padalo, pršelo,] pršelo, padalo, *V, R;* 65 úrodou,] úrodou *V;* 66 nedbajíc květů,] nedbajíc květů NZ_2; ni trav se koupajících v rose,] ni trav se koupajících v rose NZ_2] ni trav koupajících se v rose, *BDP, BČ,* NZ_1] a trav koupajících se v rose, *pak* ni trav koupajících se v rose, R_k] a trav koupajících se v rose, *V, R;* 68/69 a stromům, / podobno hromům,] a stromům / podobno hromům *V, R;* 76 nesl, kryl] nesl a kryl *V, R;* 79/80 a mrtvé věci odpravit živé pomáhaly / a pronikly] a mrtví živé odpravit pomáhali / a pronikli *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 82 řízená] řízena R_k, *V, R;* 84 se připravovala] připravovala se NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 89 se vinul] vinul se NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 90 nahoru] nahoru, NZ_2] nahorů, *BČ,* NZ_1, R_k, *R;* dolů] dolů, NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* přes kopec,] přes kopce, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 91 na nádražích] v nádražích NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 93 měšce,] měšce *R;* 94 se rozlézaly] rozlézaly se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 103/104 byl zaklet, / had] byl zaklet. / Had *V, R;* 106 byl zaklet. —] byl zaklet... *V, R;* 108 krásná, sprostá,] krásná, ⟨sprost⟩ sprostá, *R;* 111 nadávky říhajíc,] nadávky ⟨říhajíc⟩ říhajíc, *R;* 112 do set a tisíců všeho čítajíc] čítajíc všeho *pak* do set a tisíců všeho čítajíc R_k] čítajíc všeho do tisíce *V, R;* 115 *v* R_k, *V a R začíná nový odstavec;* 117 však,] však: *V;* 122 spojenou] spojenou, *V;* 121 rozsévačem] rozsevačem *R;* 123 kraj celý] kraj celý hned *V, R;* se vrhl] vrhl se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 125 vteřiny... kývly] bohové... kývli *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 126 *ve V chybí;* 127 se dali] dali se NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 128 se odplížily] odplížily se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 130 řídly] řidly NZ_3, *V, R;* 139 půdy] země *V, R;* 140 Však] Leč *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* širé] šíré R_k, *R;* 142 se rozpínaly] rozpínaly se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 152 se zvěří se vracející se vrátil] se zvěří vracející se vrátil se NZ_3, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 153 se všude děl,] všude se děl, *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 155 hráze, cesty] hráze a cesty *V, R;* 158 se vracel drobný živočich] drobný živočich se vracel NZ_3] drobný živočich vracel se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 161 se vrhla] vrhla se *BDP, BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 163 Od lučin znova osetých] Od znova osetých luk *BDP, BČ,* NZ_1, R_k] Od znovu osetých luk *V, R;* 164 nahoru] nahorů NZ_2, *BČ,* NZ_1, R_k, *V, R;* 165 *ve V nezačíná nový odstavec;* 166 zápasu] zápase *BDP;* 167 a prostě vypravují dosud — :] a — prostě vyprávějí dosud, *V, R;* 171 jeho útrobami] jeho že útrobami R_k, *V, R.*

Str. 113 *Jarní neděle.* Večery, č. 19 (9. května 1914), str. 145—146 *(V)*, s názvem *Jarní neděle v restauraci* a s věnováním *Připsáno*; v NZ_1 v obsahu pod názvem *Jarní neděle v letní restauraci.* Báseň je polemikou s verši Otakara Theera V neděli v restauraci (Lumír 42, č. 6, 24. 4. 1914, knižně Všemu navzdory), která dokládá rychle postupující vzdalování Theera od civilistické poezie a jejích demokratických tendencí i jeho návrat k aristokratickému krédu osamělosti a výlučnosti.

Kulaté stolky z bílého mramoru
obsazují se, oživují se.
Dvéře ani nezapadají, tak sem proudí nedělní dav,
nastrojený, vyžehlený, vykartáčovaný,
s tvářemi lehce zardělými krátkou procházkou v lednovém mrazu.
Je to neustálý řinkot příborů, rozestírání ubrousků,
šoumavý zvuk sterých nohou, holí, židlí, klobouků, plášťů.
Nad talíři, z nichž se kouří, nad sklenicemi, žlutě jež svítí,
nad hlavami, k jídlu skloněnými,
kormidlují sklepníci; naklánějí se, uklánějí se.

Všichni teď jedí, muži i ženy. Jsou jediným párem čelistí,
dobře zasazeným, s hladovými zuby.
Jaký to pro ně svět, ten kus masa na míse!
Jaké štěstí dát se jazyku, chřtánu, žaludku!
Teď zažehují doutníky a cigarety,
dým krouží, dým klouže, dým bloudí. Všem je dobře,
všechny tváře jsou brunátné, všechny oči rozníceny.

Ach, voní to ložnicí,
teplým koutkem u kamen nebo na podušce,
bezpečnými polibky za dveřmi důstojně zavřenými
manželských bytů.
Ach, počestné ni mnoho, ni příliš zřídka,
zhnusení, uspané zvykem, nenávist, ochočená chtíčem,
zlaté středocestí pěšinek důsledně vyšlapávaných,
hygiena.

Můj stole, můj samotářský pokoji
vysoko nad městem!
Vyhlídko z okna: nahé, hrubé, tmavé stromy,
tak černé na bílém sněhu!
Ni hlásku, ni zvuku. Jen od času čas
zvony modliteb a zvonky smrti.
Tak docela jiné je to zde, tak přísné a stinné,
bez ženství skřiváněího smíchu.
Jen Vášeň,
s nebeskýma očima,
s ručkama tak drobnýma, že nechápeš, jak dovedly upříst osud,
jen Vášeň,
jež je stálým loučením, neustálým dáváním si sbohem,
exaltací života, vrátkého nad strží smrti,
jen Vášeň
zvichří mé ticho od času čas a prchá, nezanechávajíc
než stesk a něco své vůně.

Zde probouzím se do předjitřní tmy.
Kolem dokola ni jediného okna ozářeného.
Nad lesnatým chlumem — tak nízko — skoro u samých větví,
hřeje se, válí se měsíc v huňatém rouně mračen.
Z druhého břehu pár nevyspalých svítilen civí a mhourá.
Zde probouzím se do předjitřní tmy,
smysly, snem ještě zjemnělými, naslouchám řece nitra
a přelévám ji v svou mužnou, zahořklou a drsnou strofu.

Čím jste mi vy, spokojení lidé?
Čím je mi vaše teplé lidství, vaše bezpečné lůžko, vaše ukojená pleť,
váš zažívající chtíč?

Věřím, byť jeden proti tisícům,
věřím, navzdory desetitisícům,
že můj život je lepší než váš.
A rty, steskem sevřenými, si šeptám:
kéž nejsem jako ti druzí!

1 Pod kaštany] Pod kaštany, *V;* 2 hrachy] hráchy *V;* 3 dopadnouti, poskakujíce R_k] dopadnouti, poskakující NZ_2, NZ_3, *BČ*, NZ_1] propadnouti, poskakujíce *V;* 4 věcmi,] věcmi; *V;* 5 pod kaštany,] pod kaštany R_k; 12 *v* NZ_2, NZ_3, *BČ a* NZ_1 *není nový odstavec oddělen od předcházejícího mezerou;* 14 látky, zelené,] látky zelené, R_k; *v* R_k *a V je zalomen do dvou řádků, z nichž druhý začíná slovy* tenké látky; 16 proplétají se,] propletají se, NZ_1, R_k; stříkají] stříkají — *V;* 21 jež si vesele vyšly] jež vesele vyšly si *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 22 jak] jako R_k, *V;* 29 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec;* 30 ulétají,] ulétají *V;* 34 porculánovými] porcelánovými R_k; 37 klece,] klece R_k, *V;* 38 jest] je R_k, *V;* 39 se sesula] sesula se NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* a plece,] i plece, *V;* 40 vnikla nám až v nitro.] vnikla ⟨až⟩ nám až v nitro. R_k] vnikla až v naše nitro, *V;* 42 druhých,] druhých; *V;* 44 houpají se, veslují] nerytmicky veslují *pak* houpají se, veslují R_k] nerytmicky veslují *V;* 45 křižují,] křížují, R_k, *V;* 49 se slévajíce] slévajíce se NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 50 proudění zvláštní si razí cestu] proudění zvláštní razí si cestu *BČ*, NZ_1,] zvláštní proud razí si cestu R_k] zvláštní proud cestu si razí *V;* 53 vody —] vody... *V;* 54 tanec, tanec] Tanec, tanec *V;* 59 v prolamované halence hopkují zahradou] v prolamované blůzce, která hopkuje zahradou, R_k, *V;* 67 zahradě veliké] zahradě, veliké *BČ;* 70 Nechci nic dneska dobývati,] Nechci ničeho dobývati dnes, *BČ*, NZ_1] Nechci ničeho dobyvat dnes, R_k] Nechci ničeho dobývat dnes, *V;* 72 mizejícími] miz⟨í⟩ejícími R_k] ztrácejícími se *V;* 75 odpočinouti si chci] odpočinouti chci si NZ_3, *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 80 vína, limonády!] vína a limonády! *V;* 82 čelisti se již nemohou dočkati] čelisti nemohou se již dočkati *BČ*, NZ_1, R_k, *V;* 83 laskominy má a hrdlo] laskominy má, a hrdlo *V;* 84 Číšníku!] Číšníku⟨,⟩! R_k; 85 *v* NZ_3 *nezačíná nový odstavec;* 86 *v* NZ_3 *začíná nový odstavec.*

Str. 121 *Jdou hodiny.* Lidové noviny 22, č. 101 (12. dubna 1914), str. 1 *(LN)*, s názvem *Jdou hodiny...*

4 za obzor odcházejíce.] v propastech obzoru mizíce. *LN;* 8 v stádu se pasou] ve stádu pasou se NZ_1, *LN;* 12 zdvihají.] zdvíhají. NZ_3, *LN;* 15 kolem nich] kol nich NZ_1, *LN;* 16 *v* NZ_3 *a LN začíná nová strofa;* 19 pevnými čísly se zdají.] se pevnými čísly zdají. *LN;* 20 vezmou se za ruce] za ruce vezmou se *LN;* 23 *v LN začíná nová strofa;* 24 *v LN nezačíná nová strofa.*

Str. 123 ZPĚVY POVÁLEČNÉ

Tento oddíl byl jako celek — s devíti nekonfiskovanými básněmi z Rudých zpěvů — knižně otištěn poprvé ve druhém vydání Nových zpěvů (1936), které je také výchozím textem.

Str. 125 *Den lásky.* Reflektor 1, č. 8 (15. dubna 1925), str. 2.

Str. 126 *Jménem dělníků.* Reflektor 1, č. 19 (1. října 1925), str. 2—3 *(Rf)*, s titulem *Zpěv o revoluci* a s dedikací *J. S. Macharovi, který se vrátil k rebelii, ale nemůže se vymaniti z maloměšťácké ideologie.*

7 slohy] sloky *Rf;* 8 slohy] sloky *Rk;* 19 etnologů] etnografů *Rf;* 24 slohy] sloky *Rf;* 59 umírá vlastníků vlast,] umírá vlast, *Rf; v Rf nezačíná nový odstavec, patrně proto, aby se text vešel na stránku;* 69 tleskají vítězným praporům.] tleskají praporům. *Rf.*

Str. 129 *Zpěv z dvacátých let.* Reflektor 1, č. 2 (15. ledna 1925), str. 13 *(Rf)*, kde s názvem, právě tak jako ve *Sb*, *Náš zpěv.*

9 znovu] znova *Rf;* 17 rudého *Rf,*] rudého, NZ_2; 22 tyčí se] tyčí se, *Sb, Rf;* 25 *ve Sb nezačíná nová strofa;* 31 *v Rf začíná nová strofa. V* NZ_2 *místo spojovníků všude pomlky.*

Str. 131 *O lásce a nenávisti.* Reflektor 1, č. 4 (15. února 1925), str. 10 *(Rf)*.

5 hovnivalů] hovniválů *Rf;* 11 Však] Leč *Rf;* ach láska] ach, láska *Rf;* 19 krásky,] krásky *Rf;* 22 mají,] mají NZ_2, *Rf;* 24 druha navzájem] druha, navzájem *Rf;* 49 my, proletariát,] my proletariát, *Rf.*

Str. 133 *Leden 1924.* Proletkult 2, sv. 3, č. 39 (16. ledna 1924), str. 609—610 *(P)*, s názvem *Jiří Wolker zemřel* a s podpisem *-n.* Báseň i nekrolog *Za Jiřím Wolkrem*, otištěný v témže čísle časopisu (knižně Stati a projevy VI), věnoval Neumann památce básníka, který zemřel 3. ledna 1924. Wolker patřil k nejbližším spolupracovníkům Neumannových časopisů, zejm. Kmene a Června, a Neumann jej považoval za jednu z největších nadějí české proletářské literatury; i později vystoupil na jeho obranu v diskusích o tzv. Wolkrově kultu (srov. *O mrtvém a živých*, Rozhledy po literatuře a umění, č. 5 z 1. 4. 1934,

knižně Stati a projevy VII) a po válce uspořádal a vydal výbor z jeho díla *(Wolker pracujícím*, 1946).

11 však] leč *P;* za 20 vložena v *P* ještě sloka:

Zas přijde jaro, boj a nová píseň,
až zima ztratí mléko, dech a chrup:
leč žel, žel, žel,
co život chtěl,
chudší o nejkrásnější bude píseň,
smrt královský si opatřila lup.

22/23 nevěsta... / Třetího] nevěsta; třetího *P;* 34 rubíny] rubíny, *P;* 35 ze zdroje jdou] jdou ze zdroje *P;* 36 však] leč *P;* Buďte *P*] buďte NZ_2; 51 pak v dál však] leč v dál pak *P.*

Str. 135 *Polemika.* Reflektor 1, č. 13 (1. července 1925), str. 10 *(Rf).*

14 kladiva] kladiva, *Rf;* 18 péra] pera *Rf;* 20 však péra] leč pera *Rf;* 23 péra] pera *Rf;* 28/29 buržoazie. / Bohéma] buržoazie, / bohéma *Rf;* 42 jste nestáhli] nestáhli jste *Rf;* 43 Z hřídelů,] Z hřídelí, *Rf;* 49 a 50 péra!] pera! *Rf;* 61 ohlíží dozadu,] ohlíží napravo, *Rf; v Rf začíná nový odstavec.*

Str. 238 *Domácí zpěv didaktický.* Rudé právo 5, č. 217 (14. září 1924), Dělnická besídka, str. 1 *(RP).*

40 Však se také dovíš] Leč snad též se dovíš *RP;* 42 od zimy že] že od zimy *RP;* 46 vezmeš pravou,] vezmeš ryzí, *RP;* 47 pověr smečku lidožravou] koturny a brejle cizí *RP;* 48 vyhodíš,] zahodíš, *RP.*

Str. 140 *Jarní jízda jitřní.* Rudé právo 5, č. 123 (25. května 1924), Dělnická besídka, str. 1 *(RP).*

4 jančí,] jančí *RP;* 5 ústek] ústek, *RP;* 20 polykáme] polýkáme *RP;* chmuru,] chmůru, *RP;* 21 polykáme.] polýkáme. *RP;* 25 kyč.] kýč. *RP;* 33 chce pracující] chce tě pracující *RP;* 61 ó pějte] ó, pějte *RP; za* 64 *následuje celá řádka pomlk.*

Str. 143 1914—1918

Tato sbírka vyšla za života autorova ve dvojí podobě. Poprvé ji autor vydal v prosinci 1918 pod titulem *Třicet zpěvů z rozvratu* nákladem Františka Borového a tiskem Grafie v Praze jako 8. knihu edice Zlatokvět. Obsahovala tyto básně: *Proměna, Okamžik, Pozdrav, V bouřlivé noci, In memoriam Ervína Taussiga, Zpěv nad mapou, Hostem v Praze, Vzpoura, V szegedské kantýně, Píseň z 1915, Noc v Kiškundorožmě, M. kir. állami szemkórház I-V, Těžký úděl, Léto v Elbasanu, Kukuřičné chleby, Zimní večer v Elbasanu, Zlá noc, Bragožda, Gostivar, Drugovo, Ochrida, Chvála světla*

a vzduchu, Letní krajina, Když kulky hvízdají, Stará Pazova, Nemocniční postel, Elektrickou tramvají, Podzimní procházka, Zpěv věřícího, Ticho domova. V této své první podobě přestavuje sbírka podle poznámky v tiráži „jakýsi výbor z autorovy poezie let válečných, jež není dosud uzavřena", jež však byla v té době již z větší části časopisecky zveřejněna. Podle původního podtitulu jedné z básní, otištěné 31. 1. 1918 v Lumíru (srov. pozn. k básni *Léto v Elbasanu*), lze soudit, že se kniha měla původně jmenovat *Život za rozvratu.* V druhém, definitivním vydání sbírky, vydaném pod názvem *1914—1918* jako 6. svazek Neumannových Spisů roku 1927 rovněž u Františka Borového, rozšířil autor původní počet básní na šedesát tři. Vedle veršů, které časopisecky otiskl ještě za války a které do původní sbírky nepojal, a vedle několika básní publikovaných v prvních poválečných měsících, zařadil sem Neumann ještě předválečnou báseň *Vetřelcem* (časopisecky v Lidových novinách 22, č. 142 z 24. 5. 1914), původně pojatou do sbírky Horký van a jiné básně (1918), a báseň *Pozdrav Tomáši G. Masarykovi,* původně publikovanou samostatně v podobě čtyřstránkového letáku rovněž u Františka Borového (1918).

V této své definitivní podobě představuje sbírka téměř úplný soubor Neumannovy tvorby z válečných let 1914—1918, jak ji časopisecky publikoval převážně v Ranních Lidových novinách a v Lumíru, dále v Šibeničkách a Červnu a ojediněle též v Národních listech, Národě a v Českém slově. (Předchozí časopisecký otisk chybí pouze u šesti básní, z nichž tři — *Proměnu, Okamžik, Vzpouru* — zařadil autor už do prvního vydání sbírky, druhé tři — *Jiný okamžik, Zamčená ústa, In memoriam L. P.* — až do vydání rozšířeného.) Nejstarší časopisecký otisk je z 24. 12. 1914 (báseň *In memoriam,* datovaná říjnem 1914, knižně s názvem *In memoriam Ervína Taussiga*), poslední až z 25. 12. 1919 *(Makedonští slavíci,* dat. 1917*)*; skutečně nejstarší básní sbírky je však zřejmě úvodní báseň Proměna, která je v obou knižních vydáních datována červencem 1914 a je bezprostřední reakcí na vypuknutí války, stejně tak jako časově poslední jsou zřejmě tři básně závěrečné, psané už po 28. říjnu 1918. Pro určení doby vzniku je tentokrát datum časopisecké publikace bezpodstatné: hlavním vodítkem je jednak vlastní datace autorova, uvedená u řady časopiseckých otisků, jednak konfrontace sbírky se vzpomínkovými prózami, v nichž básník podrobně zachytil své válečné osudy. Z tohoto srovnání je patrné, že autor komponoval sbírku (v obou případech) chronologicky, takže dostává podobu intimního válečného deníku a je vlastně básnickým pandánem trojice jeho válečných próz Válčení civilistovo, Elbasan a Bragožda.

Vypuknutí války zastihlo Neumanna v Bílovicích nad Svitavou uprostřed jeho snad nejplodnějšího životního období, nad téměř dokončenými Novými zpěvy a rozepsanými úvahami o moderním umění, nad mnohými tvůrčími a publikačními plány, k jejichž realizaci už nedošlo. Válka brzo zasáhla bezprostředně do Neumannova života,

nejprve novými existenčními starostmi (publikační možnosti jsou stále více omezovány) a starostmi o další zabezpečení rodiny; z toho důvodu také uzavírá 28. března 1915 sňatek s dosavadní družkou Boženou Hodačovou, aby rodině zajistil aspoň minimální podporu pro případ odvodu. Brzy nato 27. dubna 1915 byl Neumann skutečně odveden; 15. května narukoval do pohořeleckých kasáren v Praze a po pěti dnech byl poslán na výcvik do maďarského Szegedu. V Szegedu a blízké vesnici Kiškundorožmě strávil téměř tři čtvrtě roku (z toho větší část s rodinou), než byl jako sanitní vojín zařazen do pochodové setniny, odvelené 26. února 1916 na balkánskou frontu. Po několikaměsíčním přesunu přes Bosnu a Černou Horu dostává se v červnu 1916 se svou jednotkou do Albánie; zde je přidělen do garnizónního lazaretu v městečku Elbasan ve střední Albánii. V březnu 1917 je jeho setnina přemístěna blíže k frontě, do horské vesničky Bragožda, ležící v blízkosti Ochridského jezera na albánsko-makedonské hranici. V září 1917, po francouzské ofenzívě na makedonské frontě, se s označením malarika dostává do sanitního transportu a s ním do zázemí, do barákové nemocnice ve Staré Pazové, severozápadně od Bělehradu. Po dalším měsíci se přes Budapešť a Vídeň stěhuje do vojenské nemocnice v Neubergu an der Mürz ve Štýrsku a konečně, na samém konci roku 1917, přes vinohradskou vojenskou nemocnici domů.

Lze si představit, jak asi prožíval válku někdejší anarchista a volnomyšlenkář, bytostný antimilitarista a „civilista", navlečený do vojenského mundúru a sešněrovaný vojenským drilem. Uprostřed vnucené existence, zcela mu cizí, drží se usilovně několika opěrných bodů, jež mu umožňují přežít: lásky k životu a k přírodě, jež si i tady, za nejhorších podmínek, nachází pozoruhodné objekty pro vnímavé smysly; lásky k domovu a ke svým blízkým, jež je vzdáleností vystupňována k nebývalé citové vroucnosti; sociálního optimismu, dohlédajícího přes krvavou přítomnost k budoucnosti, k jejímu osvobozovacímu dílu národnímu, sociálnímu i kulturnímu. O těchto věcech především — o vnitřním světě básníkově, o jeho zápasu o rovnováhu, o „kořisti smyslů", kterou vytěžil ze své válečné zkušenosti v cizí drsné krajině — vypovídá válečná sbírka Neumannova, v níž se znovu po periodě civilizační dostává ke slovu intimní citová poezie a impresionisticky zabarvená přírodní lyrika. Jen v několika úvodních básních (*Proměna*, *Okamžik*, *Srdce*, *Pozdrav*, *V bouřlivé noci*, *In memoriam Ervína Taussiga* a zejména *Zpěv nad mapou*), psaných ještě před odchodem na frontu, doznívá široký volný rytmus a monumentální patos civilizační poezie, její neobvyklá obraznost i její způsob panoramatického obzírání rušných a překotných dějů, zaplňujících „theatrum mundi"; a znovu ožívá na konci knihy v několika rapsódiích zrozených z patosu víry a ze slavnostní chvíle osvobození.

Tuto novou básnickou proměnu Neumannovu, jež představuje do jisté míry návrat k senzualistické přírodní lyrice Knihy lesů, vod

a strání, komentuje většina dobové kritiky příznivě*, i když často s notnou dávkou jednostrannosti a někdy i dezinterpretace. Tak zejména mluvčí poválečného kultu srdce a františkánské pokory vidí v Neumannově sbírce jeden z prvních projevů této poválečné vlny. „K této nadosobní, obětavé lásce," píše např. M. Rutte, „jež dovedla milovati život, i když se rodil z její vlastní smrti, došel na své křížové cestě i St. K. Neumann, jako došli k ní vojáci Barbussovi a Duhamelovi a jako dotrpěli se k ní ve vězení, v zákopech i v zázemí naši básníci." F. Götz v souhrnné stati O nejmladší české poezii, jež časově spadá už do období polemik o charakter poválečné tvorby, vidí ve sbírce dokonce revizi a přímo popření civilizační poezie: „I poezie civilizační... je si vědoma rozvratu celé kultury, jež ztratila smysl a hodnotu." Neumannovi se až ve válce „objevil tento rub civilizace. Uviděl v ní nepřítele. Jeho Třicet zpěvů z rozvratu je neseno bouří odporu ke zvrhlé civilizaci, ovládané zvrhlým člověkem, a vyrůstá v obranu člověka — čistého syna země. Zde začíná překonání civilizační poezie. Těžiště tvůrčího zájmu posouvá se do srdce lidského." Na rozdíl od předchozích kritiků Arne Novák nevtěsnává Neumannovu válečnou poezii násilně do rámce vlastní programové koncepce; zato je pro něj prakticky jen dalším potvrzením jeho dřívějších soudů o Neumannově básnickém typu, jehož verše jsou většinou jen „tlumy požitků seskupené s bezděčnou neb úmyslnou disymetrií, namnoze pouhá surovina impresionistická dožadující se dotvoření a kompozice" a postrádající „jednotící princip myšlenkový neb citový". Přes tento základní odsudek „Neumannovy estetiky" dochází však k pozitivnímu ocenění sbírky zejména ve srovnání s Horkým vanem, neboť v ní byl potlačen „Neumannův mocný sklon rétorický ve prospěch ryzího živlu smyslového do té míry, že tento válečný deník... náleží k nejpravdivějším a nejprostším Neumannovým knihám vůbec". Oceňuje především místa, v nichž Neumann rozvíjí „nesmírnou intenzitu smyslovou a svěřuje se bez výhrady netoliko svému vzácně bystrému zraku školenému výtvarně, ale i tělovému pocitu, drážděnému krutými a nadobro nezvyklými skutečnostmi". „Postřehy samy... jsou namnoze tak původní a smělé, že čtenář prochází horečnou galerií smyslových dobrodružství jako ve snu neb v pohádce." Z „několika čísel lidsky úchvatných" vysoko vyzdvihuje „hlubokou a zářivou skladbu Kukuřičné chleby, v níž socialistická myšlenka Neumannova, pojatá zcela monumentálně, se vtělila v tělo klasické".

Podrobnější rozbory, podložené namnoze pokusy o charakteristiku dosavadního vývoje i básnického typu Neumannova, provázejí zejména rozšířené vydání Neumannovy sbírky válečné poezie z roku

* Srov. Miroslav Rutte: Zpěvy z rozvratu, Cesta 1, sv. 2, č. 38, str. 1052—4, 1919; A. N. (= Arne Novák) v Lumíru 47, č. 5, str. 232—4, 28. 5. 1919; Jarmil Krecar v Moderní revui 25, sv. 34, str. 209—11, 8. 2. 1919; Bohumil Polan v Nových Čechách, 1. 4. 1919; Antonín Veselý v Českém slovu 11, 23. 3. 1919; František Götz: O nejmladší české poezii, Moravskoslezská revue 15, č. 7—10, str. 89—94, 1922.

1927*. Z nich se zejména obšírné referáty Josefa Knapa a Pavla Fraenkla v podstatě shodují s Novákem v zásadním hodnocení Neumannovy básnické osobnosti a tvůrčí metody, oscilující mezi barbarsky svěží smyslovostí a suchou rétorikou, vždy však vzdálené jak „spirituelnější" poloze, tak formové kázni. Nicméně oba kritikové i při jednostranném označení Neumanna nálepkou senzualismu (která má zejména u Knapa značně negativní přídech) konstatují u Neumannovy válečné poezie nový rys — „citové zniternění Neumannova zážitkového světa", s nímž proniká do jeho poezie i „nový rys slohový", zejména melodičnost. Neumann, uzavírá Fraenkl, viděl „válku jako zdravý primitiv a získal v ní mnohé jako básník i člověk. Oprostil se od násilností a zvroucněl; prožil dočasné zniternění, jemuž nemohl uvěřiti dokonale; dorostl k tvaru národního kolektivismu, od něhož nebylo v jeho kořenném základu daleko ke kolektivismu sociálnímu, v němž se stal učitelem poezie mladého pokolení; byl shledán skutečným a živým. Na otázku, kterou kladla světová vojna básníkům, odpověděl přímo a pravdivě. Zachoval si smyslovou lačnost, doplnil ji prožitkem citové něhy a kmenové vroucnosti. Spěchaje odtud pryč, zanechal tu nicméně — jako všichni skuteční básníci — srdce."

Základem naší edice, pokud jde o uspořádání i výchozí text, je vydání z roku 1927; pouze báseň *Vetřelcem*, jež byla zařazena jako třetí v pořadí za báseň *Okamžik*, kterou však jsme ponechali v původním kontextu knihy Horký van a jiné básně a spolu s ní ji zařadili do svazku Básně II (na str. 284), otiskujeme zde pro čtenářovu informaci na závěr této poznámky. Rukopisy *(R)* se zachovaly pouze u básní *Magyar kir. állami szemkórház I* a *II* a *Zlá noc*. Jde vesměs o verše, které Neumann posílal z fronty redakci Lumíra, jak je zřejmé z jeho korespondence s Viktorem Dykem (KorDNČ), a jež jsou uloženy v literárním archívu Památníku národního písemnictví ve fondu Hanuše Jelínka, někdejšího Dykova spoluredaktora v Lumíru. V různočteních k jednotlivým básním uvádíme odchylky mezi textem základním a textem v knize Třicet zpěvů z rozvratu *(TZR)*, v časopisech Ranní Lidové noviny *(RLN)*, Lumír *(L)*, Šibeničky *(Š)*, Červen *(Č)*, ojediněle v Národních listech *(NL)*, Českém slově *(ČS)* a Národě *(N)*, dále v obou stejnojmenných antologiích Básně, z nichž prvou připravil Neumann v roce 1920 pro svou Edici Června *(BČ)*, druhou pak básníci Josef Hora a Jaroslav Seifert v roce 1928 pro Družstevní práci *(BDP)*.

* Srov. Josef Hora v Rudém právu 8, 2. 6. 1927; týž v Kmeni 2, č. 2, str. 43, únor 1928; Josef Knap: St. K. Neumann v letech 1914—1918, Venkov 22, č. 167, 15. 7. 1927; Pavel Fraenkl: Stanislav K. Neumann a jeho válečná poezie, Host 7, č. 1, str. 19—23, 1927; týž v Rozpravách Aventina 3, č. 1, str. 13, září 1927; F. Götz v Národním osvobození 4, 29. 7. 1927.

Když hněvy, starostmi, náladou špatnou
jsem poštípán jako nočními hmyzy,
a z lože vstávaje, nemohu prodrati se
zástupem jejich k věcem, jež ryzy
z ranního slunce se těší, —

když vyjdu si poset skvrnami trapnými,
jež na nitru sedí mi, svědí a pálí,
abych se vykoupal ve vonných svěžestech,
jak v řeku kámen vtiskl se v dáli,
jež hladinu nade mnou zavře, —

uprostřed bylin, stromů, ptáků a zvěře,
pokojně tvořících lesy a lesy
se všemi sterými věcmi ostatními,
prostými, klidnými v zákonné směsi,
prostouplé zelení čerstvou,

nevhodným, cizím náhle si připadám,
bez roucha svatebního na svatbě hostem,
bublinou, kazem na novém zrcadle,
zlovolným úderem do tváře ctnostem,
vetřelcem, žebrákem, bludem.

Po hebké půdě jdu jako olovo,
železný klín jsem do pláství vzduchu,
sám cítím, jak vleku okovy člověčství.
A věčnost trvá, než v slunci a vzruchu
pozbudu hloupé své váhy.

Str. 145 *Proměna.* Za básní údaj *Bílovice n. Sv., červenec 1914,* v *TZR,* kde poprvé knižně, *Červenec 1914,* v *BČ* bez datace.
2 po léta] po leta *BČ, TZR;* 7 kraj] Kraj *1914—1918, BČ, TZR;* 9 z měst] z města *BČ;* 12 po léta] po leta *TZR;* 13/14 půdě, / ana] půdě / a ona *BČ, TZR;* 29 namáhám] namahám *BČ.*

Str. 148 *Okamžik.* Knižně poprvé v *TZR.*
14 z metrů] z metrů, *1914—1918, TZR.*

Str. 149 *Srdce.* Lumír 43, č. 8 (23. července 1915), str. 361 *(L).* V nakladatelském oznámení Nových zpěvů (Kmen 1, č. 47, 3. 1. 1918) byla tato báseň uvedena spolu s básní *Vetřelcem* v obsahu sbírky.
4 střevíčky] botečky *L;* 8 Ubohá] ubohá *L;* 9 trpké i sladké víno!]

víno a víno! *L;* 10 plna byla jsi] byla jsi plna *L;* 12 nejlíp] nejlépe *L;* 17 přejeté koni?] jež přejeli koně! *L;* 18 tvé střepy sbírám opravdu pouze] střepy tvé opravdu sbírám kvůli *L;* 19 ze strachu o dívčí střevíc a bosé dítě?] lakovým botečkám anebo bosému dítěti? *L;* 20 o ně?] o ni? *BDP;* 21 Ale i pro tě] I kvůli sobě však *L;* 23 nemožno] nelze *L;* 25 umíš:] umíš; *BDP*] znáš? *L;* 26 o Janoškovi, jenž] O Janoškovi, jenž *BDP*] O Janoškovi, jak *L;* 27 *v 1914—1918 připojen tento verš k předcházející strofě, aby se text vešel na stránku.*

Str. 150 *Pozdrav.* Lumír 43, č. 4 (26. března 1915), str. 145—146 *(L).* Knižně poprvé v *TZR.*

2 z tunelu,] z tunelu *L;* 11 ke trati,] ke trati *L;* 28 stěny vagónů se rozestupují,] vagóny se rozestupují *L;* 31 sahám] sáhám *TZR, L;* 32 a 37 zdvihám] zdvíhám *L;* 42 zároveň] současně *BČ, TZR, L;* 51 venku,] venku *L;* 55 zdvihá] zdvíhá *L;* 58 nás,] nás: *L;* 60 *v L začíná nový odstavec.*

Str. 153 *V bouřlivé noci.* Šibeničky 1, č. 6 (11. července 1918), str. 42 *(Š),* kde s datací *1915* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR.*

3/4 z lůžka, / okna] z lůžka./Okna *Š;* 6/7 svět; / zdá se mi,] svět. / Zdá se mi, *Š;* 14 zavírám,] zavírám *Š;* 26 veškeru] všechnu *Š;* 30 Jak na něj myslím] Jak myslím na něho *Š;* 30/31 lůžka! / Jak] lůžka, / jak *Š;* 33 lijáku] lijáků *Š;* 35 mě toliko myšlenka na něj však bolí,] mne však jen myšlenka na něho bolí, *Š.*

Str. 155 *In memoriam Ervína Taussiga.* Ranní Lidové noviny 22, č. 355 (24. prosince 1914), str. 9 *(RLN),* kde s titulem *In memoriam* je tato báseň uvedena pod číslem *I;* následující část, označenou *II,* kterou otiskujeme závěrem této poznámky, básník do knižního vydání nepojal. V *BČ* s názvem *In memoriam E. T.* Knižně poprvé v *TZR.* Ervín Taussig byl židovský lékař, básník a kritik čapkovské generace. Torzo jeho literární pozůstalosti obsahuje hrst básní, zlomek dramatu a řadu článků, otiskovaných zejména ve Scéně (kterou spoluredigoval), v Lumíru, Lidových novinách aj. Zemřel v srpnu 1914 na haličské frontě na úplavici. (Údaje o jeho smrti se rozcházejí: podle Čapkovy poznámky v dopise Neumannovi — KorDNČ, dopis č. 33, str. 105 ad. — „zemřel úplavicí v Bielgoraji v ruském zajetí, blízko haličských hranic"; podle úřední zprávy, kterou Čapek cituje v následujícím dopise, „zemřel na úplavici v lazaretě v Nisku 28. srpna a pohřben tamže"; R. Illový v životopisné poznámce v Čs. poezii sociální, IV, str. 341, uvádí datum 21. srpna.) K Taussigovu sblížení se skupinou Almanachu došlo vlastně až po jeho vydání, zejména v létě 1914, kdy se autorský kruh připravoval k vydání dalšího ročníku; s Taussigem oba bratři Čapkové počítali jako s jedním z hlavních spolupracovníků. V této souvislosti došlo také k Taussigově návštěvě v Bílovicích, kterou Neumann zachycuje ve své básni a na niž rovněž vzpomíná Karel Ča-

pek jak v uvedeném dopise (č. 33), tak v nekrologu: „Je tomu rok, kdy seděl právě u tohoto stolu v této vesnici u Brna několik dní před mobilizačním týdnem, v červencové neděli, kterou vylíčil St. K. Neumann v básni In memoriam E. T. Tehdy si Taussig připjal jako kytku jméno ‚českého futuristy', jež mu bylo odněkud hozeno; v té chvíli se rodily plány a záměry, neboť šlo o boj za mladé české výtvarnictví bezmála proti všem... Neumannova báseň, věnovaná Taussigově památce, vystihuje nejlépe energickou životnost jeho osoby." Čapkův nekrolog vyšel spolu s přetiskem Neumannovy básně a s dvěma básněmi Taussigovými v Kalendáři českožidovském 1915—1916; bylo to vlastně torzo zamýšlené publikace k uctění Taussigovy památky, která nebyla realizována (srov. o tom uvedený dopis č. 33). Z korespondence vyplývá, že Neumann zařadil báseň původně do Nových zpěvů, které před svým odvedením už chystal do tisku, i že druhá část básně (Karlem Čapkem označená jako „ten přílepek k nekrologu Taussigovu, který by mohl v definitivní edici odpadnout") byla v knižním vydání vynechána zřejmě z Čapkova popudu (srov. dopis č. 49, str. 144).

2 hlínou, *LN*] hlinou, *1914—1918, BČ, TZR;* 5 chladna] chladná *BČ;* 21 mezi lesy.] mezi lesy: *LN;* 25 stíhá,] stihá, *TZR, LN;* 29 těla] těla, *LN;* 30 která klokotá!] která tu klokotá! *LN;* 35 základ] základy *LN;* 37/38 mládí, / z dědiny] mládí. / Z dědiny *LN;* 41 režné] něžné *LN;* 43 růže!] růže. *LN;* 50 hlínou, *LN*] hlinou, *1914—1918, BČ, TZR;* 52 mandolínou!] mandolínou. *LN.*

II

To nebyla rány tmavočervená ústa,
kdes v poli chladnoucí, kde naseto jich sto u sta,
na něž jej políbila poslední bledá nevěsta.
Chorého vyhledala jej na lůžku v Bielgoraji,
před milenkami světskými chovala jej v taji,
navždy si ukryla jej cizího do města.

Aut benzín z bulvárů plných kdys ve sny mu zpíval
k nadějím zlatovlasým, jež zrak jeho zrcadlíval;
s ním směle si vykračovaly, kudy jen šel...
Byli jste hodni, Rusové, k tomu mladému židu,
když, o vše oloupen náhle, polykal života bídu,
a netuše proč, své básně navždy opouštěl?

Říjen 1914

Str. 158 *Zpěv nad mapou.* Ranní Lidové noviny 26, č. 88 (31. března 1918), str. 1 *(RLN)*, kde s titulem *Zpěv před mapou* a s datací *(1914)* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR.*

15 linky,] linky *RLN;* 18 sténá *TZR, RLN*] stená *1914—1918;* 19 zrak — zmatek nitro mi plní —] zrak, zmatek nitro mi plní, *RLN;* 21 kol připoutaného mého já.] kol mého připoutaného já. *RLN;* 22 Teď] Tu *RLN;* 28 směsují se, splývají] splývají, směšují se *RLN;* 29 širé] šíré *RLN;* 35 myslím —] myslím. *RLN;* 37 píseň má,] má píseň, *RLN;* 39 *v RLN nezačíná nový odstavec;* 40 tolikrát napínal, uvazoval] tak rád upevňoval *RLN;* 42 Pročež vzhůru,] Pročež jen vzhůru, *RLN;* 44 řeči zbaven a tělem nevolník] řeči zbaven, tělem nevolník *RLN;* 45 vír a jeho rmut,] vír a rmut, *RLN;* 46/47 nenáviděti. / A tušiti] nenáviděti / a tušiti *RLN;* 47 sepětí —] sepětí. *RLN; v RLN připojen tento verš k předcházejícímu odstavci;* 48 rozpadej se a seskupuj!] rozpadej se, znova seskupuj! *RLN;* 49 složím — zbytečnou — dítěti na památku!] složím, zbytečnou — dítěti — na památku! *1914—1918, TZR*] složím, zbytečnou, dítěti na památku. *RLN;* 63 tedy.] tedy! *RLN.*

Str. 161 *Hostem v Praze.* Šibeničky 1, č. 4 (13. června 1918), str. 26 *(Š)*, kde s datací *1915* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR.* Vzpomínka na návštěvu u bratří Čapků, k níž byl Neumann mnohokrát zván a jež se uskutečnila teprve za pohnutých okolností. Vzhledem k dataci 1915 se k ní nepochybně vztahují úvodní slova ze 4. kapitoly Neumannových vzpomínek Válčení civilistovo, kde píše: „Patnáctého května devatenáct set patnáct, po několikadenním příjemném pobytu u pražských přátel, narukoval jsem ráno s kufříčkem a s klidnou myslí nahoru...“

25 dveře] dvéře *TZR, Š;* 37 saháte] sáháte *TZR, Š;* 42 *v Š nezačíná nový odstavec; v 1914—1918 jsou tvary zájmena* vy *psány s velkým začátečním písmenem.*

Str. 163 *Zamčená ústa.* V *1914—1918* stejně jako v *BDP* s datací *14. říjen 1914* na konci básně; Lidová kultura 2, č. 7 (28. dubna 1938), str. 1 *(LK)*, kde za básní s poznámkou *(Psáno 14. října 1914 a letos, žel, znovu aktuální).*

12 peklem mlčení smyli] mlčení peklem smyli *LK;* 15 dynamitové] dynamické *LK.*

Str. 164 *In memoriam L. P.* Iniciály L. P. se objevují také v Neumannových válečných memoárech (Válčení civilistovo, kap. 13 ad.), tam kde Neumann vzpomíná na první dny a týdny v Szegedu: „V té době měl jsem již dobrého kamaráda v tichém a inteligentním obchodníku kožemi, L. P., jehož milá povaha osladila mi mnohé chvíle. Volnou chvíli trávili jsme spolu téměř nepřetržitě.“ Neumann vzpomíná na společné vycházky po Szegedu, spojené s posezením v hospůdkách

a s „civilistickým rozjímáním". Poslední zmínka je v kapitole 20: „Také můj přítel L. P. odešel, jeho věc byla vyřízena, dali mu důstojnickou šarži."

Str. 165 *Vzpoura.* Knižně poprvé v *TZR.*
7 *v BČ nezačíná nová strofa;* 14 rozsévači *BČ, TZR*] rozsevači.

Str. 166 *V szegedské kantýně.* Ranní lidové noviny 25, č. 109 (22. dubna 1917), str. 1 *(RLN),* kde sázeno přibližně na osu a kde, stejně jako v *TZR,* za básní datace *Listopad 1915.* Knižně poprvé v *TZR.* Neumann dorazil do Szegedu s vojenským transportem 22. května 1915; po měsíčním výcviku byla jeho jednotka přesunuta 24. června do nedaleké vesnice Kiškundorožma, v níž Neumann zůstal až do svého zařazení do pochodové setniny, odvelené v polovině listopadu znovu do Szegedu. (Srov. Válčení civilistovo, kap. 22.)
28 v malé kuchyňce] v malé kuchynce *RLN;* 33 V kuchyňce] V kuchynce *RLN;* 54 máku:] máku; *TZR, RLN;* 60 piju] piju, *TZR, RLN;* písčitou *TZR, RLN*] píščitou *1914—1918;* 64 hvízdá,] hvizdá, *TZR, RLN; v RLN, patrně proto, aby se verše vešly do sloupce, nezačíná verši* 53 *a* 60 *nová strofa.*

Str. 169 *Ranní slunce v Szegedu.* Ranní Lidové noviny 23, č. 184 (11. července 1915), str. 1 *(RLN),* kde některé verše sázeny s různě velkými zarážkami a kde stejně jako v knižním vydání za básní datace *Červen 1915.*
35 táhnou se] táhnou *RLN; v RLN nezačíná nová strofa;* 38 vlevo na stranách] vlevo, na stranách *1914—1918*] vlevo na stráních *RLN;* 44 zprahlé] zpráhlé *RLN;* 54 zaúpí,] zaupí, *RLN;* 62 práská *RLN*] praská *1914—1918.*

Str. 172 *Píseň z 1915.* Ranní Lidové noviny 25, č. 296 (28. října 1917), str. 1 *(RLN),* kde sázeno přibližně na osu. Knižně poprvé *TZR.* V 9. kapitole Válčení civilistova píše Neumann: „...ve vojenské písničce o szegedských javorech, složené na melodii Hašlerových Topolů, pokusili se naši vojáci v té době zvěčniti s příznačnou sentimentálností několik platanů stojících v pozadí kasárenského dvora před strážnicí, platanů, k nimž uvazováni byli vojáci, kteří se těžce provinili. Pokusil jsem se ve své Písni z 1915 vyslovit náladu této vojenské písničky literární formou. Je zajímavo, že i v ní nalezneme nacionální příchuť, ač ve skutečnosti tyto tresty měly povahu naprosto domácí, i jinde v té době obecnou, a prováděny byly hlavně na vojácích, kteří okradli své kamarády. Na druhé straně nutno ovšem uznati, že tento trest, je-li prováděn přísně, poskytuje obraz útočící silně na nervy a plně ospravedlňující sentimentální náladu neotrlého rekruta."
4 svázaný,] svázaný *RLN;* 12 míjí. *TZR, RLN*] mijí. *1914—1918;*

22 platany,] platany *1914—1918, TZR, RLN;* 26 strží,] strží — *RLN;* 39 ho] jej *RLN;* 40 procit] procit, *TZR, RLN.*

Str. 174 *Noc v Kiškundorožmě.* Ranní Lidové noviny 23, č. 210 (6. srpna 1915), str. 2 *(RLN);* v *RLN* k verši 35 pod čarou vysvětlivka: *kisasszony = slečna.* Knižně poprvé v *TZR.* Postava grófa Hoyose objevuje se také ve 22. kapitole Válčení civilistova: „Býval jsem ‚velitelem pohotovosti', ‚denní šarží', stával jsem stráž na štacionce v erárním hřebčinci, kde vládl švihácký hrabě Hoyos s hezkou paní..."

22 cikánská] cigánská *BČ, TZR, RLN, LN;* 36 *v LN a RLN začíná nový odstavec;* 38 v *LN* a *RLN nezačíná nový odstavec;* 41 divoké lásky slasti] poslední lásky mé slasti *BČ, TZR, LN, RLN;* 42 korunko] koruno *BČ;* 52 mne] mě *BČ, TZR, RLN, LN;* 54 *v LN a RLN nezačíná nový odstavec;* 71 buvoli,] bůvoli, *BČ, RLN, LN.*

Str. 177 *Magyar kir. állami szemkórház.* V listopadu 1915, kdy byl zařazen do formující se pochodové setniny připravené k odjezdu na frontu, postihl Neumanna „prudký zánět spojivek a rohovky". Byl proto poslán na léčení do oční nemocnice v Szegedu (odtud také název básně Maďarská státní oční nemocnice), odkud jej propustili teprve po dvou měsících, 30. ledna 1916 (srov. Válčení civilistovo, kap. 22). Z celé básně se zachoval pouze rukopis částí *I* a *II (R);* jsou psány tužkou s plným titulem na druhém a třetím listu zásilky bez označení místa i data; na jejím prvním listu osmerky je rukopis básně *Mašírovali* jsme (zde na str. 360).

Str. 177 I (Po kalné Tise ledy od severu jdou). Lumír 44, č. 3 (3. března 1916), str. 133.

Str. 178 II (Po kalné Tise stříbrné louže se rozlily), Lumír 44, č. 3 (3. března 1916), str. 133 *(L).* — 3 slep i hluch] slep, i hluch *L, R;* 5 proklubal] ⟨vy⟩proklubal *R;* 11 musil] musel *L, R.*

Str. 179 III (Mlha nad korytem Tisy). Lumír 44, č. 3 (3. března 1916), str. 133—134.

Str. 180 IV (Polozastíněné okno). Ranní Lidové noviny 24, č. 12 (13. ledna 1916), str. 1 *(RLN).* — 9 sousto] sousto, *RLN.*

Str. 181 V (Dni mé, jeden za druhým). Ranní Lidové noviny 24, č. 12 (13. ledna 1916), str. 1 *(RLN);* báseň vyšla též v *BČ* s názvem *V maďarské nemocnici,* v *BDP* s titulem *Dni mé...* a s údajem *Magyar kir. állami szemkórház* na konci básně. — 4 v týl:] v týl; *RLN;* 12 hlubinu:] hlubinu; *RLN;* 28 pohyby:] pohyby; *RLN.*

Str. 183 VI (Mimo mne kymácejí se všelicí lidé). Šibeničky 1, č. 7 (25. července 1918), str. 50 *(Š),* s názvem *V maďarské nemocnici* a stejně jako v 1914—1918 s datací *Zima 1915.* — 15 uzavřen] uzavřen, *1914—1918, Š.*

Str. 185 *Těžký úděl.* Ranní Lidové noviny 23, č. 311 (16. listopadu 1915), str. 1 *(RLN);* v *BDP* za básní datace *1915.* Knižně poprvé v *TZR.*

29 nástrojů,] nástrojů *1914—1918, TZR, RLN;* 35 hořkým, dlouhým snem] hořkým a dlouhým snem *TZR, RLN. V TZR a RLN tvary zájmena* vy *jsou psány s velkým začátečním písmenem.*

Str. 187 *Léto v Elbasanu.* Lumír 46, č. 3 (31. ledna 1918), str. 115 až 116 *(L)*, kde s poznámkou *Z knihy Život za rozvratu*, s verši 4, 6, 13, 15, 20, 22, 32, 34, 42, 46, 47 sázenými se zarážkou a s datací *1916* na konci básně, stejně jako v *TZR*, kde poprvé knižně. Do Elbasanu dorazila Neumannova pochodová setnina 5. června 1916. O jeho pobytu zde, který trval až do března 1917, srov. další knihu jeho válečných vzpomínek Elbasan (1922).

19 vrány,] vrány *TZR, L;* 28 mísy,] míry, *L;* 45 břečtanovou] břečťanovou *BDP, TZR, L;* 45/46 pomorančovníky: / jsou] pomorančovníky. / Jsou *L.*

Str. 189 *Motiv z Elbasanu.* Ranní Lidové noviny 26, č. 197 (21. července 1918, str. 1 *(RLN)*.

2 širém] šírém *RLN.*

Str. 190 *Cestou z Drače do Kavaje.* Lumír 44, č. 10 (22. září 1916), str. 433 *(L)*, kde s titulem *Mezi Dračí a Kavalou*, s datací *1. VIII. 1916* na konci básně a s posledním veršem každé strofy tištěným se zarážkou. „Malou okružní procházku střední Albánií" (z Elbasanu přes Tiranu do Drače a přes Kavaju zpět), jejímž účelem bylo dovézt léky a sanitní materiál, vylíčil Neumann ve 12. kapitole knihy Elbasan, kde je i přesná datace cesty (18. července).

2 k soumaru řetěz připjal jsem za řemen,] řetěz od soumara visí mi za řemen, *L;* 3 v pobřežní krajině žárem zešedlé] v pobřežní krajině, žárem zešedlé, *L;* 8 tragtierführer náš, oba koníci,] tragführer, oba koníci, *L;* 12 zelené] zeleně tmavé *L;* 16 silnice,] silnice *L;* 18 trčíce,] trčíce — *L;* 19/20 vše jedno — jsem ještě vůle vzepětí, / jsem pěkná chůze!] vše jedno: ještě jsem vůle vzepětí / a pěkná chůze. *L.*

Str. 191 *Vedro.* Ranní Lidové noviny 26, č. 218 (11. července 1918), str. 1 *(RLN)*, kde s datací *Elbasan 1916* na konci básně.

Str. 192 *Kukuřičné chleby.* Lumír 45, č. 7 (25. května 1917), str. 295 až 297 *(L)*, kde za básní, sázenou na osu, datace *27. II. 1917.* Knižně poprvé v *TZR.*

22 kňouravým hnědým žebrákům] kňouravým, hnědým žebrákům *L;* 23 velikanánské] velikánské *BČ;* 47 se mihají,] se míhají, *L;* 62, 66 Zároveň] Současně *BČ, TZR, L.*

Str. 196 *Zimní večer v Elbasanu.* Ranní Lidové noviny 25, č. 213 (5. srpna 1917), str. 1 *(RLN)*. Knižně poprvé v *TZR.*

10 nedaří.] nezdaří. *TZR, RLN;* 37 k dirkám] k dírkám *TZR, RLN.*

Str. 198 *Zlá noc.* Lumír 45, č. 5 (23. března 1917), str. 208—209 *(L)*, kde za básní datace *Elbasan 15/2 1917.* Dochovaný rukopis básně je psán inkoustovou tužkou na první straně listu (21 × 15 cm) a na rubu obsahuje sdělení: „*Vážený příteli, zde ještě maličkost. A pozdrav! Váš St. K. Neumann.*" Rukopis *(R)* je datován *15. 2.* Knižně poprvé v *TZR.*

3 venku,] venku, *L, R;* 8/9 sýčku / pískajícímu] sýčku⟨ům⟩ / ⟨h⟩ pískajícím, *pak* pískajícímu *R;* 21 zbloudil *R*] Zbloudil *1914—1918, TZR, L;* 27 dobytek.] dobytek: *L, R;* 31 této noci,] noci, *L, R;* 35 smrtí —] smrtí, — *L;* 41 pro sebe —] pro sebe, — *L;* 47 nic] ničeho *TZR, L, R.*

Str. 200 *V srdci mi zpívá stesk...* Ranní Lidové noviny 25, č. 82 (25. března 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno přibližně na osu a s datací *4. 3. 1917* na konci básně.

7 kloní] kloní, *RLN;* 10 pavučinných svých desk:] svých pavučinových desk: *RLN;* 13 po tobě, ženo,] po Tobě, ženo má, *RLN.*

Str. 201 *Z Elbasanu do Žibraky.* Ranní Lidové noviny 25, č. 47 (18. února 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno přibližně na osu. O své cestě do Žibraky v lednu 1917 („běželo o malý celodenní výlet... s nějakým vzkazem") podél řeky Škumbi, kudy o dva měsíce později táhl směrem k frontě, píše Neumann ve 23. kapitole Elbasanu. Srov. též úvodní kapitolu z další Neumannovy knihy Bragožda a jiné válečné vzpomínky (1928).

6 teprve] teprvé *RLN;* 7 širým] šírým *RLN;* 17 holosti;] holosti: *RLN;* 39 Škumbi,] Škumb, *RLN;* 59 — a nikoli] a — nikoli *RLN;* 60 polykat] polýkat *RLN.*

Str. 204 *Bragožda.* Ranní Lidové noviny 25, č. 116 (29. dubna 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno přibližně na osu a kde s datací *Březen 1917* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR.*

3 smutku,] nudy, *TZR, RLN;* 16 plápolavý] i plápolavý *RLN;* 27 z touhy] z nudy *TZR, RLN;* 39 smutku,] nudy, *TZR, RLN;* 41 života] života, *RLN.*

Str. 206 *U ohniště.* Ranní Lidové noviny 25, č. 144 (27. května 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno na osu a kde s datací *Březen 1917* na konci básně.

Str. 207 *Pohádka z Bragoždy.* Ranní Lidové noviny 25, č. 130 (13. května 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno na osu a kde, stejně jako v knize, s datací *Duben 1917* na konci básně.

20 stráně strmě splývají,] strmě splývají, *RLN.*

Str. 209 *Domů.* Ranní Lidové noviny 25, č. 261 (23. září 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s podtitulem *Vypravování urlaubníkovo. I.* a kde sázeno přibližně na osu. Tato a dalších devět básní (až po báseň *Ochrida*) se vztahují k Neumannově cestě na dovolenou, kterou nastoupil 28. dubna 1917 a která trvala celkem 41 dní. Cesta vedla z hor do Podgradce k Ochridskému jezeru, člunem přes ně do Ochridy, už na makedonské straně, a odtud dlouhým pochodem k železniční stanici Gostivar v Makedonii; na této cestě, kterou urazil zčásti pěšky, zčásti na vozech vojenské pošty a trénu, došlo také k setkání s Demirem Nezirem, „chudákem s Dibry" (viz dále). 4. května dorazil Neumann vlakem do Bílovic; po čtyřiadvaceti dnech se 29. května vracel stejnou cestou zpět. Podrobně o tom v knize Bragožda, jejíž větší část (kap. 4—10) je věnována této epizodě z Neumannova válečného tažení.

2 mne] mě *RLN;* 6 vpřed] vpřed, *RLN;* 7 po svahu,] po svahu *RLN;* 12 v nitru, zakousnuté klíště,] v nitru zakousnuté klíště — *RLN;* 13 cestou] v cestě však *RLN;* 14 to však nepřekáželo,] to nepřekáželo, *RLN.*

Str. 210 *Na Ochridském jezeře.* Ranní Lidové noviny 25, č. 275 (7. října 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s titulem *Domů* a s podtitulem *Vypravování urlaubníkovo. II.*

Str. 211 *Cestou z Ochridy.* Ranní Lidové noviny 25, č. 289 (21. října 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s titulem *Domů* a s podtitulem *Vypravování urlaubníkovo. III.* Pro knižní vydání rozdělil autor původní text na dvě samostatné básně: *Cestou z Ochridy* obsahuje prvních šest strof původního textu a *Demire Nezire, chudáku z Dibry...* zbývajících dvanáct strof, k nimž připsal ještě úvodních pět strof nových.

Str. 212 *Demire Nezire, chudáku z Dibry...* Ranní Lidové noviny 25, č. 289 (21. října 1917), str. 1 *(RLN)*. Viz poznámku k předchozí básni *Cestou z Ochridy.*

15 chlapi,] chlapci *TŽR,RLN;* 33 nohy] nohy, *1914—1918, RLN;* 58 hluku,] hluku *RLN. V RLN i v 1914—1918 tvary zájmena* ty *psány s velkým začátečním písmenem.*

Str. 215 *Gostivar.* Ranní Lidové noviny 25, č. 171 (24. června 1917), str. 1 *(RLN)*, s titulem *Cestou z dovolené. II.* Knižně poprvé v *TŽR*, kde za básní datace *1917.*

V RLN před prvním veršem ještě verš: Gostivar.; 4 polykám] polýkám *TŽR, RLN;* 24 *v 1914—1918 začíná nová strofa.*

Str. 216 *Cestou z dovolené.* Ranní Lidové noviny 25, č. 164 (17. června 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s označením *I.*

7 houbou!] honbou! *RLN;* 16 komisním] měkkém *RLN.*

Str. 217 *Na znaku pod širým nebem...* Ranní Lidové noviny 25, č. 178 (1. července 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s titulem *Cestou z dovolené. III.*

1 širým] šírým *RLN;* 3 dírkami] dirkami *RLN;* 6 kýta *RLN*] kyta *1914—1918;* 15 v houšti,] v houští, *RLN.*

Str. 218 *Makedonští slavíci.* Červen 2, č. 43 (25. prosince 1919), str. 381 *(Č)*, kde, stejně jako v *1914—1918*, s datací *Kičevo 1917* na konci básně.

Titul, 1 a 13 Makedonští] Macedonští *Č.*

Str. 219 *Drugovo.* Ranní Lidové noviny 25, č. 192 (15. července 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s dedikací *(Karlu Bondymu)*. Knižně poprvé v *TZR.* Postava „krásného poručíka" od trénu Karla Bondyho se objevuje už ve Válčení civilistově (kap. 21). Za pobytu v Kiškundorožmě se Neumann a jeho žena, která sem přijela za ním, stýkali s „mladým, ztepilým, sličným poručíkem B...., synkem z bohaté rodiny českožidovské", s nímž se znal „z nového literárního a uměleckého hnutí předválečného". Při návratu z dovolené se s ním náhodně setkal znovu v Kičevu jako s velitelem vozatajské kolony, obstarávající dopravu mezi Kičevem a Ochridou, a stal se na dva dny jeho hostem ve vesnici Drugovo. S jeho kolonou pak pokračoval v další cestě na Ochridu. (Srov. Bragožda, kap. 10.)

4 jitřní lázně] říční lázně *TZR;* 20 Makedonie] Macedonie *RLN.*

Str. 220 *Ochrida.* Ranní Lidové noviny 25, č. 227 (19. srpna 1917), str. 1 *(RLN)*. Knižně poprvé v *TZR.*

3 ubohé molo] Ubohé molo *1914—1918, TZR, RLN;* 15 nažloutlý] Nažloutlý *1914—1918, TZR, RLN;* 24 od] ode *TZR, RLN;* tam nahoře,] tam, nahoře, *RLN;* 26 vykřiknout.] vzkřiknout. *RLN;* 29 vidiny] Vidiny *1914—1918, TZR, RLN;* 38 navštěvujíce] navštěvují *RLN;* 39 říms] řims *TZR, RLN;* 41 velikými] velkými *RLN;* 43 v *RLN začíná nová strofa* 62 *v RLN nezačíná nová strofa, zřejmě proto, aby se text vešel na stránku.*

Str. 223 *Tesknice.* Ranní Lidové noviny 25, č. 185 (8. července 1917), str. 1.

Všechny sudé verše básně sázeny se zarážkou.

Str. 224 *Návrat k veselosti.* Ranní Lidové noviny 25, č. 220 (12. srpna 1917), str. 1.

V RLN tvary zájmena ty *psány s velkým začátečním písmenem.*

Str. 225 *Chvíle světla a vzduchu.* Lumír 46, č. 4 (1. března 1918), str. 152—153 *(L)*, kde sázeno na osu a kde stejně jako v ostatních otiscích s datací *Bragožda, srpen 1917* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR.*

41 teprve] teprvé *TZR.*

Str. 227 *Letní krajina.* Ranní Lidové noviny 25, č. 241 (2. září 1917), str. 1 *(RLN)*. Knižně poprvé v *TZR.*

15 pšeničním] pšeničným *TZR, RLN;* 26 širém] šírém *RLN;* 34 opila —] opila, *TZR.*

Str. 229 *Neděle na mírné frontě.* Šibeničky 1, č. 5 (27. června 1918), str. 34 *(Š)*, kde na konci básně datace *Bragožda, srpen 1917*

8 širý] šírý *Š;* 9 letadla] létadla *Š;* 32 polykám pochody, polykám] polýkám pochody, polýkám *Š.*

Str. 231 *Když kulky hvízdají.* Ranní Lidové noviny 25, č. 303 (4. listopadu 1917), str. 1 *(RLN)*, kde sázeno přibližně na osu. Knižně poprvé v *TZR.*

Titul a 1 hvízdají] hvizdají *RLN;* 16 vzduch,] vzduch — *RLN;* 30 z hnízd] z hnizd *BČ, TZR, RLN;* 36 dávno *BČ, TZR, RLN*] dávnou *1914—1918.*

Str. 233 *Stará Pazova.* Šibeničky 1, č. 9 (22. srpna 1918), str. 66 *(Š)*, kde s titulem *Na kukuřičné poušti* a s datací *Stará Pazova, září 1917*; Ranní Lidové noviny 26, č. 232 (25. srpna 1918), str. 1 *(RLN)*, kde s titulem *Baráková nemocnice* a s údajem *Stara Pazova* na konci básně. Knižně poprvé v *TZR*, kde stejně jako v *1914—1918* a v *Š* s datací *Září 1917* za básní.

2 vypráhlá,] vyprahlá, *RLN, Š;* 3 velbloudů] velbloudů, *RLN, Š;* 6/7 v *RLN* tvoří jeden verš; 7 kruté veliké] kruté, veliké *RLN;* 15 načat, v bledé modři,] nakrojen, v bledé modři — *RLN;* 19/20 jako ukrojena / žlutá, rozcuchaná kukuřice;] žlutá, rozcuchaná kukuřice / jako ukrojena. *Š;* 20/21 kukuřice; / vše] kukuřice. / Vše *RLN, Š;* 22 věž,] vížka, *RLN, Š;* 23 přízrak, zdaleka vystrčený,] přízrak zdaleka vystrčený, *Š;* 24 čáru obzoru] čáru obzorní *Š.*

Str. 235 *V nouzi srdce.* Ranní Lidové noviny 25, č. 331 (2. prosince 1917), str. 1 *(RLN)*, kde s označením *Stara Pazova* na konci básně.

19 přilby] přílby *RLN;* 23 širé] šíré *RLN.*

Str. 236 *Povzdech.* Ranní Lidové noviny 25, č. 324 (25. listopadu 1917), str. 1, kde s datací *Stara Pazova, říjen* na konci básně.

Str. 237 *Rezignace.* Ranní Lidové noviny 25, č. 317 (18. listopadu 1917), str. 1.

Str. 238 *Okno.* Národ 1 (5), č. 37 (13. prosince 1917), str. 660 kde většina veršů sázena se zarážkou, v posledním verši vždy větší; za, básní, stejně jako v *BDP*, údaj *Stara Pazova.*

Str. 240 *Jitřní.* Ranní Lidové noviny 25, č. 310 (11. listopadu 1917), str. 1, kde s datací *Stara Pazova, září 1917* na konci básně a kde také sázeno přibližně na osu.

Str. 241 *Nemocniční postel.* Červen 1, č. 1 (7. března 1918), str. 7—8 *(Č)*. Knižně poprvé v *TZR.*

Str. 241 I (Je nemocniční postel / tak čista, tak přísna...)

28 letadel] létadel *TZR, Č.*

Str. 243 II (Je nemocniční postel / tak smutna, tak chuda...)

31 zasténáš *TZR, Č*] zastenáš *1914—1918.*

Str. 245 *Elektrickou tramvají.* Lumír 46, č. 2 (21. prosince 1917), str. 64—65 *(L)*, kde sázeno na osu a s datací *Budapešť, říjen;* v *TZR* a *1914—1918* s datací *Budapešť, říjen 1917.* Knižně poprvé v *TZR.*

7 tisknu] tisknu, *L;* 25 na] nad *L;* 27 skví se] staví se *L;* 29 zcela,] zcela *L;* 36 otvírám vida] otvírám, vida *L;* 42 reklamy veselé básně,] reklamy, veselé básně, *L;* 62 ztrácím, *BČ, TZR, L*] ztrácím *1914—1918;* 68 mne] mě *BČ.*

Str. 248 *Podzimní procházka.* Národní listy 57, č. 324 (25. listopadu 1917), str. 9, Literární příloha *(NL)*, kde stejně jako v *TZR* (zde poprvé knižně), *1914—1918* a *BDP* s označením *Neuberg n. M.* na konci básně.

1 štýrské *BČ, NL*] štyrské *BDP, 1914—1918, TZR;* 17 v dědině,] v dědině *NL.*

Str. 250 *Zpěv věřícího.* Ranní Lidové noviny 26, č. 1 (1. ledna 1918), str. 1 *(RLN)*. Knižně poprvé v *TZR.*

14 Rcete,] rcete, *1914—1918, BDP, TZR, RLN;* 20 patřím jak] patřím, jak *BDP;* 27 širé] šíré *RLN;* 38 znovu] znova *TZR, RLN;* 49 lidem] národem *TZR, RLN;* 61 kdo by se nebál] a kdo by nebál se, nebál *TZR, RLN;* 72 kdy] když *BDP;* 79 v konání—] v konání— : *RLN.*

Str. 253 *Ticho domova.* Ranní Lidové noviny 26, č. 61 (3. března 1918), str. 1 *(RLN)*, kde všechny sudé verše sázeny se zarážkou. Knižně poprvé v *TZR.*

7 zarazili.] zarazili! *RLN;* 14 dveře.] dvéře. *RLN.*

Str. 254 *Plakáty biografů.* Šibeničky 1, č. 8 (8. srpna 1918), str. 58 *(Š)*.

21 My] my *1914—1918, TZR, Š.*

Str. 256 *Boží mlýny.* Šibeničky 1, č. 1 (2. května 1918), str. 4 *(Š).*
10 těžká,] těžká, — *Š;* 11 dějí,] dějí, — *Š.*

Str. 257 *28. říjen 1918.* České slovo 10, č. 16 (správně 17, 1. listopadu 1918), str. 1 *(ČS).*
16 rozstřiknutí] rozstřiknuti *ČS;* 30, 32, 45 přísahal *ČS*] přisahal *1914—1918;* 47 nepřísahali *ČS*] nepřisahali *1914—1918.*

Str. 259 *Národ.* Šibeničky 1, č. 15 (speciální číslo Okovy padají!, 14. listopadu 1918), str. 114 *(Š).*
7 znovu] znova *Š.*

Str. 261 *Pozdrav Tomáši G. Masarykovi.* Leták, Fr. Borový 1918.

Str. 265 Z KNIHY EROTIKY

Když básník počal r. 1920 vydávat u Borového sebrané spisy, shrnul většinu svých předválečných básnických sbírek (až na sbírky Kniha lesů, vod a strání, Bohyně, světice, ženy a Nové zpěvy) do dvou knih: Knihy mládí a vzdoru (Spisy, sv. 1, 1920) a Knihy erotiky (Spisy, sv. 3, 1922). Do *Knihy erotiky* pojal tedy milostnou poezii jak z prvních čtyř sbírek symbolistických (v našem vydání zahrnutých do prvního svazku Básní), tak z dalších sbírek z moravského období (Hrst květů z různých sezón, Horký van a jiné básně, v našem vydání druhý svazek Básní), z nichž žádnou už samostatně nevydal; knihu doplnil cyklem *Třešňový sníh*, časopisecky publikovaným v letech 1909—1911, a úvodní básní nazvanou *Epilog z 1922*, která tedy — jediná z této Neumannovy knihy — spadá do časového rozmezí našeho třetího svazku Básní.

Str. 269 RUDÉ ZPĚVY

Rudé zpěvy vyšly jako celek za autorova života pouze jednou, roku 1923, nákladem Večernice (V. Vortel a R. Rejman, později Komunistické knihkupectví a nakladatelství) a tiskem Ad. Nováka. Obsahovaly celkem 23 básní, jež byly — až na jednu výjimku — vesměs časopisecky publikovány v letech 1918—1923, zejména v Červnu (8) a v Proletkultu (6), dále v Kmeni, Rudém právu a ve sborníku Sovětské Rusi. Ze starších básní sem Neumann zařadil fragment větší skladby, sociální balady *Syn člověka*, otištěný původně v Lumíru roku 1908; svým charakterem však ukazuje do doby ještě o něco starší, k symbolistické lyrice Snu o zástupu zoufajících.

Vznik Rudých zpěvů je spjat s další významnou etapou Neumannova

života, v níž se jako vydavatel průbojných kulturně politických časopisů Června, Kmene a Proletkultu, jako průkopník hnutí proletářské literatury i jako jeden ze spoluzakladatelů Komunistické strany Československa dostává znovu do centra literárního a kulturního dění. Ještě v posledním válečném roce, brzo po návratu z fronty a po opětném přesídlení do Prahy, zakládá Neumann časopis Červen (1918—1921), v němž se záhy vedle jeho předválečných druhů (bratří Čapků, Šrámka aj.) objevují první mladí autoři Hora a Vančura a brzy i další: Wolker, Seifert, Teige, Hořejší, Hůlka aj. Současně začíná znovu aktivně pracovat politicky — nejprve v nově založené České straně socialistické, která vznikla splynutím anarchistických skupin s bývalou stranou národních dělníků; po vzniku samostatného státu se stává poslancem, členem parlamentního kulturního výboru a pracovníkem ministerstva osvěty. Pod vlivem Říjnové revoluce však už v průběhu prvního poválečného roku zásadně přehodnocuje svou dosavadní orientaci na anarchismus a „český socialismus" i svůj někdejší odmítavý vztah k marxismu a staví se plně na stanovisko leninismu a Třetí internacionály. Na jaře 1920, po vystoupení ze socialistické strany, začíná zakládat mezi bývalými příslušníky anarchistického hnutí komunistické skupiny, jež se postupně organizují ve Svaz komunistických skupin a konečně se stávají jednou ze zakládajících složek KSČ. Spolu s touto organizačně politickou aktivitou rozvíjí Neumann bohatou činnost publicistickou a vydavatelskou. Vedle Června vydává významnou Edici Června, v níž mj. vychází jedno z prvních vydání Leninova stěžejního díla Stát a revoluce, dále kulturní týdeník Kmen (1919—1921) a časopis Proletkult (1922—1923), orgán stejnojmenné stranické organizace pro proletářskou kulturu, jejímž je zároveň tajemníkem; později rediguje stranické časopisy Komunistická revue, Reflektor atd.

Neumannovy časopisy se v prvních poválečných letech stávají základnou teoretické a tvůrčí iniciativy k vytváření širokého programu nové socialistické kultury. V postupné diferenciaci na celé literární frontě i uvnitř poválečné generace, jejímž projevem byl mj. i vznik dvou literárních sdružení mladých — Devětsilu a Literární skupiny — na přelomu dvacátého a jednadvacátého roku, shromažďuje se kolem těchto časopisů řada významných spisovatelů hlásících se k revolučnímu socialismu a k hnutí proletářské literatury. Jeho jádrem bylo nejmladší wolkrovské pokolení, které v jeho duchu formuluje svůj první literární program; nezůstalo však omezeno jen na ně. Řada autorů, kteří se v průběhu let 1920—1923 hlásí k proletářské literatuře, přichází s různým uměleckým řešením i odlišným teoretickým přístupem. Tato rozrůzněnost, již lze od počátku sledovat ve formulacích jednotlivých autorů (Neumanna, Hory, Píši, Wolkra, Seiferta, Teiga) a samozřejmě i v individuálních tvůrčích projevech, vyúsťuje v době vydání Rudých zpěvů v zásadní teoretické a programatické konfrontace. Rok 1922 byl rokem programových mani-

festů*, v nichž byla formulována skupinová i individuální kréda a jež vyvolaly — spolu s prvními díly mladých básníků — neobyčejný ohlas. Diskuse o proletářské literatuře, vedená v letech 1922—1923 i později prakticky na celé literární frontě, od Proletkultu, Disku, Hosta a Varu až po Tribunu, Cestu a Přítomnost, potvrdila — přes odpor konzervativní kritiky — vzrůstající závažnost mladé socialistické literatury, ale současně i rozdílnost konkrétních představ o charakteru proletářské literatury uvnitř hnutí samého.

V této souvislosti dochází i ke konfrontaci vyhraněného stanoviska Neumannova jednak s představiteli Devětsilu, jednak s Josefem Horou a A. M. Píšou. Neumann, který od počátku významně přispěl k formování hnutí proletářské literatury, vnáší do jeho koncepce osobité pojetí, odpovídající jeho básnickému typu i předchozímu vývoji. Východiskem mu byla předcházející etapa umění civilního a civilizačního, jehož přínos už od prvých poválečných let hájil proti zastáncům „blaženého království srdce“**; oprávněně mohl poukázat na to, že civilismus uvedl do poezie realitu městského a civilizačního prostředí, tj. právě realitu proletářova světa a dějiště jeho sociální revoluce, i na jeho základní zaměření objektivační, protisubjektivistické a kolektivistické, směřující k zachycení objektivní dynamiky sociálního pohybu: „Dnešní proletářské umění jest a může býti jen domyšlením a docítěním umění civilního, jak bylo před válkou formulováno.“ Druhým rysem Neumannovy koncepce se stává osobitá interpretace požadavku třídnosti a tendenčnosti. Neumann dochází k závěru, že „v dějinných okamžicích, které prožíváme a v nichž dělnická třída je povinna všecko své úsilí věnovati sociálnímu zápasu, jehož cílem je revoluce, dobytí moci proletariátem a vybudování proletářského státu,... proletariát potřebuje... také umění jen jako zbraň a nástroj revoluční“. V dané historické etapě, kdy není naděje, že „v dohledné době vznikne v naší společnosti nový umělecký sloh nebo aspoň silný směr kolektivní se slohotvornými možnostmi“ (neboť „slohotvornost jedné třídy zanikla v jejím rozkladu, slohotvornost druhé třídy, přicházející teprve k moci, nemůže ještě vzniknouti“), považuje za možné jen jedno: „odvrátiti se od umění a obrátiti se k proletariátu“. „Báseň není heslo, ale nemohou-li naše proletářské básně býti tak prosté, jasné a účinné, jako jsou naše hesla, pak vem opravdu čert všecku poezii, vem čert všecko umění, a staňme se raději dobrými řečníky proletariátu než dobrými básníky maloměšťáků, běží-li nám totiž o komunistickou revoluci, a nikoli jen o komunisticko-maloměšťáckou literaturu.“*** Z tohoto dilematu vyplynulo Neumanno-

* Srov. zejm. Jiří Wolker: Proletářské umění, Var 1922; [Karel Teige]: Nové umění proletářské, Revoluční sborník Devětsil, 1922; Naše naděje, víra a práce (manifest Literární skupiny), Host 1922; Josef Hora: Kultura a třídní vědomí, 1922, atd.

** Srov. odkaz na str. 438.

*** Srov. zejm. Jos. Votoček (= St. K. Neumann): K otázce umění třídního a proletářského, Proletkult 2, sv. 3, č. 8—15, 21. 3.—9. 5. 1923; týž: Umění v sociální revoluci, Proletkult 2, sv. 3, č. 17, 23. 5. 1923; týž: Agitační umění, Proletkult 2, sv. 3, č. 19, 6. 6. 1923.

vo jednoznačné zdůraznění agitační funkce umění jako jeho nejdůležitějšího a vlastně jediného smyslu v době přípravy revoluce; odtud však vyplynula i vzrůstající distance mezi ním a mluvčími nejmladší generace. „Rozpor mezi mnou a komunistickými básníky a estéty vězí v tom, že já bych se rád dostal na cestu vedoucí přímo k proletariátu a z proletariátu pak k budoucímu třídnímu umění, kdežto oni, plni estétské horlivosti intelektuální kasty, buď se domnívají, že proletářské umění možno slepiti z ismů měšťáckého úpadku uměleckého (Devětsil), nebo, nejraději kolébajíce se na lahodných vlnách běžné lyrické poezie a citově měknouce donekonečna, spojují básnickou tradici s humánní ideologií socialistickou (s. J. Hora).“

Diskuse o proletářské literatuře umožňuje lépe pochopit atmosféru, z níž se zrodily Rudé zpěvy, osvětlit autorův umělecký záměr i kritický ohlas, který Rudé zpěvy provázel. Rudé zpěvy jsou většinou chápány jako bezprostřední realizace Neumannových teoretických postulátů, a jejich hodnocení je proto poznamenáno polemickým zápalem. Samostatných recenzí vyšlo ostatně málo, většinou jde o součást širších přehledných statí nebo diskusních článků.* Podobně jako sám Neumann učinil z kritiky Seifertovy sbírky Samá láska součást zásadní koncepční a polemické stati K otázce umění třídního a proletářského, je např. pro Josefa Horu kritika Rudých zpěvů příležitostí zásadně se vyrovnat s Neumannovou teoretickou koncepcí proletářské poezie i s jejími tvůrčími důsledky, zejména s jeho pojetím vztahu tendenčnosti a uměleckosti i s jednostranným důrazem na agitační funkci poezie. Stojí jistě za zmínku, že Horova recenze byla součástí většího polemického seriálu statí O proletářské poezii, jehož třetí část nenapsal nikdo jiný než sám Neumann (pod svým obvyklým dobovým pseudonymem Josef Votoček); fakt zajímavý už proto, že tu nalezneme — kromě rozvedení zmíněných Neumannových tezí o agitační poezii — i jeho vlastní hodnocení Rudých zpěvů jako jednoho z individuálních pokusů o proletářské umění. Zásadní námitka Horova, že Neumann teoreticky i prakticky omezil proletářskou poezii na přímé „politické výzvy, útoky a polemiky“ (což ostatně i Neumann považuje jen za jednu z možností), zaznívá i v dalších recenzích. Tak např. Václavek píše: „Neumann vytváří ve své knížce jednu větev poezie proletářské, jež podrží platnost svou dotud, dokud proletariát bude v boji o řízení světa: poezii bojovnou. Ona je nutným výrazem přítomné situace mas; v tomto smyslu Neumann dosahuje svého cíle. Jiné obory kolektivního duševního života mas prozatím jsou mu uzavřeny.“ Podobně i Götz v souhrnném článku o pěti knížkách sociální lyriky z roku 1923 vidí v Neumannovi hlavního představitele jedné skupiny sociálních básníků, totiž „aktivistů“, jimž je lyrika jen „orgánem sociální revoluce“.

* Srov. zejména Josef Hora — Josef Votoček: O proletářské poezii, Proletkult 2, sv. 3, č. 21, str. 331—335, 20. 6. 1923; B. V. (= Bedřich Václavek) v Československých novinách 2, č. 181, 5. 8. 1923; Fr. Götz: Sociální lyrika, Host 3, č. 2, str. 25, 15. 11. 1923.

Bezprostřední sepětí Rudých zpěvů s revoluční situací, v níž vznikaly a jejímž výrazem byly, projevilo se ostatně i na jejich dalších osudech. V době, kdy vláda „panské koalice", vytvořená výhradně ze zástupců buržoazních stran, byla posílena dohodou s dalšími pravicovými stranami — lidovou a národně demokratickou —, stávají se Rudé zpěvy obětí cenzurního zásahu, který fakticky zůstane v platnosti po celou první republiku. Protože se nepodařilo nalézt v archívu ministerstva vnitra cenzurní výměr, můžeme se opírat pouze o básníkovu informaci v Doslovu z 1935 k druhému vydání Nových zpěvů (zde na str. 441 ad.) a také o slova Josefa Hory. „Každé chvíle čteme v novinách," komentuje tento zásah Hora, „že cenzura zabavila tu onu báseň, tu onu knihu. Posledně zkonfiskovala svazek veršů, jenž se předtím volně prodával od data svého vydání v roce 1923. Pět let trvalo, než si na státním zastupitelství vzpomněli, že kniha S. K. Neumanna Rudé zpěvy je nebezpečná republikánskému pořádku a že její básně, oslavující sociální revoltu poválečnou, nejsou vhodnou četbou pro hodné republikány. Vidíme, že nebezpečnost knihy není nijak trvalého charakteru, když po leta v ní cenzura nenašla nic závadného, až najednou — za česko-německé koalice měšťansko-klerikálních stran... Před Neumannovými Rudými zpěvy zabaveno bylo ostatně už několik jiných knih, i lyrických. Byly zabaveny i verše Macharovy, Vrchlického, Havlíčkovy, když je některé noviny znovu přetiskly."* Cenzura jmenovitě postihla básně *Elegie*, *Prolog*, *Socialistickým ženám*, *Der rote Max*, *O bitevním poli v nás*, *RSFSR*, *Kázání Spartakovo*, *Zpěv zástupců*, *Kameny*, *Zpěv jistoty*, *Vy a my*, *Nedřímej dlouho, dave!* Za této situace, kdy byla zkonfiskována více než polovina knihy, připojuje Neumann pro vydání ve Spisech zbylé nekonfiskované básně k druhému vydání Nových zpěvů (1936) jako další samostatný oddíl *Zpěvy poválečné*, do něhož dále zařazuje ještě osm básní obdobného charakteru z let 1924—1925. K druhému vydání Rudých zpěvů dochází až v roce 1948 v rámci básníkových Sebraných spisů; při jejich přípravě pojal Neumann oněch devět básní, zařazených v roce 1936 do Nových zpěvů, znovu do původní sbírky, přiřadiv k nim ještě celý nový oddíl *(Chvála Říjnové revoluce*, *První máj 1946*, *Čest rudé vlajce*, *Zahrada*, *Elegie*, *Andělské blues*, *Vytrváme*, *ÚRO*, *1. máj 1947)*, vymezený ne právě přesně léty *1946—1947*, neboť báseň Chvála Říjnové revoluce vyšla ve Světu v obrazech již 7. listopadu 1945.

Naše vydání ve shodě se zásadami této edice přináší sbírku Rudé zpěvy v její historické podobě z roku 1923; básně, zařazené nově v roce 1948 a napsané už ve zcela jiném literárním i společenském kontextu, registrujeme zde v poznámkovém aparátu, aby čtenář měl představu podoby sbírky z této doby; jejich okomentovaný text bude tvořit samostatný oddíl v Básních V, kam patří léty svého vzniku. Rukopis se dochoval pouze k básni *Komíny* a je uložen v literár-

* Srov. Josef Hora: Nástup cenzury, Literární noviny 2, č. 27 (10), 10. 5. 1928.

ním archívu Památníku národního písemnictví ve fondu St. K. Neumanna.

Při přípravě textu jsme rovněž vzali za základ vydání z roku 1923 *(RZ_1)*, pouze u básní otištěných roku 1936 de facto v druhém vydání respektujeme tuto podobu *(NZ_2)*. U básně Róza Luxemburgová jsme vycházeli z textu otištěného ve druhém, rozšířeném vydání Bohyň, světic, žen z roku 1925 *($BS\check{Z}_2$)*, tj. ve 4. svazku básníkových Spisů, kam ji Neumann zařadil. Kromě všech knižních vydání (tj. do roku 1948) přihlížíme v různočteních k prvním otiskům básní v různých časopisech a publikacích. Jsou to především ty, které Neumann sám redigoval, Červen *(Č)*, Kmen *(K)*, Proletkult *(P)* a Reflektor *(Rf)*, dále Rudé právo *(RP)*, z dřívějších let ojediněle Lumír *(L)* a konečně sborník Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí *(SR)*, který „ve prospěch pomocné akce pro hladovějící v Rusku vyšel péčí Proletkultu a nákladem tiskového výboru Čs. strany komunistické v říjnu 1921"; z publikací, v nichž vyšly přetisky některých Neumannových básní, bereme v úvahu vlastní básníkovu antologii Básně *(BČ)* z Edice Června (1920), sbírku recitací Komunistické večery *(KV)* vydanou v Edici Proletkultu roku 1922 a sborník SSSR v československé poezii *(Sb)* z roku 1936.

1945—1947

CHVÁLA ŘÍJNOVÉ REVOLUCE

Červená Leninie jurodivá
s modrýma očima vrchovatýma nadějí,
štíhlá a pružná, veselá i tklivá
v závěji hněvu, nepřetržité závěji
před osmadvaceti lety vyskočila rudým květem
z přemoudré hlavy Vladimíra Iljiče:
deset dní otřáslo prohnilým světem,
světový buržuj se v duchu plazil pod biče,
a zatímco námořníci pletli jí zkrvácené věnce,
světový buržuj a dobrodruzi chystali intervence.

Na širých ramenou s Leninií povstala Rus
za pouhá práva pracovitých lidí.
Ó, jak ji nesli po cestách bojů a hrůz,
červenou mladici! Kdo se za ni stydí?
Ze Smolného až na Krym, z Moskvy až do Baku.
Padali, vstávali, bili a pracovali.
Buržuj se nedočkal jejího soumraku.
Už SSSR šestým kontinentem zvali,

už z prsů životodárných mléko teklo jí,
a pětiletkám žehnala v šťastném pokoji.

Celého světa výkvět hleděl k Sovětům na lid.
Není však výkvět jen, je také gangsterský hlad:
zpadoušil celý národ, Němci šli vraždit, plenit, pálit.
Hladověl Leningrad, úpěla Ukrajina — nastal Stalingrad.
Krasnaja armija táhla do Berlína.
Vedla ji sladká vzpomínka na Leninii,
vedla ji vítězná pýcha na Stalina,
vedla ji strašná vůle odplatit... Ne, nebijí,
jen aby bili. Jen s lidmi vinu zahladíme krátko...
Osmadvacet let. A nepřemožitelná! Zdravstvuj, matko!

PRVNÍ MÁJ 1946

Minula dlouhá léta obětí a žalů,
minula stálá hrozba lesklých samopalů,
fialky, petrklíče pijí čistý vzduch.
Jdou budovatelů a tvůrců statisíce,
má celá republika uzardělé líce,
všem nadějí nám zpívá cév a nervů vzruch.

Je První máj zas náš a náš jak nikdy ještě,
třebaže nezkrápějí radost zlaté deště,
jde zchudlou zemí naše putování v dál.
Pod rudým vláním však nám buší srdce rudé,
že jsme už povýšili mozolné a chudé,
a dělný člověk je teď u nás pán a král.

Už krysař veselý si píšťalu svou chystá,
polezou krysy z děr, a země bude čistá,
ach do roka a do dne, Československo.
Buď, První máji, zdráv a stále červenější
i na tvářích, i v srdcích populace zdejší,
by krysám přešla navždy chuť k nám na máslo.

A přitáhnou-li přece někdy od Západu
hltaví hlodavci to zkusit s hrozbou vpádu,
ó První máji náš, my pod tvou zástavou
po boku sovětského bratra velikého
je zaženeme podle vzoru husitského
chorálem pouhým — Internacionálou.

V nesvobod džungli jsme se narodili,
uličkou urážek nás honili,
žaláře všecky námi naplnili,
a kde jen mohli, tam nás vraždili.
My věděli, co starý svět nám chystá
na strašné cestě k vysvobození:
Nad námi plála rudá vlajka čistá,
to avantgardní lidské znamení.

Pak na Východě nový svět se zrodil
a pravdě leninské se zasvětil,
kontinent šestý slavně osvobodil
a pravdou stalinskou jej upevnil.
Tu vyrazila luza sebejistá
na naše kádry, naše vědění:
Nad námi plála rudá vlajka čistá,
to avantgardní lidské znamení.

Svět celý roztančil se zběsilostí,
hořela města, lidé padali —
zmučená těla, rozlámané kosti —
i živé ještě zahrabávali.
Však přepočítali se, komunista
jim slavně zmařil plán i mámení.
Nad námi plála rudá vlajka čistá,
to avantgardní lidské znamení.

Tisíce zhynuly nám v rukou vrahů,
tisíce prošly peklem nacismu.
A přece vítězně jsme došli k prahu
nového světa, rozptýlili tmu.
Jsme svéprávní, jsme existence jistá.
A nepřemožitelné snažení.
Nad námi plane rudá vlajka čistá,
to avantgardní lidské znamení.

Pozor však! Na prahu jen vlasti pravé
stojíme; není dobojováno.
Jsou ještě všude temné síly dravé,
ostnatých drátů k cíli nastláno.
Jen tedy dál a všichni na svá místa!
Jen do práce a v boj, jenž nelení.
Dál nad námi plá rudá vlajka čistá,
to avantgardní lidské znamení.

Od jara ještě pod sněhem do blednoucího léta
bledule, fialky, kosatce, růže a floxy,
jahody, maliny, rybíz, slívy, merunky, hrušky,
tu starou zahradu na konci pražského světa,
zanedbávanou džungli plodnou a trpělivou,
rozprodávali tu dříve hamižní kolaboranti:
v podobě péče nic jí nevraceli,
jen ji dřeli, dřeli, dřeli, aby měli
na svoje pohodlí, luxus a hody.

Tak tomu bylo všude v době nesvobody.

Džungle houstla, ptáci bojovali s kočkami,
rodina ježků se množila a tloustla,
na rybníčku kvetly lekníny, šáchor zdvihal své palice.
Šípky se množily, ztrouchnivělým stromům se lámaly větve,
doupňák vrkal vysoko svůj večerní zpěv,
želvy se sunuly vysokou travou.
Všecko umělé se hroutilo, stezky zarůstaly,
na růžích zlatohlávkové spali.

Příroda ničila panský vkus a nastolila svou krásu.

Hledíme z balkónu na Prahu s Vltavou,
pod námi divočina zvučí ptačími zpěvy,
pod námi divočina se hemží ovocem.
Ach, jak ti Pražané hltají tyto plody,
loni zlaté merunky, letos rudé slívy!
Jaká rozkoš hleděti na tento krásný hlad!
Nikdo nesmí odejíti s prázdnou.
Kolaboranti už nezavařují kompoty,
kolaboranti už nedrancují pro zisk.

Naše slovenské děvče, cikánka věčně umouněná,
nám vyčítá, že neprodáváme.

Dříve se tu, děvče, všecko prodávalo,
i čest, i česká ctnost,
teď se tu jen dává
pro radost.

Hřmí brázdy cvičných avionů
po modré letní obloze,
a ty tu ležíš v denním shonu
bezmocný uboze.

Mysl ti v kleci poletuje
dravečkem vězněným,
bolest ti všemi údy pluje,
myšlenka taje v dým.

Zahrada téměř k oknům zdvihá
ovocné peřeje;
tys však jen troska neduživá
a nemáš naděje.

Tvá usiluje domovina
všem štěstí zbudovat;
zahálejících černá vina
je mrak, jenž na vše spad.

Ach, aspoň tolik zdraví míti,
kolik ho bylo v Karpatech!
Brigáda žňová snem ti svítí
a škrtí dech.

ANDĚLSKÉ BLUES

Ve smutném lesíku nad městem
pod osamělou sekvojí,
jediným svědkem starých krásných dob,
kdy tu rudoši lovili ještě bizony a bobry,
seděli spolu, objati,
Hannibal Cerwell, černý topič na říčním parníku,
který studoval soukromě etnologii,
a Terezie Smithová, černá stenotypistka ve filiálce Vacuum Oil.

On jí vypravoval o rajské hojnosti a kráse této končiny,
než přišli běloši, hrabiví, krutí a cyničtí,
a přitom vytrvale nahlížel do jejího výstřihu,
kde na černých vlnách plaval náhrdelník z rudých korálů.

Tu se nad nimi náhle pootevřela nebesa
a spatřili a uslyšeli černé anděly,

kterak zpívají sladké blues.
Neboť toho dne vešli do ráje
malý „černý ďas", lynčovaný právě na periférii
jednoho městečka v jižních státech,
poněvadž se nedal svésti bílou kramářkou,
která ho za to mstivě obvinila z pokusu násilí,
a černý listonoš, kterého přejelo bělošské auto ve Wallstreetu.

A krásné tak byly andělské blues,
že se oba rozplakali s hlavou u hlavy,
a jejich spojené slzy
kanuly na černá ňadra
a v oranžovém západu zasvítily tu
jako veliké krůpěje rosy.

VYTRVÁME

Moře, stále ještě vzduté, hučí kolem nás,
stále ještě žraloci si strojí hodokvas,
ale my tu strmíme co skálopevný maják.
Všecky lodi domů k nám! zní domov: práci čest!
opevníme přístavy a všecky věže měst,
vyklidíme paláce, kde libuje si faják.

Námořníci do přístavů! Čeká milená,
na náklady čeká země vydrancovaná,
na muže a ženy čeká jarní domovina.
Na stožárech rudá vlajka světem vlála nám,
kladiva a traktory teď rodným krajinám
stachanovsky rozehraje dobrovolná dřina.

Komu se to nelíbí, ať k čertu táhne jen.
Statisíce našich mužů, statisíce žen
pro sebe a domovinu vybudují štěstí.
Vytrváme, vydržíme, vyhrajeme boj,
na práci a nepřítele padneme jak roj,
silni vůlí pravdu zdejší nikdy nepodvésti.

ÚRO

Antonínu Zápotockému

Jak je to krásné,
když na mysli moudré a jasné
jen blaho mozolů máš,

když zástupy tě milující
ti naslouchají, světlo znící,
jak budovat a státi stráž, stráž, stráž.

Je dnes v té naší domovině
pelyňku ještě mnoho v rudém víně,
jímž zhořknout má nám den,
je třeba střežit přilévače,
přiškrtit drzé utrhače,
již budování chtějí v plen.

Stráž mozolů jednotná, tvrdá,
prostného srdce a hrdá,
tvé ÚRO je naše naděje,
náš Blaník pravdivý a silný
a koneckonců neomylný
a koneckonců lid,
to, co chceme, aby vládlo
a cihlu pravdy k cihle kladlo,
stavělo soudružskou republiku.

Víme, že ji postavíme
a z jejích zdí pak vyrazíme
blanickou jednotou
vyhladit zbytky ksindlu,
s nímž není smíru.
Hej, ÚRO, hej!
Své nejlepší nám dej,
své nejlepší nachystej.
A ozař temné cesty švindlů,
zazpívej pravdu, radost, víru,
hej, ÚRO, hej,
jsi lidu nejvyšší květ,
buduj a ostříhej
náš rudý svět.

1. MÁJ 1947

Nemohl nám a nesměl nikdo už zabránit v pochodu,
nemohl nám a nesměl nikdo už umlčet zpěvy,
náležejíce lidu, náležíme národu,
země je naše, národ je náš, dnes celý svět je levý.

Dnes krásný svět hřmí bolševickým krokem,
dnes krásný svět je samý bolševický zpěv,

opovrhujeme ohyzdným dolarovým sokem
a jeho stády vydržovaných chlapů a děv.

My tady na Východě: čistý vzduch tu máme
a na vše odpovídáme: ano nebo ne.
Poslední fašistickou chamraď jednou udoláme,
nemůže dýchat s námi, zahyne.

Podívejte se na radostnou opovážlivost nových světů,
naslouchejte tomu, co volá svobodný lid.
A teď si představit, že by se opovážil někdo vlézt nám do sovětů,
horlivých budovatelů porušit práci a klid.

Jak tornádo vyřítili by se partyzáni všech zemí,
žádné lžikřesťanství, pomsty krvavý dav.
Kdyby nezbývalo než padnout, začneme s padouchy všemi.
Pozor! Teď vchází pan Truman, imperialismu gráf.

Co na tom, je-li pokládán za hrdinu, všetečný a dravý.
Opovrhujeme každým dolarovým paďourem.
A vůbec, co na tom, že existuje ještě svět licoměrný a žravý,
aspoň nezlenivíme cestou za naším velikým snem.

Za naším velikým snem a velikým cílem.
Nechť radost a vlajkosláva dnes jásají k obloze.
Přes všecko skuhrání nevěrců chlubíme se už dílem.
Nebudeme to my, ani naše dílo, jež zkrachují uboze.

Nechť radost a vlajkosláva jásotem naplnily
den vznešený, den svobody, den závazku a věrnosti,
nade vším usedla vlast, na trůn červenobílý,
a u jejích nohou dvouletka se připravuje k hojnosti.

Str. 271 *Žalm z roku 1919.* Červen 2, č. 9 (1. května 1919), str. 81—82 *(Č)*, kde s názvem *Žalm* a s podpisem *Sigma.* — Výchozí text NZ_2, kde v obsahu s názvem *Žalm z 1919.*

3 jsem vystřízlivěl] vystřízliveľ jsem RZ_2, RZ_1, *Č;* 6 vír, RZ_2, RZ_1, *Č*] vír, NZ_2*;* 23 se zoufale potácí.] zoufale potácí se. RZ_2, RZ_1, *Č;* 27 bankám RZ_2, RZ_1, *Č*] bankám, NZ_2*;* 34 v komisích, ústřednách,] v komisích, v ústřednách, RZ_2, RZ_1, *Č;* 36 ohrožují,] ohrožují RZ_1, *Č;* 43 se pokrytecky zajímá] pokrytecky se zajímá RZ_2, RZ_1, *Č;* 49 chceme] chceme, *Č;* 64 *v* NZ_2 *nezačíná nová strofa;* 70 se mi někdy zdává,] někdy se mi zdává, RZ_2, RZ_1, *Č;* 74 Je to] je to NZ_2, RZ_2, RZ_1, *Č;* 82 Ach,] Och, RZ_3, RZ_1, *Č.*

Str. 274 *V předvečer vzpoury.* Červen 1, č. 1 (18. března 1920), str. 1 *(Č)*. Podepsáno *Sigma.* — Výchozí text NZ_2.

1 bolí a sám] bolí, a sám NZ_2, RZ_2, RZ_1, *Č;* 6 oblékli] oblekli *Č;* 36 bude a nejináče.] bude. A nejináče. RZ_2, RZ_1, *Č;* 49 volná.] volna. RZ_2, RZ_1, *Č.*

Str. 276 *Elegie.* Červen 4, č. 10 (9. června 1921), str. 145—146 *(Č)*, kde sázeno na osu. Neumannův otec Stanislav Neumann, advokát, pocházel z německé patricijské rodiny, jejíž předkové vyšli z polské šlechty; sám však Čech a demokrat bez stavovských předsudků, oženil se s dcerou chudého ševce. Jako zemský a říšský poslanec se účastnil státoprávních bojů, podepsal deklaraci českých poslanců, odmítající dualistickou ústavu z r. 1867 jako porušení práv zemí české koruny. Po otcově smrti a ztrátě rodinného majetku (o nějž otec přišel „v jakémsi hospodářském podnikání na Berounsku") vychovávala chlapce matka a tety, otcovy sestry: Angelika Neumannová, malířka, a Milada Karásková, zmíněná v textu básně, na niž Neumann vzpomíná i jinde: „...druhá teta byla provdána za okresního hejtmana, ponurého byrokrata" (srov. Vzpomínky, 1931). — Báseň byla přetištěna také v Rovnosti 37, č. 175 z 26. 6. 1921 (v příloze Dělníkova neděle), s tímto redakčním sdělením: „Báseň, jež následuje, stala se trnem v oku české buržoazní žurnalistice. Večer, Lidové noviny, Národní listy a Tribuna podrážděně odpovídaly na odvážné Neumannovy verše. Přetiskujíce je z týdeníku Června, věříme, že naše dělnické čtenářstvo pochopí jejich smysl: ušlechtilou tendenci, a to bude nejlepší odpovědí na nejapné měšťácké útoky."

11 Proč] proč RZ_2, RZ_1, *Č;* 19 umíral vida] umíral, vida RZ_2; 38 v těchto] v těchhle *Č;* 61 Ó jak] Ó, jak RZ_2, RZ_1, *Č;* 101 přece jen RZ_1, *Č*] přece snad RZ_2; 104 Leč není mi líto,] Není mi líto však, RZ_2; 111 *v Č nezačíná nová sloka;* 130 ó Moskvo!] ó, Moskvo! RZ_2, RZ_1, *Č.*

Str. 280 *Jaro v městě.* Červen 2, č. 6 (10. dubna 1919), str. 53 *(Č)*, kde poslední verš každé strofy se zarážkou. — Výchozí text NZ_2.

3 směšné, hýbající *Č*] směšné hýbající NZ_2, RZ_2, RZ_1; 5 Však i jiným] I jiným však RZ_2] Leč i jiným RZ_1, *Č;* 9 srdce lidské!] lidské srdce! RZ_2, RZ_1, *Č;* 14 dá, to je ach těžké] dá, och, to je těžké RZ_2, RZ_1, *Č;* 16 béře se a těžce ztrácí] bere se a těžce stráví RZ_2; 18 a 27 srdce lidské;] lidské srdce; RZ_2, RZ_1, *Č.*

Str. 281 *Zlatohlávek na chodníku.* Kmen 4, č. 32 (21. října 1920), str. 373—374 *(K)*, kde sázeno na osu. — Výchozí text NZ_2.

9 do svaté země:] do Svaté země: RZ_1, *K;* 14 všecko, a radost] všecko a radost RZ_2, RZ_1, *K;* 18 jsi já, a já jsem] jsi já a já jsem RZ_2, RZ_1, *K;* 35 člověk] člověk, RZ_2, RZ_1, *K;* 37 béřeme] bereme RZ_2; 44 *v* RZ_2 *nezačíná nový odstavec;* 46 Však] Leč RZ_1, *K;* 50 vzduch se

tu vaří] vzduch vaří se RZ_2, RZ_1, *K;* 52 a každá] i každá *K; 54* Ach,] Och, RZ_2, RZ_1, *K;* 59 *v K začíná nový odstavec;* 65 nenáležeje] nepatře RZ_2, RZ_1, *K;* 68/69 panství měšťáků, / za které omylem prolili krev —] republiku měšťáků, / za kterou omylem prolévali jste krev — RZ_2, RZ_1, *K;* 70 pro pravou demokracii] pro demokracii RZ_2, RZ_1, *K.*

Str. 284 *Prolog.* Rudé právo 2, č. 184 (7. srpna 1921), Dělnická besídka, str. 1 *(RP).*

10 pudů *KV, RP*] pudů, RZ_2, RZ_1; 15 mlunných] mlnných *KV;* 19 slza] slzy RZ_2; 22 meditací,] meditací *KV, RP;* 31 *v* RZ_2, RZ_1 *a KV začíná nová strofa slovy* je všecky slýchám znít; *v KV a RP odtud až do konce básně sázeno na osu;* 40 zní] zní, RZ_2; 45 chud;] chud: *KV;* 46 vy smědé statisíce,] vy, smědé statisíce, RZ_2, RZ_1, *KV, RP.*

Str. 287 *Pozdrav.* Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí, říjen 1921 (*SR*), kde za titulem poznámka *Věnování* a kde, stejně jako v *KV*, sázeno na osu. — Výchozí text NZ_2.

1 a 48 Sovětská země,] Sovětská Rusi, RZ_2, RZ_1, *KV, SR;* 3 dusí] dusí, *Sb;* tyjící] týjící *SR;* 35 socialistická] Ruská socialistická RZ_2, *Sb*, RZ_1, *KV, SR. Tvary zájmen* ty *a* tvůj *jsou ve všech zněních kromě* NZ_2 *a Sb tištěny s velkou začáteční písmenou.*

Str. 289 *Socialistickým ženám.* Červen 3, č. 39 (9. prosince 1920), str. 457 *(Č)*, kde sázeno na osu a s přípisem *Louise Landové-Štychové věnováno.* Podepsáno *Ivan Červený.* Báseň věnovaná významné představitelce ženského dělnického hnutí, která v letech 1918—1920 spolu s Neumannem a Vrbenským patřila k radikálnímu křídlu České strany socialistické a k jejím poslancům v revolučním Národním shromáždění; podílela se na významných akcích koordinujících činnost levice v době vzniku samostatného státu, mj. i jako členka Revolučního výboru žen a Socialistické rady. Neumannova báseň je zaměřena proti pozůstatkům tradičního feminismu v levicovém ženském hnutí — srov. k tomu předcházející Neumannovu polemiku s názory Landové-Štychové Ženy na kolbišti (Dopis téměř soukromý. Červen 2, č. 20, 17. 7. 1919, podeps. Sigma; knižně Stati a projevy V, str. 252).

3 výhrůžky] vyhrůžky RZ_2 *Č;* 6, 16, 24 učte se] Učte se RZ_2, RZ_1, *Č;* 29 *v* RZ_1 *a Č nezačíná nová strofa.*

Str. 291 *Der rote Max.* Červen 4, č. 15 (chybně 14) (14. července 1921), str. 209 *(Č)*, kde sázeno na osu, právě tak jako v *KV.* Max Hölz (1889—1933), člen spartakovského hnutí a pak německé komunistické strany, aktivně se účastnil revolučních bojů německého proletariátu v prvních poválečných letech. Jako účastník středoněmeckého povstání v březnu 1921, potlačeného policií a vojskem, byl zatčen a odsouzen k doživotnímu žaláři; po amnestii 1928 odešel do Sovětského svazu, kde zůstal až do své smrti.

15 roznícené] rozsvícené *Č;* 18 pral] bral *Č;* 24 znovu] znova *Č;* 35 ó pochopíte,] ó, pochopíte, *Č;* 39 hoj, rup!] hej, rup! RZ_2] hoj, rup. *KV.*

Str. 293 *Róza Luxemburgová.* Proletkult 1, sv. 2, č. 21 (47) (20. prosince 1922), str. 327—328 *(P).* — Výchozí text $BS\check{Z}_2$, kde v obsahu za názvem údaj *(1921).* Báseň byla věnována památce přední německé revolucionářky (1871—1919). Pocházela z bohaté polské židovské rodiny; od mládí pracovala v dělnickém hnutí jako spoluzakladatelka sociálně demokratické strany Polska a Litvy, později v sociálně demokratické straně Německa, kde stála na levém, protirevizionistickém a internacionalistickém křídle. Za první světové války byla vězněna pro své protiválečné vystupování (její Dopisy z vězení Soně Liebknechtové vyšly v českém překladu roku 1923 — srov. Neumannův *Úvod* k této knize ve Statích a projevech VI). Spolu s Karlem Liebknechtem byla zakladatelkou Svazu spartakovců a německé komunistické strany; spolu s ním byla v lednu 1919 při krvavém potlačení dělnického povstání v Berlíně zavražděna oddíly „dobrovolných sborů" nasazených sociálně demokratickou vládou (v jejímž čele stáli F. Ebert a F. Scheidemann) a zorganizovaných jmenovitě G. Noskem, který se ujal funkce jejich vrchního velitele. (Srov. též Neumannovu poznámku k jeho překladu článku Rózy Luxemburgové Odvážná hra z Června 1, č. 21—22 z 6. února 1919, knižně Stati a projevy V, str. 602.)

3 imperialismy,] imperialismy RZ_2; 10 Leč ti] Ti však RZ_2, RZ_1; *v P nezačíná nový odstavec;* 17 *v P nezačíná nový odstavec;* 29 jest] je RZ_2, RZ_1; 35 nezbytný hořký RZ_2, RZ_1] nezbytný, hořký $BS\check{Z}_2$, *P;* 44 zabíjí] zabijí RZ_2; 58 zapomenout] zapomenout, RZ_2, RZ_1; 68 vztýčil] vztyčil RZ_2; 69 Leč ze stínu] Ze stínu však RZ_2; 71 vztýčili] vztyčili RZ_2; *v* RZ_2, RZ_1 *a P následují za sebou verše v pořadí 81, 83, 84, 82, 85;* 98 štíhlá,] štíhlá RZ_2.

Str. 297 *Cestou.* Proletkult 1, sv. 1, č. 5 (8. února 1922), str. 74 *(P).* — Výchozí text NZ_2.

3 se lehce] lehce se RZ_2, RZ_1, *P;* 5 Ještě však nezavřeš] Leč nezavřeš ještě RZ_1, *P;* 13 *v* RZ_2 *a* RZ_1 *začíná nová strofa;* 14 Co tu však] Leč co tu RZ_1, *P;* 15 polykáš?] polýkáš? *P.*

Str. 298 *O bitvením poli v nás.* Rudé právo 2, č. 107 (8. května 1921), Dělnická besídka str. 1 *(RP),* kde sázeno na osu; Reflektor 1, č. 8 (15. dubna 1925), str. 13 *(Rf),* kde s názvem *Časový zpěv.*

17 vrhla se] se vrhla *Sb;* 32 Leč,] Než, *Sb;* 38 vrchol,] zázrak, *RP;* 41 vzpupni] vzpupně *RP;* 48 Tak] Tak, *Rf;* 55 zdvihá] zdvíhá RZ_2; 60 vzplála!] vzplála. *Rf.*

Str. 300 *Film.* Červen 2, č. 19 (10. července 1919), str. 170—171 *(Č)*. — Výchozí text NZ_2.

9 života a já] života, a já NZ_2, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 10 světy] světy, NZ_2, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 22 trati] tratě RZ_1, *BČ*, *Č;* 25 valí se] válí se RZ_1, *BČ*, *Č;* 26 hlomoz, páni a žebráci,] lomoz, páni i žebráci, *BČ*, *Č;* 27 kdo by tu nevěřil, kdo by tu zíval,] na nebi Otec sotva by asi zíval, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 28 zločin tak bílý,] zločin je tak bílý, *BČ*, *Č;* 34 film, a hlavně americký *Č*] film a hlavně americký NZ_2, RZ_2, RZ_1, *BČ;* 38 plátna bílý kus!] holé stěny kus! *BČ*, *Č;* 40 ach muži!] ach, muži! NZ_2] och, Muži! RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 41 vztyčil,] vztýčil, RZ_1, *BČ*, *Č;* 42 Uprostřed toho však jako] Však vprostřed toho jak RZ_2] Leč vprostřed toho jak RZ_1, *BČ*, *Č;* 43/44 ženy, / čemu jsou růže ty všemu vystaveny!] ženy / v přízemí, větrům, bouřím krutě vystaveny. RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 54 svistí] svístí *BČ;* 59 uvije] uvije, NZ_2, RZ_2, *BČ*, NZ_1, *Č;* 60 čela,] čela NZ_2, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 64 mizí,] zmizí, *Č;* 70 pluje] plyne *BČ*, *Č;* 73 ach,] och, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 76 ruměncem] růměncem *BČ*, *Č*.

Str. 303 *Komíny.* Červen 1, č. 6 (16. května 1918), str. 85—87 *(Č)*. Dochovaný rukopis básně *(R)* je psán perem po jedné straně listu (34 × 21 cm) ve dvou sloupcích; v záhlaví kromě názvu básně je uvedeno také jméno autora *Stanislav K. Neumann.* — Výchozí text NZ_2.

7 *v R nezačíná nový odstavec*; 9 konstrukce] konstrukce *R;* 15 se držíce,] držíce se, RZ_2, *Č*, *R*] držící se RZ_1, *BČ;* 21 nad nimi] nad ním *Č*, *R;* 22 práskly] praskly RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 34 jarní] jarní ⟨,⟩ *R;* 36 však] leč RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 37 cizopasníků] cizop⟨á⟩asníků *R;* 39 mne] mně *R;* 42 slávou] slavou *R;* zrak] zrak, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č;* 53 To] to RZ_2, RZ_1, *BČ;* 54 teřich] těřich RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 56 v nebesa.] ⟨k⟩v nebes⟨ům⟩a. *R;* 57 Dole však] Leč dole RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 61 kolem] kol RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R; v BČ, Č a R nezačíná nový odstavec;* 63 veselým zlatodolem] veselým zlatodolem, NZ_2] veselý zlatodol, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*] veselý zl⟨á⟩atodol *R;* 66 vznešenost,] vznešenost *R;* 67 rděti,] rděti *R;* 76 největší, jun] největší, ⟨a⟩ jun *R;* 78 hrdinovi] mladému bohu RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 79 na čele] kol čela RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 80 vavřín] vavřín⟨,⟩ *R;* 84 s hlavou však] leč s hlavou RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* 89 *v BČ, Č a R začíná nový odstavec;* 90 atleti,] atléti, *BČ*, *Č*] athléti, *R;* 98 širém] šírém *BČ*, *Č*, *R;* 100 v létě] v létě, *R;* 102 rodí] rodí⟨,⟩ *R;* 105 náležejíce,] patříce, RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*] patříce *R; v R začíná nový odstavec;* 106 strmíce,] strmíce RZ_2, RZ_1, *BČ*, *Č*, *R;* tu] ty *pak* tu *R*.

Str. 307 *Noční práce.* Kmen 4, č. 2 (25. března 1920), str. 13 *(K)*, kde s přípisem *Památce Josefa Reinera na jeho motiv* a kde vysázeno, stejně jako v RZ_2, RZ_1 a *BČ*, na osu. — Výchozí text NZ_2. Josef Reiner, mladý, předčasně zemřelý básník, jehož překlad Leninova Státu a revoluce (první český překlad, který vyšel souběžně s překladem vydaným nákladem Sociálního demokrata) vydal Neumann jako 9. svazek

Edice Června v roce 1920. Srov. též Neumannův nekrolog z Června 2, č. 51 z 26. 2. 1920, knižně Stati a projevy V, str. 339).

1 zvony] zvony, *K;* 3 Však zblízka] Zblízka však RZ_2] Leč zblízka RZ_1, *BČ, K;* 9 se houpajících] houpajících se RZ_2, RZ_1, *BČ, K;* 10 uprostřed] prostřed RZ_2*;* 12 se oslňující] oslňující se RZ_2, RZ_1, *BČ, K;* 18 zří práce] zří v práce *K;* 21, 60 Hej rup!] Hoj — rup! RZ_2, RZ_1, *BČ, K;* 28 Zblízka však] Leč zblízka RZ_1, *BČ, K;* 34 zajizvených RZ_2, RZ_1, *BČ, K*] zajízvených NZ_2*;* 36, 44 zdvihají] zdvíhají RZ_2*;* 42, 45 hej rup!] hoj — rup! RZ_2, RZ_1, *BČ, K;* 51 oslnění] oslnění, *K;* 58 jitří: RZ_2, RZ_1, *BČ, K*] jítří: NZ_2*;* mou!] mou!, *BČ, K;* 60 *v* RZ_2, *BČ a K začíná nový odstavec;* 61 *v* RZ_2, RZ_1, *BČ a K nezačíná nový odstavec;* ohni a ryky] ohni ryky RZ_2, RZ_1] ohni, ryky *BČ, K;* 64 se děje, se děje] se děje, se děje, *K;* 65 znova,] znova RZ_1, *BČ, K;* 66 zdvihá] zdvíhá RZ_2*;* 68 slova RZ_2, RZ_1, *BČ, K*] slova, NZ_2.

Str. 310 *RSFSR.* Proletkult 1, sv. 2, č. 13 (39) (25. října 1922), str. 193 *(P).*

4 pérem] perem RZ_2*;* 22 týčí se] tyčí se RZ_2, *P;* 30 bez rozdílů] bez rozdílu *P;* 32 *v P nezačíná nový odstavec;* 38 Hle, zde] Hle zde *P;* 40 už] již *P;* 50 Leč dnes,] Dnes však RZ_2*;* 53 lžící,] lžicí, RZ_2*;* 55 hliněnou] hlíněnou *P;* 64 *oddělen mezerou.*

Str. 312 *Kázání Spartakovo.* Rudé právo 2, č. 254 (30. října 1921), Dělnická besídka, str. 1 *(RP).*

6 vztýčený] vztyčený RZ_2.

Str. 314 *Zpěv zástupů.* Kmen 4, č. 45 (3. února 1921), str. 529 *(K),* kde vysázeno, stejně jako v *KV,* na osu.

8 vysáti] vysátí *K;* 9 zkrušeni] zkrušení RZ_2, RZ_1, *KV, K;* lopatou] lopotou *K; mezi 10 a 11 vložen v K ještě verš:* padáme padáme padáme.

Str. 316 *Kameny.* Rudé právo 2, č. 260 (6. listopadu 1921), Dělnická besídka, str. 1 *(RP).*

14 kroku:] kroku; *RP;* 19 smutni my z pohoří] smutni, my z pohoří *RP.*

Str. 318 *Zpěv jistoty.* Proletkult 2, sv. 3, č. 11 (11. dubna 1923), str. 171—172 *(P).*

1/2 *v* RZ_2 *a* RZ_1 *obsahuje druhý verš pouze slovo* královský*;* 25 ohně] oheň *P;* 26 *zalomen v* RZ_2, RZ_1 *a P do dvou řádků, z nichž druhý obsahuje jen slovo* stolu*;* 30 *v P nezačíná nový odstavec;* 31 *zalomen v P do dvou řádků, z nichž druhý obsahuje pouze slovo* místech*;* 45 a jedno] a v jedno RZ_2.

Str. 320 *Vy a my.* Proletkult 2, sv. 3, č. 14 (2. května 1923), str. 211 *(P),* kde za textem básně údaj „*Rudé zpěvy*".

11/12 rozdvojuje, / ta] rozdvojuje. / Ta RZ_1; 30 třídního: *P*]

třídního RZ_2, RZ_1; 34 v seč] v seč, *P;* 42 jí užíváte] ji užíváte RZ_2, RZ_1.

Str. 322 *Nedřímej dlouho, dave!* Proletkult 1, sv. 1, č. 10 (15. března 1922), str. 152—154 *(P).*

1, 9, 19, 32 Ó dave,] Ó, dave, RZ_2, RZ_1, *P;* 12 střikne,] stříkne, *P;* 17 neústupná] neustupná *P;* 26 pohozená suchá kytice] pohozená, suchá kytice *P;* 39 *v* RZ_2 *a* RZ_1 *začíná nový odstavec.*

Str. 324 *Syn člověka.* Lumír 36, č. 7 (15. dubna 1908), str. 304—306 *(L),* kde s podtitulem *Fragment básně.* V RZ_2 a RZ_1 titul i podtitul tištěny na patitulu.

3 kde do kraje] kde už jen v kraj *L;* 14 nebo] anebo *L;* 30 koláče,] koláče *L;* 39 *v* RZ_2 *nezačíná nová strofa;* 47 nadřou, RZ_2] nadrou RZ_1, *L;* 54 mne] mě *L;* 55 *v* RZ_1 *nezačíná nová sloka, aby se text vešel na stránku, v* RZ_2 *je toto členění mechanicky přejato;* 65 s ohněm] ohněm RZ_2.

Str. 329 ZE SBÍRKY BOHYNĚ, SVĚTICE, ŽENY

Druhé, rozšířené vydání sbírky *Bohyně, světice, ženy,* původně vydané roku 1915 u Borového v edici Zlatokvět (v naší edici v Básních II, 1965), vyšlo u téhož nakladatele roku 1925 jako 4. svazek Neumannových Spisů. Původní počet dvanácti básní *(Amateras'-o-mikami, Judita, Salome, Lubuša, Mechtilda z Magdeburku, Vdova z Efesu, Jane Seymourová, Saskia van Uylenburgh, Ženský portrét Gainsboroughův, Markýza de Pompadour, Kane, Svatá Luisa Michelová),* z nichž dvě začlenil básník do tohoto cyklu ze svých starších sbírek (Salome ze Snu o zástupu zoufajících a Svatou Luisu Michelovou z Hrsti květů z různých sezón), rozšířil nyní o dalších šest, jež vesměs vznikly v první polovině dvacátých let. Časopisecky byly publikovány jen dvě z nich, a to *Róza Luxemburgová* (1922) a *Měšťačka* (1923), obě v Proletkultu, jejž Neumann redigoval; ostatní čtyři *(Milatk, Černoška z Bismarckova souostroví, Mabruka, Mici)* vyšly poprvé až knižně, všechny s datem 1924, takže lze soudit, že jejich vznik souvisí bezprostředně s přípravou druhého vydání sbírky, jejíž původní podobu sám básník označil za „torzo" a které se nyní zřejmě snažil dát ucelenější ráz. Do tohoto svazku zařazujeme jen oněch šest básní, které vznikly v jeho časovém kontextu, kromě Rózy Luxemburgové; ta vyšla původně v Rudých zpěvech, kde ji také v souladu s edičními zásadami Spisů ponecháváme.

Výchozím textem naší edice je tedy druhé vydání Bohyň, světic, žen z roku 1925 *(*$BSŽ_2$*),* s přihlédnutím k časopiseckým otiskům uvedených básní v Proletkultu *(P).*

Str. 331 *Milatk.* V $BSŽ_2$ v obsahu za názvem s datací *(1924).*

Str. 336 *Černoška z Bismarckova souostroví.* V $BSŽ_2$ v obsahu za názvem s datací *(1924)*.

Str. 337 *Mabruka.* V $BSŽ_2$ v obsahu za názvem s datací *(1924)*.

Str. 339 *Měšťačka.* Proletkult 2, sv. 3, č. 25 (18. července 1923), str. 396 *(P)*, kde podepsáno *Jindřich Bedrna.* V $BSŽ_2$ v obsahu za názvem s datací *(1922)*.
13 smědá] snědá *P;* 21 svalu,] svalu: *P;* 23 v *P chybí;* 33 vysáté] vysáté, $BSŽ_2$, *P.*

Str. 341 *Mici.* V $BSŽ_2$ v obsahu za názvem s datací *(1924)*.

Str. 343 BÁSNĚ KNIŽNĚ NEVYDANÉ

V tomto oddílu otiskujeme verše, které Neumann publikoval v rozmezí let 1913—1925. Uvádíme jej básní *Básník zpívá si mimochodem* z října 1913, která patří do našeho svazku především proto, že její historie je spojena s Almanachem na rok 1914, kam byla původně určena, a že náš svazek obsahuje také všechny ostatní verše, které Neumann potom v Almanachu uvedl. Závěrečná báseň *Sláva pěsti* z března 1925, přimykající se myšlenkově i grafickou úpravou (kterou jsme alespoň v tomto případě zachovali) k první polovině dvacátých let, tvoří přirozený předěl mezi svazkem naším a následujícím (Básně IV); další svou novou báseň *Píseň* z listopadu 1925 zařadil totiž básník už do sbírky Písně o jediné věci (1927).

Na rozdíl od předcházejících básnických svazků naší edice nebylo možno vzhledem k nevelkému počtu veršů i vzhledem k různorodé povaze básnického materiálu pokusit se v tomto oddílu o vytvoření žánrových celků. Otiskujeme proto básně v chronologickém pořadí, které naznačuje sled Neumannových sbírek z tohoto období, na jejichž okraji vznikaly. Básník je publikoval před válkou ve svých kmenových časopisech, tj. ve Večerech *(V)* a v Lidových novinách *(LN)*, po válce pak v časopisech, které sám řídil, v Červnu *(Č)*, Kmeni *(K)*, Proletkultu *(P)* a Reflektoru *(Rf)*, ojediněle v jiných publikacích, jako Národní shromáždění československé v prvním roce republiky a Komunistické kalendáře, redigované Josefem Horou a vycházející v Komunistickém nakladatelství a knihkupectví Josefa Rejmana. Verše *Hoch* a *Mašírovali jsme...* přetiskujeme z rukopisů *(R)*; rukopis se zachoval také k básni *Básník zpívá si mimochodem* (s původním titulem *Když básník jde...*); všechny jsou uloženy v literárním archívu Památníku národního písemnictví, první dvě ve fondu Hanuše Jelínka, třetí v pozůstalosti Otokara Fischera. Text další básně dochované pouze v rukopise, *My zbudovali jsme...*, otiskujeme na závěr této poznámky. Lze předpokládat, že vznikl ve stejném období a za stejných okolností

jako básně *Hoch* a *Mašírovali jsme...*; okolnost, že do literárního archívu jej uložila Božena Neumannová, básníkova žena, svědčí o tom, že jej Neumann patrně — na rozdíl od obou jmenovaných básní — nepokládal za definitivní, a nezaslal jej proto nikam k otištění.

MY ZBUDOVALI JSME...

My zbudovali jsme říši svou
rukama svýma, svou myšlenkou,
sázeli v zahradách, na poli,
plnili domy, stodoly,
ve všem je krev naše a náš um,
společná stavba je společný dům.
Píď každá zrcadlí naši tvář,
vari, kdos nepřítel, lupič, žhář!

Tak domobranec jde v boj a ví,
že vlast jest víc než vítězství,
za sebou vleče krok za krokem
milený domov a vše, co v něm.
Leč i když srdce nás zabolí,
vstříc smrti půjdem jak kdokoli,
a proto, kdos mlád, jen s úctou hleď,
když na nás uvidíš polní šeď!

Nám nesluší čapka vojáka
a dobrodružství nás neláká.
Nás dávno života denní tíž
vřadila v bataillon práce již
a tolik dala nám ve tlumok,
že obtížný je nám pevný krok.
Kdo pot a mozoly za chléb dal,
ten se již s životem dosti rval.

Tu jste vy mladí, tam nepřítel,
uprostřed sláva jde v bouři děl,
však mezi námi a smrti lstí
dlí naše ženy, hle, s úzkostí,
tvářinky dítek, kruh celičký —
kde otce naleznou dětičky?
Proto nás neslyšíš zpívati,
proto náš pochod jak v závrati.

S temným a ledovým pohledem
vstříc svému osudu mlčky jdem.

Temný a ledový kámen jsme,
když ve své pozici staneme.
Temná a ledová naše ctnost
dnes jako včera: vždy povinnost.
Pěst svírá studených zbraní kov —
hněv bouří, žal však nemá slov.

Leč pozor, více než přísaha
nám k síle nadlidské pomáhá
náš vroucí a zadržený vztek,
k nebesům syčící plam a jek,
práva a odplaty věčný zdroj:
tu svatou modlitbou je nám boj.
O všechno jde, tož: ty nebo já!
Jen počkej, pse, kdo tě udolá!

Rukopis básně *(R)* je psán na třech osmerkových listech po jedné straně tužkou, bez nadpisu a bez udání místa i data.

1/2 My zbudovali jsme říši svou / rukama svýma, svou myšlenkou,] My tuto vlast svou jsme stvořili / duchem a svaly, jež *pak* My zbudovali jsme říši svou / rukama svýma, svou myšlenkou, *R;* 7 Píď každá zrcadlí naši tvář,] Tvář naši zrcadlí každá píď *pak* Píď každá zrcadlí naši tvář, *R;* 10 že vlast jest víc než] že o vlast jde, ne o *pak* že vlast jest víc než *R;* 11 za sebou vleče] a vleče za sebou *pak* za sebou vleče *R;* 14 vstříc smrti] ⟨umíme m⟩ vstříc smrti *R;* 22 že obtížný je nám] že ⟨těžký je nám⟩ ⟨každý namahá⟩ obtížný je nám *R;* 24 již s životem] již ⟨dost⟩ s životem *R;* 31 Proto] ⟨Nuž,⟩ Proto *R;* 38 dnes jako včera] dnes jako ⟨zítra⟩ včera *R;* 41 Leč pozor,] Pozor však *pak* Leč pozor, *R;* 42 nadlidské] obří *pak* nadlidské *R;* 43 náš vroucí a zadržený] vroucí a zadržený náš *pak* náš vroucí a zadržený *R;* 44 plam] plam⟨en⟩ *R;* 46 tu svatou modlitbou je nám] tu ⟨je nám svat⟩ svatou modlitbou je nám *R.*

Str. 345 *Básník zpívá si mimochodem.* Večery, č. 42 (11. října 1913), str. 345—346 *(V).* Báseň Neumann původně poslal Fischerovi pro Almanach na rok 1914 s titulem *Když básník jde... (R).* Později ji přetiskl ve Večerech s novým titulem, když do Almanachu zařadil místo ní *Cirkus* (zde na str. 93). Rukopis je psán perem na rubové straně dvou lístků vzniklých podélným rozdělením dopisního papíru formátu A4 s tištěným záhlavím *Červen — sbírka krásných tisků, Stanislav K. Neumann, Bilovice n. Svit. u Brna.* — Výchozí text *V.*

5 razí si cestu] ⟨cestu si⟩ razí si cestu *R;* 11 bílý] bílý, *R;* 13 *v R začíná nový odstavec;* 15 pampeliščino] ⟨pa⟩ pampeliščino *R;* 16 žene] žene, *R;* 21 žití] žití *R;* 24/25/26 zastavení, / ta trocha včerejších květů a plodů, / zapomenutých zítra novou pro úrodu,] zastavení / — ta ⟨trocha⟩ trocha včerejších květů a plodů, / zapome-

nutých novou pro úrodu — *R;* 33 sklizeň] sklízeň *R;* 34 sklidiv, opovrhnu sklizní tou] sklídiv, opovrhnu sklízní svou *R;* 40 ponechám] ⟨přenechám⟩ ponechám *R;* 41 cukrlátka,] cukrlata, *R;* 45/46 že svět se kdesi utváří / a žití, nedostupné] že světy se někde utváří, / och, nedostupné *R;* 63 *v R verš na samostatném řádku odděleném mezerou.*

Str. 347 *Talíř hub.* Scéna 1, 2. půlročník, č. 1 (19. října 1913), str. 17. Srov. Neumannův fejeton *Ke chvále hub* (Lidové noviny 21, č. 195, 19. 7. 1913, knižně S městem za zády, 1969, str. 237).

Str. 349 *Votes for Women.* Večery, č. 45 (1. listopadu 1913), str. 369—372 *(V).*
84 do dálky] od dálky *V.*

Str. 355 *Pohádka.* Lidové noviny 22, č. 38 (8. února 1914), str. 1 *(LN).*
14 *slovo* mesiáše *doplňujeme podle smyslu textu v LN, kde prvních šest písmen vypadlo.*

Str. 356 *Cihelna.* Lidové noviny 22, č. 73 (15. března 1914), str. 1.

Str. 357 *O věčné touze.* Lidové noviny 22, č. 73 (15. března 1914), str. 1.

Str. 358 *Hoch.* Rukopis této básně je psán tužkou po jedné straně na třech listech osmerky, paginovaných arabskými číslicemi *(R).* Báseň vznikla za Neumannova pobytu v Kiškundorožmě na podzim 1915. Ve *Válčení civilistově* (kap. 21) o ní Neumann píše: „Téměř nic jsem nenapsal v té době, zdroj tvůrčího lyrismu zdál se skoro zasypán. Mnoho jsem přijímal, nic nevydával, zkřehlý cizí existencí. A z dvou tří básní těchto dnů, jednu nejmilejší mi, potkal ke všemu ještě zlý osud. Popud k ní dalo mi krásné poledne, když setnina vrátila se ze cvičení. Vojáčkové činili si pohodlí na svých slamnících ve velké cimře, jejíž otevřená okna vedla do farské zahrady, kde zrály mišpule, hrozny a jiné ovoce hojně. Můj soused, mladičký hoch vlídný a hezký, s myslí a tělem ještě velmi panenským, svlékl se do pasu a ulehl na slamník, vystaviv neúmyslně na odiv sličnost svého čistého trupu. Nevím již, co vše ještě bylo obsahem mé básně vedle tohoto svěžího těla, jehož prsa podobala se milostným dopisům zapečetěným. Nic mi není cizejší citově než homosexuelní pohlavnost. Z pouhého krasocitu vyprýštěly moje verše. Poslal jsem je Viktoru Dykovi pro Lumír. Mohli jsme tehdy býti ještě dobří přátelé literární. Podle tehdejší nutnosti poslal je V. Dyk k cenzuře, a cenzor rozhodl, že jsou proti mravopočestnickým paragrafům. Nevyšly. A po dlouhé době, když jsem si na ně opět vzpomněl, jsa již v Praze, oznámil mi V. Dyk, že jich nemůže již najíti... Nevím proč, ale právě po té básni

se mi stýská a myslím, že ještě dnes byla by dobrá.“ Báseň byla nalezena mnohem později, až po Neumannově smrti, v pozůstalosti Hanuše Jelínka, tehdejšího spoluredaktora Dykova v Lumíru, společně s další básní *Mašírovali jsme...* (viz dále na str. 360); obě vydal pod titulem Dvě neznámé básně Čs. spisovatel a Památník národního písemnictví v Praze jako soukromý neprodejný tisk k slavnostnímu otevření Síně St. K. Neumanna v Památníku národního písemnictví dne 3. června 1955 a k 80. výročí básníkových narozenin.

18 z nich] ⟨z⟩ s nich *R;* 30 tiše svítil panenstvím:] tiše ⟨se⟩ svítil panenstvím: ⟨skvěl:⟩ *R;* 31 ležel přes pás] ležel ⟨až⟩ přes pás *R;* 33 aniž slamník rděl se nad zločinem svým] aniž slamník ⟨se nad svou vinou rděl⟩ rděl se nad zločinem svým *R;* 38 Těch prsou zapečetěných] ⟨Té hrudi⟩ Těch prsou zapečetěn⟨é⟩ých *R;* 41 na víčko na ⟨líčko⟩ víčko *R.*

Str. 360 *Mašírovali jsme...* Rukopis básně, uložený ve fondu Hanuše Jelínka, je zapsán tužkou na první straně listu zásilky bez označení místa a data, na jejímž druhém a třetím listu osmerky je rukopis básně *M. kir. állami szemkórház I* a *II*, zde na str. 177. — Srov. poznámku k básni *Hoch.*

Str. 361 *M. kir. állami szemkórház.* Ranní Lidové noviny 24, č. 21 (22. ledna 1916), str. 1, kde v podtitulu s označením *6;* ve stejnojmenném cyklu, zařazeném do knihy *1914—1918*, pod tímto číslem jiný text.

Str. 362 *Vojenský hřbitov v Elbasanu.* Lumír 45, č. 10 (26. září 1917), str. 433—434 *(L)*, kde částečně konfiskováno; Budoucno 1, č. 6—7 (chybně 5—6), únor—březen 1919, str. 421—422 *(B)*, kde otištěno plné znění spolu s básní *Francouzi stříleli* pod společným titulem *Z básní konfiskovaných.* — Výchozí text *B.*

3 pod cypřiši] pod cypřiši — *L;* 4 uprostřed křovin a vysokých květin:] uprostřed křoví a vysokých květin, *L;* 9 plachty,] plachty — *L;* 13 sražených] seřazených *L;* 16 vrata] vrata, *L;* 17 čtyřstupů] čtyrstupů *L;* 21—24 *v L konfiskovány;* 26 kdy,] času *L;* 27 jizvu] jízvu *L;* 29 *v L začíná nový odstavec;* Lépe] lépe *L;* 32 splynouti zakrátko beze stop s divokým krajem,] splynouti zakrátko s rozdivočelým krajem, *L;* 36 a nedovedl] A nedovedl *L; v L začíná nový odstavec;* 38—52 *v L konfiskovány.*

Str. 364 *Francouzi stříleli.* Ranní Lidové noviny 25, č. 356 (30. prosince 1917), str. 1, kde sloky v pořadí 1, 3, 2; poslední sloka zde konfiskována; Budoucno 1, č. 6—7 (chybně 5—6) (únor—březen 1919), str. 421 *(B)*, kde s básní *Vojenský hřbitov v Elbasanu* pod společným titulem *Z básní konfiskovaných.* Srov. k tomu válečnou prózu Ústup (Bragožda a jiné válečné vzpomínky, 1928), v níž Neumann líčí

francouzskou ofenzívu u Ochridského jezera v září 1917 i svou cestu se zvláštním posláním horským terénem, kde ho ostřelovali francouzští vojáci. — Výchozí text *B*.

Str. 365 *Červenobílý prapore!* Májový list českých socialistů, 1918, str. 1 *(ML)*.
10 našimi] našemi *ML;* 26 dílnami] dílnami, *ML*.

Str. 366 *Moje vlastenectví.* Maják 1, č. 1 (20. června 1918), str. 1 *(M)*. — Výchozí text *BČ*.
4 žalu] bolu *M*.

Str. 367 *Albánie.* Šibeničky 1, č. 5 (27. června 1918), str. 38 *(Š)*.
43 Bude] bude *Š*.

Str. 370 *Branka šibeniční moudrosti.* Šibeničky 1, č. 6 (11. července 1918), str. 44–45; č. 7 (25. července 1918), str. 54; č. 8 (8. srpna 1918), str. 60–61; č. 9 (22. srpna 1918), str. 68; č. 10 (5. září 1918), str. 78; č. 11 (19. září 1918), str. 85–86; č. 12 (3. října 1918), str. 92–93; č. 13 (17. října 1918), str. 100; č. 14 (31. října 1918), str. 109; č. 15 (14. listopadu 1918), str. 116; č. 16 (28. listopadu 1918), str. 124; č. 17 (12. prosince 1918), str. 131; č. 18 (23. prosince 1918), str. 142; č. 19 (9. ledna 1919), str. 150; č. 20 (23. ledna 1919), str. 157; č. 21 (6. února 1919), str. 166; č. 23 (6. března 1919), str. 183; č. 24 (20. března 1919), str. 188; č. 25 (3. dubna 1919), str. 196; č. 26 (17. dubna 1919), str. 205.

Str. 399 *Píseň.* Červen 1, č. 17 (7. listopadu 1918), str. 240.

Str. 401 *Povzdech.* Červen 1, č. 17 (7. listopadu 1918), str. 240.

Str. 402 *1918—1919.* Národní shromáždění československé v prvním roce republiky, 1919, str. 48–49. Báseň vyšla v ročence bilancující práci Národního shromáždění za první rok jeho existence, tedy koncem roku 1919. Druhou sloku *(Na přeražených okovech vztýčili jsme hlavu...)* přetisklo České slovo (roč. 12, č. 89 z 15. 4. 1920) jako moto k článku s názvem Z revoluce do evoluce (podepsáno -ek); pod stejným titulem byl tento přetisk nedopatřením uveden v Soupisu díla St. K. Neumanna (1959) jako samostatná báseň (záznam č. 442).

Str. 404 *Dolní Tuzla.* Červen 1, Zimní číslo 1919 (prosinec), str. 8. Západní tábor v Dolní Tuzle v Bosně představoval nejdelší zastávku na cestě Neumannovy pochodové setniny z maďarského Szegedu do Elbasanu. Odtud vyšla 2. května horskými pochody na jih přes Černou horu do Albánie. Srov. úvodní kapitolu z knihy Elbasan (1922).

Str. 406 *Na jarním slunci.* Kmen 4, č. 14 (17. června 1920), str. 157.

Str. 408 *Polemické sloky.* Červen 4, č. 25 (24. listopadu 1921), str. 341—342. Básnická polemika s Verši Josefa Hory, otištěnými v témže čísle Června:

JOSEF HORA: VERŠE

Po verši abstraktním, jenž myšlenkou se leskne
a temným obrazem promítá vnitřní děj,
zatoužila má duše v chvíli teskné,
kdy příliš hlasitě vír ulice jí kroužil
a v zraků studánku jak drzý norec hroužil
své ruce nečisté dní obžíravý rej.

Což nic se neděje, než divá špína spěchu,
překotné supění stroje, v nějž vkládáme
útrapu vůle své a bílý zázrak dechu?
Nad hrůzu časnosti se klene věčna hrůza:
ji poplít nemůže vlastníků ryčná luza,
v ní, bratře, jenom v ní tvá skrytá krása je.

Nad prapor červený výš prapor věčna vlaje.
Nad skutečnosti zmar sen promítnutý v hloub.
Přítomnost železná, budoucnost duchová je,
čistotě živlů věř, věř sněhu, v nějž jsi stoup,
věř hvězdám nad sebou, věř hvězdě v nitru svém.
Já nejen oběť jsem. Já také člověk jsem...

Str. 410 *Píseň rudých borců.* Komunistický kalendář na rok 1922, str. 87. Federace dělnických tělocvičných jednot (FDTJ) vznikla současně se založením KSČ v květnu 1921, ustavující sjezd se konal v prosinci téhož roku. Neumannova báseň vznikla zřejmě při této příležitosti.

Str. 411 *?* Proletkult 2, sv. 3. č. 27 (1. srpna 1923), str. 431—432 *(P)*. Podepsáno *Jindřich Bedrna.*
5 králové] Králové *(P)*.

Str. 413 *Temná jízda.* Proletkult 2, sv. 3, č. 35 (26. září 1923), str. 483—484. Podepsáno *Jindřich Bedrna.*

Str. 415 *Filatelie.* Proletkult 2, sv. 3, č. 35 (21. listopadu 1923), str. 556—558. Podepsáno *Jindřich Bedrna.* K tomuto tématu srov. také

Neumannův článek *Svět a doba v zrcadle filatelie* z Rudého práva (roč. 2, č. 269 ze 17. listopadu 1921), knižně Stati a projevy V, str. 446.

Str. 423 *Dělníci jdou na vlak.* Komunistický kalendář na rok 1925, str. 40, kde spolu s básní *Ve vlaku na jaře* pod společným titulem *Dvě básně.*

Str. 424 *Ve vlaku na jaře.* Komunistický kalendář na rok 1925, str. 4, kde spolu s básní *Dělníci jdou na vlak* pod společným titulem *Dvě básně.*

Str. 426 *Vzhůru, barevní proletáři!* Reflektor 1, č. 1 (1. ledna 1925), str. 2, kde s poznámkou *K titulnímu obrázku,* na němž se černoch s nožem v zubech kryje za skalním balvanem na mořském břehu. Srov. též Neumannův *Dopis z Prahy* z Reflektoru č. 4 z 15. 2. 1925; je to odpověď Ferdinandu Peroutkovi, který v Přítomnosti napadl myšlenku této Neumannovy básně.

Str. 428 *Sláva pěsti!* Reflektor 1, č. 5 (1. března 1925), str. 15.

24, 2 *mluno* — (z rus. molnija, blesk) elektřina, knižní výraz zavedený Preslem.

39, 1 *Pomona* — římská bohyně ovoce; 20 *dryáda* — lesní nymfa z antické mytologie; *kozonoh* — faun, v antické mytologii syn boha lesů a ochránce pastýřů Pana, člen jeho družiny; byl zobrazován s kozlíma nohama, rohy a vousy.

49, 24 *legátky* — (nář.) židle s vyřezávaným opěradlem.

51, 9 *Lopař* — Lopar, Laponec, obyvatel severní Skandinávie; 11 *do Rudolfské jdeme* — v Rudolfské (dnešní České) ulici byla redakce Lidových novin.

57, 2 *pačuli* — voňavka z indické aromatické rostliny s pižmovou vůní; 8 *métier* — (fr.) řemeslo.

74, 31 *table d'hôte* — (fr.) jídlo za jednotnou cenu, zde ve smyslu společného stolování.

76, 92 *saké* — japonské rýžové víno.

127, 41 *jako Jupiter Evropu k lásce unese* — příběh z římské mytologie, podle něhož Jupiter v podobě býka unesl dceru sídónského krále Evropu z Asie na Krétu; Evropa se stala jeho milenkou a matkou jeho tří synů, mezi nimi i pozdějšího krétského krále Minóa.

167, 48 *retraite* — (fr.) večerka, návrat do kasáren.

170, 47 *biplány* — dvojplošníky.

175, 49 *Petöfi* — Sándor P. (1823—1849), maďarský revoluční básník.

177, 8 *sana mens* — (lat.) zdravý rozum.

189, 1 *hodža* — islámský kněz; 4 *Škipetar* — (zast.) Albánec.

190, 8 *tragtierführer* — (z něm.) vodič soumara.

212, 9 *k...štaflu* — (z něm.) k...oddílu; 17 *Zna samo, šta gospodin lajtnant kazal* — Ví jen to, co říkal pan lajtnant.

215, 1 *Makedonsko kafene* — (bulh.) makedonská kavárna; 11 *vojnici* — (bulh.) vojáci.

217, 8 *brotsak* — (z něm.) chlebník.

219, 1 *selo* — (bulh.) vesnice; 12 *monastýr* — pravoslavný klášter.

225, 28 *arkadický* — blažený, pokojný, upomínající na venkovskou idylu (podle starověké Arkádie).

227, 7 *křísi* — cikády.

230, 40 *übermütig bis zu tollen Streichen* — (něm.) bujný, rozpustilý až k bláznivostem; 41 *mon chair est gai et je ne lus que peu de livres* — (fr.) je mi dobře po těle a přečetl jsem jen málo knih.

248, 8 *Raxalpa*—Rax Alpe, hora v Dolnorakouských Alpách (2009 m)

nad průsmykem Semmering; 18 *Zum goldenen Hirschen, Zur Sonne* — (něm.) U zlatého jelena, U slunce.

254, 11 *Waldemar Psilander a Asta Nielsenová, Mia May a Henny Portenová* — populární herci éry němého filmu; 21 *circenses* — z lat. panem et circenses, chléb a hry; heslo z období císařského Říma, naznačující politiku vládnoucí aristokracie vůči lidu.

257, 12 *Hohenzollern* — německý šlechtický rod, z něhož pocházeli pruští králové a později němečtí císaři, včetně posledního z nich, Viléma II., který vedl Německo do první světové války.

259, 1 *Chemin des Dames* — historická horská silnice v severní Francii, proslulá úpornými boji mezi německými a spojeneckými vojsky za první světové války.

276, 15 *hat schon recht gehabt, Milada, meine Tante* — měla přece jen pravdu má teta Milada.

287, 16 *mordýři Kolčak, Denikin, Judenič, Wrangel* — bělogvardějští generálové, hlavní představitelé kontrarevoluce v letech 1918—1920.

289, 11 *manlicherovka* — druh vojenské pušky (podle něm. inženýra F. Mannlichera).

302, 72 *Kamakura* — japonské město a lázně.

304, 46 *pět Ringhofferových komínů* — Ringhofferovy závody v Praze na Smíchově, později Ringhoffer-Tatra, jeden z nejstarších a největších podniků těžkého strojírenství v českých zemích, dnes závod Tatra Smíchov.

306, 112 *Laudate genus hominum!* — (lat.) Chvalte lidský rod!

310, 1 *Podoben německému básníku* — připomínka Heinricha Heina a jeho básně Vyznání z lyrického cyklu Severní moře z Knihy písní.

335 *Pověst palavská* — Palauské ostrovy, součást záp. Karolín v Mikronésii.

339, 9 *tout le monde* — (fr.) každý, všichni; 10 *dreadnought* — (angl.) obrněná válečná loď.

349 *Votes for Women* — (angl.) volební právo ženám.

360, 2 *rechts um, links um a gradaus, kehrt euch a knie* — (něm.) vojenské povely (vpravo v bok, vlevo v bok a přímo, čelem vzad a kleknout); 6 *nieder — auf* — (něm.) vojenské povely (k zemi — vztyk).

362, 24 *Vergatterung* — (něm.) vojenský povel (nástup, seřadit).

369, 76 *Wied* — Wilhelm W., německý princ, r. 1912 po porážce Turecka v balkánské válce a po vyhlášení nezávislosti Albánie dosazený velmocemi v r. 1916 za vládce země, ale po šesti měsících opět svržený.

415, 15 *Poincaré* — Raymond P., francouzský president v letech 1913—1920, představitel republikánsko-demokratické strany a vlády „národního bloku", která uskutečňovala politiku intervence proti sovětskému Rusku; 17 *Horthy, Mussolini, Cankov, Ludendorff, Kramář* — vesměs představitelé krajní pravice v různých evropských zemích; Miklós Horthy, admirál, po porážce revoluce a obnovení monarchie říšský správce, představitel vojenského diktátorského režimu v Maďarsku; Alexander Cankov, předseda bulharské pravicové vlády, usta-

vené r. 1923 po vojenském fašistickém převratu; Erich von Ludendorff, generál německé armády v první světové válce, který se v r. 1923 spolu s A. Hitlerem pokusil o nacistický puč v Mnichově; Karel Kramář, vůdce buržoazní národně demokratické strany a předseda první předválečné československé vlády.

416,36 *Stinnes* — Hugo S., německý průmyslový magnát, představitel jednoho z největších porúrských koncernů.

Tento osmý již svazek Spisů zahrnuje Neumannovu básnickou tvorbu za období zhruba desíti — dvanácti let. Jeho základ tvoří tři sbírky, v jejichž titulech je týž podmět — *zpěvy*, který není shodou vnější, ale přímo příjmením jejich rodového příbuzenství: *Nové zpěvy* (1911—1914), *Třicet zpěvů z rozvratu* (1914—1918) a *Rudé zpěvy* (1919—1922).

Desítiletí není samo o sobě lhůta příliš velká. Ale uvědomíme-li si, že v něm proběhla poslední básníkova léta moravská, pak první světová válka, Říjnová revoluce a vznik prvního socialistického státu, ustavení samostatné Československé republiky a renesance mezinárodního revolučního hnutí, jehož součástí byly boje uvnitř domácího socialistického hnutí, vyústivší v založení československé strany komunistické, pochopíme prudkou proměnlivost a nesmírnou obsažnost doby, v níž Neumann vytvořil tuto část svého básnického díla.

Při sestavování souborného vydání spisů se ovšem nikdy zcela nevyhneme jisté mechaničnosti. Chtě nechtě vedeme někdy řez živou tkání básníkova díla poněkud prosektorsky; zajíždíme příliš chladným ostřím periodizačních úvah do jeho vaziva, porušujíce jeho organickou celistvost a oddělujíce centra jeho nervového systému od periférií.

Tak se tomuto osmému svazku stalo, že první vrstva jeho základu — Nové zpěvy — je od Knihy lesů, vod a strání, která je zařazena do svazku třetího — oddělena celými čtyřmi svazky. A přece mezi těmito dvěma básnickými sbírkami je více souvislosti než jen jedna životní epizoda, z níž obě vyrostly, tj. ona druhá, bílovická kapitola básníkova moravského renouveau.

Sám básník, když čtrnáct let po vydání Knihy lesů, vod a strání bilancoval svůj básnický vývoj a zamýšlel se nad jeho proměnami*, píše o této své sbírce z adamovských

* V *Glose k dílu*, napsané v roce 1928 u příležitosti vydání básnického výboru Básně v Družstevní práci.

lesů a údolí řeky Svitavy s troškou sebeironie jako o knížce, která se „četla trochu", slečny ji dostávaly darem, kterou pochválil i Arne Novák, a jiný jakýsi kritik (Adolf Veselý) pasoval jejího autora na „důstojného následovníka" Hálkova: „...takové lesy, vody a stráně, to je příroda, nevyčerpatelný zdroj motivů ležících na dlani, dvacet silných svazků mohlo býti ještě z té jediné knížky, a členství Akademie mne neminulo! Škoda, že jsem nikdy nepovažoval poezii za věc tak snadnou!"

Literární kritika nemeškala z básníka Nových zpěvů sejmout etiketu „vitalismu" a nalepit novou — „civilismus", oddělujíc obě knihy od sebe výrokem o Neumannově *přerodu*.

Jak uvidíme, nešlo však o přerod, nýbrž jen o jednu z proměn a jedno z četných *obrození*, o etapu nalézání sama sebe; nešlo o opuštění jedné zážitkové (motivické) sféry a nahrazení jí jinou sférou, nýbrž jen o mocné *rozšíření* zorného úhlu, pod nímž básník obzírá skutečnost, život.

V Neumannově celoživotním díle jsou knihy prózy, která je jakýmsi průběžným komentářem k básnické tvorbě a někdy, dalo by se říci, i obráceně: poezie opět „komentuje", dopovídá ten či onen lyrický fejeton nebo některou z úvah teoreticko-estetických, jež vznikaly současně s polovinou čísel knihy S městem za zády a byly shrnuty v knihu Ať žije život!

Dvoudílný svazek S městem za zády měl Neumann rád, přes veškerou kritičnost k některým jeho stránkám, jako „vzpomínky na život, z něhož rostla Kniha lesů, vod a strání" a ve kterém „se rodil *básník materialismu*". Na jednom místě Pamětí nazývá tento soubor fejetonů „impresionistickými kapitolami", které věrně zachycují jeho „zevní i vnitřní život v letech 1910—1915". Což tedy znamená, že soubor S městem za zády není komentářem jenom ke Knize lesů, vod a strání, ale i k Novým zpěvům, ba dokonce — jak je patrno ze dvou posledních fejetonů svazku druhého a z novelky Jelec, jež k nim nesporně patří — i k prvnímu oddílu Třiceti zpěvů z rozvratu.

Už srovnáme-li datování cyklů z Knihy lesů, vod a strání

1. HUGO BOETINGER: ST. K. NEUMANN V ROCE 1919

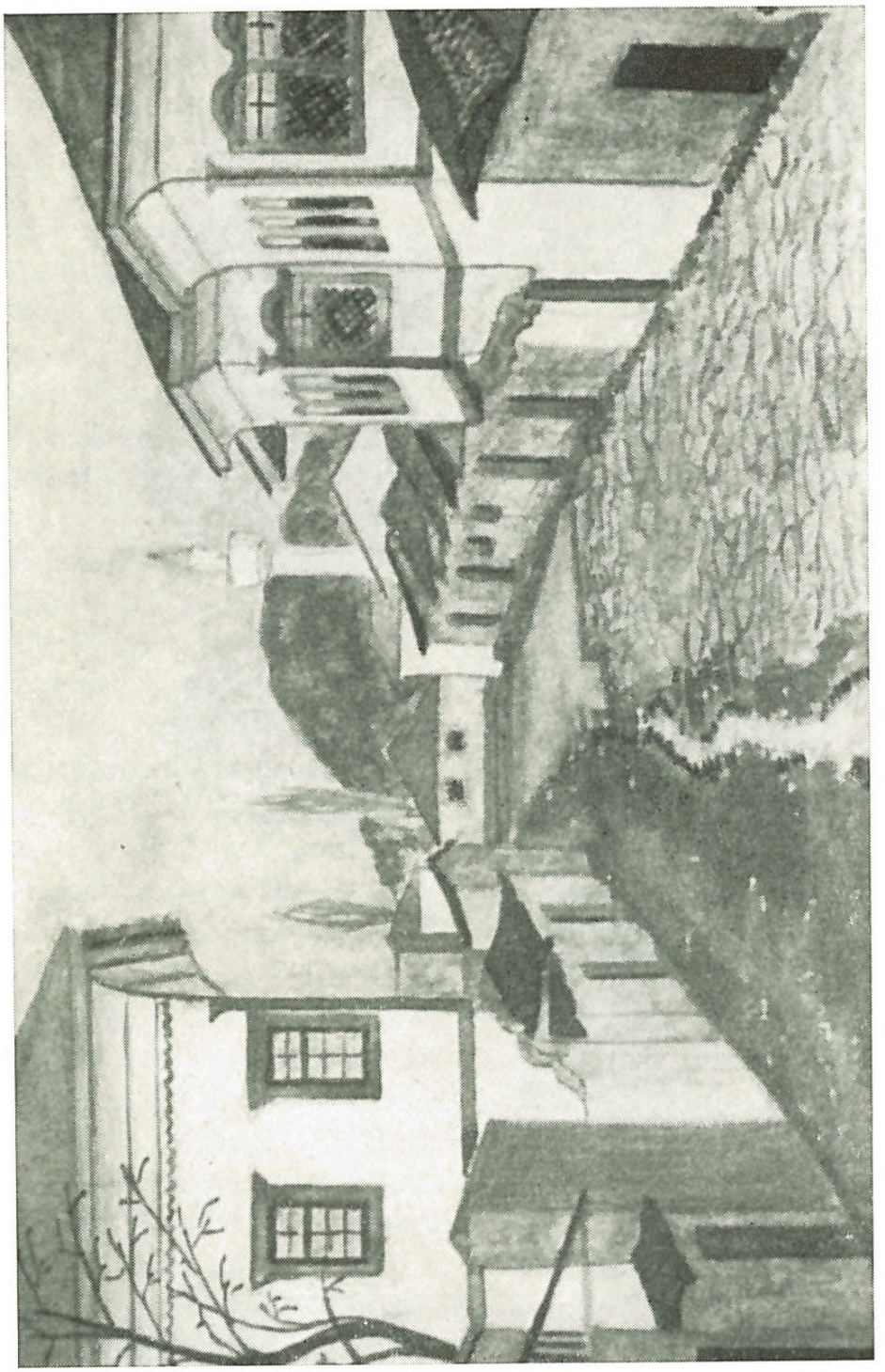

2.—3. NEUMANNOVY AKVARELY Z ELBASANU, KTERÉ POSÍLAL DOMŮ JAKO POHLEDNICE

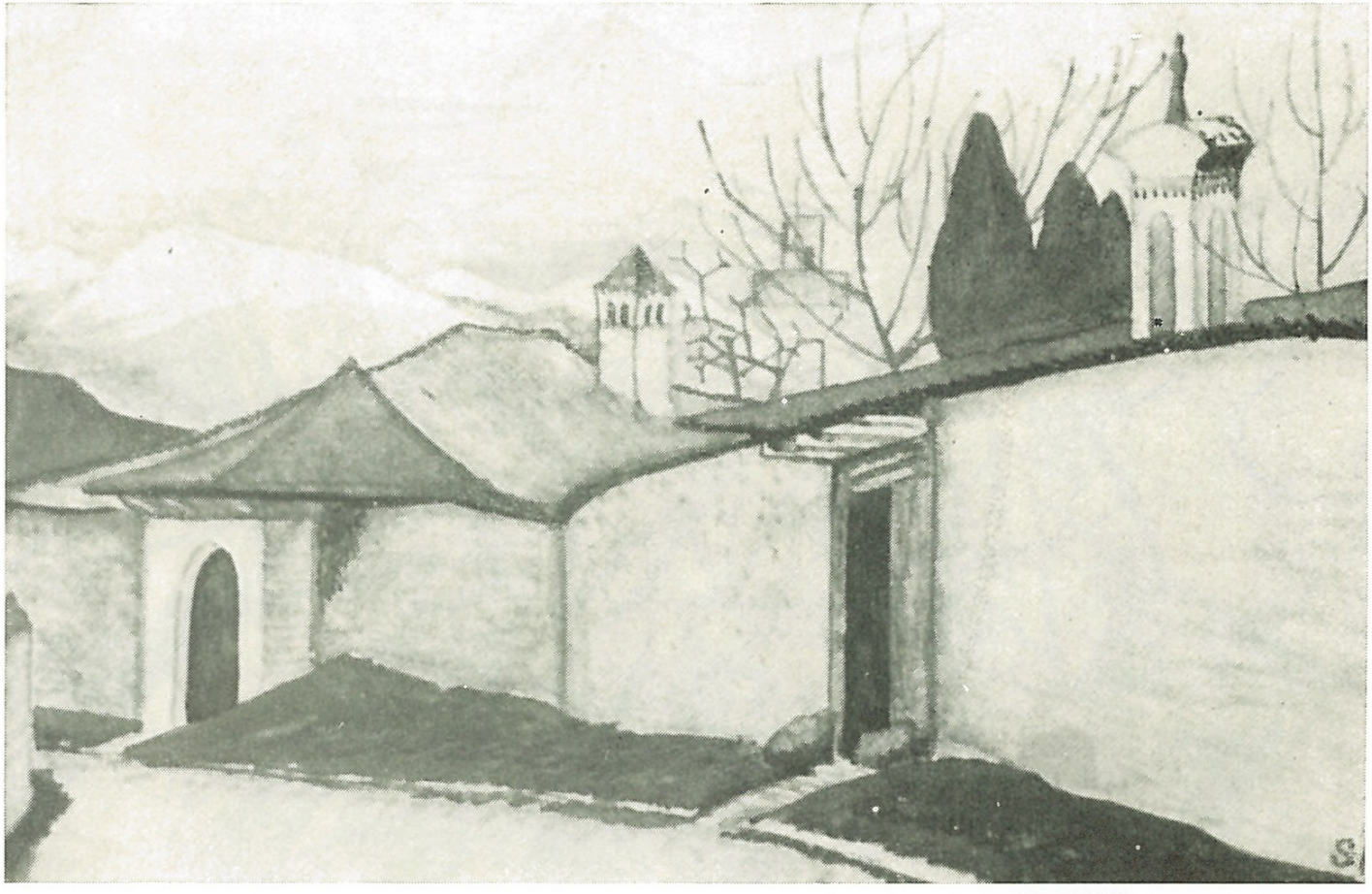

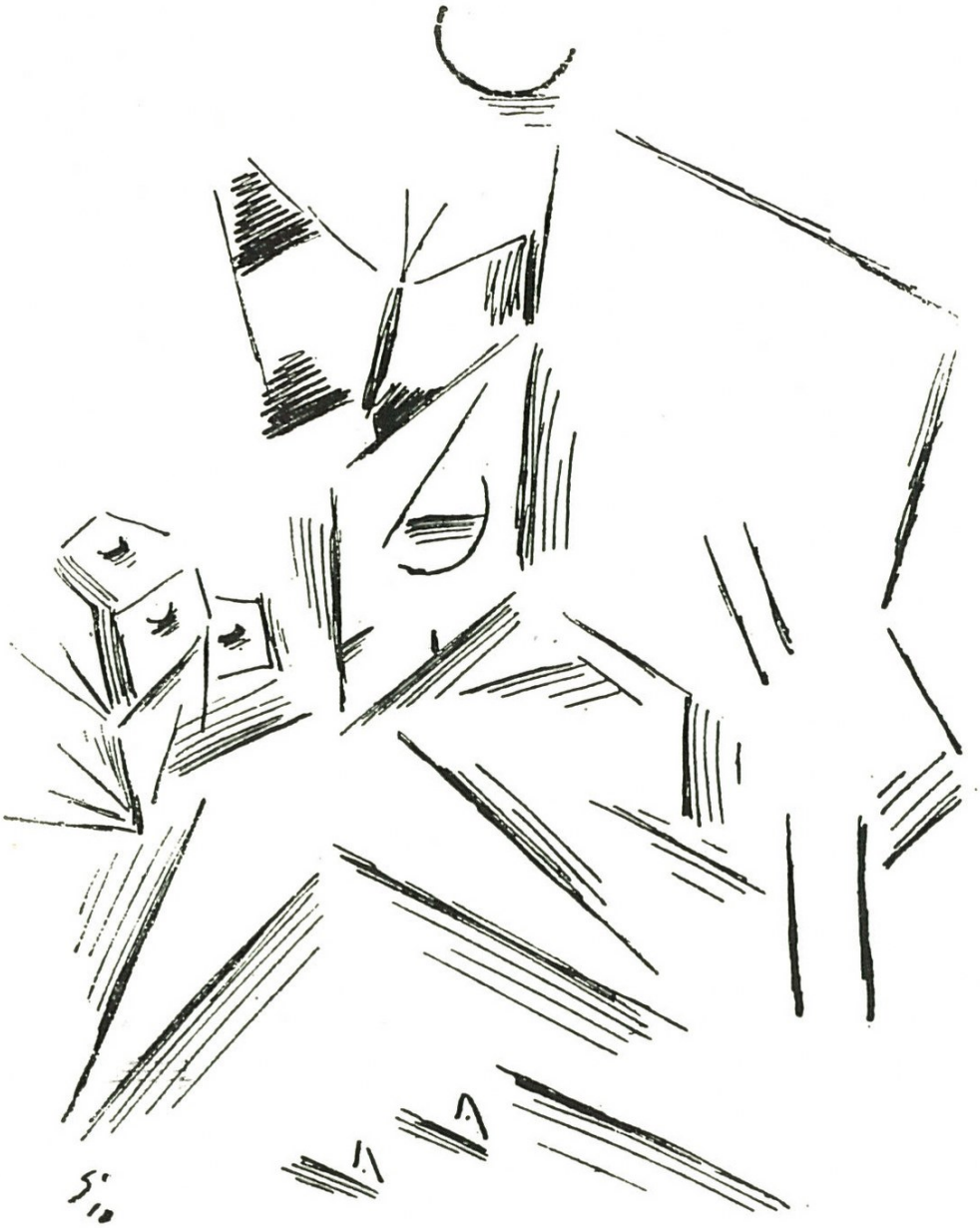

4. KRESBA VÁCLAVA ŠPÁLY KE SBÍRCE BÁSNÍ NOVÉ ZPĚVY

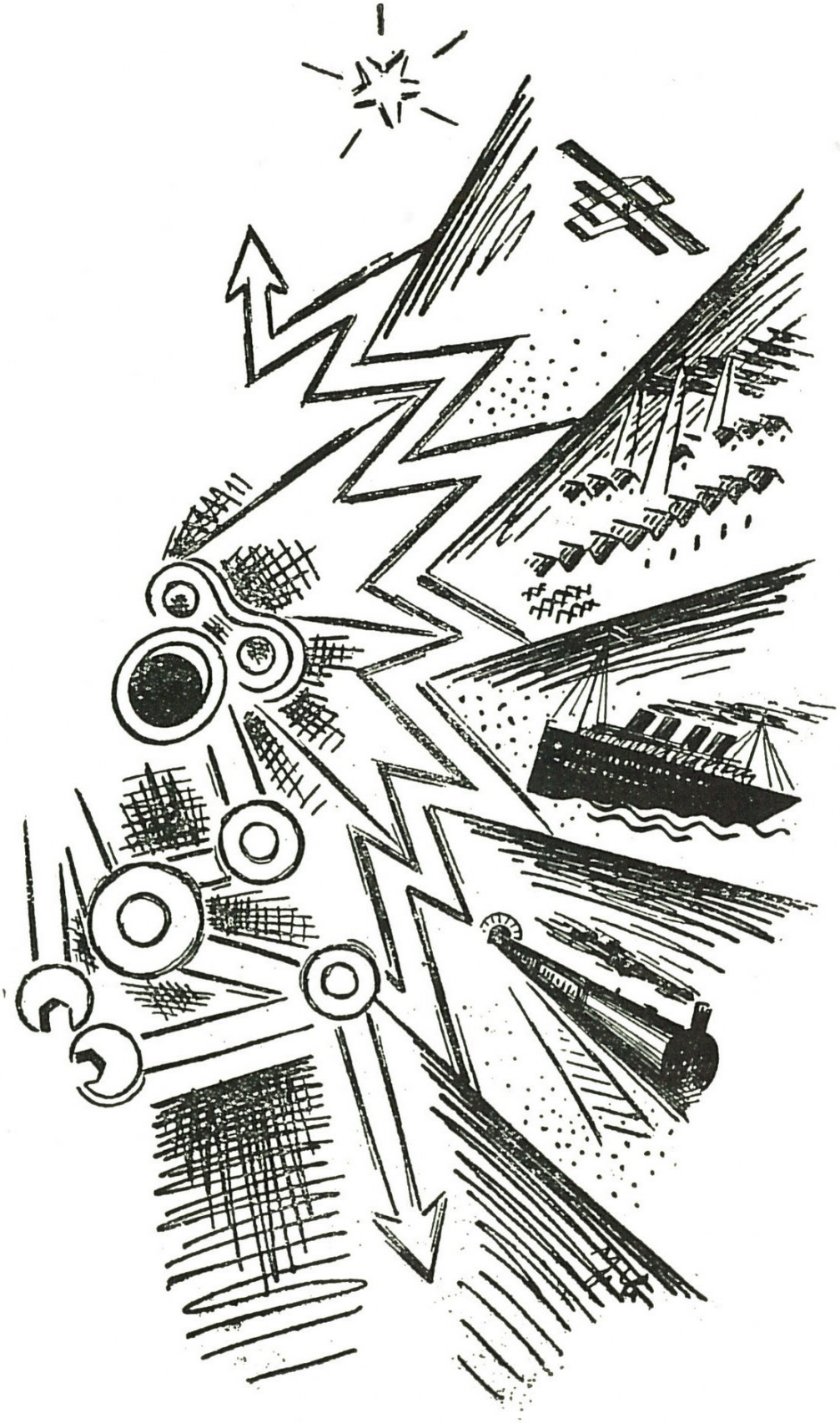

5. KRESBA JOSEFA ČAPKA KE SBÍRCE BÁSNÍ NOVÉ ZPĚVY

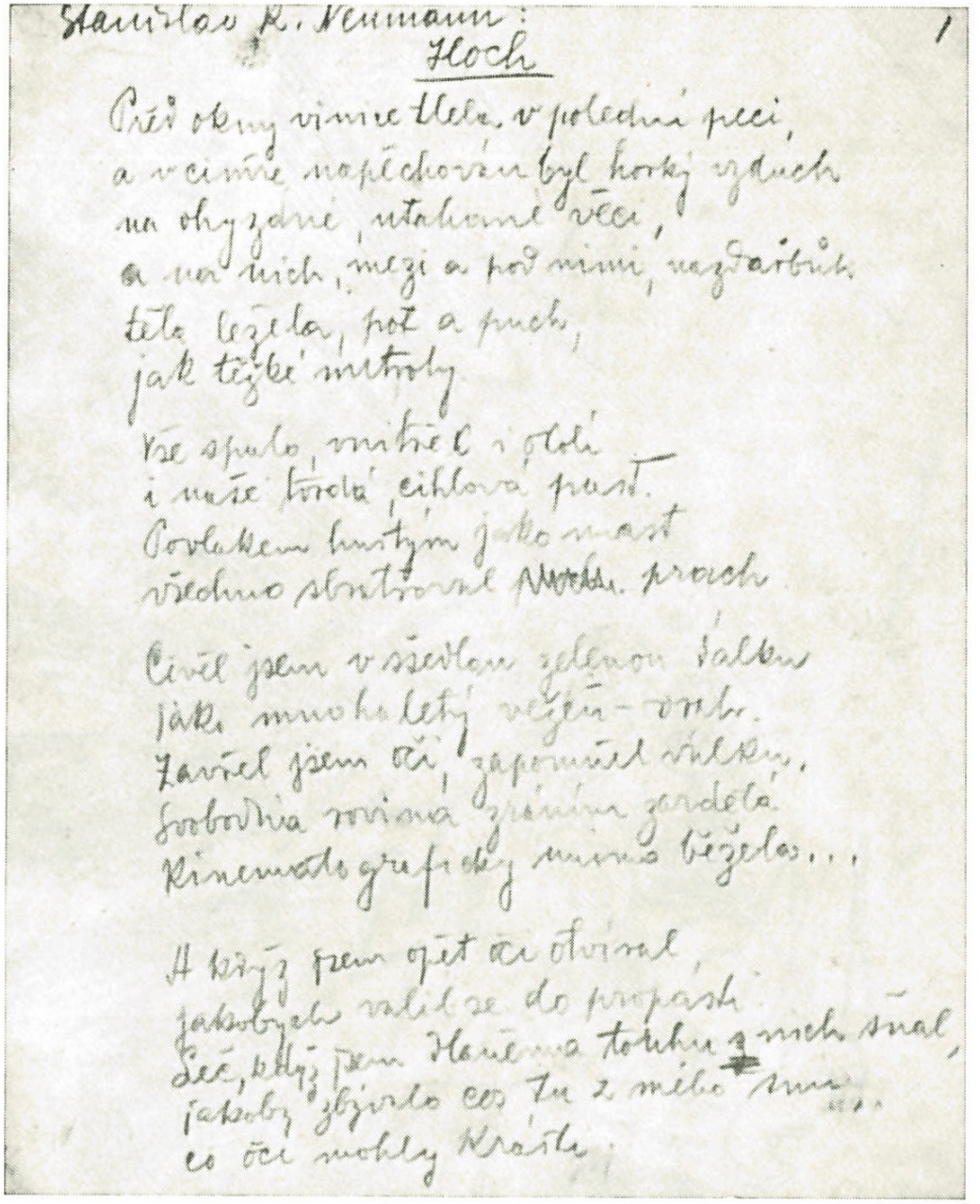
Stanislav K. Neumann:
Hoch
1
Před okny vinice tlela, v poledním pekle,
a v cimře napěchován byl horký vzduch
na ohyzdné, utahané věci,
a na nich, mezi a pod nimi, nagažených
těla běžela, pot a puch,
jak těžké metroly.
Vše spalo, smítek i plod
i naše bývalá, cihlová prst.
Povlakem hustým jako mast
všechno skutkovné Nicota. prach.
Cítil jsem v ústech zelenou žalud
jako mnohaletý vězeň – rozk.
Zavřel jsem oči, zapomněl válku,
svobodná rozinná zpěvná zardělá
Kinematografy minulé běželas...
A když jsem opět oči otvíral,
jakoby valil se do propasti
šeď, když jsem hlavu na tornu z mech snal,
jakoby zbývalo co žít z mého snu...
co oči mohly krátit.

Bál jsem se, že to rozplešu, až se hnu.

Jak divné na tuto myšlenku, tak čisté to bylo,
že se mi v cizině všechno kol toho zlilo
jako tma kolem svíčka;
mohl jsem hledět zácenou, tajemnou bylinu
jíž vkreslil z hlubin naivní kalnou hladinu,
vzlétla dlaň a zplašila.

Sourodý krystal masa, živý a vlahý
slunce, které vzplál zamilovaný lehce
než spánku hlem ~~tiše~~ pomalu: ~~[illegible]~~
hook to byl ještě, ležel ~~[illegible]~~ přes pás nahý
na stolním slunníku, mokrá lebce,
aniž slunníka ~~[illegible]~~ rdělo se mu zlacinem svým.

Ty broskve obličeje se zlatými vlásky!
Těch jako černoplášťům semetových, hedvábných řas!
Těch úst vzpružených z nejčistšího zvěřeného
obživujících zvadlý hlas!
Těch ~~[illegible]~~ zapečetěných jako mistrné prsténko
věrně a rytmicky!
A těch všech ostatních věcí k dítěti
nakonec smutně!

Na prsou po očích hledíš, na bradu, na ~~čelo~~ víčka
kmitavý kučin snášel by se, na kořel hledý.

Nebyli jsme snad nějaký kmotři
k němu, jenž v hájích měl spáti
a stínem spíše pro bouřen,
vstříc jitřním jeho rosa se smáti?
Ores, jaký ať byl jeho osud! —

Jak hledě na něho rozpačit, ostřeme,
stromu jak příroda matkou byl pevní přál:
poslední vůlí byl hájek s něho strhat
a celého mrtvého v prachu nahoru jal
a nehoru mrtvá
na mocných nářadí úprkem jej vzal
šťastnější pod nebesa.....

Pec vzhledne, strom mrtvý je hodně
což nepřekročitelného mezi lidi vtrhne.
Šel jako jiní. Kráce sesmutněly
usmuly mnohé, vpadl akáč.
Šel jako jiní. Kmen byl celý.
Chtělo se mně plakat.

a Nových zpěvů, uvidíme, že období uzavření první sbírky nekončí tam, kde začínají Nové zpěvy, že cykly na sebe nenavazují, ale překrývají se; tak třeba báseň Černoch z Nových zpěvů je autorem datována rokem 1911 a Panychida za Jaroslava Vrchlického rokem 1912.

Souvislosti jsou však ještě hlubší. Vždyť všimněme si: Je-li v tak „vitalisticko-naturalistické" sbírce, jakou je Kniha lesů, vod a strání, už nejeden náznak příštího Neumannova civilizačního obrození, jehož zářivým tvůrčím projevem jsou Nové zpěvy, pak v Nových zpěvech jsou opět motivy téhož básníkova okouzlení přírodou, jaké nalézáme v předchozí sbírce. Táž hluboká vroucnost k divům přírody, jejíž zázračnou krásu básník svou Knihou lesů, vod a strání vysvobodil z pout všednosti a lhostejnosti zvyku, zní plně z celého oddílu Nových zpěvů, nazvaného Zpěvy z ticha a představujícího téměř polovinu sbírky. A srovnejme si třeba dvě básně, blízké si silným citem odporu k žravosti bezhlavě podnikajícího kapitalistického města: báseň Tam, kde město počíná (z Knihy lesů) se Stavbou vodovodu (z Nových zpěvů), kde chvála vítězné plodnosti přírody se mísí už s obdivem k práci „ohromné, urputné, drsné a dravé" jako k bitvě „velebné, inženýrské a plodné".

Všimněme si obrazné i stavebné už spřízněnosti takových básní z Knihy lesů, vod a strání, jako je Továrna, Lamači anebo strofa o vezdejším chlebu (ze Vstupní modlitby), který si „dobudeme sami, když máme času dost na paláce a básně, na lesklé sítě drah, sny, věže, kabely", s nejtypičtějšími čísly všech tří prvních oddílů Nových zpěvů. Vždyť vyznívají dokonce už i jako jakási preludia k Rudým zpěvům.

V druhém svazku knihy S městem za zády najdeme fejeton Zdroje víry, kde je jedinečně přesně formulováno Neumannovo cítění *jednoty tří věcí* „velmi lahodných, krásných a stačících k spokojenosti západního člověka neobalamuceného východním dualismem", tří zdrojů lidského nadšení, jež „je třeba však neustále zbavovati závojů, které na ně navěsily náboženské a filosofické pověry"; tří skutečných

mocností života, jimiž je *slunce* jako představitel všehomíra, *příroda* jako představitelka země, z níž máme své příjemné živočišné pudy, a „*civilizace jako představitelka úsilí lidského*".

Soudobý člověk podle Neumanna k pocitům z obdivuhodnosti vesmíru a přírody přiřadil pocity, které má z lidského úsilí a civilizace, a „tu jest pak tré zdrojů jeho víry, která se obejde bez tradičních bohů a božstev, *ohnivé víry v život*".

Tímto trvalým a stále se prohlubujícím cítěním jednoty skutečností života je prostoupena Kniha lesů, vod a strání a ještě výrazněji pak cykly zpěvů tvořících základ tohoto svazku, včetně veršů, jež ač nepojaty do oněch cyklů, vznikaly s nimi a mají jejich hlas a dech.

Byl-li rodící se materialismus v Knize lesů, vod a strání ještě čistě *pudově* smyslový, lze v Nových zpěvech již pozorovat, jak prospívá, mužní a svalnatí, rozšiřuje své obzory o materiálno lidské práce a činu. Tuší-li již básník v nejlepších číslech lyrických průbojů svých Nových zpěvů objektivní zákonitost chodu civilizačního vývoje, tj. procesu sociálně ekonomického a nutného pohybu materiálního života vpřed, čili že „pomalu, těžce, ale zřetelně organizuje se lidstvo mezinárodně k vědomé a harmonické součinnosti na díle pokroku" a že „sebekrutější divošské recidivy nemohou na tom nic změniti" (ve fejetonu Propasti), pak pouze tehdejší stav socialistického hnutí, jehož domácí podoba byla odrazem jeho všeobecného stavu mezinárodního, a odumírající už, ale stále ještě tehdy trvající iluze anarchistické bránily básníkovi postihnout úlohu subjektivního činitele v tomto objektivním procesu.

Neumann v těch letech čestně plnil krásnou úlohu odlišovat a povzbuzovat ve své době „zítřejšího ducha", jak píše ve své eseji O poměru umění k lidu, v níž se — už na jaře roku 1914! — takto zamýšlel nad soudobou úvahou francouzského sociologa Charlese Alberta: „Vzrůstá třída, která chce jednak odstraniti třídní antagonism a jednak pro všechny upotřebiti ohromná bohatství, dobytá pouze z dobývačnosti a egoismu."

Umění takto osvobozených lidí, na rozdíl od romantic-

kého umění měšťáckého, v němž se obráží sice mocně a neobyčejně živě osobnost, ale i rozkouskované, antagonistické prostředí buržoazního světa a jemuž chybí objektivní šíře syntetická, inspirovaná kolektivním souhlasem, „bude... utišením, proporcí, rytmem. Individuum spatří se v něm méně. Skupiny a davy budou míti přednost. Skutečnost, které budou moci lidé užívati úplněji a solidárněji,... bude oslavována s neznámou vroucností."

Každé silné umění bylo Neumannovi vývojem kolektivního tlaku vítězícího anebo blízkého vítězství: „...bylo by jistě nespravedlivo vytýkati umělci jeho nezdar v tomto smyslu, když*ž*tě možná dílo nezdařilo se mu jen proto, že nebylo dosti *vroucně žito* kolem něho. Vytknouti můžeme umělcům jen jejich případnou *lhostejnost občanskou.*"

Tato slova opravdu umění nemoralizují a ponechávají mu pouze jeho prostředky, a je to vskutku civilní řeč, jež je bližší nové poezii, „než se uzdá těm, kteří nejsou zvyklí mysliti o umění z hlediska sociálního."

Nejde tu tedy o směnu témat, o nahrazení přírodního motivu snad motivem jiným. Aniž zavřel oči před obdivuhodnou prostotou přírody, aniž přeskočil ze zeleného břehu přírody na železobetonový břeh technických zázraků civilizačních lidských činů, Neumann vystavil své smysly i kráse soudobého života, „mocné často až k velebnosti", ač složené ze zcela neposvátných, prostých součástek. Proniknout k ní, zmocnit se jí, pochopit ji znamenalo Neumannovi pevněji se připoutat k životu a dnešku, „vložit do nich sebe celé a tím pomáhati růstu života".

Krásný je mu proto ruch velkých nádraží, hřmot a ruch dílen a strojoven, krásná jsou přístavní města a velké demonstrace: „Pokud jde o vnější ráz naší doby, prchá krása ze všech chtěných okázalostí... Zato přichází neočekávaně a skoro sama se zástupy a ruchem" (esej Soudobá krása).

Tato nová jevová krása, útočící na všech pět smyslů, vyžadovala však na básníkovi, usilujícím o její adekvátní uchopení a ztvárnění, — nových prostředků, nové výraznosti. A zde — v tvárné proměně, vyvolané rozšířením pohledu na soudobý život civilizační a civilní — je třeba

hledat ono Neumannovo obrození umělecké, básnické. „A hlavně ty pravidelné verše a sloky akademické, ty krásné alexandríny!“ píše Neumann až příliš ironicky o tvárné stránce Knihy lesů, vod a strání v citované již Glose k dílu z roku 1928: „Jakmile se tomu naučíš, samy jdou z péra, tak snadno, stále snadněji, nakonec nemyslíš ani na to, co píšeš...“ A přece, pomineme-li ten posměvačný tón, který nás mrzí, známe-li a milujeme-li tuto sbírku plnou prosté, ale zákonné krásy šťavnatých slov, šedých a hnědých barev, drsné a vážné vláhy, čili oněch znaků, jimiž Neumann ve fejetonu Ke chvále hub charakterizoval tak přiléhavě výraznost nového umění, pochopíme, o co Neumannovi šlo, chtěl-li zdůvodnit nutnost a zákonitost tvárných proměn, jež dělí Nové zpěvy od Knihy lesů, vod a strání.

Přímo školním příkladem by mohlo posloužit srovnání dvou básní, které v obou sbírkách nesou týž název — Dub. V Knize lesů, vod a strání je to sonet, dokonce nejpřísnější italský sonet s klasickým dvojím rýmovým čtyřspřežím v kvartech, a v Nových zpěvech volný verš přesně ulitý na způsob železné trati pro závratné cestovatelství rozvichřené obraznosti. Ačkoli inspirační *zdroj* je týž, — *látkově* jsou obě básně naprosto odlišné.

Neumann sám na jednom místě statě Ať žije život! (ve stejnojmenné knize esejistické) krásně vykládá tuto *látkovou různost*, podmiňující dvojí tvárný přístup k témuž zdroji různé básnické obraznosti. Jako by zrovna tam analyzoval odlišnost dvou básní na téma Dub: „Že strom roste, zelená se, kvete a dává plody a že tato *fakta* působí nám eventuelně pohanskou radost, to lze vyjádřiti prostou a konvenční řečí. Ale úžasný pocit *souvislosti děje*, jehož jméno jest strom, s plynoucím životem, závratný pocit překrásného víru, jejž máme, vnikneme-li jaksi do jeho nitra a vidíme souhrn sil a vůlí, jímž jest příroda, to vysloviti nedá se řečí naturalistů, k tomu třeba řeči *přetvořené*, složené intuitivně z otisků mnohotvárného životního rytmu.

...po provedené a do šířky pracující analýze naturalistické počíná se nahlížeti do nitra dějů a věcí a chápe se

jejich *symfonická souvislost*, cítí se *rytmus jednotného života* jako nikdy předtím. Vidouce věci v jejich souvislosti s plynoucím životem, vidíme je zcela jiné než ti, kdož je analyzovali jako izolovaná, rozlišená, mrtvá čísla... Věci zcela obyčejné vzbuzují v nás pocity, o nichž se lidem před námi ani nezdálo, *vidíme je nově, vnikajíce do jejich nitra...*"

Tolik už bylo popsáno papíru o verslibrismu Neumannova období Nových zpěvů, ale pozornosti většinou unikala podstata: totiž to, že si volný verš vynutilo nutné uvolnění obraznosti, podnícené vnímanou skutečností, čili odlišnou výstavbu přirovnání, architekturu celé básně, simultaneitu zachycované mnohotvárnosti a proměnlivosti života.

Ostatně i ten volný verš období Nových zpěvů není *sám o sobě* pražádným příznakem nějakého příkrého obratu v básnické práci Neumannově. Prolistujeme-li si Sen o zástupu zoufajících, tuto „pouhou sbírku *různé* lyriky" z přelomu století (jež se původně — příznačně! — měla prý jmenovat *Trochu života*), a najdeme-li na jejím konci Stráň chudých lásek, užasneme, jak tato báseň je svým periferijním velkoměstským urbanismem, svou intonací a rytmy volných veršů, do kterých je obraz zarámován, už tak souzvučná mnohým číslům Nových zpěvů, ačkoli je od ní dělí více než desetiletí.

V Nových zpěvech se však Neumann cílevědomě, jako dělník-občan, jenž si je vědom, že i poezie je těžké métier, dopracoval k nové svérázné výraznosti.

Básně, jako třeba Jarní neděle, Zde, v této uličce úzké, Radost, Touhy a jiné, jsou pak doklady pro to, jak tato výraznost použitá i na motivy ryze přírodní dala básně nabité jiskřivou a rozvířenou imaginací. Jakou fantastickou světélkující krásu vyzařuje taková Křídlovka, báseň, v jejíž simultánní stavbě je proveden velký zázrak básnické přeměny zvuku v rozeznělé předměty, celé krajiny v jediný zvučící nástroj, v zhudebněný venkovský večer, přecházející v noc.

Neumann se podívá na tak všední detail krajinné scenérie, jakým jsou dráty elektrického a telefonního vedení, a rozehraje na těchto kovových strunách soudobé civilizace

hotové concerto grosso, moderní symfonii složenou z disonancí a harmonií světa, ze „smíchu i stonu, řevu glóbu". Ty dráty, toť „pavouka civilizace necitelné... sítě", zároveň však „kovové ruce moderní souvislosti", toť „vegetace geometrická" i kvetoucí stonky sloupů a zvonková hra.

Neumann stane před rotačkou — a už je tu chvalozpěv na královský stroj a prostředníka dodávajícího zároveň pravdy a lži širého světa, na složitou bytost, jež je Neumannovi hned důstojným slonem v pralese zdiva zamontovaným, kterému děvčátko v slaměném kloboučku s červenou stuhou nepodá kostku cukru, hned moudrou a krásnou obludou, zrozenou z nového věku a lidského mozku, hned horoucím mechanickým slavíkem, jenž k zemi je přimontován, a přece tak vášnivě tluče ve velkoměstských nocích, hned bušícím srdcem, shrnujícím v svém rytmu tlukoty tisíců srdcí, hned pilným a demokratickým pekařem, rozdávajícím tisícům stejné krajíce levného chleba, hned mlýnem na umělé hnojivo, hned zase líhní bělavých ptáků atd.

Na této kontradikci, která už ve fejetonu Propasti je formulována jako „tragičnost našeho osudu", v němž to, co vzniká, aby „spojovalo okraje propasti, napomáhá zároveň k jejich rozšíření", jako třeba rotačka, „toto dítě světla, zrozené, aby hrst paprsků vrhalo denně i do dědiny nejzapadlejší, vrhá do ní zároveň i jedy temnot" — na této obrazné básnické kontradikci jsou vybudovány všechny motivicky civilizační básně Nových zpěvů.

Báseň Cirkus. Jaká kavalkáda obraznosti se vyřítí z onoho počátečního vyznání obdivu k cirkusovým plakátům, jež vybuchují jako granáty a usmívají se jako holky našminkované a jež „zdi, vrata a ploty zapálily náhle"! Jaký to velezpěv na onu „profesionální harlekynádu půl zvířecí, půl lidskou", na cirkus, jehož zářící portál „na šňůry navléká lidské korálky", ten velezpěv, který končí jímavým pianissimem o touze „v stín kalné lucerny do stáje vplížíti se" a „ku plavé šíji velblouda přivinouti hruď... a sníti, sníti..."

Začtěte se do takové *Stavby vodovodu* s verši jako například „očadlá bohyně s ovětralou tváří" nebo „železa kobrtavá rapsódie", všimněte si plasticky výtvarného obrazu, ve kterém „vrchům se z boků řinula *hlína* čerstvých ran", anebo vychutnejte zvukovou krásu řádek:

...cval koní okutých s jiskrami pod kopyty,
kovy a kameny kovovou kaskádou tepaly...
...
Však lesů ševely širé šelestily šerem...

A projděte se jako nějakým světlým prostorným domem básní Budoucí lidé a zaposlouchejte se do velmi lahodné písně o věcech, jež básník miluje proto, že jejich vztahy jsou prosté, a o lidech, kteří „chutnají jak zralé bukvice" a jejichž „dobrý skutek je hrozen", a nepřeběhněte lhostejně po řádcích, které jsou nádhernou básnickou definicí budoucnosti lidí:

Přestanou hromaditi a počnou skutečně žíti,
pro zlatou minci nezradí lučního kvítí...

V poezii Nových zpěvů je čtenářova pozornost ustavičně burcována a zjitřována metaforičností překvapující předmětnosti, obrazy majícími objem, váhu, hmotnost a chuť vnímatelnou přímo všemi smysly. Neumann dal touto knihou české poezii básně dosud svítící novostí jako nerezavějící ocel mohutných konstrukcí, básně podobající se opravdu „úchvatným viaduktům, které se klenou nesmírně vysoko nad údolími, neseny ohromnými pilíři" (esej Oltář umění a nový patos). Vytvořil silnou knihu a dal české novodobé poezii nesmírně mnoho podnětů a odrazných můstků pro český básnický jazyk a verš.

Whitman a Neumann. Neumann kdesi napsal, že si tohoto básníka zamiloval, hned jakmile ho poznal, ač si uvědomoval zároveň, že pro nás Evropany byl jeho příklad předčasný, příliš americký: „Toliko pomalu chápali jsme velebnost moderního života a toliko pomalu dospějeme

k nové výraznosti jemu adekvátní.“ Jenže Neumann ve Whitmanově „nové výraznosti“ neviděl jen radikální uvolnění verše, ale sám *postoj Whitmanův* k životu a skutečnosti. Jak to řekl o významu poznání Whitmana a Verhaerena? Řekl, že je to potřebné „jak pro ocenění těchto velikých lidí, tak i proto, *abychom se přiblížili k osvobozenému a souzvučnému lidství*“. Všimněme si takové básně Černoch, napsané již roku 1911, této velepísně lidskosti o misteru Johnu, andělsky krásném, velikém hnědém dítěti, vyrvaném z horké půdy tropů, a pochopíme, *proč* si Neumann ihned zamiloval tohoto dobrého šedého básníka, bojovníka proti otrokářství a rasové nenávisti.

Poezie Nových zpěvů má v sobě také proto tolik nevychladlé soudobosti, protože je tak pozemšťanská, tak milující život, protože je pravým opakem poezie umrlčí a hřbitovní, proměňující teplotu a krásu lidské tváře v obludné relikvie barokní kostnice.

Třeba taková Panychida za Jaroslava Vrchlického. Vždyť je to jedna z básní na smrt básníka, báseň o smrti, jaké jsou nejen v naší, ale snad ve světové poezii neobyčejně vzácné. V těch verších smrt člověkova není ani oplakávána, ani vzývána, ale proměněna přímo v rujnou oslavu života. Nikoli tryzna a žalmické zpívání, ale vskutku „panychida *ohnivá*“, kde smrt básníkova je spjata s hýřivým kankánem plodivých sil přírodních. Neumannova Panychida, tato pohanská píseň, drsná „jako... ržání jelenovo a něžná jako lidská báseň na ňadra milenky“, se musela a musí dodnes zdát všem milovníkům barokového harampádí — přímo blasfémií a rouhačstvím!

V třicátých letech napsal Neumann báseň Staří dělníci, kterou dedikoval Františku Halasovi s poznámkou, že mu nešlo o lyrickou soutěž (se Starými ženami), „nýbrž o něco mnohem závažnějšího“. Zdá se mi, že šlo-li tehdy o záměr postavit proti melancholickému privatissimu trpký, vylastňovaný a odcizovaný, ale vítězný úděl dělníků, dnes, s odstupem času, se jeví ta báseň jako jakási bezděčná konfrontace dvou básnických subjektů, dvou pojetí lidského života, nejen dělníkova, jehož prostý a vznešený hrdinský

osud je ovšem historicky nejprůkaznější a byl u nás právě v době, kdy Neumann tuto báseň psal, i lidsky nejdojímavější. Ale tuto báseň o pozemšťanství nesmrtelnosti, tuto „optimistickou tragédii", jak dobře ji charakterizoval Bedřich Václavek, byl s to napsat jen básník, který svou konfrontaci provedl už dobrých dvacet let předtím, a to básní Chvála selky, básní celým svým pojetím nádherně mužného kultu ženy tak souzvučnou vroucné Saskii van Uylenburgh z fragmentární epopeje sub specie ženy — o Bohyních, světicích a ženách. Chvála selky je oslava života, oslava krásy ženy ode dnů „studánkového veselí" mladého děvčete až po dny stařenky: „Ještě jsi krásná, třebaže stříbrné vlasy zpod šátku ti svítí... Očka máš jasná a památkami voníš..." V tom vidím *podstatu* polemiky, jež je polemikou bytostné podstaty Neumannovy s bytostnou podstatou jinou. Neumann jako by v této básni prováděl zásadu Benvenuta Celliniho, pohlížeje na život ženy jako na sochu z nesčíslných bodů a shledávaje jeho krásu z každého jednotlivého — vždy obdivuhodnou: „Hle, žena!... Gratia plena!"

V doslovu k druhému vydání Nových zpěvů (rok 1935), rozšířenému o několik básní*, Neumann napsal, že Nové zpěvy jsou jeho „snad nejmilejší knížkou, knížkou chlapství, které ještě nezestárlo", a že byly pro něj „nejbližší tomu, co v nové poezii může komunistovi poskytnout něco kladného".

Třicet zpěvů z rozvratu, jež tvoří druhou vrstvu základu tohoto svazku, znamená jakési intermezzo lidské a básnické. V Nových zpěvech je navozuje Zpěv z nabitých let, kterému odpovídá úvodní báseň z Třiceti zpěvů Proměna, ale i Pozdrav, V bouřlivé noci, Zpěv nad mapou a Hostem v Praze, — a v knize S městem za zády poslední fejetony. Toť prolog k tomuto básnickému záznamu z let civilistova válčení, těch několik básní, v nichž doznívá tón civilní vyrovnanosti

* O tři básně Zpěvů světel, které v třetím vydání sbírky (z roku 1947) básník ponechal, a o cyklus básní Zpěvy poválečné, z nichž devět z konfiskovaného prvního vydání Rudých zpěvů, kam byly později (1948) znovu začleněny.

a hlásí se již nové mučivé otázky o věcech „ztrativších náhle smysl a zítřek“ a tušení nových, neurčitých ještě nadějí, zaznívajících v „hazardním kročeji dějin“. V Třiceti zpěvech z rozvratu tedy doznívá mohutný hlas předválečné Neumannovy poezie, který byl, *žel*, — jak praví Neumann — válkou přerušen. Ale přece už tehdy básník vstupoval do psoty války s odhodláním vyjít z ní „jako dub... plný mízy, byť holý“ (Vzpoura). Jsou to stále ty rytmy, ta obraznost Nových zpěvů, jenže jaksi přitlumené a vyslovované jakoby přes „krvavý mrak“. Třicet zpěvů z rozvratu je kniha velikého smutku přirozeného lidství, které cítí bolestně „zhroucené staveniště nitra“ a tuší, že i pro ně z maličké doby velikých událostí „snad nová pohoda z krve se zrodí“.

Ta válečná sbírka je mohutná skica, načrtaná barvami z ohnivé palety impresionistovy, do které dějiny přimíchaly krev a špínu válečných jatek. Teprve další básníkovy knihy ji dešifrují v úplný zápis o dějinném rozcestí, na kterém stanul básník, aby se rozhodoval, aby volil. Válka přinutila básníka, až dosud nadšeně přitakávajícího civilizačnímu pokroku jako krásnému lidskému činu, uvidět v technických zázracích, zneužitých ve válce proti lidstvu, rozporný sociální jev, za nímž bouří historický třídní zápas. Neboť správně mohou ocenit význam světové války jen ti, „kdož se dovedou povznést nad ni, zachovat si vzdálenost soudce, který myslí v dějinných balvanech“. Takto usuzovat mohl jen člověk, který přes počáteční soud o válce jako „trestu za dosavadní neuvědomělost“ a zároveň *ceně* za závažný krok lidstva kupředu, jako o dramatu, jehož smyslem „je vysvobození z minulosti a překonání aspoň kusu zla“, dospěl k poznání, že krev prolitá ve světové válce netekla nadarmo, bylo-li „prolití její nutné, aby se zrodila Ruská revoluce“.

Jistě, neobešlo se to bez iluzí a tápání, jež nebyly jen iluzemi a tápáním osobním, než Neumann dospěl k poznání, že po válce jsme se stali „znovu psanci ve vlasti“, ale odškodnění za to posilou a poučením, „jež nám poskytla Říjnová revoluce ruská a pevná existence sovětů, i obro-

zením socialismu duchem Vladimíra Iljiče a Třetí internacionálou". Přečteme-li si však v tomto svazku básně z tohoto období iluzí, básně, jež nebyly zařazeny do sbírek, zjistíme, že mezi všemi Neumannovými tehdejšími iluzemi byly iluze básníkovy nesrovnatelně menší než iluze praktického politika, jež jsou zvláště v dobách zlomů a zvratů výsledkem působení setrvačnosti jistých dobíhajících mechanismů a nevyčerpaných ještě tradic.

Smysl a duch takové básně jako Červenobílý prapore! (z roku 1918) je podstatně jiný než všechna soudobá jí lyrika vlastenecká a republikánská z převratových dní:

...jsi červený kohout nového jitra,
a proto červená tvá tak se rozpálila,
že růměncem vzplála tvá bílá.

Anebo:

Sviť, rudni...
bychom tě spatřili jednou...
nade vším zkrátka, co všemu připadne lidu...

Duch této básně stupňuje ještě *Moje vlastenectví* (napsané téhož roku), kde Neumann mluví jako „občan světský", jemuž češství je „samozřejmost pouze", a kde je již taková sloka:

Mysl mi vede, že myslí a doufá
mužně a svobodně;
v mé krvi, v mých nervech je tím, co si troufá
cítiti mezinárodně.

To jsou kořeny, ze kterých vyrůstá pozdější polemika s Viktorem Dykem o smyslu Rudé barvy a běločervené barvy (1919), básně 1914—1918 a Polemické sloky (1921) a odtud až po poválečné verše, oslavující „avantgardní znamení" rudé vlajky.

Rudé zpěvy jsou zákonným rozvinutím Třiceti zpěvů

z rozvratu a především dovršením vývoje civilizační poezie Nových zpěvů, násilně přerušeného válkou. Sám Neumann o tom píše s ryze neumannovskou upřímností: „Namítnete: Autor Nových zpěvů mohl pokračovat. Ach, nikoli. Autor Nových zpěvů dovršil v jednom směru její (rozuměj — civilizační poezie — J. T.) vývoj Rudými zpěvy — soudruh J. Hora, autor Socialistické naděje, může říci třeba: přivedl ad absurdum. Ale básník levý — ‚praví' básníci jsou toliko příživníci poezie, poněvadž žijí z minulosti a z hotového — může jíti toliko *se svou dobou* nebo *před svou dobou*, nikdy s minulostí." V tom smyslu jsou Rudé zpěvy básnickou realizací mnohokrát zdůrazňované předválečné myšlenky Neumannovy, že *civilní umění se vyhraní v umění sociální*, čili že jeho vývoj půjde zákonitě *od civilního vědomí k sociálnímu svědomí*.

Estétská kritika, jež ostatně obvinila už i Nové zpěvy z rétoričnosti, označila Rudé zpěvy dosti pokrytecky za úplný ústup básníka Nových zpěvů od tvorby ryze básnických hodnot a zahovořila o služebnosti politickému heslu a boji. Tento soud o Rudých zpěvech, vyjadřovaný někdy s neutralistickou rozpačitostí, se vyskytuje s jistými obměnami vlastně dodnes. A přece tu nejde o nic jiného než o prostou věc, že v Neumannově poezii z let 1919—1922 je *básnickými prostředky* odražena intenzita Neumannovy nejosobnější účasti na zostřených třídních zápasech oné doby, na srážkách a porážkách dělnické třídy i na jejích vítězstvích, k nimž patří čestný podíl na mezinárodní obraně dějinné vymoženosti Říjnové revoluce a ovšem — vybojování si vlastní komunistické strany. Ano, v Rudých zpěvech je cílevědomá revoluční agitační poezie, a to nejlepší známky. Je však v ní i silná revoluční lyrika tak velké vroucnosti a teplého zvnitřnění, že i po půl století si uchovala moc uchvacovat a strhovat.

V soudružské polemice s Josefem Horou z roku 1923 psal Neumann, že to, co nazývá agitačním uměním, považuje za „nezbytný stupeň k proletářskému umění, za nástroj, jímž jednak zhostíme se měšťácké estetiky a maloměšťácké citovosti a jednak proklestíme umění cestu k proletariátu",

třebaže si byl vědom hrozícího nebezpečí, že postulát agitačního umění by mohli „*provádět nepovolaní*, a ještě více, než dosud se to děje, *fingovati svou lásku k proletariátu a revoluci, která ve skutečnosti je nejvzácnější*“. Uvědomoval si, že po stránce ideové a citové, „*především citové*“, je příliš mnoho věcí, jež bude třeba změnit, a že se naskýtá „nekonečná řada krásných možností, která by měla lákati nové básníky proletářské,... *jako lákaly v předchozí době možnosti umění civilního, nevyčerpané dosud ostatně a úzce spojené s proletářským uměním*“.

Těmito slovy — a ovšem prakticky cyklem Rudých zpěvů — jako by po desíti letech dopovídal myšlenku své úvahy z let bojů o novou výraznost poezie civilní jako předchůdkyně poezie sociální v eseji K nové poezii sociální, psané už na podzim roku 1913: „Jsou-li dosud mladá díla nové poezie příliš programová a osobní, je to jen přirozený důsledek mládí básníků. Ale cesta vzhůru jest uvolněna a básníci jsou zde. A jsou zde všechny předpoklady i pro *nového básníka občana*. Kde básníci milují zemi a život na ní ve všech jeho mocných projevech, kde básníci nechtějí zavírati oči *před hrůzami katastrof a konflikty ras a tříd, jako jich nezavírají před velikolepostmi civilizace a harmoniemi* vycházejícími *z lomozů práce*, tam *zrození básníka občana jest jen otázkou času*. A zrození básníka občana bude znamenati *konečné uzrání moderny*, vrchol, z něhož západní svět sestoupí jen, *aby se vydal na cestu k nové společnosti*...“ (podtrhl J. T.).

Ve srovnání s Novými zpěvy je v Rudých zpěvech méně smyslového opojení pouhou jevovou skutečností, tj. méně hýřivé rozkochanosti předmětnou krásou světa, i když předmětnost Neumannovy básně zůstává nadále její složkou nejpodstatnější. Barevnost vystřídala tu *barvitost*, připomínající svítivou šeď leštěné oceli, odrážející střízlivé lomené barvy, jak je skýtá zvláštní světelná hra průmyslových čtvrtí velkoměstských. Nikoli barevnost, ale barvitost dřevorytů Masereelových a tuší Maškových. Ne již plavný, vyrovnaný hymnický patos, ale vzrušená, přerývaná řeč pronášená k zástupům. Ne melodie, ale spíše břesknost a ryčnost. Kubizující hranatost Nových zpěvů je zde,

v Rudých zpěvech, domyšlena i v adekvátní formě jejich nejvlastnějšího účelu.

Průkazným dokladem pro to mohou, mimo jiné, posloužit Touhy z Nových zpěvů, báseň, ve které mladý Karel Čapek, jedna z té „dvojí hlavy" ve verších Hostem v Praze, spatřoval kazy* *především* v tom „*svolávání dělníků po každém odstavci*". Čapek píše dále: „Tím se dostává do toho snu něco násilného... Jak vidíte, mé námitky týkají se spíše *tendence a obsahu*, ale ne *formy*." V tomto svazku však čteme báseň Filatelie (z roku 1923), jež je vlastně jakousi „druhou kapitolou" básně Touhy, a verše Vzhůru, barevní proletáři! (z roku 1925), jež jsou jen důsledným vystupňováním *tendence a obsahu* téhož tvaru civilizačního zpěvu Touhy.

Zbývá mi ještě aspoň krátce se zmínit o několika básních tohoto svazku, které vznikaly s většinou čísel tří základních sbírek, ale byly autokriticky potlačeny, když básník budoval definitivní architektoniku cyklů tří etap svého lidského a básnického růstu.

Velice typická pro období vzniku Nových zpěvů je báseň Básník zpívá si mimochodem (z roku 1913), báseň jarní a vzpurné mladosti, kde verše o Neumannově spoléhání

na krásný osud básníka,
jenž do budoucnosti proniká...
k budoucím lesům *a k příštímu* městu...

a vyznání, že

...pro sklizeň jen se zastavím,
a sklidiv, opovrhnu sklizní svou
a půjdu dál za svou úrodou...

* Viz dopis Karla Čapka St. K. Neumannovi ze 14. ledna 1915 v publikaci Viktor Dyk-St. K. Neumann-bratři Čapkové, Korespondence z let 1905—1918.

jsou přímo programovým vyslovením životního a tvůrčího postoje Neumannova. Ta báseň má lehounký krok a chvějivou životnost, jakou se vyznačují vždy náčrtky posvěcené šťastným okamžikem.

Je tu báseň Talíř hub (z téhož roku), jakási miniaturní lyrická paralela k eseji Ke chvále hub (S městem za zády). Tato jediná báseň *ze sbírky, jež nebyla napsána* („Chtěl bych napsati sbírku takových básní, aby se mohla jmenovati Mísa hřibů," praví se v tomto fejetonu), je udělána z materiálu velmi prosté krásy a napsána slovy, jež evokují šťavnatou, trochu zastíněnou barevnost corotovských zelenohnědých plenérů, a patří do pomezí Knihy lesů, vod a strání a Nových zpěvů.

Pozoruhodná je dlouhá báseň Votes for Women, pozoruhodná jako pokus o spojení lyriky se satirou na feministické hnutí (feminismus, sufražetství ostře odsoudil Neumann v článku z roku 1912 Komedie a zločin). Pozadím básně je historka, která je záměrně zveličeným soudobým filmovým kýčem. Ostré satirické šlehnutí, které je ovšem tím účinnější, čím je kratší a prudší (viz např. verše Pohádka), je však v dlouhé skladbě roztříštěno na mnoho ozvěn a jeho lyrická paralela — drobounký milostný příběh — se v něm nadobro ztrácí. Neumann si toho byl vědom a v polemickém otevřeném dopise Antonínu Sovovi sám nazval tuto báseň „nepodařeným experimentem", z něhož se ovšem „Sova radoval". Jsou tam však místa, která jako zlomky mají nesporně samostatnou hodnotu a krásnou plnost neumannovského verše. Tak hned počáteční řádky:

Přes všechny vzpoury a rozpory, přes hněv, jenž nadýmá se,
pocítíš obdiv k životu tomu a lásku k moderní kráse,
chod stroje sociálního jak báseň uchvátí tě...
Jen srdce nutno k tomu v pořádku míti
a pro jednu vlnu neztrácet rozhledu po celém vlnobití...

Cihelna má analogickou tendenci i stavebný řád jako Stavba vodovodu a verše O věčné touze by mohly být zařa-

zeny do Knihy lesů, vod a strání hned někam za Villegiaturu, jako zase poválečné již básně (např. Na jarním slunci) do Zpěvů z ticha. Zajímavým dokumentem je torzo Branka šibeniční moudrosti, jímž zůstal nápad na jakýsi satirický slovníček, nápad vzniklý před první světovou válkou, k němuž se Neumann vracel i po válce, aniž jej dovedl do konce, neboť některá slovníková hesla ztratila zatím odstupem původní aktuálnost. Několik jiných básní patří zcela zřetelně do okruhu Rudých zpěvů (včetně básně Dělníci jdou na vlak) a vůbec do atmosféry let Června, Kmene a přímé účasti Neumannovy na obnově československého revolučního hnutí a založení KSČ.

Do Třiceti zpěvů z rozvratu nebylo pojato několik básní z válečných let, které tento svazek po letech konečně a po zásluze vynáší na světlo. Patří mezi ně i báseň Hoch, která vznikla s několika básněmi szegedského etapního meziaktí, kdy Neumann velmi málo psal, mnoho přijímaje a nic ze sebe nevydávaje, „zkřehlý cizí existencí".

Na konci XXI. kapitoly Válčení civilistova se Neumann zmiňuje o těchto verších a zvláštní náladě, z níž vyplynuly, i o jejich osudech a o svém poměru k nim. Poslal je, jak dnes již víme, Viktoru Dykovi pro Lumír, kde ovšem nevyšly, protože prý narazily na „mravopočestnické paragrafy" cenzurní a — zdá se — snad ještě více na Dykovu bázeň před filistrovskou podezřívavostí čtenářské obce jeho revue. Tato báseň svým bezelstným a renesančně smělým obdivem ke „květu lidskému" obnaženého mužského těla je totiž tak blízká četným básním, jimiž Whitman vzdal chválu „zdravým tělům ať mužů, ať žen" s otevřeností, jež kolem neženatého k tomu Whitmana rozvířila tolik špinavých pomluv, že americký básník, aby se jich zbavil, byl nucen sám šířit smyšlenky o početných svých nemanželských dětech.

Po válce se Neumann pídil po rukopisu básně, a když mu Dyk oznámil, že jej nemůže najít, pokládal verše za ztracené: „Nevím proč, ale právě po té básni se mi stýská, a myslím, že ještě dnes byla by dobrá," psal ve Válčení civilistově. Teprve v polovině padesátých let byl rukopis

mezi jinými texty Neumannových veršů nalezen v pozůstalosti Hanuše Jelínka.

Je tedy tento svazek Spisů jedním z nejobsažnějších a nejzávažnějších pro postižení zákonitosti Neumannova vývoje v období básníkovy mužné zralosti. Toto období dovršuje a v mnohém směru zužitkovává všechny vývojové etapy dřívější, majíc zároveň už všechny podstatné rysy Neumannova vývoje dalšího.

V Praze, září 1973

Jiří Taufer

SEZNAM BÁSNÍ

podle prvního verše

A stalo se v starém Veleměstě signálů, dýmů a neřestí 324
A stesk se zvolna stává hostem pouze 224
Abalda. Och, libý sne ty rajský 370
Aby si všichni lidé mohli podati ruce 355
Ach ty má umíněná prostoto svatá! 406
Albánie, Albánie 367
Až zesladnou ty pomoranče 399

Ba-ba-dan run-dum, ba-ba-dan run-dum 413
Bajonet v koši mám, blůzu na sedle 190
Bílým šátkem dnes máváme 261
Bohatá třída vzplanula tisícerými světly 349
Bože 100
Boží mlýny jsou větrné mlýny 256
Bragožda je zaplavena 223
Bylo to v dubnu, táhlo poledne 303

Co je s vámi? Sám, tak hezkej? 341

Červenobílý prapore 365

Demire Nezire, chudáku z Dibry 212
Den lásky rozestřel svůj zlatý chvost 125
Den za dnem letí, týden za týdnem 187
Dívám se do světa jak otvorem tunelu 72
Dívčino 67
Dlážděný trotoár tovární čtvrti 281
Dni mé, jeden za druhým 181
Dubnová noc 207
Dubové babky praskají 206
Důstojný slone 97
Duté a temné ticho ze spící dědiny 158
Dvacátého osmého října devatenáct set osmnáct 257

Ha ho hi hú! 426
Hlava tě bolí a sám si připadáš 274
Hnědá, to je hřib 347
Hoj, zazvoň krokem železným 410
Houpáme se, kolébáme 31
Hrdličky v starých platanech 191
Hřbitůvek řecký, terasovitý 362

Chléb nás rozdvojuje 320

Já, národ český 271
Jak je to krásné 161
Jak mléko čerstvě nadojené 61
Jak mračna zlověstná nad naší hlavou 105
Jak svítí 192
Jak v linkách nota vysoká 28
Jaro zpívá v parku obklíčeném křiky 280
Jdou hodiny husím pochodem 121
Jdu opět podle vody — jak jsem chodíval 404
Je nemocniční postel / tak čista, tak přísna 241
Je nemocniční postel / tak smutna, tak chuda 243

Jede 150
Jede se, fičí z nádraží na nádraží 245
Jménem dělníků 126
Jsem Čech! Toť samozřejmost pouze 366
Jsme 298
Jsme zelená, červená, žlutá světla 35

Kardinálové, arcibiskupové, kanovníci 411
Každý sesazený vladař 312
Když první kulky ti hvízdají 231
Když vtrhnou do lesa dělníci 236
Kvetoucí stonky svých tyčí, sloupů a zvonkových her 26

Letí dni mé 165

Má víro v prostý život, mé věrné pozemšťanství 240
Mabruka je velbloudice 337
Makedonsko kafene 215
Makedonští slavíci 218
Mám nejasnou představu 157
Mašírovali jsme na pláni za Dorožmou 360
Měkký smutek 204
Měsíc 198
Mezi dvěma frontami z lomozu a smrti 164
Mezi nebem a zemí, mezi nebem a zemí 60
Mezi včerejškem, jemuž rád bych zulíbal ruce 185
Miluji jeho plakáty 93
Miluji také film, když bláznivě letí 300
Miluji všecky věci, jejichž vztahy jsou prosté 109
Mimo mne kymácejí se všelicí lidé 183
Mlha nad korytem Tisy 179
Modrý večer zhoustl 196
My, dráty elektrické...! 24
My, dráty telegrafní, telefonní a elektrické 11
My, dráty telegrafní, věčně nenasycené 22
My, dráty vyslané do kolonií a tropů 19
My zbudovali jsme říši svou 509
My žili a se lopotili 267
Myslím, že létám 83

Na jitro čekám. Na vlak. V putyce u nádraží 91
Na kukuřičné poušti 233
Na lacinou pohlednici 361
Na znaku pod širým nebem 217
Nad Podgradcem kvetly jedlé kaštany 227
Naše zamčená ústa jsou kaštanové pupence 163
Nazí lidé na břehu a bílá plachta na jezeře 357
Neděle se mi dnes prochází nervy 229
Nechte si chrámy své, pagody, věžičky ze sloni 57
Nevím, kam jdu, jdu, aniž vím kam 345
Nezveme občana, který mimo se plíží 33

Ó dave 322
Očadlá bohyně s ovětralou tváří 112
Od Bílé hory až po Chemin des Dames 259
Od Staré Pazové táhne babí léto 237
Ostrovy 331
Otče 276
Otroci 314
Ozbrojenými čely 293

Po celé odpoledne pomalu, labužnicky 216

Po jezeře táhly chladné vlny 210
Po kalné Tise ledy od severu jdou 177
Po kalné Tise stříbrné louže se rozlily 178
Po malé štýrské silnici 248
Po verši železném, jenž se jak špičák leskne 408
Pod kaštany 118
Podaná ruka mimojdoucímu 111
Podoben německému básníku 310
Podobno jsouc slavné slunečnici 423
Pole, louky, lesy, pole, louky, lesy 424
Polozastíněné okno 180
Pomona, bohyně s ňadry brunátnými 39
Poslední letní bouřka 153
Protože mám ráda banán 336
Před okny vinice tlela v polední peci 358
Před naši díru syslí 209

Rychlíkem jedeš, znavený vojáček rudý 297

Řiň se, světe, mimo naše zraky 140

S myškami tu žiji celkem v míru 235
Sedíš v ranním vlaku 138
Sníh šuměl, bílé plochy rozestřené 133
Soše se podobá. Nic křehkého tu není 339
Soudruzi od ponku, mašiny, pluhu 428
Soudruzi, soudruzi 316
Soudružky 289
Sovětská země 287
Sterými prsty tohoto slunného místa 63
Šel s obuškem na ně 291
Široké prostěradlo dne 155

Tam, na protějším břehu 131
Tam, u nás, byl by to jarní den 201
Tato má rozbitá sklenice od vína 149
Té hebké uherské noci 174
Ticho domova je bílá vazelína 253
To bylo, když jsem se vrátil 254
Toto mé údolí i provrtané vrchy, rozbitá úpatí 145
Ty ploty, několik chalup a holých stromků 51
Tyto své slabé a hubené ruce 79

U trati na cestě 148

V červnové ráno, ve tři hodiny ráno 71
V dálku se zavrtáváme bzučíce / po boku dobyvatelských tratí 17
V dálku se zavrtáváme bzučíce / po boku sestry své silnice 14
V květnovém slunci kraj, hle, horoucně kyne 42
V slunečním obdélníku dveří 220
V stráni jsem uvíz přilepen 364
V szegedských kasárnách 166
V szegedských kasárnech 172
V šerý, zimomřivý den 238
V úžlabině 225
V zeleni zanechav procitlé hnědé selo 219
Ve čtyři, v půl páté ráno 169
Ve žlebech, ve zmolinách, kam slunce vejíti může 56
Venku je ziskuchtivý shon 415
Vidím strom a sebe v něm 49
Vlhké, vonné mlhy táhnou z lesů a lad 85

Vsáváme vás jako dychtiví čtenáři řádky liter 62
Všechno své myšlení z modře a nachu 250
Vydědili nás 318

Z bouřlivých mračen jsme se narodili 402
Z minaretu hodža zpívá platanům 189
Z ranní silnice hodiny mohl jsem bráti 211
Za horami 135
Za jasné zimní noci, za třeskutého mrazu 200
Zatímco skrčen, vtisknut zdám se do této samoty zde 73
Zčernalá mračna jdou a jdou 129
Zdálky ta kladiva zvoní jak zvony 307
Zde, v této uličce úzké, nejstarší z dědiny 53
Zelený samet, jímž se tu půda opásala 356
Znám také čistý lesk těch nití stříbrných 284

Životem krutým, cizinou tvrdou 401

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Frontispis: Stanislav K. Neumann z počátku dvacátých let
1. Hugo Boetinger: St. K. Neumann v roce 1919
2.—3. Neumannovy akvarely z Elbasanu, které posílal domů jako pohlednice
4. Kresba Václava Špály ke sbírce básní Nové zpěvy
5. Kresba Josefa Čapka ke sbírce básní Nové zpěvy
6.—8. Rukopisy Neumannovy básně Hoch

OBSAH

NOVÉ ZPĚVY

Zpěvy drátů

I (My, dráty telegrafní...) 11
II (V dálku se zavrtáváme bzučíce po boku sestry své silnice...) 14
III (V dálku se zavrtáváme bzučíce po boku dobyvatelských tratí...) 17
IV (My, dráty vyslané do kolonií...) 19
V (My, dráty telegrafní, věčně nenasycené...) 22
VI (My, dráty elektrické...!) 24
VII (Kvetoucí stonky...) 26
VIII (Jak v linkách nota vysoká...) 28

Zpěvy světel

Zpěv obloukových lamp v hostinské zahradě 31
Zpěv světel z nevěstinců 33
Zpěv nádražních světel 35

Zpěvy z ticha

Panychida 39
Chvála selky 42
Dub 49
Zpěv zimní 51
Zde, v této uličce úzké... 53
Ledy v dubnu 56
Slohy mých dnů 57
Skřivan 60
Den 61
Deště v květnu 62
Na červnové zemi 63
Říčka v létě 67
Ráno 71
Rybolov 72
Touhy 73
Když cestu mi vroubila šalvěj 79
Radost 83
Křídlovka 85

Zpěvy z lomozu

Černoch 91
Cirkus 93
Chvála rotačky 97
Modlitba k mocnostem života 100
Zpěv z nabitých let 105
Budoucí lidé 109
Podaná ruka 111
Stavba vodovodu 112
Jarní neděle 118
Jdou hodiny 121

Zpěvy poválečné

Den lásky 125
Jménem dělníků 126
Zpěv z dvacátých let 129
O lásce a nenávisti 131
Leden 1924 133
Polemika 135
Domácí zpěv didaktický 138
Jarní jízda jitřní 140

1914—1918

Proměna 145
Okamžik 148
Srdce 149
Pozdrav 150
V bouřivé noci 153
In memoriam Ervína Taussiga 155
Jiný okamžik 157
Zpěv nad mapou 158
Hostem v Praze 161
Zamčená ústa 163
In memoriam L. P. 164
Vzpoura 165
V szegedské kantýně 166
Ranní slunce v Szegedu 169
Píseň z 1915 172
Noc v Kiškundorožmě 174
Magyar kir. állami szemkórház
I (Po kalné Tise ledy od severu jdou...) 177

II (Po kalné Tise stříbrné louže se rozlily...) 178
III (Mlha nad korytem Tisy...) 179
IV (Polozastíněné okno...) 180
V (Dni mé...) 181
VI (Mimo mne...) 183
Těžký úděl 185
Léto v Elbasanu 187
Motiv z Elbasanu 189
Cestou z Drače do Kavaje 190
Vedro 191
Kukuřičné chleby 192
Zimní večer v Elbasanu 196
Zlá noc 198
V srdci mi zpívá stesk... 200
Z Elbasanu do Žibraky 201
Bragožda 204
U ohniště 206
Pohádka z Bragoždy 207
Domů 209
Na Ochridském jezeře 210
Cestou z Ochridy 211
Demire Nezire, chudáku z Dibry... 212
Gostivar 215
Cestou z dovolené 216
Na znaku pod širým nebem... 217
Makedonští slavíci 218
Drugovo 219
Ochrida 220
Tesknice 223
Návrat k veselosti 224
Chvíle světla a vzduchu 225
Letní krajina 227
Neděle na mírné frontě 229
Když kulky hvízdají 231
Stará Pazova 233
V nouzi srdce 235
Povzdech 236
Rezignace 237
Okno 238
Jitřní 240
Nemočniční postel
I (Je nemocniční postel tak čista...) 241
II (Je nemocniční postel tak smutna...) 243
Elektrickou tramvají 245
Podzimní procházka 248
Zpěv věřícího 250

Ticho domova 253
Plakáty biografů 254
Boží mlýny 256
28. říjen 1918 257
Národ 259
Pozdrav Tomáši G. Masarykovi 261

Z KNIHY EROTIKY

Epilog z 1922 267

RUDÉ ZPĚVY

Žalm z roku 1919 271
V předvečer vzpoury 274
Elegie 276
Jaro v městě 280
Zlatohlávek na chodníku 281
Prolog 284
Pozdrav 287
Socialistickým ženám 289
Der rote Max 291
Róza Luxemburgová 293
Cestou 297
O bitevním poli v nás 298
Film 300
Komíny 303
Noční práce 307
RSFSR 310
Kázání Spartakovo 312
Zpěv zástupů 314
Kameny 316
Zpěv jistoty 318
Vy a my 320
Nedřímej dlouho, dave! 322
Syn člověka 324

ZE SBÍRKY BOHYNĚ, SVĚTICE, ŽENY

Milatk 331
Černoška z Bismarckova souostroví 336
Mabruka 337
Měšťačka 339
Mici 341

Básník zpívá si mimochodem 345
Talíř hub 347
Votes for Women 349
Pohádka 355
Cihelna 356
O věčné touze 357
Hoch 358
Mašírovali jsme... 360
M. kir. állami szemkórház 361
Vojenský hřbitov v Elbasanu 362
Francouzi stříleli 364
Červenobílý prapore! 365
Moje vlastenectví 366
Albánie 367
Branka šibeniční moudrosti 370
Píseň 399
Povzdech 401
1918—1919 402
Dolní Tuzla 404
Na jarním slunci 406
Polemické sloky 408
Píseň rudých borců 410
? 411
Temná jízda 413
Filatelie 415
Dělníci jdou na vlak 423
Ve vlaku na jaře 424
Vzhůru, barevní proletáři! 426
Sláva pěsti! 428

Ediční poznámky 431
Nové zpěvy 434
1914—1918 472
Z Knihy erotiky 489
Rudé zpěvy 489
Ze sbírky Bohyně, světice, ženy 507
Básně knižně nevydané 508
Vysvětlivky 516
Jiří Taufer: Doslov 519
Seznam básní podle prvního verše 539
Seznam obrazových příloh 543

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY STANISLAVA K. NEUMANNA

Svazek osmý

BÁSNĚ III

K vydání připravila a edičními poznámkami opatřila Milada Chlíbcová, doslov napsal Jiří Taufer. Graficky upravil František Muzika.

Spisy Stanislava K. Neumanna řídí Ústav pro českou a světovou literaturu Československé akademie věd. Redakční rada: Ladislav Štoll, Jaromír Dvořák, Hana Hrzalová, Jaromír Lang, Stanislava Mazáčová, Lída Špačková, Jiří Taufer, Štěpán Vlašín. Výkonní redaktoři Milada Chlíbcová a Jarmila Víšková.

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 3164. publikaci v redakci krásné literatury. Praha, 1974. Odpovědná redaktorka Jaroslava Myslivečková. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. 24,56 autorských archů, (z toho text 24,03 aa, ilustrace 0,53 aa), 25,19 vydavatelských archů. 601 22 856. Vydání první. Náklad 1000 výtisků.

01 - 090 - 74
13/13 — Vázané 28,50 Kčs